

עג.

ב"ה באקו

שאלה. בדבר השינים הזרים אשר הרופאים מושיבין לתוך פיות בני"א. ורבים ישתים ואוכלים בהם מאכלי בשר ומאכלי חלב חמים ויש להסתפק בזה לענין השש בלוע מבב"ה. וגם לענין פסה האריך יתנהנו?

תשובה. הנה כבר כתבו האחרונים שבאחרונים בזה מאחר שהמאכלים שיאכלו המה עפ"י הרוב מכ"ש ואין היר סולדת בהם ובודאי לא בלעו ולא פלטו וכו', ועיין יו"ד סי' ק"ה סעיף ב', ובט"ז סק"ד ובש"ך סק"ה ובפמ"ג במ"ז סק"ד שכתבו דבכ"ש שאין היס"ב אף הש"ך בט"ז ס"ל דא"צ אלא הדהה ואפילו באין הפ"מ עש"ה. ואני מוסיף עוד סברא להתיר עפ"י מש"כ בס' חמודי דניאל הלכות תערובות [ב'] סי' א'. לענין נפל איסור חם לתוך היתר חם דכ"ר. וכתב וז"ל נראה דאינו נאסר תיכף אם סילק תומ"י אא"כ שהה קצת כמ"ש בס"י צ"ב סעיף ב' אם ניער וכיסה מיד מותר ע"ש אע"ג דנפלה המיסה על ההתיכה ע"ש. ומה לי ניער וכיסה. או שסילק את ה"יסור עכ"ל. וב"כ עוד בס"י ליר עש"ה. ועיין בס' ערוך השלחן ה"ת סוף סעיף מ"ג שפלפל בדברי הח"ד, וסיים דאולי י"ל דהשיעור הוא שישהה בכדי שיתנו על האור ויתחיל להרתית. ע"ש ועיין תפארת ישראל על משניות פ"י דתרומות מ"י אות מ"ב ויש לפלפל ואכ"מ. ואני מצאתי בשו"ת הרדב"ו ה"א סי' רכ"ג לענין טפת חלב שנפל בדופני הקדרה מבפנים למעלה מן הרוטב שאם ניער או כיסה מיד לא נבלע בקדרה ומשערין רק במה שנפל עש"ה. ועיין בט"ז או"ח סי' תניב סק"ב לענין הנעלה שכתב צריך לרקדק שלא למהר להוציא הכלי מן היורה עד שיהא פנאי אל הרתחה ליכנס, ולהפליט מה שבלע ע"ש. הרי מבואר דס"ל להט"ז ג"כ שאינו מפליט ומבליע כשסלקו מיד אא"כ שהה קצת ע"ש. ועיין פמ"ג יו"ד סוס"י צ"ב בשפ"ד שכתב ודע דאם נפל גר חלב על הכלי ושהה שם קצת וכו' ע"ש הרי דס"ל ג"כ דדוקא שהה קצת ובלא"ה אין לאסור ע"ש. וצ"ע דברי הפמ"ג יו"ד סי' ס"ה במ"ז סק"ט בדיון הא' שכתב לענין איסור כל שיס"ב ונפל לתוכו אף שסלקוהו מיד אסור ואין שיעור לדבר. עכ"ל וצ"ע ג' מכל הנ"ל. וז"ל ואכ"מ. וא"כ עפ"י נראה ברור בשיעור שעובר דרך הפה ונוגע בשינים הרי היא כלא שהה קצת והי"ל כסלקוהו מיד ונמצא שאין השינים בולעים כלל ויש לפלפל בזה הרבה, ועכ"פ חוי לאיצטרוסי בכהא דהיתרא דעדיף. ועיין בס' שדה חמד באסיפת דינים מערכת חומ"צ סי' ד' אות כ"ד שכתב ע"ד שן תוחבת עשוי מכסף או מעצם, ובכל ימות השנה אוכל בו, אי

יש לחוש שנכלע בו ממאכלי חמין וכו'. וכתב בשם ס' בית האוצר סי' ל"ט דסני בשפשוף בעלמא בלא הגעלה כמו שעושה בשן הטבעי עש"ב. ותל"מ.
בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

עד.

איתא במד"ר פ' בחוקותי, השבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך והיו רגלי מוליכות אותי לב"ב ולב"מ הה"ד ואשיבה רגלי על עדותיך. וכבר דשו בן רבים, ואף אני אענה את חלקי בעהש"ת עפ"י מה שפי' הכת"ס ז"ל את דברי ר' נחונא בן הקנה שבצאתו מבהמ"ד היה נותן הודאה על חלקו, "מורה אני לפניך כו' ששמת חלקי מיושבי ביהמ"ד ולא מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים אני משכים לד"ת והם משכימים לדברים בטלים" כו' דהוא פלא למה צריך המורה לה' על חלקו לספר בגנותן של אחרים ומה תועלת יגיע לו מזה? ופי' הוא ז"ל עפ"י דברי החובת הלבבות דגדר הזריות לשוב ולבלתי להתעצל בתורה ובמצות, הוא להביט בעושי רשעה, איך הם רצים בחשק נמרין ובהתלהבות גדולה לדבר אם לעבור רצונו כך לעשות רצונו על אחת כמה וכמה, ולפיכך אמרו בש"ס [מגלה ז'] עתידים ישרי יהודא ללמד תורה בטרמיאות וקרקסיות שבאדום, וכי אין למדי בתי כנסיות ובתי מדרשות, ולמה יצטרכו לקבוע בית וועד לחכמים בבית הועד לעבירה? אך הוא הדבר אשר דברנו, שדוקא הבתים הללו מסוגלים ליקח מהם רא"י מוסרית להתמיד בתורה יומם ולילה ולבלתי הרגיש שום ליאות ע"י התוה"ק, כאשר הם, העוברי עבירה יומם ולילה לא הניחו מעשות עבודתם בשחוק וק"ה, ובה יבואר כוונת חז"ל כל תפילה שאין בה ממושעי ישראל אינו תפילה כו' כי כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה, כי גם מהעשה רשע נלמד להגדיל כבוד ה', וזה הוא קצת לזכות גם הרשעים שעל ידיהם באים היריאים להתמדת התורה ולעשיית המצות בזריות ובשמחה, וזה הוא הודאת ר' נחוניא בן הקנה, שאני משכים לתוה"ק שלמדתי מהם כי אני רואה והם משכימים לדבר עבירה וכן כולוהו, והמשיך בזה זכות גם על הרשעים, והנה כן הוא מכל מה שברא השי"ת בעולמו ממנו נקח איזהו דבר טוב ומועיל לעבודת השי"ת, וכי כן יוכל האדם ליקח רא"י שהליכתו לדבר מצוה יהיה בחשק ובשמחה, מהליכתו לדבר הרשות לאיזהו משא ומתן לא יעף ולא יגע עד שמוציא הדבר לפעולת ידים, וזה מ"ש דוד המלך ע"ה חשבתי דרכי בכל יום ויום הייתי מחשב בכונה רצויה, למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך להגיע למטרת הצוי, ולקחתי מזה מוסר השכל, והיו רגלי מוליכות אותי לביה"ב ולבהמ"ד ללכת בלי עצלותם בשמחה ובטוב לבב ודוק.

עה.

ב"ה דארבאן.

במס' שבת ס"ט. ר' יוחנן סבר כיון שישנוג בללאו זכרת וכו'. תנן אבות מלאכות ארבעים
היו ישגגת, ור"ל סבר עד שישנוג בללאו זכרת וכו'. תנן אבות מלאכות ארבעים
הסדר אחת, וחונין בה מנינא למה לי ואמר ר' יוחנן שאם עשאן כולם בהעלם
אחת חייב על כל אחת ואחת, היכי משכחת לי' בודון שבת וישגגת מלאכות,
בשלמא לר"י דאמר כיון שישנוג כו' כגון דידע לה לשבת בללאו, אלא לרש"י
דידע לשבת במאי? וכתבו התוס' שם בד"ה כגון שישנוג ומעמיא דר"י משום
דלא כתיב לאו בהקישא דר"י בן לוי דמקיש כל התורה לענין שגגה לע"ז
דכתיבו בה ובי תשנו ולא תעשו כו' והנפש אשר תעשה כיד דמה כו' אבל
לרבי דנפקא ליה כל השגגות מעליה מודי ר' יוחנן דבעי עד שישנוג בללאו
זכרת ע"ש. וקשיא לי טובא, דהא בדף צ"ז: פריך שם הגמ' למימרא דמחייב רבי
אתולדה במקום אב והתניא רבי אומר דברים הדברים אלה אלו שלשים ותשע
מלאכות שנאמרו למשה כסיני ופירש"י מנינא ל"ל, ע"כ לדעת כמה המאות אדם
מתחייב בהעלם אחד על שבת, ואי מחייב אתולדה במקום אב טובא הו"ע"כ. וקשה
דלפמ"ש התוס' מאי קאמר שם הגמ' בשלמא לר' יוחנן נחא הא גס לר"י אליבא
דרבי דמורה עד שישנוג בלא זכרת וגם רבי ס"ל האי מנינא קשה דידע לשבת במאי
זלכאורה היא קשיא עצומה. — ונלענ"ד בשיוב הקושיא באופן נאות כסייע"ה, דאיתא
בשבת ע"ו. אלא כי אתא רבין אמר המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל דכ"ע לא
פליגי דחייב כי פליגי במוציא עצה כמלא פי פרה לפרה ואפכא איתמר ר' יוחנן
אמר פטור ר"ל אמר חייב, ר"י אמר פטור אכילה ע"י הדחק לא שמה אכילה ר"ל
אמר חייב אכילה, ע"י הדחק שמה אכילה ע"ש. והרמב"ם פרק י"ח מחל' שבת הלכה
ג' פסק המוציא עצה שהוא תבן של קטניות כמלא פי פרה לפרה חייב דאכילה
ע"י הדחק שמה אכילה, וכתב המגיד משנה שהוא בפרק כלל גדול וגרס ר"י אמר
פטור ור' אושעיא אמר חייב דאכילה ע"י הדחק שמה אכילה ופסק רבינו כר' אושעיא
שהלכה כמותו לגבי ר' יוחנן. ונראה לפרש דברי הרמב"ם דאמאי לא גרס ר"ל אמר
חייב והיה לו לפסוק כר"י לגבי ר"ל כדגרסינן בש"ס דילן, משום דשם בדף ע"א
פריך הגמ' אלא לר"ל דאמר עד שישנוג בללאו זכרת דידע, לשבת במאי, וקשיא לי'
להרמב"ם ז"ל דאם איתא דהגירסא היא ר"ל אמר חייב מאי פריך הגמ' על ר"ל
דידע לשבת במאי נימא דידע לשבת בהוצאת דבר אכילה שלא ע"י הדחק דהיינו
תבן כמלא פי פרה ועצה כמלא פי גמל, ונעצה כמלא פי פרה לפרה דהוי אכילה

ע"י הדחק לא ידע והוציא בשוגג וגם שגג בשאר ל"ה מלאכות וחייב מ"ל חטאות
 דהא לפי גירסת הגמ' ס"ל לר"ל דעצה כמלא פי פרה לפרה חייב אלא ודאי הגירסא
 היא ר' אושעיא ס"ל חייב וכנירסת הרמב"ם שמצא בספרים אחרים ופסק כוותי'.
 ולפ"ו יתורין ע"נ מה שהקשיתי לרבי דסבר עד שישגוג בלאו זכרת דידע לשבת
 במאי דנוכל לומר דידע באכילה שלא ע"י הדחק ושגג באכילה ע"י הדחק וכמ"ש.
 הדוקא ר' יוחנן לשיטתו דס"ל דהוציא דבר אכילה שהוא ע"י הדחק פטור לא משכחת
 דידע ליה דידע לשבת במאי אי לא הוי ס"ל כיון שישגג בזכרת אעפ"י שהיה בלאו
 בו ודו"ק היטב כי נכון בסיע"ד.

הק' נחום שמרי' שעכטער אבד"ק דארבאן

עו.

שאלת. לענין הקאסיערער שנחסרו לו מחקאסע מעות ע"י גניבת אב
 צריך להשלים המעות מכיסו להבעה"ב?

תשובת. הנה לכאורה יש לצדד לפטור הקאסיערער אף שהוא ש"ש וחייב
 בגניבת ואבדה עפ"י דברי מהרי"ק בשורש קל"א הובא בסמ"ע ס' רצ"א ס"ק ל"א
 בראובן ששכר את שמעון לילך אחרי סחורה ונתן לו מעותיו ובדרך שבב בחדר
 א' ונגנב ממנו המעות ופסק שם דשמעון חייב לשלם, דה"ל להניח תחת מראשותיו
 או להניחו במקום המוצנע בו הרי בהדיא דהיכי דהניחו תחת מראשותיו או במקום
 המוצנע הוי שמורה מעולה כמו בהניחו תחת הקרקע והוי גניבת אונס ופטור אף
 בש"ש. כ"כ כאן ג"כ בנידון דידן דהניחו במקום המשומר כראוי ואין שמירה יותר
 מזה הוי גניבת אונס ופטור. ואף דבס' ש"ג בחו"מ ס"ב הביא המחבר דעת ה"א
 דאף בגניבת אונס חייב הש"ש יע"ש, והגוף דברי מהרי"ק נראה שם דאזיל רק לש"י
 הסוכרים דבגניבת אונס פטור הש"ש. וכבר הרגיש בזה הפתחי תשובה ס' רצ"א ז"א
 דעכ"פ יוכל לומר המוחזק קים לי כדעה הראשונה דבגניבת אונס פטור כש"ש. וע"י
 בשו"ת מהרש"ם ח"ב ס' ק' דנשאל ג"כ כעין שו"ת מהרי"ק. והביא דבאונס שינה
 יוכל המוחזק לומר קים לי כנ"ל. — ויש לכאורה לצדד עוד עפ"ד המהרש"ך
 בתשובה הובא בפתחי תשובה ס' ש"ג סק"א דבמשרת מבעה"ב מצדד דלא הוי ש"ש
 כיון דלא נשכר לשמור יע"ש, ואף דמביא מהקצוה"ה בס' רצ"א דחילק ע"ה י"ל
 דעכ"פ יוכל לומר קים לו, וא"כ בג"ד אולי יש לדמות לזה. אך בזה יש לפקפק
 בג"ד דאולי יען כי הוא קאסיערער, הוי כנשכר לזה וא"כ שוב הוי ש"ש וחייב
 בגניבה, אם לא הוי גניבת אונס כנ"ל. ואכתי יש לפקפק גם בסברתי הראשונה כיון
 דבג"ד כבר נבנו אצלו כמה פעמים יש לומר דלא הוי גניבת אונס, וע"י בס' רצ"א

סעי' י"ה מוכח כן ככעין זה בתשו' מהרש"ם הנ"ל, לכן נלענ"ד לדינא דלצאת י"ש מחיוב הקאסיערער להשלים החסרון, ואם אין לו יפשר עמו פשר קרוב לד"ת, אך כל זה הוא רק באופן שהמעות מונח במקום אשר לא יכול להחשב שמורה בבעלים אבל אם המעות מונח בהארנו והארנו עומד בבית הבעה"ב, והבעל הבית שמה כמו דשכיה בעת בבענק ופאבריקען דהקאסע הוא בבית אחר מבית הבעה"ב, והבעה"ב שמה בודאי הדבר הזה א"צ לפניו דפטור הקאסיערער, כי הוי שמירה בבעלים ושמירה בבעלים פטור ועי' בשו"ת פאר הדור להרמב"ם סי' צ"ד ובהנהגות דרבי שלום "בס' דעת תורה לה' שהיטות" על החו"מ סי' קנ"ו סעי' ה' ע"ש.

הק' היום ראבינאוויטש רב מק' סאדאגורא.

ע"ז.

ב"ה באטאשאן.

נשאלתי מאיש פלוני וכהן חסיד הוא, אם יש למצוא היתר לכהנים לעבור במסילת הברזל דרך בית הקברות בעיר ט"ג פרומאם פה המדינה:

תשובה. הנה מקור הדין נובע בש"ס עירובין ל' במתניתין ר"י אומר אף מערבין בבה"ק וקאמר בש"ס עלה תנא מפני שיכול לחוץ ולילך בשידה תיבה ומנדל כו' כמאי קמפלגי מר סבר אוהל זריק לאו שמי' אוהל ומ"ס שמי' אוהל עי"ש ותוס' ד"ה ומרסבר והנה לענין הלכה הרשב"א פסק כר"י דשמי' אוהל ושפיר מפסיק בין הטומאה ומותר לכנוס בה באוהל המת כיון שר"י ס"ל כוותי' והלכה כר"י בכל מקום ששנה דבריו בעירובין, וכ"כ הר"מ בשמו פ"ו מהל' עירובין, דין י"ז עי"ש. ואולם הרמב"ם ז"ל בפ"א מהל' טומאת מת' וז"ה כ' וז"ל הנכנס לארץ העמים בשידה תו"מ הפורחים באויר טמא שאוהל זריק אינו קרי אוהל עי' בכ"מ שם פלוגתא בש"ס ובספ' כרבי מחבירו ע"ש. והנה במשנה למלך שם היא כד"ה עוד נראה לומר האריך מאד בזה וכיל לן בסברתו הישרה דבר מהודש דפלוגתתם אינו אלא במהלכת ע"ג בהמה או אדם הנושאים דליה לרבי אוהל אף דרגלי בהמה או האדם נוגעים בארץ כיון שהשידה היא מהלכת באויר אבל כשהשידה בעצמה הולכת וגוררת על הארץ אף רבי מודה דחשיב אוהל עי"ש שהרבה להביא רא' לזה מסתירת דברי הרמב"ם והדברים ראויים למי שאומרה. והנה ראיתי לכת' בקונטרסו יתפלא עליו דאם נימא דמשכחת ענין דהוי אוהל לכ"ע א"כ יקשה בהא דאוקי בש"ס דר"י ורבנן בפלוגתא דר' ור"י הא מכוון דמשכחת שיחויך כשתו"מ המונה בארץ ויגררהו לביה"ק דלכ"ע הוי אוהל וא"כ מ"מ דרבנן, אם כי לכאורה

יפה העיר, עכ"ז אחר העין לק"מ הא בל"ז יקשה לפי"מ שב' התוס' שם בר"ה ומדבר דליתות ע"ג שורים לב"ע חזי אוהל א"ב תקשה ג"כ לרבנן הי חזי ל"ז שיכול לילך ולחזון במי"ס. במה"ג ומאי טעמא דרבנן, ובבר הרגיש בקושי' זו בס' מור אבן להשג"א בחנינה כ"ה והנה בקושי' עיי"ש, אמנם על מדוכה זו עמד גם במחש"א בסוגי' ומתירין דלא התירו אלא בהוי' ל"ז בדבר המצוי ושכיח עיי"ש. והנה כבר בי שם המל"מ מאותו ענין גופא לתירין להתא דאמרינן מש"ס חנינה כ"ה דלא היו מביאין מן הגליל יין ושמן לנסכים משום דרצועה של כותים מפסקת ואף בשירה לא היו מביאין אף דהיה יכול להביא בשתו"מ המהלכין ע"ג קרקע משום דהך שירה מירי בגדולים הבאים במדה ולאז אורחיהו לגוררין ענ"ק אלא להליכין באורי עיי' אדם או בתמה הנושאים אותם וא"ב ממלא סרה מהר קושייתו דלא נוכל למימר דרבנן מתירין זולת בדבר דאורח' בהבי ודו"ק. ועיי' ברישב"א עירובין בסוגי'. ומאחר דבארנו דאין סתירה מהש"ס על דברי המל"מ א"ב יצא לנו הדין דאין איסור לנסוע בנתיב הברזל דהוואנאנען המהוויקס המידה כמבואר במשנה פ"ה מהל' כלים כיון דהוואנאנען הולכין על הארץ ממש, ומ"ש ב' לחוש בזה מכיון דהוואנאנען בעצמותו אינו הולך על הארץ זולת האופנים הנושאים הוואנאן והמה נשמשים בכ"ע שירצה וא"ב הוי כמו מוכני שביסדה המבואר במס' כלים מ"ב בזמן שהוא נשמטת אינה הובר לה וא"ב חזר הדין דהוי כנושא ע"ג אדם ובהמה דמה לי אם נושא אדם ובהמה או ע"ג כלים שאין מחובר לה. — ההפדש בין אדם ובהמה הנושאים לבין אופנים הנושאים מוכן בשכל דהאופנים נעשים שפיר בסים להשירה של מעלה והיתכן לומר דהמה יחשבו הוואנאן לאוהל זריק מאחר דאדרבה דרך הוואנאן רק לעמוד או להלוך על ארבעת האופנים שלו בקרקע ובלעדם לא יחשב ולא יעלה לשום מלאכה ואיך יעלה על הדעת שהמתיקון יעשה קלקול, ולו יחיבנא לך בי האופנים נחשבים כמו מוכני הנשמטת לענין שלא יהי' נמדר במדה עם האופנים רק שצריך הוואנאן להחזיק השיעור אוהל לבד האופנים אבל לא דע"י האופנים תמורים ילה יחשבו לאוהל זריק, ואשאלך אנה מצאנו דהמוכני הנשמטת מוחשב להשירה לאוהל זריק, ואדרבה ממשנה זו יש ראי' נוכחת כי הליכת על אופנים הנשמשים הוי אוהל נמור דאלי"כ מה זה דקאמר מוכני שלה בזמן שהוא נשמטת אינו חיבר לה ואינו נמדרת עמה הא אפילו אם השירה לבד מחוקת השיעור בפ"ע עכ"ז נימא דל"ה אוהל מטעם עמידתה או הליכתה על המוכני שלה הנשמטת ונקראת אוהל זריק אע"כ דהאופנים הנשמשים אינם מוזיקין, רק לענין דלא יהי' נמדרת ומצלת עמה אבל לא לעכב לעשותה אוהל זריק. ולפענ"ד נראה יותר דכאלו מרכבת הוואנאנען עפ"י שורת הדין דיהי' גם נמדרים עם האופנים דלא מבעי' לרוב המפורשים דהמוכנא

שבשירה אינו פי' אופן שהשירה מונחת עלי' וזלת דהיא גלגל נעשה למעלה או על שפתו שמעליו התבואה לשירה באותו גלגל עי' פי' הרמב"ם ותיר"ט שם א"ב בודאי אין ראי' להאופנים שבמרכבת הבאהן רק אפי' להגפורשים דהו' אופן משורש בנור ואתננו שהשירה מונחת עליו ע"כ מיירי דהוא כמו גלגל להשירה ונוטלת בכ"ע שירצה ולא כן בעשיות הוואנאנען דעינינו רואות דהמה עשויים מהוברין הדק היטב באמצעות כמה שראפען חזקים להוואנאנען בעת הליכתם במריצת נתיב הברזל הוי בודאי חיבר ומשנה שלימה שנינו במס' נגעים פי' א"א' עורות הים אינן מטמאים בנגעים חיבר להם מן הגדל בארץ אפי' חוט אפי' משוהה דבר שהוא מקבל טומאה טמא, ועי' בברטנורה בר"ה אפי' משוהה ובלבד שיחברנו לו בשתי תכופות או יותר ועי' בר"ם שם. ועי' במס' פ"ד"יג העושה כלים מן הגדל בים וחבר לזה מן הגדל בארץ אפי' חוט אפי' משוהה דבר שהוא מקבל טומאה טמא ועי' בפ' הרמב"ם ותיר"ט שם. ועי' במס' נגעים פי' א"מ"ו ובמפורשים שם הרי מפורש יוצא מן המשניות הללו דמהני חיבר עי' תכופות לענין טומאה, ויותר מזה מצאנו אפי' בדבר דבעינן שלם לגמרי מהני חיבר מפורסות דיהי' נקראת בשם שלם לגמרי ועי' בש"ס עירובין פ"א אר"ה תופרה בקיסם מערבין לו כה כו' והיא הלכה קבוע בש"ע או"ה סי' שס"ו סעי' ו' עי"ש. ועי' בש"ע או"ה סי' קס"ה ס"ב דמהני חיבר פריסת יחד בעין או בשום דבר לענין לחם משנה. ועי' מג"א שם סק"ד מה דהביא בשם הרוקח ע"ש. ומעתה ראי' האלו יתנו עדיהם ויצדקו כי אלו מרכבת הבאהן יחדיו ידבקו להאופנים להיות מיחשב חיבר לענין יהי' נמדדת עמהם בהחזקות מ' סאה בלה דהוא אמה על אמה ברום ג"א ובמבואר ברמב"ם פ"ג מהל' כלים ה"ד. — ומה שפקפק כ"ת במרכבת הברזל דמהלכת תמיד ברנילת א"כ לא יהשב אוהל רואה אנכי לשוב בזה דברי שארי הגאון מלבוב ז"ל בשו"ת שואל ומשיב סי' מנ"ן מכיון שדרכו בהני להיות נודד בהליכה יומם ולילה מקרי קבוע, ובאמת יש להביא ראי' לדבריו מש"ס שבת קל"ח: דקאמר שם ואמר ר"ש בדר"א האי סינא שרי והאתמר סינאי אסור ל"ק הא דמהדיק כו' ועי' בתוס' ד"ה הא דמהדיק פי' ר"ה שאינו נכסף דאז נראה כעין אוהל עי"ש, והרי בסינא דרך להלוך בו תמדות ממקום למקום ואעפ"כ חוינן דמיחש אוהל שפיר ואם כי לדעתי יש לחלק הרבה בין טומאה לשבת, דבשבת מלאכה מהשבת אסרה תורה ועיקר תלוי בכונת האדם ומעשיהו ולא כן בטומאה אשר ע"כ יהי' דברי מועטים מלפ"ל עמדו מס' הקדום שבשו"ת שו"מ עכ"ו הלא יש לנו כמה גדולים מפורשים המפורסמים בספריהם דהשוו הענינים ול"ז ומי אנכי להכריע ביניהם ועי' בנזכ"ת ז"ל. — ומדי יושטמו עיני מצאתי דאתי לידי ראי' נוצחת דמרכבת ההולכת בארץ עי' גלגלי אופנים לאו יהשב לאוהל וזיק אף בעת הליכתם

והוא בש"ס ב"מ י"ב. איתא התם בעי רבא אויר שאין סופה לנוח כמנחה דמי או לא כו' במתנה האיך וקבלה מניה ר"א בר כהנא במתנה אעפ"י שרין אחריהן ואין מגיעין [ופירש"י אלמא מתגלגל ויוצאין הם ואין סופו לנוח וקאמר דקנה ליה שדהו] שאני מתגלגל דכמנחה דמי הרי מפורש יוצא להדיא בש"ס דדבר המתגלגל בארין אף שאין סופה לנוח ה"ל כמנחה על הארץ.

ועתה נחפשה דרכינו ונחקורה אולי נוכל למצוא עילה לשהר הכהנים בזמננו: בדרך אשר כ"ת נוגע בקצה המטה הנה נודע מה דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בפ"ה מהל' נזירות ובפ"ז מהל' אבל ה"ו דעת הרמב"ם אם נטמא פעמים רבות לוקה על כל אחת ואחת בד"א שנטמא ופי' וחזר ונוגע אבל אם ה"ו נוגע במת ועדיין המת בידו ונוגע במת אחר אינו חייב אלא אחת והראב"ד שם השיג עליו בזה וכדאף בטומאה שלא בחבורין אינו חייב אלא אחת והראב"ד שם השיג עליו בזה וכדאף ועוד אין עליהם חיוב טומאה והמחייב אותם עליו להביא רא"י וע"י בלח"מ וב"מ שם דפלוגתתם הוא מפורש בש"ס נזיר מ"ב: והנה בשיטת הראב"ד קם הר"ת מובא דבריו בד"ש אהללות וגם בש"ג על הרו"ף מביא שיטת בה"ג דפ' ג"כ כר"ת והנה במל"מ בפ"ג מהל' אבל מבואר דסברתו נוטה דאליבא דהראב"ד אפי' איסור ליבא בזה"ל לטומאת כהנים דמחוללים ועומדים הם רק דמסיק בסיום דבריו דהראב"ד כל חכמי ישראל חולקים עליו מאותו הכתב ששלח ר"ת כהן לר"ת המתחלת איזה בית כו' ואתפלא עליו איך העלום עיניו הטהורים מדבריו הר"ש הנ"ל שהביא בשם ר"ת דסובר דהראב"ד ולא חש לאותו קושי'. — והנה כ"ת רוצה להתחזק במעוה דעת האומרים דגם אליבא דהראב"ד יש איסור שפיר רק דאינו לוקה ואחת מראיתו הוא מדלא השיג הראב"ד על הרמב"ם גם בפ"ב מהל' אבל פט"ו דכ"ש שם הרמב"ם לפיכך אסור לכהן להתשמא למת אפי' בעת שמתשמא לקרוביו כו' הלא להראב"ד כיון דטומאתו בו מטומאת הקרובים א"כ אינו מזהר עוד על הטומאה שהוא מחולל ועומד ומדהניחו איש ריבו בזה ע"כ דגם להראב"ד איכא איסור שפיר ועיקר חלוקי תמיד הוא רק לענין מלקות וכ"ת מתמה על המשל"מ שלא הורגש בזה הנה אם כי לכאורה היא הרגש עצום אמנם אחרי נבוא לעמק הענין הקשי' מעיקרא ליתא דזיל בתר טעמא דמתיר הראב"ד לטמאות שנית לטומאת מת כיון שהוא מחולל ועומד וא"כ ע"כ מוכן דהיינו דוקא אם נטמא תחלה בעכירה או שפיר ילפנין מקרא דלא יחלל יצא זה שהוא מחולל ועומד, אבל אם נטמא תחלה בהיתר לקרובים איך ס"ד לומר שהוא נקרא מחולל הלא אדרבה מצות עשה מהתורה קא עביר וע"י בס' החינוך מצוה רע"ד והבן, ותיתי לי כי קימתי' מסברא דנפשאי ואח"ו מצאתי סברה זו בס' עין דמעה להנאון מוהרש"ק בתשו' ד' דהעלה בפירוש דבטומאת קרובים גם הראב"ד

מודה דבקדשתו הוא עומד ולא נחשב מחולל ואסור לטמאות למת אחר ע"י"ש.
 והנה אם כי הדבר נכון בסברה נ"ל להביא רא"י לזה מש"ס ברכות ל"ה כהן שהרג
 את הנפש לא ישא כפיו וק"ל אף שהרג בשגגה לא ישא כפיו ומחולל מכהונתו.
 ואפ"ה במל תינוק ומת כ' המרדכי מובא במש"ע או"ה סקב"ה לפסק הלכה דנושא
 כפיו משום דאכיון למצוה אלמה דדוקא בשגגה דעכ"פ איסור בה לידוה"ר מחולל
 ועומד משא"כ בהיכי דמכיון לשם מצוה לא חשיב מחולל והדברים ק"ו בטומאת
 קרובים דמצוה הוא דל"ה מחולל ע"י"ו. ואם בניס אנהנו בדברינו אלה אמינא פרסרת
 נחמד בש"ס פסחים ט. מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון שהמילה נפל לבור
 ובא כהן והציץ בו ופירש"י וכהן קרוב או מבני הבית היה כו' ולא נזכר אותו כהן
 על אזהרת הנפש לא ישמא כו' ובתוס' כתבו דכהן שומע הי', ועי' בישיע"ק או"ה
 סי' א' וסי' שמ"ג שתמה מאד ע"ז דלא יתכן שטעה בדין איסור טומאת כהן למת
 דאטו מקרא לא ידע ולא יתכן זאת רק בתינוק שנשבה לבין הנכרים. ועי' גם בס'
 עין דמעה דמישב ג"כ שם לפי דרכו. ובאמת לדעתי יפלא עוד לאיזה צורך כ' רש"י
 מב"ב הי', ולדרכנו יצדק הענין דבאמת האי כהן ידע שפיר אזהרת הקרא לנפש לא
 ישמא וגם הי' מלומד בפרש חכמים דדרשי ולא יהלל פרט למחולל ועומד והמעשה
 הי' דהאי כהן היה טמא בטומאת מת דב"כ היינו מאחת מקרוביו בבית וקסבר דמות
 שוב לטמאות למת אחר דמחולל ועומד הוא ושעה בדין זה דבאמת ה"ה קם עוד
 בקדשתו מפאת דע"י טומאת קרובים לא נחשב מחולל ועומד כאשר בארנו, ובא
 מעשה לפני חכמים וסיהרהו מפני שהולדה וברדלס מצוי' שם דאל"ה היה טמאתו
 בו מטומאת נפל זה אף דהי' עליו טומאת קרובי' מקודם, ואפשר יש לכוון הדברים
 בלשון התוס' כהן שומע הי' ירצה דידע המקרא ודרש חכמים ולא ידעו על מכוננו
 וכעין שמצינו בש"ס שטיא שפיל לרישא דקרא, ודוק היטב כי נחמד הוא. ומיושב
 נמי בזה להא דקשה לכאורה מכיון דהרמב"ם כ' האי דינא דאסור לכהן לטמא למת
 בעודו טמא לקרוביו למה זה חזר ושנה הדין שנית מיד אח"ז בפ"ג דטומאת שלא
 בחבורין אסור לטמאות מכיון דדא ודא אחת הוא? אע"כ הוא אשר דברנו דהמה
 ענינים בשעמים נפרדים, ולכן מתהלה כ' הרמב"ם הדין דבטמא מקרובים אסור לטמאות
 דהו' לד"ה מאחר דלא מקרי מחולל כלל, ואח"ז בתב אפי' בטמא ממת דעלמא
 דשייך בו מחולל והוא במחלוקת שנוי' עכ"ז אסור לטמאות בשלא חבורין כפי
 הבנתו בהסוגי' והבן היטב. ובהכי נדחה נמי מה שהעלה כ"ה להסביר סברת הראב"ד
 להא דאינו לוקה הכהן בזה"ו בטומאה למתים שאין לנו אפר פרה ואפשר נטמא
 בעודו קטן ואינו יודע ע"כ אינו לוקה ולדברנו דבריו מופרכים כיון דקטנים אינם
 מצווין נהי דאמר ואמרת אתי להזהיר הגדולים על הקטנים היינו דהגדולים מזהירים

עליהם אבל בקטנים עצמן ל"ש אהרה דכללא בידנו הרש שוטה וקטן לאו בני דעה ומצות נהו וא"כ לא נחשבים מהוללים ועומדים ע"ז כשיגדלו. ועי' בש"ע או"ח שם"ג ומנ"א שם ועי' בפמ"ג או"ח בפתיחה ח"ב אות' דרעתו דעל לאו הייב קטן וכבר תפסו עליו המחברים אחריו. והרבה יש לו לרצות בענינים אך אין ע"מ דאסיף פה. (המשך יבוא).

צבי הירש תאומים אבד"ק באטאשאן.

ג.

דיא תה"ק ברינגט אונז [ויקרא י"ט"א"ב] וידבר ה' אל משה לאמה דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת עליהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם. דאס הייסט; נאטש האָט געזאָגט צו משה זאָג צור נאָנצער יודישער געמיינדע דאָס זיא זאָללען זיין הייליג ווייל איך אייער גאָט בין הייליג. ברינגט דאָרויף דער מדרש אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני, אמר הקב"ה הואיל ונתקדשתם לשמי עד שלא בראתי אתכם, היו קדושים כשם שאני קדוש שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני, אלא זעהען וויר דאָס פון דיעזען אויסדרוק קדושים תהיו כי קדוש אני לערנען אונזערע חז"ל (1) איהר ווערדעט דורך מיך געהייליגט אונד איך ווערדע דורך איך געהייליגט, (2) גאָט זאָגט, ווייל איהר זינד פיר מיך געהייליגט וואָרדען נאָך בעד פאָר איך האָבע אייך בעשאַפּפּען, דאָהער זאָללט איהר אויך זיין הייליג עבענזאָ וזיא איך בין הייליג. אונזערע חכמים זינד אויך מדקדק וועגן עס שמעחט נישט היו קדושים זייט הייליג זאָנדרען קדושים תהיו הייליג זאָללט איהר זיין, זאָ הייסט עס אויך ודאי כן יהיו עם ווירד געוויסס זאָ זיין דאָס זיא ווערדען זיין הייליג, אונד וויר קענען דאָפאָן איינען ערהאָבענען מוסר הערויסנעהמען. אונד צוואַר; דיא תה"ק זאָגט אונז מיט דעם אויסדרוק קדושים תהיו וואָס דאָס האָט דרייערליי בעדייטונגען (1) איין לשון צוויי השׁיׁת בעט די יודען זיא זאָללען זיין הייליג, איבערהויפּט ליעגט נישט אין דיעזעם אויסדרוק איין צוויי בפרטות זאָנדרען עס איזט כולל אַללע הינד זיכטען פאָם לעבען פאָן דעם מענשען. (2) בעדייטעט דער אויסדרוק פאָן קדושים תהיו איין לשון הבטחה, השׁיׁת איז מבטח דיא יודען דאָס זיא ווערדען זיין אין דער לאַגע צו זיין הייליג. (3) בעדייטעט דער אויסדרוק איין גזרת המקום, השׁיׁת איזט גזר אויף די יודען דאָס זיא מוססען זיין הייליג. אונד דאָס אַללעס פערד שמעהען וויר אין דעם פ' קדושים תהיו כי קדוש אני וגו'. פאָראַללעס דירפּען וויר בערעכנען דאָס וועגן השׁיׁת האָט בעשאַפּפּען דיא וועלט, זאָ האָט ער זיא נישט

בעששפסען נור פיר בהמות וחיות, דען וואָס פיר איין תכלית וואָס פיר איין תועלת
ווייזט פאָן זיין העררים קאָממען, זאָגערען דער גאנצער עיקר תכלית הברואה איז
געוועזען נור צו לעבן דעם מענטשען וועלכער איז בעששפסען וואָרדען בעלם אלהים
דאָס פאללע דער מענטש לעבט נור בדרך חיי בהמה, ער איז נור משתוקק זיך
למלא תאוותיו זיין, זייעט פערשיידענע פערזענלעכע נאָכצוקוממען, זאָ קענען וויר
דען דענקען דאָס וועגן דעזעס צוועק איז דיא וועלט בעששפסען געוואָרדען
אונד דאָס איז דער תכלית הברואה, מיט זאָ איינע אויפפיהרונג בריינגט ער קינען
איינציגען נוצען נישט זיך אונד נישט דער וועלט זאָוויא דער חסם סופר זאָגט
אויף דעם פסוק סביב דשעים יתהלכו, דיא דשעים געהען הערוב אין הערוב אונד
קאָממען צו קיין איינציגען צוועק, דען זייער גאנצן לעבען איז נור אום זיך אללע
תאוות אונד פערזענלעכע נאָך צו געבען, אבער דער יעניגער וועלכער איז בייס
אמתן דעת דער דאָרף זיך נור משהרל זיין זייעפעל ער איז אויף דעם עולם נור צו
טון מצות ומעשים טובים זאָוויא דיא תורה"ק זאָגט אויך אלה המצות אשר יעשה אותם
האדם וחי בהם דען נור דאָס איז דער עיקר תכלית פאָן דעם לעבען, נישט נור
דאָס אלליין דאָס מאַן זאָל טוען מצות ומע"ט זאָגערען יעדער איינציגער זיך מוס
מראשטען ער זאָל זיך מקדש ומטהר זיין אין אללע ענינים וואָס ער טוט, צום
ביישפיעל ווען איינער געהט עססען זאָ זאָל ער נישט געהען עססען וויא איין
בהמה זאָגערען ער זאָל זיך בעפאָר דעם עססען וואָשען אין איין ברכה מאַכען אויך
דאָס עססען אלליין זאָל זיין מיט איין מאַס, זאָגט מיט דעם מדינען האָבען
אונד אונזערע הייליגע חכמים געגעבען איין שיעור [ססחים פ"ו:] השותו את כוסו בפה"א
ובו, אויך נאָך דעם עססען זאָל זיין ואבלת ושבעת וברכתו, אונד פאללע דער
מענטש ווירד זאָ טון, זאָ ווירד ער נישט נור זיך זעלבסט מקדש ומטהר זיין זאָגט
דערן אויך דיא גאנצע מענטשהייט, אונד דאָנען אבער פאללע דער מענטש ווירד
דאָס נישט טון, איז נישט גענוג דאָס ער איז נישט מקיים דיא תורה"ק, ער ווירד
נאָך אָנגערופען איש משחית זאָוויא ישלמה המלך זאָגט [משלי י"חט]. גם מתרפה
במלאכתו אה הוא לבעל משחית, דאָס הייסט דער יעניגער וועלכער איז נאָכ
לעססיג אין דער ארבייט דער תורה"ק זאָ איז ער איין ברודער צו דעם יעניגער
וועלכער פערדייבט די תורה, דאָס איז אונד מרמז דער פסוק קדושים תחנו איהר
זאָלט זיין הייליג אין אללע הנויכטען, בי קדוש אני ה' אלהיכם וייל איך אייער
גאָט וואָס איך האָבע איך בעששפסען בעלם אלהים בין הייליג, דאָנן זאָגט וויי
טער דער פסוק איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמרו אני ה', דיא תורה"ק האָט
מסמך געוועזען כא"א צו אני ה' איין רמז דאָרויף וואָס די נמרא זאָגט [קדושים]

ל: נדה ל"א] שלשה שותפין באדם, הקב"ה ואביו ואמו, דאחער איזט דער יעניגער-
וועלכער איזט איין מאמין באמונה שלמה דאסס דאָס וואָס ער איזט געקוממען אויף
דעם עולם איזט ניכט עפ"י מקרה וואָנדרען ווייל עס איזט וואָ געוועזען דער רצון
הבורא אונד השי"ת האָט איהם גענעבען אין נשמת רוח חיים, דער האָט אויך אויף
זיך מורא אב ואם, אונד ווייסט אויך דאָס השי"ת האָט באַשאַפפּען דיא וועלט ווער-
נען איין תכלית אונד דיא פּפליכט פאָם מענשען איזט משלים צו זיין דעם תכלית
וואָווא דער רצון הבורא איזט, וואָ ווירד שאָן במילא זיין ואת שבתותי תשמורו
דען דער טעם וואָס וויר היטען שבת איזט צווייערליי (1) ווייל שבת איזט איין
עדות למעשה בראשית אונד (2) איזט שבת איין רמז לחיי העוה"ב ליום שכולו
שבת דאדורך שטעהט אויך שבתותי תשמורו איין לשון רבים איין רמז אויף דיא
צווייא טעמים וואָס דאָס היטען פאָן שבת בעדיישעט, אונד וויעדער בעדיישעט דער
אייסדרוק פאָן קדושים תהיו איין לשון הבטחה, השי"ת איז מבטיח די יודען דאָס
זיין ווערדען זיין אין דער לאַגע צו זיין הייליג וואָווא דיא תוה"ק וואָנט אונד אויך
זהתקדשתם פאללס איהר ווערדעט זיך נור וואָללען הייליגען והייתם קדושים
וועט איהר במילא זיין הייליג, דען וויר יודען זינד אין דער לאַגע צו זיין הייליג
מעהר וויא אַללע פעלקער דורך פערשיעדענע טעמים, ערשטענס דאדורך וואָס יעד-
דער יוד האט איינע נשמה קדושה איין חלק אלקי ממעל איזט ער דאדורך מעהר
מסוגל מקבל צו זיין דיא קדושה, אינד צווייטענס דורך קדושת האבות וואָס דיא
אבות זינד געוועזען קדושים וטהורים בעוורקט עס אויך אויף דיא קינדער, וואָווא
דער רמב"ן ברינגט אין פרשה נצבים מי שלא הרהר בע"ז לא יוליד מודה בה אונד
עבענוא וויא מיר זעהען עפ"י רוב ערבט איין וואָהן דיא אייגענשאפטען פאָן זיינע
עלמערן בעניני הגוף, וואָ איזט אויך עפ"י רוב אויך בעניני רוחניות ווען דער פאָטער
איזט איין צדיק וואָ איזט אויך דער וואָהן איין צדיק דאָס וואָנט אונד די תוה"ק
קדושים תהיו פאללס איהר וויללט זיין הייליג, וואָ מוס זיין איש אמו ואביו תראו
דען די גאנצע קדושה וואָס איהר האָט קאָממט נור פאָן זיי (3) זינד וויר יודען
מעהר מסוגל צו זיין הייליג דאדורך וואָס מיר היטען מצות ה' בעקאָממען וויר דא-
דורך דיא קראַפט אונד דיא אייגענשאפט צו זיין הייליג, וואָרום די קראַפט קאָממט
צו אונד ווייסען וויר אַליין ניכט, נור השי"ת האָט וואָ איין כח העריין גענעבען אין
דיא מצות דאָס זיי וואָללען ווירקען אויף דעם גוף אונד אויף דעם נפש וואָווא
דער מדרש ברינגט [מדרש שמואל פ"ד] לא נתנו מצות אלא לצרף בהן את ישראל
אויך ברינגט אונד דה"מעה תורת ה' תמימה משיבת נפש גאָטטעס תורה איזט פאָל-
שטענדיג ויא ערקוויקט די זעעלע, דען עבענוא גוט ווי וויר פינדען אין דער תוה"ק

דאס אכילת נכילות וטרפות זינד משקין דאָס נפש פּעראונווירדיגען דיא וועלע, וואָ איזט דאָנענען דיא מצות וואָס דער מענש שוט רייניגען דיא וועלע אונד זינד מוסק-קדושה וטהרה איבערהויפט דערייניגער וועלכער לערנט די תוה"ק לשמה וואָס זיא איזט מאירת עינים ומשיבת נפש דאָס וואָנט אויך דער פסוק וחתקדשתם פאללס איהר ווערדעט נור וואָלען זיין הייליג והייתם קדושים וועט איהר געוויסס זיין הייליג, כי אני ה' אלהיכם וואָס איך גיב אייך דיא קדושה, דענן דאָמיט וואָס ושמרתם את חוקתי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם, דאָמיט וואָס איהר זינד מעט אָב די מצות אונד הוהרות בעקאָמט איהר כמילא די קדושה, אַלואָ ועהען וויר דאָס פאללס דער מענש הימטעט דיא הייליגע תורה אונד איזט אויך מקיים דיא מצות התורה איזט עס איהם ועהר לייבט צו ווערדען געהייליגט אין אַללע זיינע מעשים, דאָס הייסט, דאָס אַללעס וואָס ער שוט וואָלל ער נישט טון נור לשכות עצמו נור אייגענעמציג זיין וואָנדערן וועגן ער שוט איינע מצוה וואָל ער זיא נור טון למען השם ווייל גאָט האָט זי געהייסען טון, וואָ וויאדער מדרש בריגנט וויא אויך רש"י הק' [ויקרא כ"ב] מנין שלא יאמר אדם נפשי קצת בבשר חזיר או אפשי ללבוש בלאים, אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים נזר עלי, ת"ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהא הבדלתכם מהם לשמי, מדרש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים, דאָס וואָנט אונד אויך דער מדרש הוואיל ונתקדשתם לשמי קודם שבראתי אתכם ווייל איהר זינד געהייליגט וואָדער דען פאָן מיינעט וועגען נאָך בעפאָר איך האבע אייך בעשאַפּען דען דער גאָנצער תכלית הברואה איזט נור געוועזען צו לעבן די יודען אום וויא וואָללען מקיים זיין דיא תוה"ק וואָוויא דער מדרש בריגנט אויך דעם פסוק בראשית ברא ונו' בשביל ישראל ובשביל התורה שנקרא ראשית ברא את העולם דעסחאלב היו קדושים בשם שאני קדוש שנאמר כי קדוש אני ה' אלהיכם, (3) בעדייטעט דער אויסדרוק פאָן קדושים תהיו איין גזרת המקום השמיית איזט נור אויף דיא יודען, איהר מוסט זיין הייליג אָב איהר ווילט יא אָדער היו נישט וואָוויא יחזקאל הנביא וואָנט [יחזקאל כ"ד ל"ב] הו אני נאום ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ונו' אמלך עליכם, נישט נור דאָס אַלליין וואָנדערן אפילו עס ווירד זיין וויערער בנינים וילמדו ממעשיהם די יודען ווערדען זיך בעשטרעבען נאָך צו טון די אַנדערע פעלקער זיי ווערדען גלויב בען דאָס דאָרט ווערדען וויא מעהר געפעלען דעם גוי, וואָללען זיי וויססען דאָס זיי ווערדען זייער ציעל נישט עררייכען, וואָוויא די תוה"ק בריגנט ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי איך ווערדע אייך אבטיילען פאָן די פעלקער אום איהר וואָלט מיר געהערען, דענן עכען וואָ נישט וויא דיא יודען דארפן זיך אונטערשיידען מעהר פאָן

אללע אנדערע פעלקער דורך דיא פרטי מצות התורה ואוויא שבת היטען מצות מילה אינד ברומה אללע אנדערע מצות, וא ברויכען זי זיך אויך אונטערשיידען פאן די אנדערע פעלקער אין יעדער הינויכט, ואוויא וויר האבען פריהער ערקלערט דאס דיא אזהרה פאן קדושים תהיו איזט נישט נור געמיינט אויף די פרטי המצות ואנדערן אויך אויף דיא אויפפיהרונגען אונד התנהגות פאן דיא יודען ואוויא מיט דעם עסטען אונד טרינקען, דעס האלב ברויכען וויר יודען טראכטען מיט אללער מעגליכקייט זיך צו ענטפערנען פאן דיא גויעשע מנהגים אבגעזעהען דאפאן דאס עס איזט איין איסור גמור מן התורה איין לאו ובהקשריהם לא תלכו איזט עס אויך פראקטיש ערוועזען דאס יע מעהר דער יוד ווכט זיך מקרב צו זיין צום גוי דעס טא ערגער איזט עס פיר איהם, ואנאר דער גאנצער אנטזעמלישמוס וועלכער עקד וועסטירט הייטע זא שטארק קאממט נור דאדורך וואס דער יוד ווכט זיך איממע צו אסטימעלירען, ואוויא איך האבע אין אנדערער שטעללע ערקלערט דאס דער עיקר גלות מצרים איזט נור געקאממען דאפיר, ווייל עס איזט געוועזען ותמלא הארץ אותם דאס גאנצע לאנד איז מיט זיי פאלל געוועזען, אבער אלל האבען זיי אויך געווכט צו געפעללען דיא מצרים, דאפיר איזט אויך געוועזען דאס ענדע זענען ויתנו עלינו עבודה קשה, דען דיא וועלכע גאציאן וואס וויר גלויבען דאס דאמיט וואס וויר אסטימעלירען זיך מיט איהר ווערדען וויר איהר מעהר געפאללען דיעוועלכע גאציאן פערטאכטעט אונד וואונדערט זיך ווא קאממען וויר צו זיי, אונד וויעדער בריינגט דאס התקרבות צו דיא אזהרה דאס פאן דערווייטערט זיך לאנגזאם, לאנגזאם פאם דרך התורה אונד מיט דער צייט שעהמט פאן זיך מיט דעם יודישקייט אונד ואנאר מיט דעם נאמען יוד, דעס האלב ואנט אונד דיא תורה קדושים תהיו איהר יודען מוסט זיין הייליג, דען נור דאמיט קאנן פאן זיין איין אויפריכטיגער אונד אמתי יוד וואנן פאן האט אין זיך דאס בעוואוסטזיין דאס וויר זינד איין עס קדוש אונד וויר דארפען זיך נישט אויסמישען מיט אללע אנדערע פעלקער, צוואר מיסטען וויר אכטען אונד רעספעקטירען יעדען איינציגען מענשען אהנע אונטערשיעד וועלכע גאציאן אונד גלויבען ער אנגעהערט, אבער וואס עס איזט אנבעלאנגט אין אונזער הייליגער אמונה דירפען וויר וויסען דאס קב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, איבערהויפט אין אונזער גענעווערטיגער לאגע וואס דאס יודענד טהום איזט בעוה"ר זעהר בשפל המצב דארפען וויר בודאי טראכטען מיט אללער מעגליכקייט זיך מקדש ומטהר זיין אין אללע הינויכטען, איבערהויפט דארף יעדער יוד טראכטען אונד אבהיטען דיא אללע פרטי המצות זא וויר אויך זיין ואוויא דיא גמרא בריינגט [יומא ל"ט]. אדם מקדש עצמו מעט מלמדה, מקדשין אותו הרבה

מלמעלה. אויך ברינגט אונז דער תלמוד (שבת ק"ד.) הבא לטהר מסייעין אותה. אונד השי"ת ואלל העלפען עם ואלל ביי אונז מקוים ווערדען דער פסוק והייתם קדושים כי קדוש אני ה' אלהיכם והשי"ת יברך את כל העולם בשלום.

שמות החידה מחוברת יי"א תמח: הר' מענדל ראבינאוויטש שטער פאנעשט הר' שמואל ראבינאוויטש הערלוי הר' יעקב ליב שו"ב הערלוי הר' יוסף חיים שו"ב קאנסטאנצע, הר' הירש גאלדנער ברוצלאץ.

פתרון החידה מחוברת יי"א הוא: צדפת צר פת פת צפת פתין.

ח י ד ה *

בן אותיות ארבעה אנכי
אם בקדש תחפשני
בין שמונה מגדים תמצאני
אם תשים ראשי לעקבי
בין מלכי קדם תראני
ואם ראשי תסור ממני
ולבי לעקבי תתני
בהן נביא תמצאני
גם עתה אם תלי לראשי תחליפני
אשת חבר הנני

(*) פתרון החידה ושמות הפותרים אדפיס אייה בחוברת הבא.

מלמעלה, אויך ברינגט אינו דער תלמוד [שנה ק"ה] הבא לטהר מסייעין איהו.
אונד השי"ת ואלל העלפען עס ואלל ביי אינו מקום ווערדען דער פסוק ותייתם
קדושים ביי קדוש אני ה' אלהיכם והשי"ת יברך את כל העולם בשלום.

שמות הפותרים החידה מחוברת י"ד"א חמה: ה' מענדל ראבינאוויטש שטער
פאנעשט, ה' שמואל ראבינאוויטש הערלוי, ה' יעקב ליב שו"ב הערלוי, ה' יוסף
זי"ם שו"ב קאנסטאנצע, ה' הירש גאלדנער ביוואלאר.

פתרון החידה מחוברת י"ד"א הוא: צרפת, צרפת, צרפת, צרפת, צרפת, צרפת, צרפת, צרפת.

חידה *

בן ארתיות ארבעה אנכי
אם בקודש תהפשני
בין שמונה בנדים תמצאני
אם תשים ראשי לעקבי
בין מלכי קדם תראני
ואם ראשי תסור ממני
ולבי לעקבי תתנני
בחן ונביא תמצאני
גם עתה אם הנלי לראשי תחליפני
אשת חבר הנני.

(*) פתרון החידה ושמות הפותרים ארפים אייה מחוברת הבא.

ע"ה.

ב"ה באקו'

נשאלתי באחד שזה כעשרים שנה נשאר חייב מעות לאיזה אנשים אשר בעת א"א לו לידע איה ואנה מקומם, ורובם ככולם כבר נעדרו ר"ל, ואיננו יודע מקום היורשים שלהם, והרבה דו"ה ושאל לדעת איה מקומם ולא עלה בידו ואין אדם תובע אותם, ומעולם לא תבעוהו אבל הוא בעצמו רוצה לצאת ידי שמים לתיקון נפשו חגם שאין כסף לאדון זה ואין ידו משגת לשלם החובות בכסף מלא, רק נמצאים בידו ספרי הלכה וקבלה, ויוכל שוים לעלות ערך סכום החובות, ועזב נפשו לשאול באיזה אופן יוכל למצוא נחם לנפשו ולצאת י"ש? ולמי ימסור את הספרים?

תשובה [א] פתח אמר, לא אוחיל עד אם דברתי דברי מה שנלענ"ה, כיון שלא תבעוהו מעולם אפשר שאין עליו חיוב, ואקדים לפרש מה שמצאתי במס' בלה דבתי פ"ה וז"ל אם לוית ע"מ לפרוע, אם לוית ע"מ לתבוע ע"ש בנה"ש שנדפס מוילנא, וכן מצאתי עוד במס' דרך ארין וז"ל פרק ג' ואם הלוית ע"מ לתבוע ע"ש, ונראה לפרש עפ"י מ"ש"כ הרמב"ם ז"ל פ"א מהל' מלוה ה"ג וז"ל, אסור ללוה ליקח הלואה להוציאה שלא לצורך ולאברז עד שלא ימצא בע"ה ממה לגבות וכו', והעושה כן נקרא רשע, שנאמר לזה רשע ולא י"שלם עכ"ל, וכ"ה בטוש"ע הו"מ סי' צ"ז סעי' ד' [ע"ש בסמ"ע סק"ה] ומקורם מהר"ש ממדרש ילמדנו מובא בילקוט שמעוני [תהלים ל"ז] וז"ל ד"א לזה רשע ולא י"שלם, שמשעה שלוח נותן עינו שלא לפרוע וכו' ע"ש, ותימה על הה"מ על הרמב"ם ושאר נוס' שלא העירו מקורו? [ועי' בפ"ד דמס' אבות משנה ט', ובפ"י התפארת ישראל שם אות צ"ז ע"ש, ולא הביא מב"ה ועיין מד"ר סדר קה"ס ה' ובמדרש תנחומא שם סי' ה' ע"ש], ועפ"י יתכן שפיר מה ששנו בברייתות במס' בלה ודא"ז הנ"ל אם לוית ע"מ לפרוע כלומר שלא יתן עניו משעת הלואה שלא לפרוע, כגון שיוציא את ההלואה שלא לצורך גדול, ובמ"ש"כ הסמ"ע הנ"ל, וכיו"ב עד שלא ימצא בע"ה ממה לגבות ובאמור, והנה בטוש"ע סי' צ"ז הנ"ל סימנו בד"ה, וכשהמלוה מכיר את הלוה שהוא בעל מדה זה מוטב שלא ללוותו ממה שילווהו ויצטרך לנגשו אח"כ ויעבור בכ"פ לא תהיה לו כנושה עכ"ל, ועפ"י א"ש ג"כ מ"ש בברייתות הנ"ל אם הלוית ע"מ לתבוע, כלומר דאם הלוה לזה ע"מ לפרוע או שפיר יוכל המלוה להלוות ע"מ לתבוע, משא"כ אם המלוה מכיר את הלוה שאיננו לזה ע"מ לפרוע ובאמור, לא יוכל המלוה להלוות לו ע"מ לתבוע כדי שלא יעבור על לא תהיה לו כנושה. ולפענ"ד פירושו נכון ומכאן יותר, מהפירוש שפ"י הנחלת יעקב במס' דרך ארץ

זוטא הנ"ל, ע"ש שכתב שמצא בס' אחר שמחפך הנוסח ע"ש. ולפימש"ב פירוש יתפרש שפיר הנוסחא שלפנינו וז"ל בס"ר [ב] עכ"פ מצינו למדין דסתם מלוח הוא מלוח ע"מ לתבוע, ואם המלוח שותק ואינו תובע להלוה י"ל דאין הלכה מחייב לרדוף אחר המלוח ולשלם חובו, ואע"ג דקיי"ל פריעת בע"ה מצוה ככתובות פ"ה מ"מ ו"ל אין מחייב לרדוף אחר המלוח. רק בשבא המלוח ותובעו או מחייב הלוח לקיים מצוה זו כמבואר במד"ר סדר חקת סי' צ"ו וז"ל ולא קפדה התורה לרדוף אחר המצות אלא כ"י יקרא קן צפור, "כ"י תפגע", "כ"י תראה המור" וכו' אם בא לידך את מצוה עליהם ולא לרדוף אחריהם וכו' ע"ש. וב"ה עוד במד"ר סדר צו פ"ט צ"ט ע"ש, וב"ה במס' ד"א זוטא פרק י"א פרק השלום ע"ש. וכן נלפענ"ד להוכיח בן מחילין קל"ט: דה"ר כי יקרא קן צפור לפנק, מה ה"ל? לפי שנאמר שלח תשלח את האם וגו' יכול נחזור בתקיים ונבטות, כדי שימצא קן? ת"ל כי יקרא ע"ש בפירוש"י ו"ל ד"ה הנ' לפי שנאמר שלח תשלח ב' פעמים, שומע אני לחזור אחר המצוה הוית עד שתבוא לידו עכ"ל. הרי מבואר להדיא דהך במצוה הוית דכתיב "שלח תשלח" ב"פ הוה סליק אדעתן שמחייב לחזור אחרית משא"כ בשאר המצות פשיטא שא"צ לחזור ולרדוף אחריתו, כהמד"ר והמס' דא"ז הנ"ל. ועפ"י האמור נהלך ברנש לתמוה על הס' מקור חיים על הל' פסח בס"י תל"א בדיני בדיקה ובוטל שהוכיח שהסוגיא דחולין קל"ט: הנ"ל דבסתם מ"ע מחייב לחזור אחריהם כדי לקיימם ע"ש, ובוש אני לומר שבמה"כ שנה בזה, ומלבד שבמה"כ אתם מיניה המד"ר והמס' דא"ז הנ"ל, אף גם לא זכר ישר לפירוש"י על הסוגיא במקומות, דאדרבה מוכח איפכא כדבר האמור, וז"ב. איברא דיש להעיר מהא דאמרו בברכות נ"ג: אין מחזירין על האור כדרך שמחזירין על המצות, ובר"ף ובהרא"ש שם ובהרמב"ם פכ"ט מהל' שבת הל' כ"ו נרכו כדרך שמחזירין על כל המצות, הרי מוכח דמחזירין לחזור על כל המצות? ועיין ברמב"ם פ"ה מהל' שבת ה"א וז"ל הדלקת נר בשבת אינה רשות ולא מצוה שאינו חייב לרדוף אחריהם וכו' אלא זה חובה עכ"ל, ועיין עוד ברמב"ם פ"ד מהל' תשובה ה"ב וז"ל, והמלעיג על המצות שכיון שנחבנו בעינו איינו רודף אחריהן עכ"ל, ומכ"ז נראה דס"ל דמחזירין לחזור אחרי המצות? וי"ל דמה"ת א"צ לרדוף אחר המצות, אבל מדרבנן אפשר דמחזירין ועדיין צע"ג כי כ"ז הו"ל לפרש ולא לסתום, ואם נימא דאין מחזירין לחזור אחר המצות כדמכח מהש"ס חולין הנ"ל. וכמפורש במד"ר ומס' דא"ז הנ"ל, לכאורה נמי אפשר לומר דאין הלוח מחייב לרדוף אחר המלוח לקיים מצוה פריעת בע"ה — הנס דיש כשהמלוח תובעו או חיובא רמיא עליו לקיים מצוה פריעת בע"ה — הנס דיש לדחות ולומר כיון שכבר בא מעות המלוח ליד הלוח, וא"כ אפשר לומר דהלוח מחייב לחזור אחר המלוח לקיים מצוה פריעת בע"ה, מ"מ נראה לומר דהיינו דוקא

היבא שהמלוה הוא לפנינו, משא"כ היבא שאין המלוה לפנינו, כגון שהוא במדינת
 חיים וכו', א"צ הלזה לטרוה ולדרוק, אבתריה לקיים ביה מצות פריעת בע"ה, וזה
 ככלל באמרם ז"ל, "לא הקפידה תורה לדרוק אחר המצוה", וא"צ לחזור בהרים
 ונבעות" לחפש את המלוה כיון שהמעות בהיחרא אתי ליה, וא"כ עפ"י כו"ד כיון
 שמעולם לא תבעוהו ואיננו יודע מקום הבע"ה ודרכם ככולם כבר נעדרו ר"ל, וגם
 היורשים שלהם איננו יודע איה מקומם, שפיר ז"ל דאיננו מחויב כלל לקיים מצות
 פריעת בע"ה [2] ומן האומר דבא מן החדש נ"ל להוכיח מלשון הכתוב דלא רמיא
 חיובא דפריעת בע"ה מצוה, רק בשמהלוח תובעה, ואקדים לבאר עיקר ד"ו, "דפריעת
 בע"ה מצוה" אם היא מצוה מה"ת או מדרבנן? ואת"ל מצוה של תורה, איזה מקומה
 בתורה? ולמה לא מנו אותה מני המצות? ומצאתי שנשאל ע"ז בשו"ת הרדב"ז
 ח"ב סי' תר"י, והוא ז"ל השיב בפשיטות שהוא מ"ע של תורה, והשיב את הנוטלה
 יהלואה בכלל שכל מי שיש אצלו ממין חברו באוזה דרך שיחה מ"ע לחשוב לו
 ע"ש, ותמחני מאוד על הרדב"ז שבמה"כ לא דבר שר מה שפירשני ז"ל בכתובות
 צ"ו ד"ה פריעת בע"ה מצוה ז"ל, מצוה עליו לפרוע חובו, ולאמת דבריו דכתיב
 דין צדק שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק עב"ל רש"י, הרי מבואר דס"ל דעיקר
 מצות פריעת בע"ה נלמד מקרא דהין צדק? אמנם כן לכאורה יש לתמוה על גוף
 דבריו רש"י הללו, דהא בב"מ מ"ט, אוקים אב"י להאי קרא דהין צדק שלא ידבר
 אחר כפה ואחר בלב, וע"ש בפירש"י ד"ה שלא ידבר אחד כפה בו' בשעה שאומר
 הדבור לא יהא בדעתו לשנות וכו' עב"ל, וא"כ לא נוכל ללמוד מהאי קרא מצוה
 פריעת בע"ה, דהא הלזה בשעת הלואה פ"ו ולבו שוים, ובדעתו ה"י לפרוע הלואה,
 דק עכשיו מחמת איזה סיבה נשתנה דעתו שלא לפרוע, והאיך נלמוד מכאן מצוה
 פריעת בע"ה? ומצאתי בח"י הריטב"א על כתובות פ"ו, שכו' שהתוס' הק' ק"ו זו על
 שיטת רש"י והשינוי עליו, וכתב בשם הר"י שיטה אחרת ע"ש וכו' הריטב"א בח"י
 לקידושין י"ג: — שוב ראיתי בגליון הש"ס להג' רעק"א ז"ל בב"מ מ"ט ציין לפרש"י
 כתובות פ"ו, ובכתובות שם ציין לב"מ מ"ט, והניח בצע"ק, ובמה"כ אישתמיש מיניה
 ח"י הריטב"א הנ"ל, וסבור הייתי לתרין שיטת רש"י ז"ל ד"ל דס"ל דהא דאוקים
 אב"י להאי קרא דהין צדק שלא ידבר אחד כפה ואחד בלב, הוא רק לתרוצי אליבא
 דרב דס"ל דברים אין בהן משום מחוסרי אמנה, אבל לר' יוחנן שם דק"י"ל כותיה,
 אתיא ברייתא כפשוטה, דמהאי קרא דהין צדק נלמוד דמצוה עליו לאמת דבריו
 לעולם, שיהא הן שלו צדק, ולא בשעת דבור בלבד, ע"ש בסוגיא, וממילא נלמוד
 מכאן מצות פריעת בע"ה, ולכאורה נכון לתרין כן שיטת רש"י, אולם שויתי לנפשי
 הדנא דהא בירושלמי סוף מס' שביעית ד' יוחנן נופיה השיב לר' יוסי על האי
 קרא דהין צדק, דבשעה שאמר הן של צדק היה ע"ש, ואמרו רבנן דמערבא בכפילא

דב"ה עוד בירושלמי פ"ד דמעשר שני ה"ד, ובירושלמי דגיטין פ"ו ה"א, ובירושלמי שבועות פ"ד ה"ו. ועיין ירושלמי כ"מ פ"ד ה"ב דר' יוחנן אמר בשעה שאמר צריך לומר בדעת גמורה עש"ה ובפ"ה הפ"מ דהסר שם ופ"ה דקאי נמי לפרושי הקרא דהין צדק בשעה שאמר הן של צדק היה ובדעת גמורה היה פ"ו ולכו שוים ע"ש. הרי דר' יוחנן גופיה ס"ל כאב"י הנ"ל דמה"ת רק בשעה שאומר הדבור בעינן שלא יהא אחד בפ"ה ואחד בלב [ועיין בגליון הש"ס ירושלמי כ"מ פ"ד ה"ב כצ"ה ומשמע מדבריו דאיכא פלוגתא בין ש"ס בבלי לירושלמי בד"ו ע"ש]. ודבריו תמוהים להמעין דליכא פלוגתא כלל בד"ה דלענין גוף פירושא דקרא "דהין צדק" הש"ס בבלי וירושלמי תרוייהו ס"ל דמה"ת רק בשעה שאומר הדבור צריך שלא יהא א' בפ"ה ואחד בלב בדבר האמור. ועיין בשנות אליהו להגר"א וצללה"ה על המשניות סוף מ"ב שביעית ודו"ק]. והנה ראה זה מצאתי בחר"א ש"ב כ"מ פ"ד ס' י"ב שתמה על הרי"ף ו"ל דלמה הוצרך להביא הך ת"י דאב"י הנ"ל, והא משמע דרק אליכא דרב הוצרך לפרש כן דלר' יוחנן אתיא ברייתא כפשטת [והוא ממש כמו שסבור הייתי לתרין שיטת רש"י כנזכר] וכתב דנראה דס"ל להרי"ף דגם ר' יוחנן ס"ל כאב"י דעיקר קרא איתא שלא יהא א' בפ"ה וא' בלב עש"ה. [ועיין בפ"ה שם] וכ"כ הנמק"י על הרי"ף כ"מ שם ע"ש. וכ"ה בב"י הו"מ פ"י ר"ד בשם ח"י תלמידי הרשב"א ו"ל ע"ש. וא"כ עי"ז דק"ל דאיך אפשר ללמוד מקרא דהין צדק דפריעת בע"ה מצוה דהא האי קרא אוקימנא שלא ידבר אחד בפ"ה ואחד בלב? ומחנורתא כמש"כ בה"י הריטב"א כתובות פ"ו בשם הר"י ו"ל וכ"כ עוד בח"י הריטב"א לקידושין י"ג: דמק"י מצות פריעת בע"ה נפקא לן מדכתיב, "והאיש אשר אתה נושה בו יוצא אליך את העבטו ההוצה" הרי מפורש דמצוה עליו לפרוע חובו ע"ש. וכן מצאתי שם ב"ס: והר' הרקיע להרשב"א דוראן בעל התשב"ץ ו"ל מצוה ק"ס, וכן מצאתי עוד בשו"ת מבי"ט ה"א ס' נ"א שהביא לפירש"י ולר' דוראן ו"ל הנ"ל ע"ש, ולא הביא כלל להרשב"א הנ"ל, ותימה גדולה על השו"ת הרדב"ז הנ"ל, שבמה"כ אשתמיטתיה כ"ה השתא הבא כיון שהראיתי לדעת זאת התורה דעיקר מצות פריעת בע"ה נלמד מקרא זה והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבטו שפיר נוכל לומר דעיקר מצות פריעת בע"ה היא רק כשהמלוה נושה בו דהכי משמע לישנא דקרא וכמו שישינו בכרייתות הנ"ל, ואם הלוי' ע"מ לתבוע דאו על הלוי' מצוה לפרוע, והכי דייקא לישנא דקרא ודו"ק. וא"כ בנ"ד שלא יתבעוהו מעולם אפשר דליכא עליו חיוב מצות פריעת בע"ה. [ד'] אמנם אחר כל הדברות מ"מ הואיל והשואל החמיר על עצמו ורוצה לצאת ידי שמים שלא להנות משל אחרים, אנן נמי מידרש לא דרשינן אבל אורו"י מורינן ליה [עיין תענית כ"ו: ופרש"י ד"ה אור"י ע"ש] כהנוכרים והחכמים שבירושלים כדאמר"י בביצה כ"ט. הואיל והחמרתם על עצמכם עשו מהם

צרכי רבים, דתניא גזל ואינו יודע למי גזל יעשה בהם צרכי רבים מאי ניהו אר"ה בורות שיהיו ומערות וע"ש בפירש"י ד"ה אמרו להם חכמים שכ' א"כ אין לכם לעשות הקדש אלא לעשות בהם צרכי רבים ויהנו הבעלין מהן עכ"ל. וכ"ה בב"ק צ"ד: דתניא ושואין מכירים יעשה בהן צרכי צבור, ואר"ה בורות שיהיו ומערות בפירש"י ד"ה בורות וכו', דהוי דבר הנצרך לכל ויהנו מהן הנזולין עכ"ל, ועפ"ז אנו נמי נפסק להשוואל שלא יקדיש ולא ימסור את ספריו ספרי הלכה וקבלה לרבים כי לאו כ"ע דיני גמור בקידושין י"ג. וברא"ש כתובות פ"ט סוס"י כ"ה ובפירש"י יבמות כ"ט ד"ה דמגמה, וביבמות ע"ד. בפירש"י ד"ה ר"א. ונתוס' ב"ק מ"ה. ד"ה מכור ע"ש. ועוד בכ"ה, וכ"ש ספרי קבלה אשר גם אחד מאלף לא נמצא שיהיו בקי בהן, ובשמותיהן, ובסודם לאיבאו נפשם, הנסתרות מי יודע? אולם הנכון שימכור את הספרים להמבינים ומבקשים, דבר ה"ז זה הלכה כשבת [ק"ה:]: ולחכמי הרשעים נבזי להשים [בהניגה י"ד]. מילתא אלבושייהו יקרא [כשבת י:]: וסכום המעות מתור הספרים מה שיעלו לו יעשה בהם "צרכי רבים" דבר הנצרך לכל ושוה לכל נפש שיוכלו גם הבע"ה המלויים או יורשיהם ליהנות מהן, כגון מי מעיין לשנות, או מקוה מים לשבילה, ואם המעות לא יספיק לכ"ז יקנה בעד סכום המעות הנ"ל ביהודי תפילה וחומשים מתורגמים עם ע"ש ויחלקם ביעקב ופיצם בישראל לכו"כ עיירות, בבתי מדרשות ובתי כנסיות ואך באופן כזה יוכל להיות שהבע"ה המלויים או יורשיהם יהנו מהן, כפירש"י בביצה ובב"ק הג"ל ותל"מ. וה' קרן ישראל והתורה"ק ימים וב"ב נוכח לקול מבשר על רום הרים ולכהן ושופט צדק שיעמוד לנו לתומים ולאזרים אכ"ה.

בצלאל זאב שאפראן האבד"ק באקוי והגליל.

ע"ט.

ב"ה באַטאַשאַן [סוף מחוברת י"ב אות ע"ז שנה א']

ובעיקר הדין להבין כוונת דברי הראב"ד היטב אשר דבר בזה כבוד א"א הנאמן וצ"ל בספרו דבר משה מהדו"ק סי' כ"ה והוא, דלכאורה קשה מאין נטמאו הבתנים בזמנ"ז בטומאת מת ומה לכהן בביה"ק ואך הוחלט שכהני זמננו טמאי מת הם לפוטרים ממלקות כשטמא למת, וגם הח"ס יו"ד עמד ע"ז וכ' דיתכן למה דקיי"ל ביו"ד סי' שמ"א דבטומאת הנמשכת ממקום למקום ע"י חור או טפה הוי טומאה חמה לי אוהל זה או אוהל אחר וזוהי אחד מאלף כהנים לא ימצאו שיהיו טהור, ימכיון דהמשכת טומאה ממקום למקום ע"י חור או טפה הוי טומאה רק מדרבנן ע"י בש"ך יו"ד סי' שע"ב ופנ"י ברכות י"ט, סוכה י' י"ה וא"כ נהי דהוא מהולל מדרבנן מקרי לא הויא מדאורייתא לענין לפטרו מחיוב מלקות כמו שחקר בזה

המל"מ פ"ז מהל' תרומות עכ"ז לענין איסור הרי מוסיף טומאה על גופו דמקדש
הי' רבע עליו רק איסור דרבנן ואח"ז בטמאותו לטומאת מת נתהווה מחולל
מדאורייתא, ומתו"ז העלה מרגליות טובה דגם הראב"ד סובר דאפי' איסור דאורייתא
איכא לכהן שבכר נטמא לטמאות עצמו ולא קאמר רק דפטור מחיוב מלקות ע"ש
דהאר"ך בזה ומביאו עוד סוע"י לרבריו מהירושלמי נזיר פ"ה ה"ג ע"ש, ומעתה נביא
דהו' ניהא בהיכי דהוא מטמא א"ע אח"ז בטומאה דאורייתא וא"כ הוא מוסיף טומאה
על טומאתו מטומאה דרבנן לדאורייתא ואולם באופן דמביא עליו רק טומאה דרבנן
מובן בוודאי דליכא איסור כלל והבן הדברים — והנה נודע מה שהעלה בשנות
יעקב סי' פ"ה ביושב דברי הרמב"ם שסותרים אהרדי דבפ"ו מהל' עירובין פסק כדבי
דאוהל זריק לא הוי אוהל וגם בפ' י"ט מהל' טומאת מת ה"ו כתב הנכנס לארץ
העמים בשירה תו"מ הפורחים באויר טמא שאוהל זריק ל"ש אוהל וא"כ לפי"ד ל"ב
האי תקנתא להוציאו ע"י שירה תו"מ ובפ"ה מהל' נזירות דין י"ה פ' כר"פ וק"פ בפ"ג
מהל' אבל ה"ו נכנס לשותו"מ וב"ה ופרע עליו גג השירה הרי' טומאה וביאה באין
באחר ולוקה שנים ע"ש שמתמה על נו"ב הרמב"ם שלא הרנישו בזה [ובאמת הרניש
בזה המל"מ שם ג"ב] יע"ש דמסיק דגם להרמב"ם ס"ל דמדאורייתא אוהל זריק שמי
אוהל ולכן שפיר פסק בהא דטומאה וביאה באין כאחד ולוקה שנים, אך הא דפ'
בעירובין דאין לבנוס בשותו"מ דאוהל זריק לא שמי אוהל הוא רק איסור דרבנן
בעלמא וכבר ראיתי לכמה מחברים שהחזיקו במעונו הלא הוא כתובה בספריהם ומביין
דבאנו לזה דלכ"ע הוי הטומאה באוהל זריק רק מדרבנן א"כ הור' הדין דכהני זמני
אינם מוסיפין טומאה כלל בהליכה ע"י אוהל זריק כי בל"ז מחוללים ועומדים הם
באיסור דרבנן מטומאה הנמשכת ממקום למקום ע"י הור' טפה ובענין זה לית מאן
דפליג דלהראב"ד אין בזה שום חלות איסור בזמח"ז ומאחר דבררנו דלהראב"ד
ולהעומדים בשיטתו אין בנידן שלפנינו שום איסור בזמח"ז א"כ שוב הוי נידון
שלפנינו ספק פלוגתא דרבנתי דקיי"ל דמהני גם נגד חוקת איסור כי בשביל החוקה
לא ישתנה הדין ועיי' בכנה"ג יו"ד סי' ה"י וסי' כ"ה ודו"ק. והנה ראיתי אשר ב"ח
סרה להמציא בני"ד ס"ס לא אוכל לה ממ"נ אם סובר דהבאה הוי דין דה"י אי"כ
הוי ספק טומאה ברה"י דאפילו אלף ספיקות טמא [ואם כי המבי"ט בקרית ס' הובא
דבריו בפמ"ג סק"י סק"ג ס"ל דל"ה רק מדרבנן הלא רבו המחברים בסתירת דבריו
להלכה, ועיין גם בפ"מ שם] ואי סובר דהוי רה"ר כאשר הוא באמת א"כ הלא
הלכה פסוקה בירינו דס"ט ברה"ר מהור ומה יש לו להרבות בספיקות ויש להאריך
בזה עפ"מ דמבואר בצל"ח ברכות כ' דאיסור טומאה לכהן אין לו דין ספק טומאה
ועיין בזה גם בש"ש שמעתא א' פ"ג וי"ג והבן.

ומה שכתב ב"ה דיש ס' שמא נרקבו העצמות ולא נשאר רוב מנין או רוב בנין, או רובע קב עצמות כבר הרגיש בעצמו דיש לנגד זה הוקה דמיקרא שהיו שלמים, אך למה לא הרגיש בעצמו כיון דבעת עשיית הבאהן נהרש הארץ ונכחשו העצמות בודאי אף דיש לספק אולי נשארו עוד עצמות שלימים עכ"ז הרי נודע מ"ש הרשב"א בהא דרוב מציון אצל שהיטה מומחים הם דל"א סמוך מעושי לחוקה דבחי' בחוקת איסור עומדת משום הרוב מתעסקים לכטל החוקה והדברים עתיקין, וגם ראיתי לכמה מהברים ומכללם גם א"א הנאון ז"ל בספרו דב"מ מהרו"ק ותנינא דיצרפו לסניף בענין טומאת כהנים, גם דעת הרוב"ש בס"י צ"ד דכחני זמנינו לאו כחי' וודאי הם — אחר כתבי התשובה הובא לירי שו"ת מהר"ם שיק וראיתי שמה בתשובה שני"ג שחקר ג"כ בענין נסיעת כהנים במרכבת האיוונבאהן, וכתב ג"כ דלדברי המל"מ דהעלה דבשירה ההולכת ענ"ק דינו כאוהל וחוצץ בפני הטומאה א"כ גם עגלת הבאהן חוצצין רק דהוא כתב דקמה לנגד סברה זו הקושי' מל"מ מסוף הגיגה כי ת"י המל"מ דוח דשירה כבדה יגרוהו בארץ לא שניה לא יספוק לדעתו ממעם דמבואר בפ"ה דכלים דהשירה ה"י רגילין לעשות לה מוכני כאופן העגלה לפרש"י א"כ אדרבה דרכו ה"י בתליכה ולזאת מסיק דדן אם כהנים עוברים על איסור מ"ב אם הולכים בבית"ק תליא בדבכתא זהו"ד, אם כי גברא רבה אמר למלתא כל עין רואה תאשר שאינו כראי בשביל סברה קלישהא כזו לדהות סברות המל"מ הנכונה בשביל הישר, ומה גם כי אנכי הראיתי לדעת ראי' ניצחת מ"ש"ם ב"מ י"ב דדבר ההולך ומתגלגל ענ"ק במונחת דמיוא והקושיא מהא דלא ה"י מביאין מן הגליל יין ושמן לנסכים צדקו באמת דברי המל"מ אם כי דרכם ה"י לעשות מוכני להשירה להלך בה זאת ה"י רק לשירה קטנה למרכבת נשים אבל לא לשירה כבדה וגדולה הבאה במדה והשכל יגזר כך ואם כי באפשר בקושי' להלך גם שירה כבדה ע"י גלגל בארץ כנדרה עכ"ז ל"ק אמאי לא ניתי כך מגליל כמו דל"ק אמאי לא ניתי ע"י דלתות ע"ג שוורים דמחי' לכ"ע, וכבר הורגש בקושי' זו הטו"א בחגיגה כ"ה והניחו בקושי', ובאמת התירין מוכן דגם זהו לא אורחיהו בחי' כמ"ש מהרש"א עירובין הבאתיו בראש אמור א"כ הרי להדיא דניד הש"ס מדבר דלאו אורה ארעא לחולק' ככה והכן, וחזק לזה דהא דפי' מוכני איפן שהשירה מונחת עלי' דעת רש"י יהודאי הוא וכל הפוסקים חלקו ע"ז יתנו עידיהם ויצדקו עיין בתוס' שבת ובתו"מ פ"י המשניות להרמב"ם וברמב"ם פ"ג מהל' כלים ה"ד והראב"ד שם, ומעתה כיון דדחי' מהר"ם שיק הוזר ונראה הרי סברות המל"מ קמה וגם נצבה וכמו נד נוכל לסמוך ע"ז בהיתר הליכת כהנים במרכבת נתיב הברזל ובפרט לכחני זמנינו ובוהמ"ז והכן, ייצאו דברינו בטהרה תל"י.

צבי חירש תאומים אבד"ק באַטאַשאַן.

ס.

ב"ה יאס

שאלת. אחד שכה ואכל גבינה זמן קצר אחר שאכל בשר. האם צריך לברך לאחריו?

תשובה. הרמב"מ ז"ל כתב [הל' ברכות ה"ט] כל האוכל דבר האסור בין בזון בין בשגגה אינו מברך עליו לא בתחלה ולא בסוף, והראב"ד ז"ל השיג עליו ע"ש. ובכ"י. והנה באמת צריך להבין הסברא של הרמב"ם דהרי כתיב, ואכלת ושבעת וברכת וגו', ולא כתיב ואכלת היתר דוקא אלא כיון ששבע מ"מ חייב לברך שכן נהנה אמנם הרמב"ם ז"ל לשיטתו במו"נ ח"ג בטעם הרחקת דברים האסורים לפי שמזיקים לאדם ע"ש, ולכן המוכר להכירו דבר האסור מה שאכל אכל ויחזור לו הדמים שהנפש קצה באכילת איסור [ע"י פ"ז מהל' מכירה ויורד סי' קר"ט] וכיון שהנפש קצה בדבר האסור מהמת שמזיק. לאדם, לא מקרי הנאה ושיעור וא"צ לברך. אמנם האוכל דבר שבעצמו הוא מותר רק דהאיסור בא מצד אחר כגון חולה שאוכל ביוה"כ, אף שאסור לאכול מצד קדושת היום, אבל אחרי שהמאכל אינו אסור צריך לברך דל"ש לומר בכזה דהנפש קצה בו. וכזה מוכן הישב סברת הש"ס [ברכות מ"ז] דאכיל דמאי כיון דאי בעי מסקינן לנכסי' והוי ל"י מש"ה מזמנין עליו. והיינו משום דיש לו דרך היתר לאדם א"כ ע"כ אינו בגדר איסור הפצא שהנפש קצה בו ודומה לדבר האסור משום גדר או מצד הזמן. וסעד לזה המצא בשו"ע או"ח [סי' שכ"ה] בחולה בשבת וצריך לבשר שוהטין בשבילו אע"פ שיש גבלה שקין בה, ומכאן זה אני חמה על מ"ש בט"ז [סי' קצ"ו] דהרשב"א מרמה אוכל טבל לחולה ביוה"כ ובאמת המרחק רב ביניהם, וכן מחלקין בש"ס [פסחים מ"ח]. ממשקה ישראל מן המותר לישראל מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא מוקצה דבר אחר גרם לו וכע"ז מחלקים התוס' [גיטין ז'. הולין ה:]. דבאיסור זמני ל"ש לומר שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיק דבזה אין גנאי ב"כ ע"ש. ומעתה נדון בנידון שאלתו, כיון דהגבינה מצד עצמה היתורא היא, ורק דאיסור רביע עליו באותו זמן אחר שאכל בשר, א"כ ל"ש לומר דנפשו קצה באכילה ודומה לחולה שאכל ביוה"כ וחייב לברך.

פא.

הנה נשאלתי באנשי חיל שנותנים להם מהמלכות בשעת מלחמה מאכלות אסורות אם חייבים לברך?

נ"ל דרינא כמ"ש בש"ע [סי' קצ"ו ס"ב] אם אכל דבר איסור במקום סכנה
 יברך עליו וה"נ סכנה להם שלא אכלו ואף דבטו"ו תמה דמה חילוק יש בין אכילת
 איסור במזיד בסכנה ובין אכילת שונג, לענ"ד יש לחלק כי זה שאכל בשונג ונודע
 לו שאכל איסור נפשו קצה באכילתו ומתעורר כמעט להקאה ואם יש עדיין קצה
 ממאכל איסור בפיו זורקו בתיעוב, משא"כ האוכל איסור במקום סכנה בוחר הרע
 במיעוטו וטוב לו אכילת האיסור שע"י ינצל מהרעה והסכנה היותר גדולה. ונשאר
 עדיין להבין מדוע לענין ברכה אין חילוק בין איסור דאורייתא לדרבנן ולענין מכירה
 מחלוקים דאם מכר איסור דרבנן א"צ להחזיר המעות? ונ"ל ע"ד שכ' הפרי תואר
 [כ"י ס"א סק"ד] דגם בטרפות דרבנן צריך ליתן המתנות לכהן ולא מפקי דבנן
 זכותי דכהן, והפרי"ה שהחולק עליו היינו משום דס"ל דלאו זבה הראוי לאכילה היא
 ע"ש במש"ו [ס"ק י"ה] וה"נ י"ל באיסור דרבנן לא מפקירבנן זכותי דמוכר המחזיק
 בממון, ודרך זה תמצא בש"ך סי' קנ"ט ס"ק כ"ו שכתב דרבנן לא גזרו כדי להוציא
 ממון דלענין ממון אוקמוה אדבריו תורה ע"ש. ולכאורה יש לשדות בזה נרגא לפי
 דמבואר בפסחים ו. המקדש משש שעות ולמעלה אפי' בחיטי קורדנייתא אין הוושין
 לקידושין, ופירש"י דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר והם הפקירו
 ממנו עכ"ל. הרי דגם במקום ממון גזרו רבנן להפקירו ולהוציאו מזכות בעליו. איברא
 יש לדון בזה לסמ"ש בשו"ת המיוחסות להרשב"א [סי' קכ"ה] דרק בקידושין אמרו
 כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש אבל בקידושין ל"א כן. וא"כ כ"ש דלא אמרינן
 כן במקדש וממכר. ואפי' לשי' הרדב"ו שכתב ברשי' [ח"א סי' תקנ"ג] דכל הנו"ג או
 קינא או מוכר או נושא אשה אדעתיהו דרבנן עושה. הרי סיים וכתב, אבל גבי
 גזל וגניבה ורבות שעשו חכמים חיווק לשל תורה ל"ש האי טעמא, דמי שגזול או
 גונב או מלוה ברבית לאו אדעתיהו דרבנן קא עביד אלא אדרבה עובר על דבריהם
 ע"ש. א"כ ה"נ בנידון דדן כיון דמכר טרסה ואיסורין מדבריהם ל"ש לומר דאדעתיהו
 דרבנן קא עביד דהא אדרבה עובר על דבריהם שאסרו למכור דבר האסור ולהכשיל
 את חבריו אפי' באיסורין דרבנן ודו"ק.

מתתיו יחזקאל גוטמאן

סב.

ב"ה דאראבאן

הנה ראיתי קושיא בשם גדול אחד דלמה לן קרא כנשבע לבטל את המצוה
 דפסוק מקרא דלהרע או להטיב כדילף במס' שבועות כ"ו. ובגדרים ט"ו: תיפוק ל'
 בלא"ה משעם כמדלילת אי עביד לא מהני. זה תורף הקושיא. — ואמרתי לפענ"ד

ליישב קו' זו בדרך נכון. דהנה הרשב"א בחי' לנדרים ט"ו הקשה אמאי נדר חל על דבר מצוה לחי' עשה ולירחי לית נדרה, והי' נדר הוא עשה ולא תעשה. עשה דכל היוצא מפיו יעשה ולית דלא יחל דברה וכן דעת הרא"ה בספר החינוך, ואם כי המל"מ בספרו הנחמד פר"ד שרי נרגא בהאי תירוצא דהא במס' יבמות ה' משם בארה דהיכא דאיתא בשאלה עשה דוחה אף עול"ת, ומצאתי שהרשב"א עצמו נשאל ע"ז בתשובותיו סי' שנ"ג והשיב דדבר זה נדחה, ועי' בתוס' הנאון דעק"א לנדרים דף הג"ל. וכבר העליתי ת"ל בזה ישוב נכון לקו' זאת בתשו' אחת כי היכא דלא נשנה ה"ו כטועים להמאורות הגדולים אשר מימיהם אנו שותים, והסמ"ג בה' ספר ה"י קו' עפ"י דברי התוס' במס' עירובין ק', וא"כ לפמ"ש הריב"א הובא בתוס' חולין קמ"א. דאף דאין עשה דוחה עול"ת מ"מ כבר עבר נדחה הל"ת ולא נשאר רק העשה. וכבר ידוע מ"ש הסנ"י גיטין צ. והאחרונים מטוב בה משמיה המהרי"ט דבעשה ל"א אי עבד לא מהני, א"כ לפי"ז ממילא ל"ק דל"ל קרא דבשבועה סמור דאינו חל תיסק ל"י דאעל"מ, דהא בדועבד כל דעבר נדחה הלאו ולא נשאר זולת העשר לחוד ובעשה הא לא אמרינן אעל"מ. ועי' בנוב"י סוף מהדו"ק. כן עלה על רעיוני בהשקפה ראשונה, אפס כאשר שקלתי הדברים היטב בפלס מאוני השכל ראיתי בהדמיון לא קרב ול"ו ואין עומק ול"ו כלל. דהא דלא אמרינן בעשה אעל"מ זה דוקא בשבא לבטל המצוה הנאמר בעשה כהא דנידון הסנ"י וכדומה שהס"י הוא שמה שאמר רחמנא בעשה הוא בא עתה לבטל אותו כהא לא אמרינן אעל"מ מטעמא דל"ש בזה. לומר, לא מהני כיון דלא נאמר דבר זה בשלילה ובלאו שלא לבטל עשה זו רק בקו"ע לקיים מצוה זו, משא"כ בנדר ושבועה על המצוה אף שהדבר המסוכב היינו המצוה שנתבטל מפני הסיבה שהוא הנדר והשבועה הוא דק בקו"ע מ"מ הסיבה והדבר שמבטל את המצוה דהיינו הנדר והשבועה אמר רחמנא ב"י בשלילה ובאזהרה בל"ת והיינו שלא לישיב ולא לידור לבטל את המצוה ושייך ב"י שפ"י לומר אעל"מ וז"ב, כעת אני אומר דעדיין הנחה זו אי במצוה הנאמרה רק בעשה ל"א ביה כלל זה דאעל"מ דכתיבנא באות ב', י"ל דדבר זה תליא במחלוקת הראשונים דהנה הרשב"א בחי' לר"ה ט"ו הובא בשאנ"א יהודא בטו"א בחי' לרף זה ס"ל דבנישול מ"ע עובר עליו בלאו דלא תנרע, וכבר הראיתי לדעת שבעל העיקרים הביא כן בשם הרמב"ם בספרו המו"נ שכ"ב ובמק"א הרחבתי בזה הדיבור אין עט האסף סה' אך בעהע"ק חולק ע"ז וס"ל דכל תנרע אינו רק כשעושה המצוה בנידוען ומשנה המצוה מטכסותה או תסקודה כמו הניתן במתן ד' שניתן במתנה אחת או בחיסר א' מ' מינים שבלולב וכדומה, אבל אם הוא בשוא"ת ולא קיים המצוה כל עיקר אינו עובר עליו בלאו זה דב"ת [ובספרי חזון נחום חלק א' סי' י"ד כת"י העמסתי דבזה פלוגי

הש"ס בבלי והירושלמי, והנני להעתיק בזה אפס קצתו ממ"ש שם בתשובתי, דבתשו"מ מהרי"ק שורש קל"ז הביא בשם חכם אחד הטעם דעשה דוחה ל"ת משום דמצד הדין אי לאו דגילתה התורה שזה ל"ת לא היה מוזהר רק שהתורה הוזהרה ואמרינן דבמקום מ"ע לא אמרה התורה, והעיר ע"ז המהרי"ק דנימא להיפך דמצות עשה אי לאו דגילתה התורה ל"ה עשה וא"כ במקום ל"ת לא צויתה התורה, ועיי' בשו"מ תנינא ח"א סי' צ"ב מ"ש לתדין בזה, ובתכתי ליישב דעת החכם שבמהרי"ק עפ"י מ"ש בש"ה בס' משפטים ע"ד המבילתא המובא ברש"י שם עה"פ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו דמשה קי"ל דעשה דהו ל"ת משום דבעשה איכא נמי ל"ת וכבר קדמו בסברא זו החוקני שם שם על דרשת המבילתא דהטעם דעדל"ת מצד הסברא דבכל מ"ע איכא לאו דלא תנרע ומעתה אם יבטל מ"ע יעבור על עול"ת ואם יעבור על הלאו לא יעבור רק על הל"ת לחוד והוי תרי נגד חד ע"ש, וכן דעת הרשב"א ב"ה י"ז וע"ש בטו"א, וממילא נכון ומוסבר היטב לפי"ז סברת החכם הנ"ל דבאמת לדעת הרשב"א דבכל עשה נטפל עמו ל"ת ולפי סברת החוקני בטעם עדל"ת לפי"ז סברת החכם נכונה דמשה קאמר דבמקום העשה לא נאמרה הל"ת כיון דהוא תרי נגד חד משא"כ להיפך הוי חד נגד תרי וזה נגד הסברא, ודוק כי הוא מלתא בטעמא ועפ"י שהקשיתי במק"א לש"י הרשב"א שסובר דבכל עשה נטפל עמו לאו, א"כ אמאי אמרינן כיבמות ה' מה לפסח מילה ותמיד שכן קודם הדיבור הא הסברא נותנת דעשה דלאחר הדיבור יתא עדיף וברעת הירושלמי המובא בתוס' קידושין ל"ה דהא בעשה דלאחר הדיבור כבר נאמר הלאו דלא תנרע ונטפל אל העשה, או שפיר אמרינן סברת החכם שבמהרי"ק דבמקום מ"ע לא אמרה התורה ואינו מוזהר על הלאו והיינו מטעמא דהוי תרי נגד חד, משא"כ בעשה דקודם הדיבור שים הוזהר על הלאו דלא תנרע והוי רק עשה לחודא ולא הוי תרי נגד חד, א"כ אין כה העשה יפה כ"כ לדחות הל"ת מצד הסברא, אם לא דנאמר כמ"ש גדולי האחרונים הפני' והשאנ"א לתדין דברי הירושלמי שלא יסתרו ש"ס דילן דיש לחלק בין גישנית לאחה"ד או לא, א"כ יש לומר כיון דנשנו לאחה"ד ג"כ נטפל להם לאו דל"ת, אלא דצ"ע עפ"י דהיה להם לגדולי הראשונים ו"ל לפרש ולחלק בהא דעדל"ת, בין עשה דנשנית לאחה"ד ובין לא נשנית ולא לסתום, אך י"ל דבהא גופא פליגי הבבלי והירושלמי בסברת הרשב"א והירושלמי סובר דבכל עשה נטפל עמו לאו א"כ שפיר אמרינן עדל"ת כיון דהוי תרי נגד חד, וכ"כ בעשה דלאחה"ד שכבר נאמר הלאו דלא תנרע ונטפל אל העשה אמרינן שפיר דבמקום העשה לא נאמרה הל"ת כיון דאיכא תרי נגד חד, משא"כ בעשה דקוד"ד דלא נאמר הלאו ולא נטפל עמו אף הנאמר אח"כ מ"מ אמרינן להיפך כדעת המהרי"ק דבמקום הל"ת לא נצטווה על העשה, ומאי הוית לדחות הלאו מפני העשה הא ל"ה רק חד נגד חד [ובפרט דלא המור

ע"י ביבמות ז.] והבבלי ל"ס ל"י כדעת הרשב"א, וזולת כדעת העקרים שחולק עליו. והטעם דעדל"ת הוא עפ"י סבת הרמב"ן פרשה יתרו ועיין בס' ישרש יעקב מהגאון מסקאלא ז"ל בח"י למס' יבמות כ' שכ"ב דמש"ס יבמות ז' מבואר דלא בהרשב"א וממילא העשה דקודם הדיבור עדיף וכמו שהסבירו האחרונים ודוק היטב] העתקתי קצת מענין התשובה השייכת לכאן ושם פלפלתי הרבה בענין זה והשתא הכא לשי' הרמב"ם במד' והרשב"א שייך אף במצוה הנאמרה בעשה לומר בו כלל זה דרבה דאי עבד לא מהני כיון דהעשה נטפל עמו לאו וגם על קיום העשה ג"כ נצטוונו עליו בשליכה ולא מזה"ת שלא לגרוע אותו ושפיר שייך לומר בו אעל"מ, משא"כ לשי' העקרים, וא"כ לשי' הרמב"ם והרשב"א יוצדק דברי שכ' למעלה בישוב הקו והבן היטב [סוף יבוא].

חק' נהום שמרי' שעכטער אבד"ק דאראבאן.

ד.

דיא תוה"ק ברינגט אין פ' דברים אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל ברינגט דארויף דער מדרש אר"ה למה הדבר דומה לאדם שהי' מוכר ארגמן והי' מכרו ארגמן דיעזען אויסדרוק פאן דער תוה"ק קעננען וויר פֿערגלייכען צו איינעם מעגשען וועלכער האָט פֿערקויפֿט פֿורפֿור וואָללע אונד האָט אויסגערופֿען — זאָוויא ריא הענדלער אויסרופֿען — היער איזט וואָללע, חציין המלך ושמע את קולו זאָ האָט דער קעניג הערויס געשוויט אונד זיינע שטיממע געהערט, קרא אותו וא"ל מה אתה מוכר? זאָ האָט ער איהם גע' רופֿען אונד איהם געפֿראָגט, וואס פֿערקויפֿסט דוא? א"ל לא כלום, זאָ האָט ער איהם געאַנטוואָרטעט, איך האָבע ניכטס צו פֿערקויפֿען, א"ל אני שמעתי את קולך, שהיית אומר הרי ארגמן ואתה אומר לא כלום? איך הערטע די' נע שטיממע דאס דוא האָסט געזאָגט, היער וואָללע, אונד אַם ענדע זאָגסט דוא איך האָבע גאָר ניכטס? א"ל מארי! אמת ארגמן הוא אלא אצלך איזט כלום, זאָ האָט איהם דער פֿערקויפֿער געזאָגט, הערר! עס איזט אויך ריכט טיג דאָס עס איזט וואָללע, אבער דיר געגענאיבער איזט עס גאָר-ניכטס, כך משה לפני הקב"ה שכרא את הפה ואת הדיבור אמר לא איש דברים אנכי אבל אצל ישראל כתיב בו אלה הדברים, זאָ אויך משה רבינו נענען הקב"ה וואָס ער האָט בעשאַפֿפֿען דען מונד אונד דיא שפראַכע, האָט ער גע' זאָגט איך בין קיין געשפרעכיגע פֿערוואָן, אָכער ביי דיא יודען האָט ער גע' זאָגט דיעזע וינד דיא וואָרטען, אום דען מדרש דייטליך צו פֿערשטעהען קעננען וויר איהם אויף דיעזער אַרם זאָנען, דענן אין אונזער הייליגער תורה איזט פֿאַר- האַנדען צווייערליי מצות וחוקים, ערשטענס זאָלכע מצות וועלכע זינד אַנבעלאַנגט

אין מאַראַלישען לעבען פאַם מענשען, בעצינליך דער אויפפיהרונג דער מענשען
אונטער איינאַנדער, דאָס הייסט בין אדם לחבירו, וויא אויך וואָלכע מצות וועלכע
זינד בין אדם למקום דיא פפליכטען וואָס דער מענש האָט געגען דער נאָטמייט,
צווישענעם איז דיא וואָלכע מצות וועלכע זינד גאנץ איינפאך וועגען דער געזונד-
הייט פאַם מענשען, וועלכעס ער דארף עססען אונד עס שאַרעט איהם נישט, אונד
וועלכע מאכלים ער דארף, נישט עססען וואָוויא דיא תוה"ק ברינגט אויך אלה המצות,
אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, אונד וויעדערום איזט דאָ אין דער תוה"ק וואָלכע
מצות וועלכע זינד אום מפורסם צו מאַכען אהדות הבורא דיא אַלליינהייט גאָט-
טעם, דאָהער איזט דיעיעניגע מצות וועלכע זינד אנבעלאנגט וועגען אונזער טובה
וועגען אונזער וואָחל אונד גליק, ברויכען וויר נישט וואָפיעל נאכדענקען אויף וועל-
כער ארט אונד ווייזע וויר וואָללען דיא מצות ערקלעהרען דעם פאָלק, עס געניגט
נור איין רמו איין אנצייכען דאָפאן צו געבען אונד יעדער איינציגער ווירד שאָן
במילא פאָן זיך וועלכסט פערשטעהען וויא גראָס דער נוטצען קאָנן ביי איהם זיין
וואָנן ער ווירד מקיים זיין די מצות, אונד דען חזק דען שאַרען וואָס ער קאָנן ער-
ליידען דאדורך וואָס ער ווירד ח"ו נישט מקיים דיא מצות, דאָנעגען אבער דאָרט וויא
עס איזט אנבעלאנגט צו ערקלעהרען רוממות הבורא דיא ערהאָבענהייט נאָטטעם,
דאמאלס געניגט נישט נור איין רמו מאָן וואָלל נור אַבערפּלעכליך ערקלעהרען, וואָנ-
דערן מאָן מוס זיין פאָרויכטיג מאָן וואָלל אַללעס פינקטליך אויף דאָס גענויעסטע
ערקלעהרען נישט וועניגער וויעפיעל מאָן ברויכט אונד נישט מעהר דען כל המוסף
גורע, דאָסוועלכע איזט אויך געוועזען ביי משה רבינו ע"ה אַלס השי"ת האָט איהם
געשיקט דאָס ערשטע מאָל קיין מצרים וואָס דאָס שליחות איזט געוועזען מפורסם
צו מאַכען דאָס גראָסקייט פאָן אהדות הבורא, וואָוויא די תוה"ק ברינגט אהר' אשר
אהר' שלחני אליכם, האָט ער דאָרויף געאנטוואָרטעט כבד פה וערל שבתים אנכי
דען ער האָט זיך געפירכטעט פיללייכט ווירד ער עטוואָס ח"ו ממעט זיין פאָן
גדלות הבורא, אבער דאָרט וואָ עס וואָר אנבעלאנגט ער וואָלל מדרך זיין דיא זי-
דען בדרך הישר להורות להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשים אשר יעשון
דאָסו שטעהט שאָן אלה הדברים אשר דיבר משה דאָס איזט דער זינן פאָן דעם
מדרש מ"ט דעם ביישפיעל, דען עס גיבט צווייערליי סאָרטען פאָן וואָללע, (1) דיא
ארט וואָללע וועלכע איזט נור געאיינגעט פיר גאנץ איינפאכע געגענטשטענדע (2)
איזט פאָרהאָנדען איינע סאָרטע וואָללע וועלכע ווירד גאנץ פיין אויסגעארבייטעט,
אונד ווירד נור געברויכט פיר גאנץ ערלע געגענטשטענדע וואָס נור גרעססע בעדיע-
נען זיך דאמיט, דער אונטערשיעד פאָן דיעזע ביידע סאָרטען וואָללע איזט דיעזער:

דיא וואָללע וועלכע איזט געאיינגעט פיר גאנץ איינפאכע גענענשטענדע ברויך ניכט
 זיין עדעל אויסגעארבייטעט זאָנדערן דיא מוס גור זיין שטארק אונד פעסט דאָנער
 גען אבער דיעזעניגע וואָללע וועלכע איזט געארבייטעט פיר עדלע גענענשטענדע,
 דיע מוס קאָממען דער פֿיין אונד עדעל אויסגעארבייטעט, דאָס זאָגט אויך דער
 מדרש אר"ה למה"ד לאדם שדי' מוכר ארנמן צו איינעם מענשען וועלכער האָט פער
 קויפט וואָללע, אבער דיע וואָללע איזט גור געוועזען איינע פאָלקסטחימליכע ווא
 איזט גור געוועזען געאיינגעט פיר דעם איינפאכען פאָלק, אין דער מענש האָט
 בעקאנט געמאכט אונד געשרויען הרי ארנמן היער איזט וואָללע הציץ המלך
 ושמע את קולו קרא אותו כו' א"ל מרי אמת ארנמן הוא אלא אצלך אינו כלום,
 עס איזט וואָהל ריכטיג דאָס עס איזט וואָללע אבער דיר גענען איבער איזט עס גאר
 ניכט, זאָ האָט אויך משה רבינו געזאָגט אמת איזט איך שפרעכע יעצט ווענען
 דיא מצות ה' אבער דאָס איזט אבער גור ווענען התנהגות פאָן די מענשען אונטער
 איינאָדער, עס איזט גור ווענען דיא מצות אשר יעשה אדם האדם וחי בהם א'
 בער ניכט ווענען גדלות ורוממות הבורא דאָריבער שפרעכע איך ניכט דאָס האָט
 אויך משה רבינו געזאָגט לפני הקב"ה שברא את המה ואת הדיבור לא איש דברים
 אנכי גענען הישר"ת וואָס ער האָט בעשאַפפֿען דען מונד אונד די שפראַכע אום
 מאַן וואָלל מפורסם מאַכען גדלות הבורא איזט לא איש דברים אנכי פיהלע איך
 מיך דאָצו ניכט בערויפֿען איך וואָלל זיין אין דער לאַנע דאָס צו טוהן, דאָנענען א'
 בער גענען די יודען דאָרט וואָ עס איזט אָנבעלאַנגט זיי צו ערקלעהרען הדרך אשר
 ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו וויעזאָ זיי וואָללען זיך אויפֿסיהרען צווישען דער
 מענשליכער געוועללשאַפט ביי דיעזער הינויכט האַבע איך שאָן גענוג דיבורים דעם
 האַלב האָט ער געזאָגט אלה הדברים וגו'. דאָס איזט רעכט ביי משרע"ה וואָס ער
 איזט געוועזען דער ארון כל הנביאים אונד אויסערדעם האָט ער דיא יודען גוט
 געקאָנט אונד ער איזט אויך געווענען דער גראַססער אוהב ישראל וואָס ער
 האָט זיך מוסר נפש געוועזען ווענען דיא יודען וואָס ער האָט געזאָגט ואם אין
 מחני מספרך אשר כתבת, ער האָט אויך געהאָט אַללע רעכטע צו זאָנען דאָרט וואָ
 עס האָט זיך געהאָנדעלט ער זאָל זיי שטראַפֿען ער זאָלל דיא יודען מדרך זיין
 בדרך הישר, אַללעס וואָס ער ווילל, דען דאָס פאָלק האָט איהם גוט געקאָנט
 אונד ער האָט אויך דאָס פאָלק גוט געקאָנט, דאָנענען אבער אנשים כערכנו וואָנ
 וויר וואָללען זאָנען מוסר פאר דעם פאָלק דיא רעדע קאָנן אויך זיין לטובת העם
 ווענען דעם וואָהל דעם פאָלקעס, טראַצדעם מיססען וויר גענוי איבערלענען וויער
 זאָ אונד אויף וועלכער אָרט אונד ווייזע וויר וואָללען שפרעכען דען מי לנו גדול

מישע' הנביא ע"ה וואָס ער איזט געוועזן דער בעריהמטער פּאָלקסרעדנער אונד
מוכיח וואָס ער האָט געזאָגט [ישע' נ"ד'] ה' נתן לי לשון למודים לעות את יעק
דבר טראָצדעם אז ער האָט געשפּראַכען אייניגע ווערטער גענען דעם פּאָלק איזט
ער דאָרויף גענוש געוואָרדען. דאָהער וויל איך מיר ערלויבען איבער זאָ איינען
פונקט צו שפּרעכען וועלכער איזט אויך איינען יעדען בעקאנט נור אבער ווער-
דען וויר איהם בעהש"ת נעהער ערקלערען. אונד צוואַר איבער דער יודישער רע-
ליגיעזער ערציהונג דער קינדער: דאָ תוה"ק ברינגט אין פ' ואתהנן כי תוליד בנים
ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל כל תמונה וגו' איזט דאָך איי-
גענטליך דער אויסדרוק ונושנתם גאנץ איבריג עס ווערע דאָך גאנץ גענוג געווע-
זען עס זאָלל שטעהען כי תוליד בנים ובני בנים והשחתם וואָצו שטעהט נאָך דאָס
וואָרט ונושנתם וואָס דאָס איזט פאָס אויסדרוק יושן נושן? אום אָבער געטו צו
וויססען דאָס אין דער תוה"ק איזט ח"ו קיין איינציגעס וואָרט איבריג קענען וויר
זאָנען דאָס אין דיעזעס פסוק איזט אונד דאָ תוה"ק מרמו איינע זעהר ערהאָבענע
אידעע, אונד צוואַר איזט אונד דאָ תוה"ק מרמו דאָס דאָדורך וואָס מאַן פּענאָכט
לעסיגט דאָ ערציהונג דער קינדער עפ"י דרכי התורה והמוסר שאַרעט עס אויך
דאָ עלטערן אונד דאָ ווערען אויך פּערדאָרבען. דען דאָס איזט אַללגעמיין בער-
קאנט דאָס יעדער איינציגער פאָטער איזט מחויב מדרוך צו זיין וויינע קינדער בדרך
הישר עפ"י דרכי התורה והיראה אונד איהם לערנען תורה זאָוויי עס שטעהט אויך
אין מצות עשה אין דער תוה"ק ולמדתם אותם את בניכם אונד זאָ ברינגען אויך
אונזערע חז"ל תינוק מתחיל לדבר אביו מלמדו לה"ק. ניכט נור דאָס אַלליין דאָס
מאָן זאָלל דאָס קינד לערנען תורה זאָנדען מאָן זאָלל אויך טראַכטען דאָס דאָ
תורה זאָלל זיין פּערבונדען מיט יראת שמים זאָ ווירד אויך זיין זאָוויי דאָ משנה
ברינגט [אבות ריש פ"ו. כלל דבתי פיה] כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים
הרבה, אבער ליידער צו אונזער גרעסטען בערויערען איזט עס ביי אונד זאָוויי
שלמה"מ זאָנט אין שה"ש שמוני נטרה את הכרמים ברמי שלי לא נטחתי אַללע
שפּראַכען אַללע וויסענשאַפטען וויכט מאָן זיך צו פּערפּאָלקאָמענען. נור אַכער
שפּתנו הקדושה אונזערע הייליגע שפּראַכע היטטעט מאָן ניכט דאָס יודישע ווירד
נור בעטראַכטעט אַלס איין תפל אַלס געבענוואָכע אַלס איינען געגענשטאַנד וואָס
מאָן ברויך עס נאָר נישט. אונד פאָללס עס פינדעט זיך יאָ איינער וואָס ער וויל
זיין קינד זאָלל לערנען יודיש איזט עס נור זאָ לאַנגע אַלס דאָס קינד איזט נאָך
יונג אונד בעזוכט די פּאָלקס שולען דאָמאָלס אינטערעסירט זיך נאָך דער פאָטער
דאָס זיין קינד זאָלל לערנען איין ביסעל יודיש אויך. אָבער קוים האָט דאָס קינד

גענערעט דיא פאלקס-שורע אונד בעניגנט צו בעזוכען דיא העהערע שולען, דא-
מאלס ווירד אויך דאס ביסכען יודיש וואָס דאָס קינד האָט פריהער געלערנט אויך
פערגעססען אונד דיא עלטערן וואָרנען אויך גאנץ וועניג דאסיה, דען ערשטענס
זאָגט ער דאָס עס שטערט איהם אין פאָרטגאנגסאָן ווין שטודיום ער האָט קיינע צייט
אויף דעם יודישען, אונד דאָן פאסט עס איהם גאָר נישט דאָס ער זאָלל נאָך
לערנען יודיש דאָרט וואָ ער איזט בעשעפטיגט מיט דיא מאָדערנע שפראכען, אונד
דיא עלטערן בערעכענען זיך גאָר נישט דאָס אויף דיעזער אַרשט ווירד דאָס קינד
ענטפערנט פאָס יודענטום ביז אַס ענדע שעהמט עס זיך זאָגאר מיט דעם נאָמען
יוד, נישט נור דאָס זאָנדערן אויך זיינע אייגענע עלטערן וואָס היטען נאָך יא דאָס
יודישקייט ווערדען ביי איהם גערניג געשעטצט אונד ער ערלויבט זיך אויך מאַנכעס-
מאל צו לאַכען און שפאָטען אויס זיינע אייגענע עלטערן, וואָרום זיא וינד נאָך זאָ
פאָנאטיש אונד האַלטען נאָך אין דער אַלטער תורה אונד מצות, ביז דאָס ענדע
איזט דאָס די עלטערן בעניגען זיך צו שעהמען פאר דעם אויסשטודירטען וואָהן
אונד לאַנגזאָם לאַנגזאָם פערקיקען זיי באלד אויף איין יודישען מנהג באלד אויף
איין דין פאָס ש"ע ביז מיט דער צייט ווערדען אויך דיא עלטערן פערדאָרבען
אונד דאָס אַללעס איזט נור געקוממען דורך דער ערשטע ערציהונג וואָס דיא על-
טערן האָבען נישט זיך בעשטרעבט איין צו פּפלאַנצען דאָס יודישע געפיהל, דיא
אמונה הטחורה וואָן דאָס קינד איזט נאָך געוועזען קליין און יונג, דאָס קענען
וויר אויך זאָגען איזט דער פשט פאָס פסוק וואָס וויר האָבען פריהער געבריינגט
בי תוליד בנים ובני בנים פאללס דוא ווירסט ערציהען קינדער אונד קינדעס קינד-
ער אויף דיעזער אַרשט דאָס ונושנתם באַרין איהר ווערדען גאנץ פערזאָלמעט ווער-
דען דאָס הייסט דיא קינדער ווערדען אויס אייך לאַכען אונד ווערדען אייך זאָגען,
וואָצו ניטצט אייך דיא אמונה מיט דער אַלטער תורה עס פאסט גאָר נישט פיר דער
היינטיגער צייט איהר וינד נאָך פאָן דער אַלטען וועלט אונד דערנלייכען, וואָרום
ווירד עס זיין? ווייל ליידער דאָס קינד האָט קיינע יודישע רעליגיעזע ערציהונג גע-
האָבט, זאָ ווירד דאָס ענדע זיין דאָס והישחתם ועשיתם לכם כל פסל וגו', איהר
ווערדעט אויך פערדאָרבען ווערדען אונד טון דאָס זעלבע וואָס דיא גיי מאָדערנע
קינדער ווערדען טון, דאָהער אום דאָס אַללעס צו פערהיטען מיססען וויר אונז בער-
שטערעכען דאָס וויר זאָללען געבען אונזערע קינדער איינע שטרענגע יודישע רעליגיעזע
ערציהונג זאָ ווירד אויך זיין מעשה אכות ירשו בנים. הי"ת זאָלל העלפען דאָס לא
תמוש התורה מפינו ומפי זרע זרענו ומפי זרענו מעתה ועד עולם.

פנ.

ב"ה פאדאלאי

הנה ראיתי בחוברת י"ב מהודש אייר בסוף עמוד 178 שם הובא מגדול
 אחר שו"ב שמו הר' נתן שמואל מילא בנפשו ולהסיר עקשות פה מעל מימרת
 ש"ס ב"ק נ"ד בשאלת ר"ה לר"ה ב"א מפ"מ בדברות הראשונות לא נאמר בהם טוב
 ובדברות אחרונות נאמר בהם טוב, והשיב לו איני יודע אם נאמר בהם טוב אם
 לאו וע"ש רבות קושיותיו על מאמר זה [ואגב ראיתי שם בתוך המון קשיותיו
 מביא מימרת רשב"ל מה כלה זו מתקשטת בכ"ד קישוטין וכו' כך ת"ה צריך
 שיהי' רגיל בכ"ד ספרים וכו' ושם במוסגר כותב על מאמר זה מובא בספרים
 בשם מדרש שד"ש, ע"ש ונעלם ממנו לאיזה ספרים כיון. אך בזה הראה
 לדעת שנעלם ממנו פירש"י עה"ת שכן מאמר זה פירש"י וז"ל בפרשת תשא ל"א
 פ"ה ויתן אל משה ככלותו פירש"י מה כלה וכו']. זאת בראותי עמדתו מרעיד
 איך יעזי איש לאמור על מאמרי תנאים גדולים שח"ו והם מלהזכיר שיש
 מתקשים עליהם בעקשות פה וכמה מאמרי חז"ל באגדות סתומים והתומים נתנו
 אין הבין, וכבר נמסר לנו מרבותינו קדמונינו שגנוז וספין בהם אוצרות פלאות
 ואנחנו קצרי מדע וחוסר תבונה להבין עומק רעיונם הקדושים וסתרי כוונתם, ולא
 לדרשם בפסטימי מילין כאחד השיחות, לזאת נאלצתי להעלות על הכתב ולהפיץ
 בין קוראי „הקבוצי אפרים" מה שהאיר ה' את עיני ביאור מאמר זה לאמיתת
 של תורה לפענ"ד.

זה רבות בשנים ראיתי במגדול עוז מהגאון יעב"ץ בעליית הכתיבה בסופו
 כתב וז"ל, ונמצאו מחכמי התלמוד מי שאפילו בגוף הכתוב לא ידע על בודיו
 כמ"ש רחב"א עד שאתה שואלני מפ"מ לא נאמר בהם טוב שואלני אם נאמר בהם
 טוב [לא העתיק נכון הגמ' כצורתה, בגמ' נאמר איני יודע אם נאמר בהם טוב
 אם לאו, והייב אדם לומר כלשון רבו בלי שינוי] וע"ז כתב שם במוסגר אולי
 לזיקר ספרים הנכתבים וגם לפי שאין רשאים לאומרן בע"פ וכו', זאת בראותי גאון
 וקדוש כמוהו תפס דברים כפשוטן שרחב"א לא ידע ולא זכר עשרת הדברות
 ראשיתה ועיקרה של תורה עד שרצו לקבוע לאמרם בכל יום אך מפני תרעומת
 המניין נמנעו כידוע, וגם קשה ממימרת רשב"ל הנ"ל מרש"י תשא הנ"ל שת"ה
 צריך להיות בקי בכ"ד ספרים ומכ"ש דכ"ש תנאים ועשרת הדברות בודאי היו
 בזכרונם היטב כל סכומי התיבות ואותיות' בלי שום העלמה, ובזכרוני אז שבתשובת
 פנים מאירות יש דרוש נפלא בביאור מאמר זה, גם בשל"ה הקדוש בזכרוני באיזה

מקום ביאר מאמר זה עפ"י דרכו דרך הקודש ולא לתפלם. דברים כפשוטן, ואז פלא ראיתי בהתפלאי על הגאון יעב"ץ ז"ל ה" מונה על השלחן גמ' ב"ב ופתחתי ונפתח לפני דף קי"ג ריש ע"א וראיתי שם בתוס' בד"ה תרווייהו כתבו התוס' שלפעמים אמוראים לא היו בקי בפסוקים והביאו מימרת רחב"א בב"ק הנ"ל שלא ידע עשרת הדברות, זאת בראותי ברבותינו בעלי התוס' שעליהם אין להרהר ואין לפצות פה כנגדם המתי שככה על הגאון יעב"ץ אם כי לא הזכיר דברי התוס' בלי ספק מלתם על לשוננו, עכ"ז הייתי מצטמק ומצטער והאיר עיני למצוא פשר וביאור לדברי רחב"א ואח"כ ראיתי להגאון אזולאי בס' יעיר אוזן ועין סוכר מערכת א' אותן קי"ט הביא תוס' ב"ב הנ"ל וב' ע"ז חזות קשה ראיתי ע"ש. וכתב שם שכבר ראה בס' גדולים ביאורו מאמר זה גם הוא בחידושו ביאר מאמר זה ולא העתיק מאומה להתבססם מאור תורתם. שוב מצאתי בס' באר יעקב שהי' מחריפי וגדולי קמאי מביא ג"כ מאמר זה בכללי הש"ס כלל נ"ג בשם הכנה"ג וחרה אפו על הכנה"ג ותורת חיים שתפסו דברים כפשוטן וגם הוא ביאר מאמר זה אך לא הזכיר שום רמז מה שהעלה בזה, ועתה הסכת ושמע את אשר ירחש לי לבי בהבנת מאמר זה, בהקדים לדקדק בשאלת ר"ה מפני מה בדברות ראשונות לא נאמר בהם טוב, ובדברות אחרונות נאמר בהם טוב אשר באמת לא נאמר בתורה גם באחרונות תיבת טוב רק למען ייטב לך, מדוע משנה מלשון הכתוב? והוא דקדוק עצום שאין לשנות מלשון רבו מכ"ש מלשון הכתוב אך כוונה עמוקה טמונה בלשונו הזהב בהקדם מימרת ש"ס קידושין ל' לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהי' סופרים כל אותיות שבתורה ושם שאנן לא בקי אין למנות אותיות ותיבות ופסוקים שבתורה וזה יצויר שגם בתנאים לא עסקו בספירות ומנין תיבות שבתורה, ומצאתי לרבינו בעה"ט בפ' ואתחנן בדיבור כבר את אביך קודם מאמר כאשר צוך כתב ז"ל י"ז תיבות יתירות דברות אחרונות על ראשונות כמנין טוב וזה שכתוב כאן למען ייטב לך שאינן בראשונות. הנה הבה"ט ספר ומנה ומצא שבדברנות אחרונות יש י"ז תיבות יתירות על הראשונות כמנין טוב, ור"ה ג"כ מנה האותיות והתיבות ומצא שיתירות האחרונות על הראשונות בסו"ב תיבות, וזה היה כוונת שאלתו ושונה במכוון לשון הכתוב למען ייטב לך ושאל מ"מ נאמר טוב, כי כוונתו הי' על סו"ב תיבות שיתירות על הראשונות, וכמה לבי שגם רבינו בעה"ט היתה זאת כוונתו לבאר בזה מאמר תמוה בש"ס הנ"ל, וזה היתה כוונת רחב"א בהשיבו שאינו יודע אם נאמר בהם טוב ר"ל שהוא לא מנה התיבות אם יתירים המה בסו"ב תיבות, וזה מכוון בתירוץ הש"ס שם בב"ק בטעם הסדרן הסו"ב בדברות ראשונות מפני שעתידין להשתבר, מציין בזה להיות התורה נקראת סו"ב כבש"ס ברכות ה' ע"א אין טוב אלא תורה, וגם אשה מתוארת

בתואר טוב, והתורה מתוארת בתאר אשה טובה כבש"ס יבמות ס"ג, נפעל זה ע"י ישראל בקבלתם התורה היו אז בתאר נשואי אשה שישראל היו הכלה בעת נשואי וכנדרש ביום התונתו זה מתן תורה, וע"ז מתוארת שבחה של תורה בתאר אשה טובה ע"י התונתם בקבלתם התורה שנקראת טוב, ולזה מצא אשה מצא טוב, אמנם כשנשתכרו הלוחות הראשונות ונתבטלו הקידושין שזה הי' טעם משרע"ה בשבירת הלוחות לעשותן כפנוי כידוע, לזה הוודע עתידות שעתידין לוחות הראשונות להשבר ויבטל מישראל תאר אשה טובה ע"י התורה. כנ"ל, וזה נחסר מראשונות מספר טו"ב תיבות, ורק באחרונות שאז חזרו הנשואין של ישראל ונתקיים בהם תאר מצא אשה מצא טוב ולזה יש יתרון באחרונות במספר טו"ב תיבות, וזה סכונן בדרש חז"ל תענית ביום התונתו זה מתן תורה פירש"י שזה יום כיפור שבו ניתנו לוחות שניות סכונן היטב כמ"ש.

הק' אורי לאנדמאן אבד"ק פאדאלאי.

פר.

ב"ה יאסי

במס' שבת פ"ח: אריב"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאה"ש לפני הקב"ה רבש"ע מה לילוד אשה בינינו, א"ל לקבל תורה בא, א"ל חמדה גנוזה שגנוזה לך תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבו"ד? מה אנוש בו' א"ל הקב"ה למשה החזיר להם תשובה, א"ל רבש"ע מתיירא אני שלא ישרפני בהבל פיהם, א"ל אחוז בכסא כבודי והחזיר להן תשובה בו' אמר ר' תנחום מלמד שפירש שדי מזיו שכינתו עלי, והפירוש הפשוט שפרישת שדי מזיו שכינתו עלי לא לרמוזה בזה מה להשיב למגדיו המלאכים, אך לשמרהו ולהצילהו למען לא ישרפוהו בהבל פיהם, וכאן הבן שואל על אמירת בוראינו ית"ש ציוהו להחזיר להם תשובה, פן לא ידע מה להשיבם וישאר מנוצה מהם, ע"כ נלפענ"ד דבמאמרו ית"ש אחוז בכסא כבודי והחזיר להן תשובה, בדברי קדשו הללו השכילהו וילט בהם תשובה נצחת ומי כהחכם יודע פשר זה משרע"ה בודאי יבין וישכיל רמזות קדשו להשיבם תשובה נצחת, עפ"י הידוע שנתלבטו המפורשים בטעם דהיות עשה לל"ת הא ל"ת המורים מעשות עונשים המורים כרובים בעקבות הפושעים ועל עשיות אין נענשים אך בעידן ריתחא כידוע מגמ' מנחות מ' ומאי עדופותי' דל"ת דעשה נידחת מפני, עיין רמב"ן עה"ת פ' יתרו. ונלפענ"ד לומר טעם נחמד דהכתוב מורה ע"ז דהקדים סור' מרע המורה על ל"ת למאמר

ועשה טוב המורה על עשה, וידוע דהלכה כמ"ד תתאה גבר ע"כ גובר ועשה טוב שהיא תתאה לסור מרע שהוא עלאה, ושמעתי אומרים משמ' דמח' הגאון הצדיק רבשכב"הג מרן רב שר שלום מבעלזא זצ"ל, לפרש המדרש דאמר משרע"ה למלאכים עת רצו לקבל התורה א"כ אכלתם בב"ה אצל אברהם אבינו, ואמר פה קדשו דבאמת המלאכים אכלו מקודם המאה וחלב ואח"כ בן הבקר וזה מותר ואמר טעם נחמד מדוע חלב קודם בשר מותר ולהיפך אסור, הוא מטעם דחלב הלבן מורה על רחמים, ובשר האדום מורה על דין ע"כ באם אכל חלב קודם הרחמים תתאה גובר על דין דהא בשר עילאה ולהיפך בשר קודם דין גובר ולכך אסור. והנה מה דאיקבע חלכה דתתאה גובר והנוב" בתשובות' נתקשה בזה הוא עת רבו המלאכים עם משרע"ה המלאכים רצו להיות הוד תורתו בשמים ומשרע"ה רצה להוריד עוז על הארץ ונצחם ותתאים גברו לעילאים או נקבע הלכה דתתאה גבר, וזה שאמר להם רועינו באם אתם נוצחים ליתן התורה בשמים ממעל ואז יהי' נקבע להלכה עילאה גבר ואז יהי' איסור בב"ה באם יאכל חלב קודם ואח"כ בשר וא"כ אכלתם בב"ה אצל אברהם אבינו ודפח"ה וש"י ועי' יומא פ"ו גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד זג"י הילקוט אמר ר' יוחנן עד ולא עד בכלל, ומקשה הגמ' איני והא אמר ר"ל גדולה תשובה שרוחה ל"ת דמחזיר גרושתו, והתקשרות המאשרים סתומים וחתומים. איזה קושיא מצאו בדברי ר"ל על מאמר ר"י דאמר עד ולא עד בכלל, ובעבור זה הגיהו בש"ס שלנו והפרידו בין הדביקים, וכבר עניתי בזה בחידושי בדרך הרי"ן תל"ת, וכעת אביא מן החדש, ונ"ל הפנים יפות בפ' תבוא הקשה האריך ישראל שואלים השיבנו ה' והדר נשובה, הא תשובה מסבב דחיות עשה לל"ת כס' ר"ל בעלמא, ובכל דחיות עשה לל"ת הא בעינן בעידנא דעקר לאו יהי' קיום העשה ובאם יסלח להם השי"ת בטרם ישובו או לא יהי' בעידנא, אך באם נאמר דתשובה מגיע לכסא הכבוד ושם למעלה מן הזמן ולא שייד שמה עידן וזמן, והוא נחמד לתרץ קשיות הפנים יפות, אך לסברת ר"י דחידש עד ולא עד בכלל שפיר חוזר וניער קשיות הפנים יפות דהא לא עי' בכלל והיא תחת הזמן ושפיר בעינן בעידנא, ובזה שפיר נתקשר המאמרים על ר"י דסובר ולא עד בכלל מקשה הגמ' שפיר איני והאמר ר"ל שבתשובה צריכין לדחיות עשה לל"ת ואם לא עד בכלל צריכין בעידנא וליכא לרצון ישראל שרוצים השיבנו והדר נשובה והוא נחמד תל"ת וא"כ מזה ראינו חסדו ית' נתן כה לתשובה לעוף ולרום ולגעת עד מרום כסא כבודו ית'ש הוא רק למען שיהי' בכחו לסלוח להם בטרם ישובו וידחה לל"ת דמחזיר גרושתו אף דלא יהי' בעידנא משום דשם הוא למעלה מן הזמן, ובמדרש ילקוט יחזקאל רמז שנ"ה מובא בעקידה שער נ"ז שאלו לחכמה חוטא מה עונשו

בו' שאלו להקב"ה אמר יעשה תשובה יתודה ויתכפר, וא"כ הפסק דתשובה מועיל יצא מפי הקב"ה בעצמו, וכ"ז יתכן באם ינצח משרע"ה והתורה ירד לארץ ויהי נפסק הדין להלכה תתאה גבר כנ"ל ואז עשה טוב דהוא תתאה יתגבר על סור מרע עילאה ושפיר יהי נקבע להלכה עשה דוחה לל"ת ושפיר מהני תשובה מטעם דחיות עשה לל"ת, משא"כ באם ינצחו המלאכים ותורה ינתן בשמים ממעל ואז הל"ת יהי דוחה לעשה כי יהי נפסק להלכה עילאה גבר וסור מרע ידחה לעשה טוב וא"כ אין תשובה מועיל כי יהי נפסק להלכה דל"ת דוחה לעשה, וא"כ למה מגעת תשובה עד כסא כבודו למען יהי נדחה אף דלא הוי בעדנא מטעם דהוא למעלה מן הזמן כנ"ל, הא לרצון המלאכים אין שום תשובה מועיל, כי יהי נפסק להלכה דל"ת דוחה לעשה, וא"כ למה מגעת תשובה עד כסא כבודו למען יהי נדחה אף דלא הוי בעדנא מטעם דהוא למעלה מן הזמן כנ"ל, הא לרצון המלאכים אין שום תשובה מועיל, וזה שרמז לו הקב"ה במליצה נאה וחסודה אחוז בכסא כבודי וחוזר להם תשובה, בזה דתשובה מגעת עד כסא כבודי עוז בימינך לנצחם להוריד עוז מבטחי לארץ ויהי נפסק להלכה תתאה גבר ותשובה יהי תרופה ומועיל ליושבי תבל, והפסק שלי דהוריתי ונשובה קמה וגם נצבה, משא"כ במילין קדישין הדין אחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה רמז לו תשובה מספקת ונחמד תל"ת. — ויש לרמז כוונה זו בפסוק אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו וגו' שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת עפ"י אומרים ז"ל [סנהדרין צ"ז] אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, וז"פ אם ה' לא יבנה בית ר"ל אם לא תקיימו הפסק שיצא מפי ה' לעשות תשובה כנ"ל. בילקוט לשוא תוחילו להושע בבית המקדש כי הלכה כרב דאך בתשובה תהיו נגאלים ושוא יהי לכם אם אתם תהיו משכימי קום היינו הקום עשה ומאחרי שבת ר"ל השב ועל תעשה ר"ל דהל"ת יהי תתאה ויתגבר על העשה ואין תשובה מועיל להעלה ארובה, ומרפא לתחלואי נגעי בני אדם דהל"ת דמחזיר גרושתו ידחה הלילה לעשה דתשובה. דעתכם זה לשוא תהיו ולא תהיו נגאלים באמצעים ובפעולות בני אדם וזולת התשובה כי הלכה כרב באיסורי ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, כן יטהרינו הקב"ה ויפיה בקרבינו זיקי ורשפי תשובה לעבדו בלבב שלם, ואל מרום הר מאויינו ינחינו יינהלינו ותחזינה עינינו בנחמות ציון וירושלים.

הק' יעקב יצחק לאנדמאן חופ"ק יאסי הבירה.

פה.

ב"ה י א ס י

מדרש והובא במפרשי התורה, בשעה שביקש משה לכנוס לא"י א"ל הקב"ה חכם אתה ואתה רוצה לכנוס לא"י. והוא פלא, ואשר אנכי אחזה בביאורו בהקדם דברי המד"ר תרומה, העיו איש רשע בפניו זה זמרי כו' שנאמר והנה איש מבני ישראל בא כו' א"ל משה זו אסורה או מותרת א"ל אסורה היא לך, א"ל אתה הוא הנאמן של תורה שה' מתגאה בך כו' אף אשתך שנשלח אסורה היא לך זו מדינית וזו מדינית כו' וכיון שראו אותו היו בוכים כו' א"ל ה' משה, בוכה אתה והיכן חכמתך שאמרת דבר והבלעת לקרה ועכשיו אתה בוכה, ע"כ, ובס' מרגניתא דר"ב הובא מד' תנחומא בנוסח זה כיון שהגיע מעשה דזמרי מצאו הקב"ה למשה בוכה ואמר לו אתמול אמרת דבר והבלעת לקרה ועכשיו אתה בוכה, א"ל אין עצה לנגד ה' ע"ש הובא בס' דברי שלמה סוף פ' בלק. וכן שוקד על דלתי ביהמ"ד יתפלא מה שאמר לו השי"ת היכן חכמתך, וכי עשה זאת ע"י איזהו תחבולה, עצה או חכמה, הלא זה הוא מצד הכפחת השי"ת לעושי רצונו, לבטל רצונו מפני רצונם כמשאה"כ רצון יראיו יעשה, ומקים דבר עבדו, הקב"ה גוזר וצדיק מבטלה [מ"ק טו], ומה השיב משרע"ה אין עצה לנגד ה', ומי יתן ידעתי איזה עצה, וגם הלא הוא נגד זמרי, ולמה ימנה מעשות כן גם עתה? ונראה בעזהשי"ת, דהנה אם כי קרה ועדתו, זמרי וסיעתו שניהם הצו אש המחלוקת על משה רבן של ישראל ואב הנביאים והחכמים, אעפ"כ שונים היו בחטאם לא ראי זה כראי זה קרה ועדתו לפי המבואר בתוה"ק עיקר חטאם היה נגד משה ואהרן ולא נגד ה', ואדרבה כחלקלקות לשונם הראו עצמם כאלו מקנאים קנאת ה' ועמו האהוב באמרם כי כל העדה כולם קדושים וגו' ומדוע תתנשאו אך עבירה גוררת עבירה וחצו את"כ גם על ה' כמאה"כ בס' פנחס אשר הצו על משה ואהרן בהצותם על ה', לא כן זמרי וסיעתו, עיקר חטאם היה בהתועבה הגדולה אשר עשו נגד ה' שכן לא יעשה, אך כדי להקל קצת החטא מעליהם הוסיפו סרה גם להתלוצץ על מרע"ה ודברו נגדו דברי עזות שחוק והיתול, וא"כ איפוא אחרי ההוצעה הזאת יקשה לנו מאוד על מרע"ה הענו מכל אדם, מדוע גבי מחלוקת קרה הואזר עוז ולבש מעטה קנאה לשפוך חרונו עליהם וישמח צדיק כי חזה נקם, וגבי זמרי דה"י נגד ה' נתעצל משה כמאמרם ז"ל במדרש לפי שנתעצל משה במעשה זמרי כו' [ע"י באלשיך] עד שפנחס זה אל"ל לקח רומח בידו לקנא קנאת ה' צבאות כמשאה"כ בקנאו את קנאתי בתוכם, ואף שמצינו במדרש דהקב"ה החמיר בכבודו של צדיק יותר מכבודו, אבל למרע"ה ה"י לו להחמיר יותר על כבוד השי"ת יותר

מכבודו, ועי' בשל"ה סוף חקת בשם בעל צרור המור. אך יובן לפי דעתי בהקדם מה שפי' הברכת שמואל דברי הש"ס כל ת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת"ח, עפ"מ דאיתא בס"ח ובחו"ה דאם א' מדבר על חברו לשון הרע נוטל המדבר העבירות של חברו וחבירו נוטל ממנו המצות, נמצא דת"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש ומעביר תמיד על מדותיו ויכל להביא חברו לעונש היותר גדול עי"ז שיטול ממנו העבירות ויענש עליהם, והוא ממנו המצות, לפיכך צריך לנקום ולנשור לו בעוה"ז ויצילהו מעונש בבא ע"ש, והוא באמת חכמה עמוקה ונפלאה וראוי להקרא בשם תלמיד חכם, ומעתה דעת לנכון נקל ההילוך שבין קרה לזמרי, הגבי קרה אדרבה עשה בן מרע"ה לרוב ענותנותו כי לא החזיק את עצמו שאין שום עבירה בידו וע"כ ירא שאם לא יעניש לקרה בזה יגרום לו עונש היותר קשה במה שיטול קרה העבירות שלו והוא ממנו הזכויות, וע"כ עט עטה מעיל הקנאה ושפך חמתו עליהם למען לא יספו בעונם גם בבא, אבל גבי זמרי דעיקר חטאו הי' נגד השי"ת ולא שייד העצה הנ"ל. ע"כ התעצל שלא לנקום בו ובין כך ובין כך ישוב יד' יסלח לו כאשר בן הי' דרכו בקודש בכ"פ שחטאו ישראל הקטין עוונם והמליץ טוב עבורם. וזה כוונת המדרש הנ"ל שאמר השי"ת למרע"ה היכן החמתך שעשית כדן ת"ח שנוקם ונוטר, ואמרת דבר והבלעת לקרה ומדוע אין אתה עושה כן גבי זמרי שג"כ התלוצץ כך, עי"ז השיבו אין עצה והחכמה הזאת שייד כאן לפי שהחטא הוא נגד ה' וע"כ אני בוכה אולי מתוך זה ירד לבבו וישוב אל ה' וסר עונו וחטאתו תכופר והבן.

והנה עכ"פ הודה מרע"ה בחמתו זאת, כי אינו מחזיק עצמו לנקי וצדיק כ"כ שאין שום חטא בידו. ובשפתי חכמים פ' בהעלותך ברש"י ד"ה נוסעים אנחנו כו' איתא שאף קודם חטא המטה ידע מרע"ה שלא יהי' המכנים ישראל לא"י מחמת החטא של למה הרעות, אך הי' סבור שעכ"פ יכנום לא"י בשאר העם, ובחטא המטה נגזר עליהם שלא יכנסו ג"כ כלל לא"י, ולפ"ז בשעה שביקש משה לכנום לא"י עכ"פ חשב כי החטא של למה הרעות כבר נמחל ורק חטא המטה רובץ עליו ודי שבשביל זה לא יהי' נשיא ומכנים ישראל אבל לא שלא יכנום כלל ואמר לו הקב"ה חכם אתה בקרה שעשית כדן ת"ח וגם אני כניתי זאת לחכמה, והודית כי גם החטא מקודם רובץ עליך ואיך אתה רוצה לכנוה. והבן. הק חיים לאבינאוויטש הרב מקאלאמעא המתגורר פה יאסי.

פז.

ב"ה ביוואלאר

נשאלתי אם יאות לשדך אם שמות החתן והכלה בשמות

המחותנים? תשובה! הלא מודעת זאת בכל הארץ כי איש אלקים קדוש רבינו יהודה החסיד ז"ל כתב לאמר [בצוואתו סי' כ"ו], „לא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו“. אמנם בפנים הספר חסידים סי' תע"ז לא נמצא רק דלא ישאו האב והבן ובן הבן שלשה נשים ששמות שלשתן שוות, וכן כתב הגאון הכמת אדם [כלל קכ"ג דין י"ג] דאין לחוש רק כשהם משולשים כגון אדם ששמו ראובן וחתנו שמו ראובן ואם יקה עוד חתן זה חתן ששמו ראובן אזי לא יצליח, וכן אשה ששמה רבקה וכו' וב"כ להדיא בס"ה הנ"ל והעולם טועים בזה עכ"ד. אכן נודע דברי הגאון נודע ביהודה [מהד"ת חאה"ע סי' ע"ט] שכתב דכל צוואת ר"י החסיד לא היתה רק לזרעו אחריו אבל לא לכל העולם כלו יענין שם עוד שהתרעם על רוב העולם, אשר אינם נמנעים מלתת בנותיהם לע"ה ואינם חוששים עד התנגדות חז"ל על זאת [כפסחים ט"ט:] ולצוואת ר"י חוששין? יעו"ש. [ע"י פ"ת יו"ד סי' קט"ז סק"ו. ובפ"ת אה"ע סי' ב' סק"ו ובסי' ג' ס"ק י"ד]. — וכשאני לעצמי נ"ל להוכיח במישור כי בזמן התלמוד לא היו נזהרים כ"כ אם שם החתן היה כשם חמיו, ולדוגמא שא נא עניך וראה בש"ס מנחות כ"ט: רמי בר תמרי דהוא חמוה דרמי בר דיקולי הרי. עינינו הרואות דחתן וחמיו היו שמותיהם שוות [אם כי בש"ס חולין ק". הגירסא שם רמי בר תמרי דהוא רמי בר דיקולי, אמנם הגאון רי"ב ז"ל בגליון הש"ס שם העיר לגרוס בחולין כבמנחות ע"ש]. וראה זה מצאתי עוד ראייה מפורשת לזה בש"ס סוטה: אמר שמואל סבא חמוה דרב שמואל בר אמי הרי מפורש יוצא להדיא שבימי חז"ל לא הקפידו כ"כ אם היה שמו של החתן כשמו של חמיו! ומה גם בנידון השאלה דאתא לקדמנא שאמו של החתן יש לה שתי שמות והיא נקראה בפי כל בשני השמות רחל ורבקה ושם הכלה רחל לבד ודאי דאין להקפיד בזה כלל. ולי מה יקרו דברי זקני הגאון הנאדר בקודש בעל הפלאה ז"ל [באגרתו הנפלאה הנדפסה בסוף ספר „נזיר השם“ הוא זקני הגאון הקדוש רבינו שמעלקא מניקלשפורג ז"ל] הלא כה דבריו שם בזה"ל: והדבר הזה פשוט בעיני שאין בזה שום קפידא בי המקפיד לא הקפיד אלא בשמות שוים לגמרי אבל אם יש שינוי אין קפידא וכו' ע"ש וכן כתב הגאון רבינו שלמה קלוגר ז"ל [בשו"ת מוט"ד בקונ' קנאת סופרים בהשמות לשו"י מהר"ה] שאם יש לאחד ב' שמות הוא מורה תמיד להקל, ויראה להחזיקו בב' השמות בפי הכל ע"ש. זאת ראיתי להשיב להשואל מפני הכבוד כי יש לו על מי לסמוך בזה, ואין כאן בת מיחוש כלל.

חנוך העניך שאפראן אבד"ק ביזוואלאר

פז.

ב"ה גאיפשט

איתא בש"ס [ברכות ל"א]. אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו. הנה כל מי שיבוא למאמר זה ותלמידו בידו, יאמר שקשה להבין את דבריהם הקדושים, ואף שרבו המפרשים עליו, עכ"ל למענ"ד הקשו"י במקומה עומדת א) ה"א די שיאמר אל יפטר אדם מחברו אלא מדבר הלכה וכו' ולמה צריך לתבה „מתוך“ שהוא כלו מיותר? ב) מה זה אומר מתוך דבר הלכה בדיוק, ולא מתוך דברי תורה? מה משמע כשידבר עם חברו בעת פרידתו מאיזה דבר תורה או מנביאים או מגמרא לא יצא ידי חובתו? ג) מה זה אומר שמתוך כך זוכרהו, ומה נ"מ אם יזכור אותו אם לאו? [זה גם קושיית הר"ף]. וכדי לישב דברי חז"ל כפי אשר הגן לי ה' בהשכל ודעת, כי התורה נצחיות היא ומותר לכל איש מישראל לחדש בה לפי תבונתו ושכלו וכפטיש יפוצץ סלע וכו' לכן באתי גם אני להתעורר אל הקוראים איזה מאמר ולחדש בו מעט לפי דעתי הקצרה, ואין אני אומר ה"ו שכן היא הלכה למשה מסיני אך בן נ"ל בדרך דרש, אולם מקדם נזכיר עוד מאמר אחד הקודם למאמר הנ"ל [ברכות כ"ז:] מעשה בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע, א"ל רבי תפלת ערבית רשות או חובה, א"ל רשות, בא לפני ר"ג א"ל חובה א"ל והלא ר' יהושע אמר לי רשות? וכו' עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה אמר ר"ג חובה א"ל ר"ג לחכמים כלום יש אדם שהולך עלי בדבר זה א"ל ר' יהושע לאו, א"ל והלא משמך אמרו רשות, א"ל יהושע עמוד על הגלך ויעודו בך, עמד ר"י על הגליו ואמר אלמלי אני חי, והוא מת יכול החי להכחיש את המת ועכשיו שאני חי והוא חי איך יכול החי להכחיש את החי? [ע"ש המשך כל הענין] תנא אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה רשות לתלמידים לכנסו שהיה ר"ג מכריז ואמר כל ת"ח שאין תוכו כברו אל יכנס לביהמ"ד, לפ"ז נבין עכשיו איך היא עומק דברי חז"ל, הנה רואים אנחנו כמה וכמה אנשים כאשר תדבר עמו בפעם הראשון יהי נראה בעיניך שאיש הולך תמים ופועל אך צדק ודובר אמת בלבבו, ותוכל לבטוח עליו בכל מאורדך ובכל נפשך, אולם אחר שיעביר זמן קט השתעין בו בעינים פקוחות תראה שעילים הפוך האית ותוכו אינו כברו אך בתחילת דבר אחד בפה ואחר בלב ובאמת היא איש דובר שקרים ופיו מלאה עול, מקדם השבת שפתותיו יהנו אך אמת ויושר ולכסוף נתגלה האמת כי דיבר בפה ולבו כל עמו וכי איש עושה מזמנות היא ומחשבתו אך להרע ותוכל ה"ו לאבד את כל אשר לך ע"י, ומה גם בעתים הללו נמצא כמעט רובא הרובא אנשים, באופן זה

בשתדבר עמו תדמה בעיניך כי דובר שלום בלב שלם, ולבסוף פיו מלאה גחלי רתמים, אך ע"י שפתותיו החלקות טעית בו ותוכו אינו כבדו, וכמה פעמים הוא הגורם לזה, כי בעת שדברת עמו בפעם הראשון לא נתת אז לבך ונפשך שתבוא עמו לעומק הדיבור ותעיין בו בטיב אם הוא דובר מלבד או משפה ולהיין ותוכו כבדו או לאו, לכן ע"י יזהרו לנו התנאים הקדושים אשר לאורם אנחנו הולכים ואשר היו דואגים בפני כל או"א מאחב"י להשמר ממכשול ח"ו וכך היו אומרים; הני זהיר באנשים כאלה, והעצה לזה? אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך שתכיר אותו מה שבתוכו, ובעת פרידתך בפעם הראשון, אז תתן את לבך ונפשך עד שירך מגעת ותעיין בו בעינים פקוחות אם הוא תוכו כבדו או לאו, ובעת פרידתך תברר האמת כל מה שאפשר לך כדי שתדע איך להתנהג עם האיש הזה מהיום והלאה, דבר הלכה זאת היה דבר הלכה מה שאכריז ר"ג ואמר כל ת"ח שאין תוכו כבדו אל יבנס, כי לא רצה לדבר עם אנשים כאלה שידברו אחר בפה ואחר בלב ותוכו אינו כבדו, והמאמר משם תוכיה בן שמתוך בשתכיר את האיש מה שבתוכו כך זוכרהו, באמת, אם תבין בו כי הוא איש ישר בעת שדברת עמו בפעם הראשון והקרת ודרשת עליו עד שירך מגעת ולא מצאת בו שום פסול אז תוכל לבטוח עליו בלי שום מורא ופחד ולא תבוא לידי מכשול ח"ו, כי מכבר הקרת בו גם מה שבתוכו, ואם הוא בקיפך כי הוא איש עושה מזמית או תשמור מאתו לבל תכשל בו, ובה א"ש כל המאמר, דוק ותמצא סמך וראי' לדברנו גם מהמאמר של ר"ג שהבאתי לעיל.

במאמר זה לא באתי ח"ו להבנים ראשי בין הגדולים ומה גם להתנאות בזה, כי לא נמצא שום מעלה בזה, ואף אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לבך נוצרת, אך באתי בשכלי המעט להראות את גודל דברי חכמינו ז"ל, איך הוא צפון וטמן בדבריהם הקדושים מוסר השכל ודרך ארץ להדריך את העם בדרך הישר והטוב, ואיך יתנהג יאדם עם חבירו, וזהו אחד מהדברים שעומדים עכשיו ברומו של עולם, לכן מהנכון על כל ת"ח שבזמנינו להתאחד את המון עם בקשר של קיימא ולהדריך אותם בדרך היהדות ולהסביר אותם איך היו גדולים חכמינו ז"ל, וכמה היו דואגים בעד כל איש ואיש, ומה גם בעתים הללו שנמצאים כמה וכמה אנשים שאינם יודעים מאומה מדרך היהדות ורגש הלאומי רחקה מהם, בודאי מוטל עלינו לחמם אותם מעט כמ"ש [מ"ק נ.] צורבא מרבנן דאיבא במתא כל מילי דמתא עליה רמיא. לכן להדריך את העם בדרך היהדות גם עלי' רמיא, וזאת אי אפשר אך בדרך דרוש ואגדה ובדברי מוסר כדי להמשיך את לבם, ולא בדרך פלפול והריפות כי צריכים אנחנו להביט גם לפי רוח הזמן, ולאו העת עכשיו לפלפל בפלפולים שונים, עוד בימי התלמיד רואים אנחנו שהפלפול

והחריפות לא עלה במעלה העליונה כמ"ש [הדרות י"ד]. שלחו לתמן סיני ועוקר
הרים איזהו מהם עדיף? שלחו להו סיני עדיף. ומה גם בזמנים כאלו. אחכה כי
דברי אלה ימצאו מקום לכל אנשים אשר בתוה"ק הם מתענגים, שימשכו את
ידיהם מדרך הפלפול ויתחילו לעסוק בדברים כאלה שעומדים עכשיו על סדר היום
ולראג גם בעד הכלל.

הצעיר יהושע גרינבערג שו"ב בגאיעשט

פ.ה.

ב"ה בערלאד

בסוף מס' ברכות איתא; ת"ח מרבים בעולם שנאמר וכל
בניך למודי ה' ורב שלום בניך א"ת בניך אלא בוניך, נ"ל ע"פ הכלל שכל
מקום שנאמר סתם בנים גם בנות במשמע ומה גם כאן שנאמר וכל בניך
למודי ה' וגו', א"כ קשה איך הם מרבים שלום בעולם, הא קיימ"ל כל המלמד
את בתו תודה כאלו מלמדה תפלות [סוטה כ:]; ופרש"י שמתוכה היא מבינה
עמומית ועושה דבריה בהצנע ע"כ, א"כ היא מרבה מריבה לא שלום? ונלפענ"ד
לישב זה, דהנה רש"י ז"ל בפ' וישלח עה"כ גמלים מיניקות ובניהם שלשים כתב
בשם מדרש תנחומא בנוזם בנאיהם, היינו שבנאיהם מרמז על הזכרים שהם בונין
ומילדים בנים בעולם, וזה שאמרו ח"זל א"ת בניך אלא בנאיך כצ"ל וגם גרסת
הספרים מתיישב בוניך אלו הזכרים שהם בונין את העולם במבואר.

משה ליב וויין שו"ב

פ.ט.

ב"ה באטאשאן

מי יפקח עיני ויגלה אזני בשאלה קטנה וגדולה אלה, הנה הרעישתי ארץ
בקושיא עצומה על דין פשוט מפורסם נהוג בכל תפוצות ישראל, והימים
ממשמשים ובאים עלינו לטובה. ואני ויתר לומדי ורבני עירנו הפשנו באוצר ספרינו
בראשונים ואחרונים יגענו ולא מצאנו עד כה מי שיעורר בזה, וגדול צער מאד
נלאיתי נשוא, לכן באתי הלום לבקש מכל הלומדים הקוראים מכ"ע התלמודי
הנוכחי שיענו גם המה בזה ולחוות דעתם להרגיעני מצערי.

בסוף פ"ק דקדושין ל"ו: במתניתין כל מצוה התלויה בארץ
אינה נוהגת אלא בארץ ושאינה תלויה בארץ נוהגת גם בחו"ל.

ומקשינן בגמ' מאי תלו' וכו' ומסקינן תלו' חובת קרקע, וכ' רש"י ז"ל פי' גדולי קרקע כגון תרומות מעשרות חלה ובכורים, ואינה תלו' פירש"י בגמ' חובת חנוף, ונפלאתי מאד א"כ מה כל הרעיש במצות אתרוג ויתר הדר' מינים בחו"ל? הלא המה ג"כ חובת קרקע? בשגם שטעם מצוה זו לדעתו [אף שהרמב"ן כ' שם בפה"ת שחטט בהאגדות לרצות על המים, והוא בתלמודן סוכה ל"ז:] מבואר בקרא פ' אמור שבחג האסיף ישאספים הפירות ישמחו לפני ה' היוצר הכל בפרי עץ הדר, וע"ל הפסוקים שם, אך בחמשה עשר יום להודש השביעי באספכם את תבואות הארץ תחוגו וגו' ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, יובן מהכתובים שעתה בעוד' שהנני בארץ לא לנו לא עת האסיף, ולשמחה מה זו עושה בפרי עץ הדר שלהם ובארץ שלהם? ומדוע לא תהי מצוה זו בשלה בחו"ל כתרומות ומעשרות וכו'? דברי המצטער ביסורים שיש בהם בטול תורה ומצפה לתשובה מאהבה.

אליעזר הכהן שו"ב בעהמ"ס קנת סופרים ויכהן פאר ויום לשנה וכו'

חובבי שפת עבר.

בעיר הממלכה בוקארסט נתיסדה בחמשה עשר באב בעזרת צעירים אחדים אגדה בשם „סיני" משרתה הראשונה; לתחית ולתרבות העברית להפיץ תורתה ברבים ולקיים שעורי-ערב, כדי לעורר את לבות הצעירים הבוקרשטים, שכמעט עבר הלודה עליהם. משרתה השניה; שאלת החיים והחברה היהודית, לעלות על סדר היום את השאלות על דבר חיי עמנו בהנה — זאת אומרת — לתת השקפה בהירות מחיי היהודים עתה בשעת המלחמה, וסקירה היסטורית כללית על דבר חיי עמנו בעבר, ובכל ישיבה וישיבה, נערכים מאת טובי חברינו הקראות והרצאות שונות. עד כמה שהאגדה הזאת נחוצה לנו, יבינו כלם, ובפרט בזמן הזה שהלאומיות — לדאבון לבנו — יורדה לשמיון, בעת ששפת חוינו יורדה כל כך פלאים, גחוז לנו מאד כמה עברית להביע רעיונונו בעברית טהורה, ולהטיף אל העם אך עברית, בשביל להכניס רוח חיים בעצמות היבשות, לבער את ההתבוללות להציל את צעירנו מכליון גוף ונפש. למרות כל המכשולים והפגעים הרעים שמוצאים אנהנו בדרכנו זאת, כי לא בנקל יאגד אגדה פה בבוקרסט במקום שאינם שואפים להמלה העברית, שיש אנשים שאינם יודעים אם יש לנו שפה מיוחדת מרבד מה שנדפס בסידור, בכל זאת עלינו לנסד את האגדה שהיא באמת רבת הערך, לקול הקריאה הזאת חושבים אנהנו שהקהל הבוקרסטי

יתעורר משנתו העמוקה, ויבין את גודל ערך אגודתו, וימצא לנו את כוחותיו הטיבים, ויחוש לנו עור בגשמיזם וברחמיזם. אנחנו עשינו את כל מה שהיה בדיננו, נשאר לנו אך לבקש מאת הקהל; השתדלו להרחבות חברים, תנו היכולת להתקיים המקדש העברית, שיתפתח ושישתלם, שיבוא אל השכלול אשר אליו אנחנו שואפים.

אחד מהועד יעקב תגר

ה.

דיא גמרא ברינגט אין מס' סוטה י"ז דרש רבה בשכר שאמר אברהם אבינו ע"ה ואנכי עפר ואפר זכו בניו לשתי מצות לאפר פרה ולעפר סוטה. איזט דאך קשה וויר וויססען דאס השי"ת בע-צאהלט מדה כנגד מדה, אלזא וואס פיר איין מדה כנגד מדה איזט דאס? וויל אאע"ה האט געזאגט ואנכי עפר ואפר דאדורך האבען זיינע קינדער זוכה געוועזען צו דיעזע צוויי מצות? דאן וויעדער זאללען וויר פערשטעהען, א"א האט געזאגט צי השי"ת הנה נא הוואלתי לדבר ואנכי עפר ואפר, פאן דיעזעס פסוק ווייזט אויס, דאסס דאס וואס א"א האט געזאגט ואנכי עפר ואפר, איזט איין גרונד ווארום ער ערלויבט זיך מתפלל צי זיין צי השי"ת ער זאל זיך ערבארמען אויף דיא אנשי סדום, איזט דאך אייגענטליך קשה וואס פיר איין גרונד איזט דאס צו דעז וואס ער האט פערלאנגט פאם רבש"ע? אוס דאס אללעס צו פער-שטעהען וויל אויך מיר ערלויבען צוערסט צו ערקלערען איין מאמר הכתוב, דאן ווערדען וויר אויך בעהשי"ת פערשטעהען דיא דקדוקים וואס וויר האבען פריהער מדרק געוועזען. דיא תוה"ק האט אונז געגעבען איין מצות עשה ואהבת לרעך כמוך וואס דאס איזט כולל צווייערליי ליעבעס (1) דיא ליעבע פאן קרובים אונד פאמיליע צו איינאנדער, (2) דיא ליעבע פאן פרעמדע וועלכע גע-הערען ניכט צור פאמיליע איזט אויך דיא פפליכט איינעם יעדען איינציגען צו שטעהען דעם צווייטען אן דער האנד אונד איהם בעהילפליך זיין מיט אללעס מעגליכע, קיים זעהט ער דאס עס איזט אויף איינעם איינע נאט, זא זאלל ער ניכט שטעהען פאן דער פערנע אונד זאגען, וואס קימערט עס מיך אויך זיין קיין וועלטס פערזאנלעך זאוויי עס פינדעט זיך צווישען אונז זעהר פיעלע וועלכע זאגען זא, זאנ"ערן ער זאלל זיך מיט אללער מעגליכקייט מקרב זיין צו איהם אונד איהם בעהילפליך זיין מיט וואס ער נור קאן, אונד אין דעם זכות ווירד ב"י איהם זיין זאוויי דיא גמרא ברינגט [שבת קנ"א:] כל המרחם על חבריו

מרחמין עליו מן השמים, דאס אללעס איזט כולל דיא מצות עשה פאן זאחבת
 לרעך כמוד, בעמערקען וויר דארט ווא עס איזט פאמיליענליעבע זא איזט זא
 בעדייטענד זייערער אונד גרעסער אלס דיא לייעבע צו איינעם בעקאנטען וועלכער
 געהערט ניכט צו דער פאמיליע, זאזיא מיר זעהען אויך דאס מאנכע מענשען
 זינד זיך מוסר נפש ציליעב דער פאמיליע, דאחער קענען וויר פערגלייכען דיא
 לייעבע צור פאמיליע צו שטויב זאזייע שטויב ווא קליין אונד דיין ער איזט
 טראצדעם בעהעפטען זיך אללע איינצעלענע טיילע צו איינאנדער אונד בילדען
 צוזאמען איין גראסעס גאנצעס שטיק, זא אויך ביי פאמיליע זיי קענען זיין
 ווא ענטפערנט אונד אכעזאנדערט פאן איינאנדער, טראצדעם זינד זא אללע
 איינס אונד אייניג מיט איינאנדער דען דאס פאמיליענבלייט ריזט ניכט אונד
 פערבינדעט זא שנעלל אונד דיא לייעבע צו פריינדע וועלכע געהערען ניכט צור
 פאמיליע קענען וויר פערגלייכען צו אשע, זאללען וויר בעמערקען ווען עס ברענט
 איין פייער אונד נאכדעם דאס פייער ווירד פערלאשען, ענטוועדער פאן זיך
 אלליין ווייל עס האט שאן ניכט וואס צו ברענען, אדער מאן האט עס אויסגע-
 לאשען מיט וואסער טראצדעם דאס פייער איזט שאן פערלאשען ווארדען אונד
 מאן זעהט קיינע פלאמע מיט דעם אללעס פינדעט מאן נאך הינטער דעם אש
 גליהענדע קאהלען וועלכע גליהען נאך איינע לענגערע צייט אונד ווערדען ניכט
 פערלאשען, דאסוועלכע איזט אויך מיט דער לייעבע צו פריינדע צו גוט בעקאנטע
 וואס דאס פייער פאן זייער לייעבע ברענט ניכט זא שטארק, דאס אש זאחבת
 זעהט זיך ניכט הערויס זא זאלל דער מענטש ניכט גלויבען דאסס דאס פייער איזט
 שאן גענצליך פערלאשען ווארדען, דען אין דער ווירקליכקייט איזט ניכט זא,
 ווארדען הינטער דער פערדעקטען אשע איזט נאך דא גליהענדע קאהלען מאן
 ברויכט זא נור אויפבלאזען אונד דאס פייער דער לייעבע ווירד פאן זיך זעלבסט
 ערשיינען, דאס איזט אויך דער זיין וואס אאע"ה האט געבעטען השי"ת וועגען
 דער רעטטונג פאן סדום דורך צווייערלייא גרינדע (1) ווייל אין סדום האט ער
 געהאבט זיינע פאמיליע, געמליך: לוט וועלכער וואר זיין ברודערס זאחן מיט זיין
 פאמיליע, דעסהאלב האט ער געביטטען מצד דער לייעבע צו זייער פאמיליע.
 (2) האט ער געביטטען מצד זאחבת רעים ער האט ניכט געקאנט ליידען דאס מיט
 זיינע מיט מענשען זאלל זיך פאסיערען זאזאס דעסהאלב אלס א"א האט געזאגט
 זאנכי עפר ואפר האט ער דאמיט איינען ריכטיגען גרונד אנגעגעבען ווארום ער
 האט געביטטען פיר דיא אנשי סדום, דאס האט ער אויך געזאגט צו השי"ת הנהגא
 הוואלתי לדבר דאס וואס איך האבע אנגעפאנגען צו רעדען אונד ביטטען פיר
 דיא אנשי סדום האבע איך דאכיי איינען ראפפעלטען גרונד זאנכי עפר ואפר

ווייל איך בין מיט זיי פערבונדען מיט איינער דאספעלטער אהבה פאן עפר אונד אפר. (1) וואס עס איזט אנבעלאנגט אן מיין ברודערס זאכן לויט מיט דער פא-מיליע איזט מייע לייעבע צו איהם געגלייכען צו עפר צו שטויב, זאוויא שטויב פער אייניגען זיך אללע איינציגע טיילע אונד ווערדען איין גאנצעס שטיק זא וינד וויר אויך ענג פערבונדען מצד המשפחה. (2) וואס אייבעלאנגט צו דיא איבריגע אנשי סדום. איזט מייע לייעבע צו זייא געגלייכען צו אפר צו אשע. זאוויא ברע-נענדיגע קאהלען גליהען אונטער דער אשע זא גליהט אויך מייע לייעבע צו מייע מיטמענישען. יעצט קענען וויר אויך פערשטעהען דאס דער שבר וואס השי"ת האט בעצאהלט צו זיינע קינדער אפר פרה ווער סוטה איזט ריכטיג געוועזען מדה כנגד מדה. דען דאס וויסען וויר דער תכלית דער צוועק פאן דעס אפר פרה. דאס איז פאן דער פרה אדומה איזט געוועזען אום מטהר צו זיין דיעיעניגע מענישען וועלכע ווארען טמא זיי האבען מיסען זיין אבגעזאנדערט פאן דער מענשליכער געזעלל-שאפט זאוויא עס שטעהט ביד ישב מחוץ למחנה, נור דאדורך וואס מאן האט איהם מטהר געוועזען מיט דעס אש פאן דער פרה אדומה, האט ער בעקאממען דיא ערלויבניס צוריק צו קעהרען צור מענשליכער געזעללשאפט, אונד וויעדערום דער תכלית דער צוועק פאן עפר סוטה איזט געוועזען צו זייניגען דיעניגע פרוי ווערבע וואר פאן איהר מאן פערדעכטיג דאס זא פיהרט זיך גיכט אויף בדת אין דאדורך איזט דער גאנצער פאמיליענפרייעדען צערשטערט געווארדען, אבער דורך דעס עפר סוטה איזט דער פאמיליענפרייעדען צוריק אין שטאנד געקאממען זאוויא דער מאן האט זיך נור איבערצייגט דאס זיינע פרוי איזט זיין פאם השד האט זיך בייא איהם תיכף דער שלום אונד אהבה צוריק געקעהרט, אומגעקעהרט עס איזט נאך געוועזען גקתה פאללם זא איזט געוועזען זיין זא ווירד זיין גזרעה ווע פאללם זא האט ביי יעצט קיינע קינדער געהאבט, זא ווירד זא יעצט שאן זא האבען קינדער, אונד נאך מעהדערע מעלות וואס חז"ל רעכנען אויס. דאס איזט אויך דער פישט פאן דער גמרא וואס וויר האבען פריהער גע-בריינגט בשבר שאמר אע"ה ואנכי עפר ואפר וואס דאס איזט אין זיך כולל דיא דאספעלטע לייעבע דיא לייעבע צור פאמיליע אונד דיא לייעבע צו אללע אנדערע מענישען אויסער דער פאמיליע, וכו' בניו לשתי מצות האבען אויך זיינע קינדער זוכה געוועזען צו דיא צוויי מצות לאפר פרה וועלכע איזט מטהר טמא אונד פער אייניגט זיי אין דער מענשליכער געזעללשאפט, ווערפער סוטה וועלכעס מאכט שלום בין איש לאשתו אונד ברייגט אויך דעס פאמיליענפרייעדען.

חידה (*)

שני אחים תאומים יסובכוני,
האחד משמאלי והשני מימיני
בדמותם אינם שווים רק בשמותם,
וחובר עמודי המשכן עומד בינותם
כימין בשמאל אחת תקראני,
אהלי תקעתי שם תחת הימים
אף שם אבי איש אחד הנני
אשר הוליד את ישראל לירושלים.

(*) פתרון החידה ושמות הפיתורים אדפיס אי"ה בחוברת הבא.

צ.

ב"ה באקוי

נשאלתי מרב אחד גדול מוכחק ומפורסם בענין ישרדות, שדכנים א"ע לקרב את קשר החיתון שנעשה יפות בין שני מחותנים שנתהוה קלוקל והתרחקות ביניהם תומ"י בשעת התנאים, אך מפני הנושט ומפני הכבוד הנאספים גמרו ועשו את ההתקשרות ביניהם לפני, אבל תומ"י גילו דעתם שאינם מרוצים זל"ז, והרב הנ"ל טרח הרבה בזה מפיהו ומפי כתביו עד שעלה בידו לקרב את המרוחקים בזרוע והקשר חזר על מקומו לקשר של קיימא ולבנין עדי עד, ונפשו בשאלתו אם מגיע לו חלק בשרכנות בדיון גומר.

תשובה. פתח אמרי לא אוחיל עד אם דברתי דברי, ומקמי דאפתח בשמעתא אקדים לבאר מילתא דאגדתא, כי הנה מצאתי בספר פחד יצחק תוכת זיווג זל"ל, מצוה להתעסק ולשדך זכרים ונקבות בכל צורך סרסור, והתורה כ' ע"י סרסור, וב' בס' גבעת שאול פ' תרומה כי השדכן הראשון ח' הקב"ה עכ"ל, ומכאן יש לנו ללמוד דרך ארץ שגם גדול הדור לא יכוש בליל להיות שדכן ואחרבה מצוה קעביר, וקיים בזה והלכת בדרכיו בשבת קל"ג: אבא שאול אומר ואנחנו חזי דומה לו כו' ע"ש בפירש"י ד"ה הני, כ' לשון ואנחנו אני וחוא, אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו עכ"ל. וב"כ במכילתא בשלח פ"ג ובירושלמי פ"א דפאה ח"א ע"ש במרה"פ ד"ה אבא שאול הביא ג"כ לפירש"י שבת הנז' וב"ה במס' סופרים פ"ג הלכה י"ג ולפענ"ד לפירש עפ"י מ"ש בסוכה מ"ה. אני והוא הישיעה נא ע"ש בפירש"י ובתוס' ד"ה אני שפ"י עפ"י מה הדרש' קרא דחוקאל ואני בתוך הגולה, וקרא דרמיה. והוא אסור בזקנים ע"ש ובירושלמי, וקשה לאבא שאול בסוכה ל"ה, ומ"ד ערבה במקדש ד"ת, וגם לרבנן דס"ל ערבה הללמ"ש ע"ש, וא"כ ע"כ גם עד דאנתי יחוקאל הכי הנה נהגו לומר אני והוא הישיעה נא, וקשה מנ"ל, כדפריך בתענית י"ז: ומ"ק ח' ועיד בב"ד, והבא ליכא לתוצי' בשינויא דש"ס יט, גמרא נמירי לה ואתא יחוקאל ואסמכתא אקרא, דאי הכי הנה גמירי לה לומר, אני והוא הישיעה, לא הנה פליג ת"ק ע"י במש"כ הרמב"ם בהקדמה לפיחמ"ש בורעים דבהלכה למשה מסיני לא יפול בו מחלוקת ע"ש [ועיין ירושלמי פ"א דחגיגה ה"ב. ובציו"ד שם ע"ש, ובגליון הש"ס על הירושלמי פאה פ"א עש"ה], אולם לפימש"כ יתפרש בפשיטות דאבא שאול אויל לשיטתו הדרש ואנחנו, אני והוא בפירש"י שבת הנ"ל, וה"ג אמרו אני והוא הישיעה נא, כלומר אעשה עצמי כמותו לדבק בדרכיו, ולכן

הושיעה נא, וא"כ מצאנו לד"ז ג"כ סמוכין מן התורה ודוק כי ז"נ. [ועיין בפי'המ"ש להרמב"ם על המשנה סוכה הנ"ל, ולפי' א"ש ג"כ ע"ש] וכן בסוטה י"ד דרשו אחרי ה' אלהיכם תלכו, להלך אחר מדותיו של הקב"ה ע"ש וה"נ מצוה היא להלך אחר מדותיו של הקב"ה להיות שדכן, ומצאתי גם' מפורשת ראי' למה שאמרנו בדאמרי' בברכות ס"א. ויביאה אל האדם אריב"א מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם הראשון. מבאן למדה תורה דרך ארץ שיהזור גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו, וע"ש בפירש"י ד"ה שושבין משתדל בהופתו ובזיווגו עכ"ל. וכ"ה במד"ר בראשית פ"ה עה"פ ויביאה אל האדם אריב"א טבא לקריה דמלכא שושביניה, ולבאורה קשה מהמד"ר בראשית פ"ה ט"ו, דמיכאל וגבריאל הם היו שושבינין של אדם הראשון ע"ש. וצ"ל דשני מיני שושבינין יש, היינו דחז"ל קראו שושבין גם להשדכן, ונמצא שהקב"ה הו' השדכן כנ"ל, להבי אפרו שנעשה הקב"ה שושבין, ומ"ש שמיכאל וגבריאל היו השושבינין, היינו כעין שאמרו בכתובות י"ב שהיו מעמידין להם שני שושבינין ע"ש, וכ"ה במד"ר סדר עקב סי' ט"ז ותנחומא שם סי' י' שני לוחות כנגד שני שושבינין ע"ש [ועיין רש"בם ב"ב קמ"ד: ד"ה הג', וברמב"ם פ"ז מהל' זביה ומתנה ה"א פ"א על שושבינין ע"ש. ועיין במהרש"א בחיאג"ד ברכות ס"א ד"א ויביאה ע"ש וצ"ע] ונראה דמט"ז קראו במדרשי חז"ל גם למשה רבינו שושבין, כרש"י בחומש פ' תשא עה"פ פסל לך שכו' להדיא שושבין זה משה ע"ש. ודבריו נובעים מהמדרשים כמד"ר שם פמ"ז-א' ופמ"ז-ב, וסדר עקב סי' ט"ז. ובתנחומא שם שהרי משה הו' הפרסור ביננו ובין הקב"ה, בירושלמי פ"א דמגילה ה"א, ותוס' ב"ב י"א ד"ה שמנה ובטוש"ע או"ה סי' קמ"א סעי' ד' [ע"ש בפרישה על הטור אות ט'. ובחמ"כ אישתמיט מיני' התוס' ב"ב הנ"ל דמבואר כנ"י הטור עש"ה] וע"כ משום דהפרסור והשדכן נקרא שושבין ונראה דאע"פ דמצוה היא לחזור להיות שדכן, מ"מ ל"ש בזה לומר מה אני בחנם וכו' דשכר בטלה הוא נוטל, כבכורות כ"ט: ועי' טוש"ע יו"ד סי' של"ו ובריטב"א קידושין נ"ח: דשכר הטורה והבטלה מותר, ואפשר דהיינו טעמא שא"ל הקב"ה למשה פסל לך, פסולתן של לוחות שלך יהא כנדרים ל"ה: כלומר שמגיע למשה עפ"י הדין שכר סרסורו, ולא נתן לו שכרו תיכף אלא אחר שנתפייס ליתן לו לוחות שניות, מטעם ששכר שדכנות אינה משתלמת אלא לבסוף כמו שאבאר לקמן בס"ר, אולם מצאתי במד"ר סדר תשא פמ"ז-ב' דפסולת של לוחות מגיע למשה בשביל שעסק בעצמותיו של יוסף ע"ש. אמנם י"ל עפ"י"מ שמצאתי עוד בירושלמי פ"ה דשקלים ה"ב. פסל לך שתהא הפסולת שלך. א"ר חנין מהצב של אבנים טובות ומרגליות ברא לו הקב"ה מתוך אהלו וממנו העשיר משה ופ"י הפני משה ע"ז, וז"ל ר' חנן לא דרש פסל לך שתהא הפסולת שלך. וכו' ולפיכך דריש מהצב וכו' כלומר

שהזמין לו אוצר של אבנים טובות ומרגליות שיתגלו בתוך אהלו, וממנו העשיר עב"ל, ולפמש"ב אפשר לומר דר"ה לא פליג כלל וס"ל ג"כ הדרש פסל לך שתהא הפסולת שלך, כלומר דין הוא שיטול את הפסולת של לוחות משום שעסק בעצמותיו של יוסף ולא נטל מביזת מצרים, כמביאר במד"ר סדר תשא פמ"ו ס"ה הנ"ל. ומה שברא לו הקב"ה מחצב של אבנים טובות ומרגליות הוא כדי לשלם לו שכר סרסורו דאין הקב"ה מקפה שכר סרסורתו, ומצינו ששלם הקב"ה למשה גם שכר הכתיבה, ומה שכר נתן לו, זיו הפנים. כמד"ר סדר עקב ס"ה י"ג ע"ש [וצ"ע דבברכות ז'. מביאר דבשכר ויסתר משה פניו וזה לקלסתר פנים ע"ש] ומצאתי במד"ר סדר אמור פלב-ב' והמד"ר קהלת פ"ט-י"ב דר"ה לא פליג כלל על המדרש דפסל לך והכל הרא דרשה ע"ה. ועפ"י יש לתמוה על הפירוש הפני משה בירושלמי שקלים הנ"ל ועיין במד"ר תנחומא פ' עקב ס"ה ט' פלוגתא דר' לוי ור' בזה, מהיכן פסלן ע"ש, וצ"ע.

עד כאן ביארתי מילתא דאגדתא, ועתה נפתח בשמעתא.
הנה עיני הרב הנ"ל שפיר חזו מקור מקומו טהור ברמ"א חו"מ י"ס קפ"ה סוס"י שם שכ' ו"ל, השדכן הוי כמו סרסור, ואם השדכן רוצה שישלמו לו שכר שדכנות והבעלים אינם רוצים לשלם עד הנשואין תלוי במנהג המדינה וכו', ובמקום שא"צ לשלם לו עד הנשואין אם תזרו בהן ונתבטל השדכנות פטורין הבעלים מלשלם לו שכרו אא"כ הותנו בהדיא ע"מ שיתפיים, ואז צריך לשלם לו עב"ל. ועיין בד"מ על הטור אה"ע ס"ה נ' שם מביאר ד"ו ביתר ביאור, דבמקום שנהגו שלא ישלם מיד אלא עד אחר הנשואין במנהג גבולי הפסקי מהרא"י ע"כ משום דס"ל דעדיין לא נגמר פעולת השדכן והמרא"י כ' להדיא דנראה לפום ריהטא דאין לו זכות רתבוע אלא עד גמר נשואין ע"ש. הרי דהעיקר תלוי ד"ו בענין אם גמר השדכן פעולתו, וע"כ בנ"ד לפי"ד הרב הנ"ל נעשה הקלקול תומ"י בשעת התנאים, אך מפני הכבוד והבושה לא ה"י ערעור ובמ"ש הרב הנ"ל, ומעשים בכ"י שעושין התנאים שלא ברצון רק מפני כבוד חברות הנאספים נזמרינן ועושין ואח"כ מגלין דעתן כבנ"ד, ובקושי וטורח גדול הוזכרו התנאים למקומם עב"ל, הרי ידים מוכיחות שהשדכן הראשון לא גמר פעולתו והרב הנ"ל שה"י עיקר הגומר ע"י כתביו הרבה פעמים ששיטא דחלילה חולין הוא לקפה שכרו כש"כ בזה שהרב הנ"ל לא הכניס א"ע מדעת עצמו רק עפ"י בקשת א' מהמחותנים שבא לפניו והרצו ובקשו ליישר ההדורים בודאי בדין הוא שיטול שכרו משלם בדין הגומר, ואפי"ל לפי"ד מהרש"ל ביש"ש שהביאו הש"ך והט"ו שכ' דכל שדכנות סתמא כאלו התנו ע"מ שיתפיים לקנין שעושין לקנס וכו' ט"מ בנ"ד איכא אומדנא דמוכה שלא נתפייסו ע"מ שיתקיים בקנס ולא גמר השדכן הראשון פעולתו כלל

בנ"ל בש"כ להב"ש בא"ע סי' נ' ס"ק כ"ג שהביא ג"ב סיום דברי המהרש"ל והשיטת זאת, מש"כ המהרש"ל דבכל השדכנות סתמא הוה כאלו מתנה ע"מ שיתקיים בקנס ע"כ ודאי משום דס"ל דאין הלבנה בהמהרש"ל בזה, ופשיטא ליה השדכנות סתמא לא הוה כאלו מתנה ע"מ שיתפייס, וזב"ש כתב להדיא דכללוא הוא דד"ו תליא במנהג המקומות ע"ש. ובאמת עפ"י הסברא דברי המהרש"ל תמוהים בזה, והאיך אפשר לומר דסתמא הוה כאלו התנו הצדדים ע"מ שיתקיים לקנס הא לא נתפייסו הצדדים בזה כלל ובמש"כ הסמ"ע בחו"מ הנ"ל שם לחשיג על הע"ש מטעם דמוטב ה' בעיניהם שלא היה נעשה השידוך מעולם ולא היו מקבלין הקנס וא"כ לא הרויח המשוך מידי בהגבהות הקנס ע"י דיצא שכרו בהפסדו על ידו עכ"ל הסמ"ע וההשגה זאת תשוב גם על המהרש"ל הנ"ל, ואני מוסיף לתמוה בזה עפ"י מה שמצאתי בכלבו סי' ע"ה וז"ל ב' הר"מ השידוכין שעושין בנ"א שמודווגין יחד, פסקו התוס' אם אחד מהן חוזר קנה חבירו והרויח כל השידוכין לפי שבייש אותו לפי שאינו יכול למצוא זיווג כ"כ כמו מקודם לכן עכ"ל הכלבו, וא"כ מובן מאליו דהשדכן גרם לו רעה זאת שע"י נתבייש ואינו יכול למצוא זיווג טוב כמו שהי' עושה מקודם שעשה שידוך זה ואיננו מרויח כלל בהקנס ואדרבה יצא שכרו בהפסדו ומוטב ה' בעיניו שלא הי' נעשה השידוך מעולם ולא הי' מקבל הקנס, והאיך יעלה על הדעת לומר דמחויב לשלם להשדכן? ולכאורה י"ל ע"פ מש"כ המהרי"ק שורש קצ"ד מובא בב"י א"ע סוס"י ג' וז"ל אע"ג דפשיטא דלפעמים אין דמי הבושת עולים כמו סך הקנס אפ"ה לא הוי אסמכתא וכו' ע"ש. וב"כ הב"ש בא"ע סי' נ' ס"ק י"ד עש"ה [ובב"ש י"ש ט"ס] וכ"כ בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ע"ד בטעם הרמ"א סי' ר"ו סעי' ט"ז שכ' שצריך קנין לפי שא"א שלא יהי' הקנס פעמים יותר מדמי הבושת כמש"כ המהרי"ק שורש קצ"ב, ומכש"כ הרמ"א יהי' לפינו מנהג פולין שהקנס הוא לעולם כסף חצי נדן, ודאי לפעמים הוא יותר מדמי הבושת ע"כ הצריך קנין וכו' ע"ש. וא"כ עפ"י אפ"ל דעכ"פ הועיל סרסורותו של השדכן שמרויח ע"י הקנס שהוא יותר מדמי בושתו, ועכ"פ צריך לשלם לו כפי התועלת שהביא לו [ואפשר להעמיס זאת בכוונת הע"ש] אבל לא נוכל להעמיס זאת בהמהרש"ל ביש"ש שכ"כ בכל השדכנות סתמא הוא כאלו ע"מ שיתפייס וכו'. והמהרי"ק לא כתב רק לפעמים אין דמי הבושת עולים כמו סך הקנס משמע על הרוב הקנס והבושת שוים הם, ועיין שו"ת צ"צ סי' כ"ב ב' דבושת העשיר מרובה משל עני, והכל לפי מה שהוא אדם אם הוא עני שאינו מכניס אלא מעט, סגי ל' בדמי בושתו ח"ו, ואם הוא עשיר ומכניס יותר דמי בושתו מרובה מהמתבייש מנקלה וכו' עש"ה [אמנם גוף דברי הצ"צ מה דפשיטא ל' דהמתבייש מהנכבד בושתו מרובה מהמתבייש מנקלה וזה שאומר דהמתבייש

מנקלה בושתו מרובה מהמתבייש מכבוד קרי לו מתעקש ע"ש צע"ג, עיין בפירוש"י ב"ק פ"ג: ד"ה הכל יצ"ע. ועי' רש"י כתובות מ' ד"ה הכל ובר"ן שם, ועיין בפ' הרע"ב על המיטנה כתובות פ"ג מ"ז, וברפ"ה דב"ק, ועי' בירושלמי כתובות פ"ז ה"ה, ובש"ק ובמרה"פ שם, ובש"ע הר"מ ס' ת"ב ובסמ"ע ס"ק כ"ה ע"ש. וצע"ג בכ"ז, והצ"צ לא העיר כלל בכ"ז.

עוד יש להעיר בזה ממ"ש בירושלמי כתובות ס"ד הל' י"ד, אנשי הגליל חסו על כבודן ולא חסו על ממון, אנשי יהודה חסו על ממון ולא חסו על כבודן ע"ש, ועי' רש"י שבת מ"ז, ד"ה בגלילא, דף ע"ה ד"ה בגלילא ב' שהן עניים ומקפידין בדבר מועט וכו' ע"ש. ועי' תוס' שבת מ"ז, ד"ה בגלילא, שב' שאנשי הגליל היו עשירים [וע"ש שם] עיין הנה מצוי להם, עי' ירושלמי ב"ב פ"ז סוף ה"א שהיו להם כרמים ולשיטת רש"י הג"ל שאנשי הגליל היו עניים, ק"ק בירושלמי הג"ל שלא חסו על ממון, אבל לשיטת התוס' שהיו עשירים, א"ש טפי יחסו על כבודן ולא חסו על ממון מטעם שהיו עשירים. ומצאתי ביטול יבבסקי ס' תורת היטלים להמנה"י שכתובות מב"ק ק"ב: דממון חביב מכבוד דהא שלוח ב"ד נאמן לטמא ולא לפתוחא ע"ש. ובמה"ב אישתמיט מינ' הירושלמי ובל הג"ל, וא"כ עפ"ז יש להעיר גם בנ"ד, דהג"ש והמהרש"ל ס"ל כיון שהועיל סיסדתו של השדכן שהמקיים השדוך נוטל קנס הגם שגם לו בושת בנ"ל, מ"מ ממון חביב מכבוד, ולהכי מגיע לו שכרו וההולקים ע"ז ס"ל דכבוד חביב ממון, ולהכי ס"ל אע"פ שנוטל קנס ע"י השדכן מ"מ כאן שהוא גורם להבושת שחביב ממון א"צ לשלם לו, ואפשר דגם מנהגי המקומות פליגי בזה, דאנשי הגליל העליון שהביא הפסקי מהרא"י ס"ל כאנשי יהודה, וגבולי המדא"י ס"ל כאנשי הגליל, וי"ל עוד דהכל לפי מה שהוא אדם אם הוא עשיר כאנשי הגליל יתר חס על כבודו מממון, כמו שתוספתו מהתוס' הג"ל, ודו"ק.

ולחלבה כבר כתבתי דנראה מהב"ש בא"ע סוס"י ב' דלא ס"ל כהמהרש"ל במש"כ דבכל השדכנות סתמא דזה באלו מתנה ע"מ שיתקיים בקנס, שהיו הב"ש השמים זאת ולא הביא דק סוף דברי המהרש"ל במש"כ דאם צד המקיים א"י להוציא הקנס מצד החזיר צ"ח השדכן להחזיר השדכנות, ובתב ע"ז הב"ש משמע אם מוציאים הקנס אין מוציאים ממנו השדכנות מזה י"ל דאין חייבים לשלם לו, כו' ולא בהלבוש שב' דצדוקים לשלם לו שדכנות אפי' אם חזרו מיטום המוציאים קנס מצד העובר, וכבר השיג עליו בסמ"ע עכ"ל והרב הג"ל היבית מל' הע"ש וכו' וי"ל משמע דאם אחד עובר והשני אינו מוחל, אם יכול להוציא הקנס להחזיקת שלו חייב השני לשלם להשדכן חלקו, אבל לא לפי חשבון-הדן בלו כתקנת הארצות, אלא הצי' שדכנות כפי הקנס ה"נ, ובפי

התועלת ע"ל, ובמח"כ אישתמיט מינ' הב"ש הנ"ל שב' דא"צ לשלם לן, כנזכר. גם מה שתמה הרב הנ"ל על דט"ז שלא העתיק יפה לדברי הרש"ל והשמיט סוף הענין שברש"ל, יעין במאד חוטב חו"מ סי' קפ"ה שם שהעתיק להמהרש"ל כמיש"ב הש"ך, והקפ' כשני הצאי לבנה וז"ל א"ה בט"ז לא כ"ב עכ"ל. גם מיש"ב הרב הנ"ל עפ"י תמיהתו על דט"ז שלא העתיק יפה לדברי הרש"ל, ועפ"י השיג גם על מה יעסיים דט"ז וב' ונראה פשוט דאף אם נתרצו שניהם בחזרת השידוך לא הפסיד שבר השדכנות, והרב הנ"ל ב' ע"ז וז"ל, ולפמ"ש שאין הכוונה בן בהרש"ל ושעות י"ט כאן, ובמיש"ב בש"ך יכול להיות דאם נתרצו שניהם בחזרה קודם שקיבל השדכן שברו בודאי הפסיד השכורות וב', ודמי לסרסור שגמר המקח בין המיכר והקונה, ועשו קנין ואח"כ נמלכו וחזרו בחן שניהם, שהסרסור אבר סרסרותו ומולו גרם עכ"ל, גם בזה במח"כ אישתמיט מינ' דברי השו"ת שער אפרים סי' ק"ג [רמזו הבאה"ט הנ"ל] שב' להדיא בדין נגמר המקח בקנין המועיל ואח"כ נתרצו שניהם ומחלו ול"ז ונתבטל המקח, מ"מ אין בידם למחול זכות הסרסור, וצריכים לשלם לו, דל"ד לשדכן ואם נתקלקל המקח מאיזה סיבה ודאי פטור. ועיין סי' רצ"ד סעי' ו' וסיים דהמורה להיפך טועה הוא עש"ה. ועיין בשו"ת באר עייק סי' מ"ה שפסק ג"כ בדברי הש"א, ועי' זל"א חו"מ אות סי' ישהביא בשם תשו' הד"ק סי' ע"ז שפסק בן להדיא עש"ה. ובאמת מלשון הרמ"א בחו"מ סי' קפ"ה שהבאתי בריש אמיר, שב' השדכן היו כמו סרסור משמע קצת השדכן וסרסור דגם. וזה, וצ"ק דברי הש"א שב' דסרסור לא דמי לשדכן כנ"ל, ומחרמ"א מוכח קצת בהט"ה, דגם בשדכן אם נתרצו שניהם בחזרת השידוך לא הפסיד השדכן שברו, במקום שגובין השדכנות אחר כתיבת התנאים ודמי ממש לסרסור כנ"ל רק ד"ז אי משלמין לו מיד שבר שדכנות אחר כתיבת התנאים כ"כ דתליא הדבר במנהגא, משום דלא גמר עדיין פעולתו כנ"ל, וגם בסרסור בעינן שיהי' נגמר פעולתו, ובמיש"ב הש"א דבעינן שיהיו נגמר המקח בקנין המועיל וה"ל בשידוכין נגמר קנין המועיל אחר הנשואין, ומצאתי בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ג' ישהביא משו"ת מהר"ם מפדוואה סי' נ"ה שב' להדיא דשבר שדכנות אינו משתלמת אלא לבסוף אחר הנשואין ע"ש ועפ"י נראה דאע"ג דהרמ"א בחו"מ סי' קפ"ה הנ"ל לא גילה לן דעתו לפרש מנהגא דידן, מ"מ הואיל ומפורש במהר"ם פאדוואה דשבר שדכנות אינה משתלמת אלא לבסוף ע"כ וודאי דס"ל דהשדכן לא גמר פעולתו בכתיבת התנאים, וגם מהר"א הנ"ל ב' הנ"ל דאין לו זכות לתבוע תומ"י אלא עד אחר הנשואין, כנ"ל ודאי הכי נקטינן סימא דפסקא דבג"ד שחרב הנ"ל היה עיקר הגומר לחזור את הקשר למקומו מחויבין לשלם לו שברו משלם, בדין גומר ממש כי לולא הרב הנ"ל לא היו נגמר הדבר, דהשדכן הראשון לא גמר פעולתו.

דהרי הקלקול נהנה תיכף בשעת התנאים הנ"ל, ויפה הביא הרב הנ"ל מפורט
נ"ב החו"מ מה' ס' ל"ו שכ' בשידוכים יש הרבה פרטים ובמ"פ בשיביל דבר
קטן מתפרדת החבילה, ונתבטל השידוך, ולכן כ"ו שלא השווה איתם הישדכן
הראשון על כל הפרטים עד שלא נשאר שום דבר גדול או קטן שצריך לדבר
בזה עדיין לא נגמר השידוך ע"י ואם א' מהצדדים מכנים את איובו או קרובו
לגמור הדבר ולהשוותם ג"כ בפרטים הללו, אין כאן רמאות כלל יע"ש, וא"כ
פשיטא דבמ"ד מגיע לרב הנ"ל חלקו בשרבנות הזאת בדין גומר, ואין הישדכן
הראשון יכול לתבוע כל דמי הישרבנות רק שיניח חלק הגומר לרוב הנ"ל, ואין
הדבר נקרא אלא על מי שגמרה בסופה י"ג: וז"כ לחלבה, וכל המחזיק ת"ח י"א
ברכה.

וע"ד שחרב הנ"ל שמע איזה מעשה גומר חלבה במקלו של ר"מ המוזכר
בירושלמי וטריחא ל"י מילתא לחפשי איה מקימו בירושלמי, ואנכי חשבתי לה,
הנה תא ואחרי לך כי ענין זה מוזכר בירושלמי מ"ק פ"ג ה"א סוף דף ט': וז"ל
ר"ש ב"ד לא מצא פתח הנדרה עד שבא אחר מוקני הגליל, ואית דאמרין ר"ש
בן אלעזר הוא, והנה נסוב ל"י מן הבא, ומקום ל"י הבא, נסוב ל"י מן הבא,
ומקום ל"י הבא עד דאקמינה גו שימטא, מפלי מאנני, א"ל אילו היית יודע דהדין
סבא עבד לך הבין, נדרה היית? א"ל לא, ושרון ל"י, ולהזקן ר"ש בן אלעזר
אמרו הדא מנ"ל? א"ל משרת ר"מ הייתי-בבבתי שנים-י"א מקלו של ר"מ היתה
בידו והיא היתה מלמדתו דעת, וכו"ה עוד בירושלמי נדרים פ"ט ה"א יע"ש, ועפ"י
הירושלמי הנ"ל דר"מ בן אלעזר היה לו מקלו של ר"מ והיא היתה מלמדתו דעת,
יחפיש לנכון מ"ש בפסחים נ"ב: דקרי רב יוסף עליה רבם ספרא, ומקלו גיד לו
ובו' משום דר"מ סמך א"ע על ד"ה שאמר מיטם ר' אבהו אין חלבה כרשב"א,
אע"ג דרשב"א מקלו של ר"מ היה והיא מלמדתו דעת, אפ"ה סמך רב ספרא
על ר"א שאמר אין חלבה כרשב"א לחבי מדה כנגד מדה קרי עליה, ומקלו גיד לו
ע"ש וז"ל, ומיט"כ הרב הנ"ל דאפשר ה' ענין מקלו של יעקב בעין מקלו של ר"מ
המלמד דעת, יעין בסנהדרין כ"ו שא"ל על שלמה המלך עה"ש שלבסוף לא מלך
אלא על מקלו, שנאמר זה היה חלקי מכל עמלי וכו', ע"ש במהדש"א בחיאג"ד
שכ' וז"ל, דהדר הכתיב לומר בן על מי שיש לו דבר, מיעט כמ"ש יעקב במקלו
עברתי את הירדן הזה, יעתה וגו' עכ"ל, ולפענ"ד כ"ל לפירש להש"ס סנהדרין הנ"ל
עפ"י מה דאיתא בילמוט שמעוני מדה תקת בשם מרדכי ולמדנו עה"פ קה את
המטה ויטע"כ מטה עירך ויטע"ה ה' מציון, זה המטה שיהיה ביד יעקב שנאמר
כי במקלו עברתי, והוא המטה שיהיה ביד יהודא, שנאמר הנתתך ופתילך ומטך
אשר בידך, והוא היה ביד משה שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך, והוא היה

בד אהרן שנאמר וישלך אהרן את מטתו והוא היה ביד דוד שנאמר ויקח מקל-
 בידו, והוא היה ביד כל מלך ומלך עד ישריב בית המקדש, וכן עתיד אותו
 המטה לימסר למלך המשיח עכ"ל. ועפ"י א"ש מ"ש ולבסוף לא מלך אלא על
 מקלו, כלומר שרק מקלו היה לו לאות על המלוכה, וז"ש שלמה המעלה"ש זה
 היה חלקי מכל עמלי הוזה מודה באצבעו על המקל שבידו, זה לו לאות על
 המלוכה, ועפ"י א"ש מ"ש בסנהדרין שם הדר, או לא הדר? רב ושמא לא, הדר
 אמר הדר וכו' כלומר ההמ"ד הדר, ס"ל דלבסוף מלך על מקלו, והיו שחמקל הוא
 לו לאות על המלוכה ומש"ה ס"ל דהדר מלך ע"שה וז"ל. ועפ"י יתכן לפדש מ"ש
 במד"ד סדר קרח פ"ח ס"ז ס"י י"ג ע"פ רב לכם בני לוי, אמר הקב"ה למשה את
 מותו בחוטא, ובמה דמחית את לקיאת, אמרת רב לכם, למחר את שומע רב לך
 עכ"ל, ולב כל מבין יתפלא על לישון המדבר שא"ל הקב"ה את מותו בחוטא?
 ועפ"י הילקוט הנ"ל א"ש כי כל הקפותיו של משה רבינו ע"ה, היה בהמטה שבידו
 ש"ה, לו לאות על המלוכה וז"ש את מותו בחוטא ובאותות, "זה המטה"
 ובמה דמחית את לקיאת למחר את שומע רב לך אל תוסף דבר עלי עוד
 בדבר, "הזה", כלומר שעתה הוא לחזור את מטה המלוכה שבידו שנקרא, "הזה"
 במ"ש ואת המטה, "הזה" ובמ"ש שלמה המלך ע"ה"ש ו"זה" היה חלקי מכל עמלי
 ובמהרה בימינו יחזור הקב"ה מטה עינו למשיח צדקינו ויהיה ה' יחי מעוזנו אבינו.

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקווי והגליל

צא

ב"ה בערלאד

במס' כתובות ס"ה כו' מתקיף לה רחב"ה אלא מעתה בייש
 סוסתו של חבירו ה"נ כו' וכי סוס בר בושת הוא? אלא הריק בבגדו
 של חבירו כו' לכאורה קשה פתח באשה ומקשה מסוס וסוס בבגד? אמנם האמת
 יורה דבר, כי הם למדו לתלמידיהם בע"פ ובשחוציא מפיו בייש סותתו של חבירו
 סבר הישומע שאומר סוסתו בב' סמכין לבן הקשה מסוס וכי סוס בר בושת הוא
 והשיב לו התרצן שמה שישמע סותתו לא סוסתו בב' סמכין אלא סותתו בב'
 תו"ן והבונה בסיתו בגדו כפי' רש"י על ודם ענבים סיתו, בסיתו וז"ל בס"ד.

משה ליב וויין שר"ב

בחוברת ג' פרשמו בשם אחד מאנשי הועד על אודות האגדה החדשה
 'שנתסדרה פה עיר בוקאצ'ישט תחת השם "סיני" שמה הודיע הכותב משרת החבורה,
 והנה בתוכן הדבר אין מה להוסיף כי המפעל הנכבד בעצמו הוא ידבר בדבריו
 ברורים עד כמה נעלה ונישגב הנהגה אולם את אשר אנו מוצאים לנכון להודיע

לקהל הקוראים הוא: כי החבורה הזאת במטרתה הרוממה לעשות את 'שפתנו הק' לשפה המדוברת בין כל ישרות עמנו שלא תהי אך 'שפת הספרות', היא למיפת לכל בני עמנו בארץ הללו 'שלאבוננו' ימים יבשנו עלי' כלשפת יתר ובעוה"ר 'שפה טהה יקראוה'. אנשי האגדה הזאת חגם 'שעצירה' לזימים הנח, בב"ו הצליחה לקבץ תחת דגלה את טובי משכילי עירנו, ונאספו לזה יסדו 'שעוד-ערב' יבנו ילמדו פעמים בשבוע חגם אין כסף. ונפלא הדבר לראות איך אנשים באים בימים יושבים על הספסלים והמורה צעיר לזימים יושב על הקתדרה וילמדם ביטפה בזהרה ומובנית עברית בעברית. אנחנו מצדנו נוכל לומר להאגדה בכלל ולאנשי העד בפריט יישר הילכם ובביתכם זה תלמי הלאה למען תוכלו להגביה את 'שפתנו הקדושה' אל דום המעלה, אך העיקר תראנו שחדת והלאומיות יהיו לאחדים בידיכם ואל תכניסו זמורת זו בתיככם לכל תשחותי ה"ו את הכרם הנחמד 'שנטעתם' כי „קב"ה וישראל ואזריתא חד הוא", ואז מוכן גם המערכת להקציע בכל הובלת מורה מיוחד עבור האגדה „סיני" שבו יוכלו להשתתף גם המה במאמריהם.

נאום אשר נשא המורה הישרי מר 'עקב תגר באחת מן הישיבות של אגדת „סיני“

חברי בדעה! כשם לכל חברה וחברה מפלגה ומפלגה יש לה אורגן מיוחד לעניניה, להפיץ העינה ברבים להרחיב את דג מטרתה בין כל ישרות העם לכוונת לה הכרים ולרומם את דגלה, כן אני אגדת „סיני" מוכיחים להשתתף קודם-כל ישיבה לנו עתון שיעמוד על משמרתו, להכריז ולהודיע להקהל העברי בתקופה את כל מה שתעשה באגדתנו, את כל ההדשות שמתחלשים אנחנו באספתנו, וכל מי שחננו ה' בלשון לשירים יוכל לכתוב מאמרים, יבוא ויכתוב, ויחל על נכון. להגמא: יזאים אנחנו פה בנקודת מפלגת הציונים דפה יזנים עתונים שונים, ולכל מפלגה ומפלגה יש לה אורגן מיוחד 'שבה תודיע להחברות את כל הנעשה בהחברה, וכלא אורגן אינם בטוחים בקיומם. כן אצלנו אם יהיה לנו עתון מיוחד, אשר יתעני אי ידק להתגשם מחשבתנו, יבולו אנחנו לקנות עתונות טובה מפעולתנו ואם לא, ה' יודע מה יהיה בסופנו... אבל אם תשאלי איפה נקח עתון? באיזה אופן יבולו אנחנו לכוונת לנו אורגן אשר יעלה בחמם יקדים ובמסירות נפש? על זאת אישכבם. אחת! אם היינו צריכים לנסד עכשיו את העתון, לא היה בידנו זאת לעשות תכפ ישרה מראשית הוסדה של אגדתנו מחמת המצות וזמנות שחבר לנו אולם אנחנו מוצאים אותו קים ועומד, הוא כבר עובד עם ישיבה הספרות-העברית יותר משנה, לא נשאר לנו אלא להוסיף עליו חותמים ולהשתתף בעד שכליל, ואז יפיע ביתר שאת וביותר עם הלא זה הוא

העתון-היהודי של הרב הנכבד הר"ר אפרים לנדא נ"ל, אשר הואיל במוטב חסדו לתת לנו מקום בעתונו לכתוב מאמריו, לחוק את העיונו ולעשות את כל מה שיחיה בישראלנו. אני מציע להכיר תודה לרב הנכבד ולברכהו, יתן ה' שיעור רבות בשנים יופיע על ידה-הספרות הישראלית ללחום מלחמת האמת בתור עסקו לאומי-אורטודוכסי, אזי יש לנו עתון אשר מקדש לרעיונו בלי שום עמל ובלוי יגיעה רבה, אבל כדי שיוכל להתקיים כפי שיזאפים אנחנו, מוכרחים אנו בכל מאמצים בחינו להתחזק ולתמכו עד שיחיה לחי נושא את עצמי. מחירו חלא מצער הוא, סבוב ששה פראנק לשנה. אשר הוא עתה העתון היחיד במינו בעולם היהודי יען שכל העתונים מרוסיא הפסיקו את עבודתם עכשו בעת המלחמה, העתונים הוותיקים גדולים הצפירה, הזמן, הדלו מלהופיע, מוכן שאליו ישנם העתונים מאוסטרליה-גרמניה אף הם פסקו מלכת, רק פה ברומניא ב"ה השקט ובטח. ע"כ הוב קדוש מוטל עלינו, לתת חזק ויכולת לעתון אשר יביא לנו את המלה העברית, את המחשבה העברית בכל חודש וחודש, נתעורר, נתחזק, נמלא את כל משאלות נפשינו לטוב לחם. וה' יחיה בעזרתו.

בשורה ספרותית

ישרון! זה שם המאסף ספרותי-מדעי אשר יופיע פעמים בשנה ע"י העורך הרב הר"ר באריס דייבער נ"ל. הגם שכבר הביע העורך מטרותיו ומגמתו בהמאסף הזה ע"י מכתב-הזכר - פרוספקט - בכ"ו אישה לו ג"א לדבר דברים אחדים אודות המפעל הזה; בעתים האלו שנכתב כל חזק, ואין לנו לא בתן ולא נביא עזר, ואין מי שיעזר אותנו לעבוד באמונה שלמה עבודת הדת והלאומיות עבודה תמה וישרה, מה מאוד נחון לנו מכ"ע בשפתנו הקדושה נערך ע"י מוכי עמנו והוא יהיה לנו לפה ולמליין יע"י. נדים בשופר קולנו ולצעוק חמם על השעורר! שנתהנה בעולם היהודית, ולהשתדל לתקן ולחזק בדקי הומותנו חומת הדת והיהודית, אולם לדאבוננו מעט מועד חמה האנשים ישרגישו החסרון הזה, כי חמה ישנים שנת ליטרגית, וב"כ לבם היטע מליתן און קטבת עד כי גם הדברים שיוצאים מעומק הלב אינם נכנסים ללב. אי-לואת צורך העורך מכ"ע בזה לשיח לנגד עיניו את גודל העבודה והאחריות הן בגישמות והן ברוחניות שיחיה לו בדרך הנעלה הזה. המאסף ישרון יהיה - כפי הפרוגרם שנטלה לי מהעורך - דבר חשוב לכל נפש, כי שמה ימצא כל איש ואיש פרצונו וחפצו, לואת שיכל לומר להעורך חזק ותתחזק, והשית יהיה בעורך ויתן לך זכות של קום שיכול המכ"ע שרך להופיע בלי מעצור.

מחיר המאסף ישרון הוא 4 Lei לשנה, להשיגו על האדרסע:

Ieschurin Dr. Boris Reicher, București, Principatele unite, 17 bis.

1.

דיא תוה"ק ברינגט אין פ' נצבים, אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם, ראשיכם שבטיכם וקנינים ושוטריכם, כל איש ישראל. ויין ויז ואללען גיט בעטראכטען דיעזען זאטין, וא ווערדען וויר אין איהם פילדען זעהר פיעלע דקדוקים: (1) איזט דער אויסדרוק נצבים איבער עס ווערע דאך גענוג עס זאלל שטעהען אתם היום כלכם (גא. 2) וואס ברוך דיא תוה"ק צו זאגען דאס ווארט כלכם, עס איזט דאך זעלבסט פערשטענדליך דאס מיט דיינו האט דיעזע ווארטען געשפראכען צו אללע יודען זאזייע גאנץ מיטת תורה, (3) דאנן וויעדער וואגן עס שטעהט יטאן יא דער אויסדרוק כלכם וואס דאס בעדייטעט אין כלל אהנע אויסזאגמע, וואצו דעכענט דאנן דיא תוה"ק יעדען אייגענעלן בפרטות ראשיכם, שבטיכם, וקנינים ושוטריכם. (4) דאנן זאגט אונז וויעדערזעס דער פסוק אין כלל כל איש ישראל? אום דאס אללעס גענוי צו פערשטעהען, וועל איך מיר ערלויבען צו ברינגען דער מדרש וואס ער ברינגט אויך דעס פסוק אתם נצבים היום, ביהושע דער מדרש לערנט עס אב. פאן איוב וואס דארט שטעהט ויהי היום ויבוא בני האלהים להתיצב ברינגען דארט דיא מפרשים דאס עס איזט געוועזען אים דה"ט, וא אויך היער וואס עס שטעהט היום מינט מאן אים דה"ט. קעננען וויר וויעדער נוכח פערשטעהען וואס פיר אין שייכות האבען דיא דברי מוסר וואס מיטת דיינו האט געזאגט דיא יודען, צי דה"ט? אום דעס גאנצען ענין צו פערשטעהען וויערדען וויר נאך צופאר אויס- טייטשען איינצע פסוקים פאן דיא תפילות פאן דה"ט, דאנן ווערדען וויר בעהש"ת פערשטעהען דעס גאנצען ענין.

אין דעס פירט פאן גתתק תוקף זאגען וויר אדם יסודו מעצא וסופו לעפר בנפשו יבוא לחם, דער איינפאכער פיט פאן בנפשו יבוא לחמו איזט: דער מענטש ברינגט הערזים דיא מנהג ווייני מיט סבת נפשות, דען וויעפיעל מענטשען שטעללען זיך נעביך אין דאס לעבען צוליבע דעס שטיקעל ברויט דען וויעפיעל פעללע געשיהט אויך וואס מענטשען קאממען אום דאס לעבען אום קאמפפע דער פדסה, וויר קעננען אבער נאך זאגען דאס דער פייסן האט מיט דעס זאטין מכוון געוועזען איינע גאנץ אנדערע מנהג, דען דאס איזט אויך בעקאנט דאס דער מענטש איזט צוזאממען געשטעללט פאן אין גיט אונד אין נשמה אין קערפער אונד איינע זעלע, דער קערפער איזט פאן שטוב זאזייע דיא תוה"ק ברינגט ויבוא ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה, אינד דיע זעלע איזט אין חלק אלפי מעל אין ערהאבענע געשטלבער טייל, זאזייע דיא תוה"ק ברינגט ויסת באפו שטבת היום, זאללען וויר בעטראכטען דער גיט טייל יסודו מעצא, זאדורף איזט

ער כסדר מ'שתיקק צו תאות הגשמות צו דיא איינזיטע פערזענליכען, דאנענען
 אבער דיא הייליגע נשמה וואס איזער מקור איזט הייליג, זיא איזט כסדר מ'שתיקק
 צו רוחניות צו טיען מצות ומע"ט אום זיא זאלל קענען מתקן זיין דעם גוף ער
 זאלל אויך בעקאממען איין רוחניות, יעצט זאללען זייר זעהען, דארט ווא האט
 חלק הטוב איזט גובר דעם חלק הרע דאמאדס האט דער מענטש איינע גראסע
 זיידקונג דורך דער נשמה אונד קאממט דורך איזער צום תכלית הנצחה, דאנענען
 אבער דארט ווא האט חלק הרע טוב קאנן נישט גובר זיין דאס חלק הרע, דאס הייסט דיא
 נשמה הקדושה קאנן גאר נישט זיידקען איבער דיא תאות הגשמות פאס מענטשען,
 דאמאלס קאנן דער גוף גאר קיין תועלת האבען פאן דער נשמה, נאר דאס וואס
 דיא נשמה איזט איהם איין נשמת היום וואס דורך איזער לעבט ער אונד קאנן
 זיך ערהאלטען ביים לעבען, דאס וואנט אויך דער פייטן אדם יסודו מעפר וסופו
 לעפר, דאס הייסט דער מענטש וואס זיין יסוד איזט פאן יסודים פאללס עס איזט
 אויך וסופו לעפר ער זייד גאר נישט פערזענלעך דורך דער נשמה חק' ער זאלל
 משיג זיין דעם תכלית הרוחני מיט מצות ומע"ט, זאנדערן ער בלייבט יסודים
 זאנדיא זיין יסוד אונט, דאמאלס האט ער נישט מעהר פאן דער נשמה חק' נאר
 וואס בנפשו יביא לחטא, וואס דאס נפש נישט איהם לעבען אונד דאדורך קאנן
 ער זיך ערויסבריינגען דאס לחם הגשמי, זייל אבער דער מענטש איזט נישט בע-
 ישאפען זאנדערן נאר זיך דיא תאות הגשמות צו ערפיללען, זאנדערן דער עיקר
 לעבען פאס מענטשען איזט צו טון מצות ומע"ט, דער מענטש זאלל זיך בעשטרעבען
 זייען נאמען אונטערבלייך צו מאכען דורך וואהלטאמען, אונד ליידער זעהען
 זייר זעהן פיעלע מענטשען וועלכע זינד צוריק געצאגען פאן זאלבע זאכען, זאנדערן
 זייער גאנץ בעשטרעבען איזט נאר דיא תאות הארצית, דאדורך וואנן דער מענטש
 שטעללט זיך בעטען פאר השי"ת ער זאלל איהם בעשענערען וואס ער בעדארף,
 זאלל ער נישט בעטען מיט גדלות אונד דענקען אז ער איזט ראוי עס קאממט
 איהם השי"ת זאלל איהם ערפיללען זיין בקשה, זאנדערן ער זאלל זיך פארשטעללען
 דעם פסוק מי הקדמי ואחלם, דאס הייסט: וועל האט מיך געפערדערט מיט
 איינער גוטען זאכע אונד איך זאלל איהם ערשט דאפיר ברויכען בעצאחלען יסוד,
 אללען ווא זעהען וואנן יעמאנד איזט מקיים מצות מיוחד, אז האט איהם דאך
 השי"ת נאך פריהער בעצאחלם דעם יסוד, דאמיט וואס ער האט איהם מוכה גע-
 וועזען מיט איין הויז אונד דערגלייכען, איבערהויפט וויססען זייר דאס עפ"י רוב
 פערבריינט דער מענטש זייער צייט מיט חטאים ועונות, אלזא ווא קאנן דער מענטש
 גאר דענקען אונד זיך פארשטעללען דאס ער איזט זוכער ראוי השי"ת זאלל איהם
 מכלא זיין זיין בקשה? דאדער ברויך דער מענטש וואנן ער שטעללט זיך

בעטן פאר ה'ש"ת, זיך גוט בערעכענען פאר וועס ער יטעקט, עס ברויך ביי איהם זיין זאנויע דיא גמרא ברינגט המתפלל צורך שיתן עינו למטה ולבו למעלה דאס מיינט מאן ער זאלל געבען עינו למטה ער זאלל זיך בערעכענען מאן וואו בא? משה סדוקה, ולאן הוא הולך, למקום עפר רמה ותולעה, ולבו יהי למעלה, ער זאלל זיך בערעכענען פאר וועס ער יטעקט אונד בעט פאר מלך מלכי המלכים הקב"ה וואס ער ווייט אלע פערבארגענע זאכען, זאנויע דער נביא זאגט: אם יסתר איש במסתרים, ואני לא אראנו נאם ה' ? דאמאלס פאללס דער מענט ווייך זיך דאס אללעס בערעכענען, דאמאלס קאן ער זיין זיכער דאס ה'ש"ת ווירד מקבל זיין זיינע תפלות.

ווי זאגען אין תפלת מוסף פאן ה'ש"ת אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם וגו' אתה זוכר את כל המפעל גם כל היצור לא נכחד ממך, הכל גלוי וידוע לפניך צופה ומביט עד סוף כל הדורות וגו' בי תבוא חוק זכרון להפקד כל רוח ונפש להזכר מעשים רבים והמון בריות לאין תכלית וגו'. אים דען גאנצען מיטך פאן דיא פסוקים צו פערשטעהן, קענען וויי אונד דיעזער ארט זאגען; דען אונד דויערליי ארטען איזט עס איין מעגליכקייט דער מענט זאלל זוכה זיין בדין אבצואר מצד זיינע אייגענע מעשים איזט ער נישט דא? דאס ה'ש"ת זאלל איהם מוכה זיין בדין, (1) פאללס דער מענט האט נע- האט ערלויבע עלטערן, דאמאלס קאן ער זוכה בדין זיין אין זכות פאן דיא עלטערן זאנויע דיא תה"ק ברינגט יענישה חסד לאלפים לאוהביו, ולשוטרי מנותני אונד זאנויע וויי ביטטען אויך עוד יזכור לנו אהבת איתן וגו'. (2) דאזש וויא ה'ש"ת זעקט דאס פאן דעם מענט וועט הערזים קאממען ערלויבע קינדער, דאמאלס איזט ער זוכה בדין אין זכות פאן זיינע קינדער זאנויע דיא גמרא ברינגט ברא מוכה אבא, אונד זאנויע וויי פינדען אין דער תה"ק אל תצור את מואב ואל תתגר בו מלחמה, אין דאס אללעס איזט נוד געוועזען אין זכות פאן חות הצדקת וואס זיא איזט שפעטער מיט פיעלע דורות פאן זיי הערזים געקאממען. (3) דאזש וויא דער מענט איזט זוכה מאן זאלל איהם פארבריינגען למשפט צו- זאממען מיט צדיקים מיט ערלויבע מענטשען, דאמאלס יטעקט איהם ביי דער זכות פאן דיא צדיקים אונד ער ווירד ניצול אין זעהר זכות, זאנויע וויי פינדען אין דער תה"ק בשעת ה'ש"ת האט געזאגט צוא אא"ה דאס ער ווילל הרוב מאכען סדום, זא האט אברהם אבינו געזוכט מיטטעל צו דעסטען סדום אין זכות פאן דיא צדיקים, אונד האט איימער אויסגעריכענט פאר ה'ש"ת פיללייכט ווירד ער פינדען 50 צדיקים, פיללייכט 45 אונד זא ווייטער, זא דרייט אויך דיא גמרא אונד

דעם פסוק הישן ה' בהמצאו אימתי הוא מצוי? בימים ישבין דה"ש ליה"כ, דאנן ואנא
ווי"שער דער גבאי, אין דיעזע טאגע וועלכע זינד ימי הצון, ורחמים יעזוב השם
זרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח,
איש דער זיין פאם פסוק אבצואר דער רשע אונד איש און זינד מצד מעשיהם
נישט דאזי השי"ת זיי מוחל זיין, ווייל אבער השי"ת איזט אין דיעזע טאגע אין
מרחב לסלוח אויך דאז יעניגע וועלכע זינד יא ווערט השי"ת זאלל זיי מוחל זיין
זא ווערדען אויך דער רשע אונד איש און ניצול ווערדען אין זייער זכות, דאס
קענען זייר זאגען איזט אויך דאז כוונה פאן דאז פסוקים פאן דער מוסבה
שמ"ע פאן דה"ש וואס זייר האבען פריהער געבראכט, אתה זוכר מעשה עולם דאז
געדענקסט דאז אללע טאטען וועלכע ווערדען געטון אויך דער וועלט, אונד אב-
צואר דאז פינדעסט צווישען דיע מעשה עולם ועבר פיעלע חטאים ועונות, איזט
אבער נאך דאזי קדם דאז געדענקסט אבער דאז אללע בעשעפטיגען פאן
פריהער, דען לפתך גלוי כל תעלומות פאר דיר איזט ענדענקסט דאז אללע פער-
האלענע ודמון נסתרות שמבראשית אונד דאז מעלנע געהיימיססע פאן [זאגן
אנפאנג אן אונד פאללס דאז וועקסט דאס דאז פריהערע דורות פאן דעם מענטשן
וואס ער האט געזינדיגט, זיינע עלטערן אדער דאז עלטער עלטערן זיינע זינד גע-
וועזען צדיקים, זא ביסט דאז דאדורך מוכה דאז קינדער ביים דין, דאנן זאגט ער
ווי"שער אתה זוכר את כל המפעל די דבש"ע געדענקסט דאז אללע וויקניגען
פאם מענטשן, עס איזט אבער אויך גם כל היצור לא נבחר ממך, קיין איינציגעס
בעשעפניס איזט פאן דיר נישט פערמיעדען, אבצואר עס איזט נאך נישט בע-
שאפען ווארדען, נאך מעהר הכל גלוי זינען לפתך אללעס איזט פאר דיר ענט-
דענקט צופה ומביט דאז ישוועסט אין דעם מענטשן וואס מצד זיינע מעשים איזט ער
ניפט בדאי זאללסט איהם מוכה זיין ביים דין ער סוף כל הדורות ביו אן דאס
ענדע אללער גענעראציען פאללס עס ווירד פאן איהם הערנים קאממען אציל
שפעטער מיט פיעלע דורות איין בן צדיק ביזט דאז איהם שאן יעצט מוכה אין זכות
פאן דעם זאגן וואס דארף פאן איהם שפעטער מיט דורות הערנים קאממען, אונד
דאס וואס וויר זאגען דאנן כי תבוא חוק וזרון להפקד כל רוח ונפש, איזט דאז
כוונה וועגען דעם 3 פאלל, נעמליך, דאס השי"ת איזט מוחל דעם מענטש גם
מצד מעשיו איזט ער נישט דאזי, נור דאדורך וואס ער ווירד פארגעבראכט
למשפט צוזאממען מיט עהרליכע מענטשן, איזט דער פישט אויף כי תבוא חוק
דאז מ'הוסט ברינגען חוק דעם טאג דה"ש וואס ווירד אנגערופען חוק, זכרון אלס
אין ערדינערונגסאג להפקד כל רוח ונפש אום צו בעפעהלען איבער יעדען איינ-
ציגען אונד איהם פארבריינגען למשפט, אונד פאללס דער מענטש איזט נישט ווערט

מאן ואלל איהם מוכה זיין ביים מיטשט, נכט מצד זיינע עלטערן, אונד נכט מצד זיינע קינדער וואס דארפען פאן איהם הערניקאממען, דאמאלס איזט להוזה מעשים רבים טוטט דיא איהם מיטשטין צוזאממען מיט דיא מאטען פאן דיא גראסע לייט, ער ווירד צוזאממען פארגעכראכט למיטשט מיט דיא צדיקים וא' ווירד ער אין זייער זכות אויך ניצול, וואגן קאן דאס אבער זיין וועגן דאס גאנצע יאהר הערשט שלום אונד אהדות צווייטען יודען אין דיא לומדי תורה וועלדען פאס דאסן עס פראטיווירט, דאמאלס וועגן עס קאמט צום יום הדין וועלדען זיי אללע צוזאממען געמיטשט אונד השי"ת איזט זיי מוחל אין זכות פאן דיא צדיקים— דאס קענען וויר זאגען איזט דער מיט פאן דיא פסוקים וואס וויר האבען אס אנפאנג געבריינגט, דער בעה"ט ברינגט אויך דיא וועלדער אהם נצבים, דורך שנאמר בסני ויתיצבו בתחתית ההר בו בלישן אמר כאן אתם נצבים, איזט דער זיין דאפאן, עפענזא גוט וויא במעמד הר סיני איזט געוועזען ביטלום ובאהדות ואזויא עס שטעהט ווען יום ישראל ברינגט השי"ת כאייט אהר בלב אהר אללע יודען ווארען דאמאלס אין הערן אונד איינע וועלע זא אויך היער וואס עס שטעהט אויך דער אויסדרוק נצבים ואלל אויך זיין באהדות בלב אהר, דאס זאגט אויך דער מדרש אתם נצבים היום בהשי"ת, דאמאלס וועגן עס הערשט צווייטען אויך שלום אונד עס איזט **אתם נצבים** איהר שטעהט אללע אין בוגר איזט היום היטע אים השי"ת **בילבם לפני ה' אלהיכם** קאמט איהר אללע צוזאממען פאר למיטשט פאר השי"ת, אונד אכצונאר מצד אייערע אייגענע מעשים וויר איהר נכט ווערט השי"ת ואלל אויך מוחל זיין, טראצדעם איזט ער אויך מוחל אין זכות פאן דיא עהרליכע לייט, דאגן ערקלערט ווייטער דער פסוק אויך וועלכער ארט דאס געשעהט, זא זאגט ער צוועיטע ראשיים שבטיכם צוערשט נומט ער פאר למיטשט זייא עלצטע פאן דיא שבטים דיא גאנץ גרעסטע צדיקים, דאגן קאממען פאר למיטשט זקנים ושוטרים דיא עלטערע לייטע פאס פאלקע אונד דיא היטער וואס וויר אויך עהרליכע מענטשען דאגן קאממען פאר כל אייט ישראל אונד וועלדען אין זכות פאן דיא באשיים, זקנים ושוטרים אויך ניצול ביים הדין, אין דאס אללעס איזט נור אין זכות פאן אהדות, דאדער מיססען וויר אונז מענטשענען דאס עס ואלל איינמער הערשען אהדות אונד שלום צווייטען אונז יא ווירד אונז אויך השי"ת העלפען וויר וועלדען בקרב ומה זיין צו דער גאולה שלמה ב"ב אמן.

פתרון החידה מחיבת א' שנה זו היא: מעיל, עילם, עלי, יעל.

שמות הפותרים המה: הרב ר' הנוך העניך שאפראן אבד"ק ביזאלאר, הר' מענדעל ראבינאוויטש שטיינעשט, הר' שמואל ראבינאוויטש האדלוי, הר' חיים פעללעי האדלוי, הר' זינדא ליבל באקארעשט, הר' שלמה שו"ב דראגאשאן, הר' יהושע גרינבערג שו"ב גאיעשט, הר' אברהם שווארץ הויז, הר' אברהם יצחק סג"ל שו"ב פאיעשט, הר' אברהם באכמאן שו"ב באקוי.

חידה א*)

קטן אנכי מכל בני גילי
אבל שמי בעולם יותר ידוע
יען כי רק על ידי ובגללי
האור זורח יאיר יופיע.
רצונך לדעת פתרון דברי
שים פניך אל המדבר
ואם עוד שם לא ראית
ועודך לדעת הנר כוסף
לך איפוא אל מר יוסף.

חידה ב'

אם תבתרני לשנים
ראשי יהי לך לאב
ורגלי לך לעינים
בחשכת-ליל וענני-עב.

*) החידה הא' ואב' נשלחו לי משני אנשים שונים שהפעם בעילום שמם.
שמות הפותרים אדפיס א"ה בחוברת הבא.

צב.

ב"ה באקוי

שאלה. נשאלתי אם רווק רשאי להיות ש"ץ בר"ה ויד"ב?

תשובה! הנה פני שנוכחתי לדעת הדיוק הזה שעליו תסובב השאלה, הוא גם אבל ד"ל על אמו תוך יב"ה, וא"כ איכא גבי תרתי לריעותא ובכה"ג לב"ע איננו רשאי להיות ש"ץ ביט"נ כאשר אבאר בס"ד. הגם שכת"ה שפיר קדמי להתוויא מש"כ בשו"ת בשמים ראש סי' עז, דהא דמחזירין שיהי' הש"ץ נשוי, הוא רק כלסול בעלמא לעשותו דוגמת כה"ג, ומט"ז מתיר היכא דליכא דעדיף מיניה וכו'. אולם כבר נודע לכל באי שערי תשובה מש"כ גדולי האחרונים דלאו גשפונקא דהרא"ש ד"ל חתום על השו"ת בשמים ראש, ע"ן בהגהות יד שאל על יוד"ב סי' יט"ה סע"ה (שכ' רא"י בתורה ע"ז ע"ש, ועכ"פ אין לסמוך עליו כ"כ, ובפרט להקל בנודע, והנה מקור דברי הרמ"א באו"ה סי' תקפ"א סע"ה א' שפסק דצ"ד הש"ץ להיות נשוי, נובע מהגהות מנהגים שמביא הד"מ שם וז"ל מי שאינו נשוי אשה לא יתפלל ר"ה ויד"ב דומיא דכה"ג דהיו מתקנים לו אשה כדאיתא ביומא ב', ואח"ז מביא הד"מ מהכלבו שכ' וז"ל, לחזור אחר ש"ץ הגון וראוי, כי התפלל נגד עבודה תקנה וצריך לדקדק במספר שניו במספר שני העובדים עבודה שהוא מבין ב"ה שנים ולמעלה, והמצוה מן המובהק שיהי' למעלה מן ה' שנים וכו' שאין מתפלל אלא מי שיש לו אשה דומיא דכ"ג שהיה מכינים לו אשה אחרת ושתיהי' לו אשה לשומרו מן החטא עכ"ל, וראיתי בס' ברכי יוסף להגה"ק חידא ד"ל באו"ה סי' תקפ"א אות י"ג שכ' וז"ל, ובד"מ כ' תרי וימני ראשה אחרת מתקנין לו, ואינו הלכה? עכ"ל, ולפענ"ד לק"מ דנתי דאין הלכה כר' יהודה דס"ל ביומא ב' דאף אשה אחרת מתקנין לו כמבואר שם, אבל הא פשיטא דלכ"ע צריך הכ"ג שיהי' לו עכ"פ אשה אחת כמבואר בהרמב"ם בפ"א מהל' עבודת יוה"כ הל"ב וז"ל, הכל עשוי ככ"ג נשוי, שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו וזו אשתו עכ"ל, וכ"כ בספר החינוך המיוחס להרא"ה וז"ל במצוה קס"ה, ובס' מנחת חינוך שם כ' וז"ל, ונראה דאף בדיעבד עבודתו פסולה אם אין לו אשה ע"ש, ובמה"כ אישתמיטתיה דברי התוס' ושנים ביומא ב' ד"ה שמא עשה ויש לפלפל ודוק, וא"כ עפ"י ה"ה בש"ץ ביט"נ דבעי' שיהיה נשוי אשה דומיא דכ"ג, ויש להעמיס כ"ז בלשון הכלבו, ומה דנקט הלשון שהיה מכינים לו אשה אחרת, כלומר דהרי לה' גם אשה אחרת, כלומר דהרי לה' גם אשה אחת מתקנין לו וא"כ עכ"פ לדידן בעינן שיהיה לו אשה אחת וצ"ב.

ומש"כ הפוסקים הנ"ל דהש"ץ ביוה"כ הוא דומיא דכ"ג, לאו שם המושאל

וסלסול בעלמא הוא. אלא האמת כן הוא כאשר אנאר בעה"י, דהרי מוכח בש"ס ופוסקים דגם בשאר ימות השנה הש"יץ הוא ככהן העומד ומקריב קרבנות צבור, וממילא מוכח דביוה"כ הש"יץ הוא ככ"ג העובד עבודת יוה"כ, דהרי בברכות כ"ז: אמר ריב"ל תפלות כנגד תמידין תקנו ע"ש, ובירושלמי פ"ה דברכות ה"א, דרבנן אמרי הכי ע"ש. ועפ"י א"ש דעת הרמב"ם בפ"א מהל' תפלה ה"ה שפסק דתפלות כנגד תמידין תקנו, וע"ש בנו"ב שה"ק ע"ז שפסק כריב"ל נגד ריב"ה דתניא כוותיה? ע"ש בכ"מ ובלח"מ, ולפימש"כ א"ש דהרמב"ם ז"ל סמך לססוק כהירושלמי מטעמא דרבנן ס"ל הכי. ומחלפי שיטתיה דריב"ל מבבלי להירושלמי ע"ש, עוד י"ל עסימש"ב המראה הפנים על הירושלמי שם ד"ה ריב"ל דלמ"ד תפלות אבות תקנום ע"כ צ"ל דגם תפלת ערבית חובה דהרי כל שלשה אבות כולן שוין לטובה, משא"כ לס"ה דתפלות נגד תמידין תקנו, וא"כ תפלת ערבית נגד איברים ופדרים תקנו ובמנשהן אינן מעכבים כך תפלת ערבית רשות הוא ע"ש ועפ"י י"ל דריב"ל דבבלי הנזל דס"ל תפלות נגד תמידין תקנו אויל לשיטתיה דס"ל תפלת ערבית רשות לשיטת רב עמרם ז"ל המובא בתוס' ברכות ד': ד"ה דאמר ע"ש,ה, וביון דאנן פסקינן כרבא בברכות כ"ז: דס"ל תפלת ערבית רשות כמש"כ הרמב"ם בפ"א מהל' תפלה ה"י ממילא מוכח דק"ל תפלות נגד תמידין תקנו, וא"ש פסקי הרמב"ם גם לשיטת הש"ס בבלי, ומה"ס פסק הר"ף ז"ל בפ"ג דברכות י"ג, דמה"ת אין להתפלל שני פעמים דהוה כמקריב ב' תמידין ועובר משום בל תסיף ע"ש. בתר"י. ועיין בטור או"ח סי' ס"ח דאין להושי' לקרות ס' התמיד ב"ס ע"ש בב"י ובמג"א סק"א ע"ש ודו"ק. וביון שהוכחנו לדעת זאת דאנן קי"ל תפלות כנגד תמידין תקנו ממילא מוכח דהש"יץ הוה ככהן העומד ומקריב התפלות שהם במקום קרבנות צבור, וכן מבואר להדיא במהרי"ק שורש מ"ד מובא בב"י או"ח סי' נ"ג, וז"ל שהתפלה הוא של הקהל שהוא במקום התמידין שהיו באים משל צבור ואין ראוי שיחיה אדם שלוחם להקריב קרבנם שלא מדעתם ורצונם, ומטעם זה פסק רבינו שמחה ראש"י יחיד יכול לעכוב את החזנות ולומר איני חפץ שיחיה פלוני חזן עכ"ל, וע"ש בש"ע [הגם שדברי המהרי"ק ז"ל תמוהים מאד, מהתוס' וזמא י"ס: ד"ה מי, ותוס' קידושין כ"ג: ה"ה דאמר, שכ' דאי נימא הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו, כהן מקריב שלא מדעת בעלים בע"כ, ע"ש,ה, וצ"ג] אבל מ"מ מבואר להדיא במהרי"ק וב"י ז"ל שהעתיקו, דס"ל דש"יץ הרי הוא ככהן העומד ומקריב קרבנות צבור והאיר ה' את עיני ומצאתי בזה"ק ס' ויקרא דף י"ח, שמבואר שם מפורש ויצא מדבריו הק' דש"יץ הוא ככהן ע"ש,ה, ולפענ"ד נראה דרשב"י בזה"ק אויל לשיטתיה בברכות כ"ה. דס"ל תפלת ערבית רשות, כי הוא היה אותו התלמיד שבא לפני ר' יהושע וא"ל תפלת ערבית רשות ע"ש, וממילא מוכח דס"ל תפלת כנגד תמידין, וכמו

שהוכיח המראה הפנים על הירושלמי הנ"ל, וא"כ א"ש דמח"ט איתא בזה"ק דהש"ץ הוא ככהן, ומצאתי עוד בזה"ק פ' חיי דף קל"ג ובפ' ויחי דף רכ"ט: דרשב"י אמר בהדיא תפלות כנגד תמידין תקנום, וגם אמר שם טעם לשבח, אמאי תפלת ערבית רשות עשה, ובמח"כ לא זכר שר המראה הפנים הנ"ל דברי הוזה"ק, וביון שהראיתי לדעת דרשב"י ס"ל תפלות כנגד תמידין תקנום, וכרבנן דירושלמי הנ"ל, א"ש טפי פסק הרמב"ם הנ"ל וא"כ רשב"י אויל לטעמיה ומש"ה שפיר ס"ל דהש"ץ הוא ככהן כנ"ל ודו"ק. ואחרי אשר זכינו לדעת זאת ממילא מוכח דביוה"כ הש"ץ הרי הוא ככה"ג שהרי כל עבודות יוה"כ אינן בשורות אלא ככה"ג כיומא ל"ב: והריות י"ב: ועוד בכ"ד. ועיין בפירש"י בריש יומא ברה"ע כ' וז"ל שכל עבודת יוה"כ אינה בשירה אלא בו כדיליף בהריות בפרק בתרא דף י"ב: דכתיב גבי יוה"כ יספר הכהן אשר ימשה אותו עכ"ל, ובהגהות הרש"ש כ' ע"ז וז"ל אנכי לא מצאתי שמה עכ"ל. ובמח"כ אישתמיטתיה הירושלמי בפ"ג דהריות ה"ב דיליף זאת מקראי הנ"ל, וכ"ה כבר ייתא דתו"כ פ' אחרי עשה וכוונת רש"י ז"ל הוא על ירושלמי ועיין בפירש"י יומא ה' ד"ה מה תלמוד לומר כ' וז"ל אם ללמד שתהיה עבודה בכ"ג והלא כל הפרשה באהרן נאמרה וכו' עכ"ל, וצ"ע. וב"ז נעלם במח"כ מהגהות הרש"ש, וביון שכל עבודת יוה"כ אינן בשורות אלא בכ"ג, וא"כ גם הש"ץ המתפלל תפלת יוה"כ שהוא במקום עבודת יוה"כ הרי הוא ככה"ג וצריך שיהא נשוי אשה ככ"ג כנזכר וגדולה מזו מצאתי בזה"ק ויקרא דף ה': דס"ל דכל כהן שאינו נשוי קרבניה לאו קרבן, וסיים וזל"ה, ממשמע דכתיב אדם כי יקריב, שאני הכי דלאו איהו אדם ולא בכלל דאדם הוא [ועיין יבמות ס"ג]. ושכינתא לא שריא עלוהי בנין דאיהו פנים ואקרי בע"ט וכו', ובנין כך כתיב אדם כי יקריב מכס קרבן לה'. אדם דאשתכחו דבר ונוקבא, האי הוא לאקרבא קרבנא דא' ולא אתר עכ"ל. וא"כ להזה"ק גם בשאר ימות השנה דהש"ץ הוא ככהן הריוט צריך שיהא נשוי אשה אולם מש"ס ופוסקים לא משמע הכי, דק בכ"ג ביוה"כ בעינן שיהא נשוי אשה, מגזירת הכתוב וכפר בעדו ובעד ביתו זו אשתו כנ"ל. וא"כ ה"ה בש"ץ ביוה"כ בעינן שיהא נשוי אשה, ומצאתי בפס"ג אור"ח ס' נ"ג בא"א סק"ז שכ' וז"ל עי' בס' תקפ"א. ברה"ש ויוה"כ בעינן שיהא הש"ץ נשוי, ובן שלשים, דומיא דכ"ג שיש לו אשה, ומשמע בשאר ימות השנה אפילו אין נשוי מ"מ נשוי קידם לבחור אפילו נתמלא זקנו, ואפי' בשאר ימות השנה עכ"ל. ובמח"כ לא העיר מכל האמור.

אמנם כן יש לדקדק על מש"ס הכלבו הנ"ל דבעינן בש"ץ שיהיה דומיא דכ"ג שתהיה לו אשה לשמרו מן ההטא, וכן לבאורה מנין לו דבר זה, הא בכ"ג עיקר הטעם הוא מגזרת הכתוב, "וכפר בעדו ובעד ביתו" זו אשתו כנ"ל, אבל לא

משעם לשמרו מן החטא? ו"ל דהכלבו חוביה זאת מיומא ו' דפריך מביתו למה פירש וכו' ופירש"י מאשתו למה פירש, תבא אשתו עמי שם וכו' ע"ש בתוס' ד"ה מביתו שפ' מביתו למה פירש, דהו"ל למימר שיפרישוהו למחילה אחת בחד הבית שלא נחקדשו המחילות ותוכל אשתו להיות אצלו ע"ש. ולכאורה קשה מאי כולי האי שמפרישין אותו מאשתו על ד' ימים? ולהכלבו הנ"ל א"ש כיון דבעינן כ"ג ביוה"כ שתהיה לו אשה לשמרו מהרהור חטא, הלכך ס"ך דבעינן נמי שתהיה אשתו עמו, ועי"ז יהיה יותר משתמר מן החטא, עיין בתוס' קידושין כ"ט: ד"ה הא, דלד"ת גם מי שיש לו אשה אם יוצא הו"ן למקומו אבתי איכא דההור ע"ש, ועיין בקידושין פ"ב. דלד"א אף מי שיש לו אשה ואינה שרויה אצלו לא ילמד סופרים. ומש"ה פריך שפיר מביתו למה פירש כנ"ל וא"כ נהי דקיי"ל להלכה דמפרישין אותו מביתו כדמפרש בגמ' טעמא דמלתא ע"ש, אבל עכ"פ בעינן שיהא נשוי, לפי שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו כיומא י"ה: וע"ש בתוס' ד"ה יחודי שב' כיון דשרי לאחר ד' פת בסלו קרינא ביה ע"ש. וכ"מ להדיא בכתובות ס"ג: להנוסחא שלפנינו ע"ש ועיין בהנהגות הב"ה כיומא שם. וה"ל לענין כ"ג ביוה"כ כיון שיש לו אשה אע"ג שאינה שרויה אצלו מ"מ יש לו פת בסלו קרינא ביה. והרי הוא נשמר מן החטא. וה"ט דת"ק דר"א בקידושין פ"ב. הנ"ל ע"ש. ועפ"י י"ל קו' הר"ת בתוס' קידושין כ"ט: הנ"ל ודוק. וא"כ ה"ה בש"ן ביוה"כ שהוא דומיא דכ"ג דבעינן נמי שיהא נשוי אשה ויהיה נשמר מן החטא וא"ש דברי הכלבו וז"ל.

השתא הכא בנידון שאלתינו מ"ג אינו ראוי להיות יש"ן בימ"ג, מאחר שכת"ה קראוהו עלם, נראה שעדיין לא בא למספר שני, דהרי בעינן למצוה מן המוכתר שיהיה בן שלשים ועכ"פ לא פחות מבן כ"ה שנים בש"ב הכלבו הנ"ל, וכ"כ בא"ר ס"ק מ"ו ע"ש, ואם הוא בן כ"ה שנה ועדיין לא נשא אשה חלילה ל להיות יש"ן בימ"ג משעם שאמר' בקידושין כ"ט: דכל שעבר עליו עשרים שנה ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה וכו' ע"ש. והרהורי עבירה קשה מעבירה כיומא כ"ט. ועי' בס' מורה נבוכים להרמב"ם ז"ל ח"ג פ"ה שם פירוש נפלא ע"ז כ"א חוטא אדם בהרהור ה"ה חוטא בשכלו שהוא חלק החשוב מסגולת האדם הנמשך אחר צורתו ואינו דומה מרי מעבד פחות למרדית שר גדול עה"ש. והרהור עבירה אסור מה"ת כמבואר בתוס' ע"ז כ': עיין חולין ל"ז: שלא הרהרתי ביום, ובתוס' שם ד"ה שלא ע"ש. ובחי' הרמב"ן בחולין שם הק' ביתר ביאור. והא הרהור מה"ת דכתיב ונשמרת מכל דבר רע וכו' ע"ש. וכ"ה בב"י אה"ע סי' כ"א בשם הר' יונה ז"ל וז"ל ואסור מה"ת להרהר באשה אפילו פנוי. שעל הרהור עובר בלאו מה"ת ונשמרת מכל דבר רע, וכ"כ בב"ט א"ע סי' כ"א סק"ב ע"ש

ונראות נפלאות על השמ"ג בפתוחה כוללת לאו"ה חלק ה' אות ל"ד שב' וז"ל,
לא יתהדר אדם ביום וכו' ו"ל מדרבנן ע"ש ועיין בסמ"ג שם ח"ג אות ט"ו עש"ה.
ובוש אני לאמר כי במח"כ אישתמיט מיניה כל הנ"ל. ועפ"ד הר' יונה הנ"ל
אפשר נ"כ לפרש מ"ש ביומא הנ"ל הרהורי עבירה קשה מעבירה. ודו"ק היטב.
ואלה מוסיף על הראשונים בנידון שאלתינו שהרוק הוא אבל ר"ל, וכבר
כתב המהר"ל ז"ל בתשו' סי' קכ"ה מובא גם במג"א סי' תקפ"א סק"ד דאכל תוך
יב"ה אסור להתפלל בימ"נ, אכן בדליבא חזן אחר שרי, כ"כ המג"א בשם מהר"ל
אמנם במהר"ל גופיה בתשו' הנ"ל ס"ס, וז"ל, אכן בדליבא חזן אחר ולא אפשר
ראיתי שהתיר מ"ו הר"ג ז"ל עכ"ל. ומלשונו משמע דהיכא דאפשר באיזה אופן
למצוא אחר אע"פ שהאכל ר"ל עדיף מהאחר מ"מ יתפלל אחר, שהרי לא הזכיר
המהר"ל כלל דהיכא דליבא דעדיף מיניה שרי, כמש"כ בתשו' מהר"ו סי' מ"ו
טובא גם בד"מ סי' תקפ"א ע"ש. ש"מ דלא שמיע ליה, כלומר לא ס"ל הכי, ויש
להעיר על הש"ך ביו"ד סו"ס שע"ז ס"ק י"ד שהביא סקן המהר"ל דביו"מ אסור
לאכל להתפלל, וכ' ע"ז וז"ל, מיהו היכא דליבא דעדיף מיניה מותר כ"כ מהר"ו
עכ"ל הש"ך. וכ"כ הט"ז באו"ה סי' תקפ"א. ובאמת המעיין במהר"ל בתשו' יראה
דלא ס"ל במהר"ו, ואדרבה עפ"ד המהר"ל יש לדחות דברי המהר"ל בזה שהביא
ממהר"י מולין ז"ל דו"ל דשא"ה שלא מצא אחר כלל עש"ה, כש"כ בנידון שאלתינו
דאית גבי תרתי לריעותא, שהוא דו"ק וגם אבל ר"ל כבר כתב בס' עדות ביוסף
ח' או"ה שפסק הלכה למעשה שלא הניח בכה"ג לידר לפני התיבה, אעפ"י
שהרוק היה ת"ה בקי בתלמוד, מ"מ כיון שהיה גם אבל ר"ל לא הניחו להתפלל
בימ"נ, מטעם דתרי קולי לא מקילנין ע"ש. ודוגמא לזה מצינו בתוס' נדה ס"ו:
ד"ה משום, וב"ה בש"ע יו"ד סי' קצ"ט סעי' ז'. ועיין בט"ז יו"ד סו"ס צ"א דתרי
קולי לא מקילנין אפי' בטיביל הפ"מ ע"ש. ובמק"א הארבת' דהיכא ביחד ב'
פיסולי דלכתחלה, אף דכל אחד בפ"ע שרי בדיעבד, מ"מ בכה"ג גם בדיעבד אסור
כמש"כ הלח"מ פ"ד מהל' יבום ה' וזו ע"ש ודו"ק.

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוני והגליל

צג.

העתקה מספר "זכרון שמואל" להרב הגדול בתורה ובמדות ר' שמואל
מרדכי בהרב החסיד ר' משה הכהן וז"ל. כ"י החיבור הזה על מפי'
ברכות ושבת נמצא ביד נכדו הרב הגדול המטיף המפואר המפורסם
כו' וכו' כש"ה מו"ה ד"ר יעקב יצחק מבית נימורוכר שליט"א
רב הכולל דק' הספרדים בבאקארעשט.

א

בגמרא ברכות נד: ד' צריכין להודות יורדי הים והולכי

מדבריות כו' והקשו בתוס' אמאי שינה סדר המקרא עיין בתירוץ: ורב האי גאון כתב בהיפוך ע"ש, ולענ"ד נראה דנקט בתחלה יורדי הים משום דילפינן לקמן דבעי' עשרה ותר' מנייהו רבנן מקרא דכתיב גבי יורדי הים וירושטמו בקהל עם ובמושב זקנים יללולו: וכלל בתחלה הולכי מדבריות עם יורדי הים משום דבתרונתו יש שני מיני סכנות, בים סכנת הים יעלו שמים יורו תהומות והאניה חשבה להשבר והם ילללו כעופרת במים אדירים ואף אם לא תשבר הספינה תרוח סערה ישלכם אל תוך הים למאות ולאלפים פרסאות וימיתו ברעב וצמא כי הם חבינו להם גדה לדרך למשל לחודש ימים וכעת יצטרכו להתעכב בדרך שלשה חדשים, וכן בהולכי מדבריות כאשר תעו מן הדרך יש ג"כ שני מיני סכנות נפשות, חדא מן חיות רעות כי בדרך שהולכים שם תמיד שיירות, אין מצויין שם החיות רעות סמני השיירות, אבל תוך המדבר מקום שאין שיירות הולכים שם ודאי יש סכנה גדולה, ושנית כאשר תעו מהדרך נסגר עליהם המדבר דרך עיר מושב לא מצאו וכלה להם הצידה אשר חבינו לדרך וימיתו ברעב וצמא ובשניהם כתיב נפשם בהם תתעסק לבן כללם יחד. משא"כ בחלה ובחבוש בבית האסורים ליכא אלא חד סכנת מות, ותנא להו דרך לא זו אף זו ומש"ה נמי חני חלה ונתרפא ואח"כ חבוש בבית האסורין משום דגבי חלה ג"כ יותר סכנה ככתוב ויגיעו עד שערי מות, אבל גבי חבוש בבית האסורים אין סכנה כ"כ כמש"כ בתר' וכן לקמן ס'. בכרך שדנן והורגין לית לן בה ע"ש עכ"פ בחלה הוה יותר סכנה מבחבוש מש"ה תנא לה ג"כ דרך לא זו אף זו. עוד נלענ"ד ולכאורה משמע מקרא גבי הולכי מדבר וירדיכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב יורו לה' חסדו, דתיכף כשיירדיכם בדרך ישרה חייבים להודות וכן ביורדי הים וימשהו כי ישתקו גו' יורו לה' חסדו משמע ג"כ דתיכף כשינחם אל מחוז הפצם חייבים להודות אבל גבי חלה כתיב ישלח דברו וירפאם גו' יורו לה' חסדו, וכן גבי חבוש בבהא"ס כתיב ויציאם מחושך וצלמות יורו לה' חסדו משמע דאינן חייבים להודות עד אחר שירפאם ויציאם מבהא"ס, וילפינן גם גבי ים ומדבר שאין חייבים להודות עד שיצאו מהמזכר ויורו מים ליבשה כמבואר בש"ע סר"ט ס"א מש"ה חשב להו בזה הדרך וק"ל, והא דנקט בקרא בסדר אחר כבר פירש המהרש"א בהא"ג ע"ש. ומקא דהאריך הש"ס להביא כל הפסוקים הללו ולא נקט בקיצור הפסוק ראשון יורדי הים גו' וכתיב יורו לה' חסדו וכן באינך, משמע לכאורה דאין חייב להודות רק כשהיה רוח סערה על הים אבל כשעבר בים ברוח מצוי אין צריך להודות, וכן במדבר אם לא תעו מן הדרך אבל מכל הפוסקים משמע דכל יורדי הים וכל הולכי מדבריות חייבים להודות, ולפי מש"כ לעיל י"ל דמש"ה האריך להביא כל הפסוקים הללו דקרא בעצמו האריך בסכנת הים ומדבר יותר מחלה וחבוש

בבהא"ם מטעם שכתבתי לעיל דבים ומדבר יש שני מיני סכנה כנלענ"ד. זמ"מ יורדי הים יש להם צרות ורעות יותר מהולכי מדבר מסיבות עליהן יורידה כמפורש בקרא מש"ה נקוט תחילה יורדי הים ואח"כ הולכי מדבר דרך לא זה אף זה כנ"ל.

ב

הנה הרמב"ם ס"י מה"ב הלכה ח' כתב ד' צריכין להודות חלה שנתרפא וחבוש שיצא מביהא"ם ויורדי הים כשעלו והולכי דרכים כשיגיעו לישוב. ולכאורה קשה דשינה סדר הקרא וסדר הש"ס, ולפמ"כ י"ל הנקט בתחלה חלה ונתרפא ואח"כ חבוש שיצא מבית האסורים דרך לא זו, דחלה יותר מסוכן מחבוש כמש"כ ולא זו שנים הללו דמפורש בקרא שאין חייבים להודות אלא אחר שנתרפא ויצא מבית האסורים, אלא אף יורדי הים איין חייבים להודות עד אחר שעלו מהים וכן הולכי דרכים כשיגיעו לישוב, אף המקראי לא משמע קצת כן כמש"כ לעיל מ"מ ילפינן יורדי הים והולכי מדבר מחלה וחבוש דאין מברכין עד אחר שיצאו מהסכנה מכל וכל כנלענ"ד (עוד יבוא).

צד.

בשבת קי"ח: א"ר יוחנן משום רשב"י אלמלי משמרין ישראל ב' שבתות מיד נגאלין. שנאמר כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי, וכתוב בתריה והביאותים אל הר קדשי. ועיין במהרש"א בחיאג"ר שם שכתב הטעם מדוע דוקא ב' שבתות? ע"ש ובמהרש"א נדה ל"ה ע"ש, וקשה הא בירושלמי תענית פ"א סוף הלכה א' אר"ל אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כתיקנה מיד ה' בן דוד בא, ס"מ ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' וגו' חד יום. וע"ש במראה הפנים, שכ' דהש"ס בבלי לא ס"ל למירדש שבת היום לה' חד יום כנ"ל, אלא כדדריש ר' יוחנן התם בשבת קי"ז: לתלתא היום דכתיבי בהאי קרא לשלש סעודות של שבת עכ"ל, ובמה"כ אישחמיטתיה המד"ר סדר בשלה פכ"ה ס"י ס"ז דד' יוחנן גופיה אמר שם דעל שמירת יום א' של שבת בן דוד בא, אבל לא הביא שם אקרא „דשבת היום" דק אמר שם הטעם לפי שהשבת שקולה כנגד כל המצות ע"ש. ועיין עוד במד"ר סדר ויקרא פ"ג ס"י א' דארח"א שאין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת ולא הזכיר ב' שבתות דוקא? ונלענ"ד לפרש עפ"י דהזכר הק' פ' צו ברע"מ דף כ"ט ע"א, וע"כ, דה"ח אתקריאת שבת, וז"ל הקדוש. ת"ה בני דמלכא אתקריאו שבתות וי"ט ולית מדלהון בלוס. דלאו אינן בני מלכא כשאר עבדי דחול, אגרא דלהון בעלמא דין לענגא להון בכל מיני מאכל ומשתה, ולאוקרא להון בלבושא שפיר, כגוונא

דשבת דאחמרי ביה כבדהו בכסות נקיה [ע"ן שבת ק"ג וק"ש]. כל מה דעבד
 בה נש לשבתות וי"ט אית למעבד לון ומאן דמחלל שבת חייב סקילה והכי מאן
 דמשתמש בתנא חלקי, והכי הוא המשתמש במי ששונה הלכות [ע"י מגילה כ"ה :]
 ובש"כ המבזה ליה כאלו מבזה שבתות ומועדות, ואוקמה מארי מתני' כל המבזה
 את המועדות כאלו כופר בעיקר [וע"ן פסחים ק"ה. ומכות כ"ג. ומוכה מכאן
 כדעת הרמב"ם ז"ל כפ"ג מהל' י"ט ולא על הוה"מ, וכ"ה בתוס' הגיגה י"ה.
 ד"ה חוש"מ, ולא ס"ל כפירוש"י בפסחים ובמכות שפירש דקאי על הוה"מ ע"ש.
 ובתו"כ ס' אמור עה"פ אלה מועדי ה', איתא, שכל המחלל את המועדות כאלו
 חלל את השבתות וכו' ע"ש. ומחלל שבת ה"ז ככופר בעיקר בתוס' סנהדרין ע"ה :
 ד"ה לא, ותוס' כ"ב ק"ש ד"ה שנאמר, ובפירוש"י חולין ה' ד"ה אלא ע"ש. וע"ן
 מג"א אור"ח ס' ש"ו ס"ק כ"ט עש"ה. [ולכל זה הערני מחו' הרב הגאון האמתי
 רשנבה"ג וכו' וכו' כש"ת מו"ה בצלאל זאב שאפראן שליש"א האבד"ק באקו
 והגליל]. הרי מפורש יוצא מפי התנא אלקי הזה"ק דת"ה נקרא שבת, וכן יש
 להוכיח גם מהש"ס דילן בחולין ק"א. רבה בר ר"ה אקלע לבי רבה בר"ג אייתי
 לקמיה תלת סאי טהאי, א"ל מי הוה ידעיתו דאתינא, א"ל מי עדיפת לן מינה
 דכתיב וקראת לשבת עונג, ובפירוש"י יום שבת היה, וכ"ה בשבת ק"ט ע"ש.
 ומשמע דנהי דלא עדיף יותר משבת אבל עכ"פ דומה לשבת ומיכה בהוה"ק
 דת"ה נקרא שבת, ועפ"י א"ש מילתא בטעמא אמרם ז"ל בברכות מ"ב תבא
 לת"ה ברכה, משום דת"ה נקרא שבת, ושבת כתיב ביה ברכה, ויברך אלהים את
 יום השביעי" וברכת ה' היא תעשיר" כמד"ר ויחי פ"ק—ו"ו ותוס' מ"ק כ"ג ד"ה
 מאן ע"ש. וגם בת"ה כתיב ברכה לא למד ולא לימד ולא שמר ולא היה סיפק
 בידי להחזיק ת"ה והחזיק הרי זה בכלל ברוך [ירושלמי סוטה פ"ו הלכה ד' מובא
 גם בתוס' סוטה ל"ו ד"ה ד"ש] והיינו נמי טעמא מ"ש בשבת ק"ט עשירי
 שבבבל במה הן זוכין, א"ל בשביל שמכבדין את התורה, ושבישאר ארצות במה
 הן זוכין? א"ל בשביל שמכבדין את השבת ע"ש. משום דבשניהם כתוב במה
 וגם ת"ה נקרא שבת כנ"ל, ועפ"י יתכן לפרש הקרא בישעי נ"ח, וקראת לשבת
 עונג לקדוש ה' מכובד וגו' ובשבת ק"ט א"ל ר"ג לר"ה מאי דכתיב ולקדוש ה'
 מכובד? א"ל זה יוה"כ וכו' כבדהו בכסות נקי' ע"ש בפירוש"י ד"ה מאי דכתיב
 ז"ל מדכתוב וקראת לשבת עונג, מכלל דלקדוש ה' לאו השבת קאי עכ"ל.
 ולהוה"ק אפשר לפרש לקדוש ה' מכובד על ת"ה לכבדו בכסות נקי' וכדבר האמור.
 ועפ"י א"ל דהיינו נמי טעמא דאביי בשבת ק"ט: דאמר לא הרבה ירושלים,
 אלא בשביל שחללו בה את השבת, וכו' עד אר"י לא הרבה ירושלים, אלא בשביל
 שבינו בה ת"ה וכו' אר"י א"ר כל המבזה ת"ה אין תרופה לשבתו כו' ע"ש.

ולתל"ל דברי אב"י ודברי ר"י הם יספה אחת ודברים אחרים זכ"ו נצמדים, דהמבזה ת"ה ה"ו במחלל שבת, ובשביל זה תרבה עירנו בעוה"ר, ומד"ש המבזה ת"ה אין תרופה למכתו משום דכבוד ת"ה דומה למכבד את השבת וכל השומר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ו כדור אנוש מוחלץ לו ע"י שבת קי"ה: ועיין בט"ו או"ה סי' רמ"ב סק"א. שפי' עפ"י מ"ש דעבר על כריתות ומיתות ב"ד ר"ל תשובה תולה ויסורין ממדקן [והט"ו אגב שיטפא כתב מיתת ע"ש בפמ"ג] וקמ"ל דאם עושה תשובה ויפטר שבת נמחל לו וניצל מיסורין ר"ל ע"ש, ולתוה"ק דת"ה דומה בכל דיעו לישבת א"כ גם המכבד לת"ה ועושה תשובה מוחלץ לו על כל העונות והרי זה ניצל מיסורין בכל, מטא"כ במבזה ת"ה ועבר על כריתות ומיתות ב"ד ר"ל, אפי' אם עושה תשובה, תשובה תולה ויסורין ממדקן וא"כ אין תרופה למכתו ר"ל ודו"ק. ואחר כל ההזון הנ"ל אחיא לן שפי' מ"ש ר' יוחנן אלמלי משמדין ישראל ב' שבתות מיד נגאלין, כלומר דשתי שבתות היונו שבת, וכבוד ת"ה הנקרא ב"ב שבת משום דע"י חילול שבת ובזיון ת"ה תרבה ירושלים בעוה"ר, ואם יהיו ישראל לישמר אלו ב' השבתות הנ"ל יבא לציון מאל ב"ב אמן.

צה.

ב"ה דארבאן | סוף מחובות ב'

ובדיותי מתבונן בקו' זה, עלה על דעונו ליישבה עפ"י דרך ההדוה, דע"כ איצטריך לו קרא שישבע לבטל את המצוה ולא ביטל דפטור, דיש נפ"מ לה' יהודא דס"ל בפרק החובל דטומא פטור, אבל מצות שבתורה, יקצת פוסקים פסקו כמות' כמ"ש המג"א סי' נ"ג ס"ק ט"ו ואחריו תפס בן הפ"ה או"ה סי' תקפ"ט ס"ק ד' ע"ש, אבל אם נתפסק אח"כ דוד חייבו למקומי וחייב במצות אלוהי דב"ע בכל ישראל, והשתא חובא שישבע עד"מ לבטלו בשבת טומא ישלא לאכול מצה וישלא ישב בסוכה ואח"כ נתפסק וא"כ אף בזה בטלה שבועתו אח"כ בשנתפסק ונעשה בה חייב במצות משום דאז הוי שבועה זו שבע עד"מ לבטלו דלענין שבע עד"מ לא בעינן דוקא שיחא בשעת שבועתו בה חייב באותה מצוה ומוטל עליו אז מצוה זו לקיימה, אלא אף אם בשעה שישבע על דבר זה עדיין אינו מצוה לקיימה ואינו יודע אף אם לעתיד יתחייב בדבר זה כלל לקומו שיח' בדבר זה סדך מצוה לעולם, מ"מ אם יתגלגל דבר זה ותבא פעילת דבר זה לכלל מצוה אין השבועה המעיקרא חל עליו כלל בין ההשתא באה שבועתו זו לבטלו ממצוה הוי נשבע על דבר מצוה לבטלו, ודא, לדברי שחרי הרמב"ם ב' בפרק ה' מהל' שבועות שאם נשבע להבדיל שלא יעידנו אם יח' יודע לו עדות ואח"כ יודע לו עדות יאין שבועתו חל משום דהוי נשבע עד"מ ע"ש: והרי זה בשעת

שבועתו לא היה יודע לו אז שום עדות כלל ולא ידע כלל אם יבוא לו עדות מיקרי שבועתו זו דמעיכרא נשבע עד"מ ולא הלה כלל וכלל. וה"נ אף בעת שנשבע בשהיה סומא לא ידעין כלל אי הוי שבועתו זו עד"מ לבטלו, דאולי ישאר סומא לעולם ולא יתפקה לעולם ופטור מן המצות כל ימי חייו מ"מ אם נתפקה אח"כ ומהיוב במצות הוי שבועתו זו שמקודם נשבע עד"מ לבטלו וה"ב לדעתו, וא"כ בזה ל"ש לבטל שבועה זו משום כללא דהבא דאעל"מ בין הבישעה שנשבע אין עליו אז איסור כלל לבטל המצות מאדק שאז עדיין פטור הוא מכל המצות, ואף שכתבו התוס' במס' קידושין ל' וישאר הראשונים דאף לה"י סומא חייב עכ"ל בכל המצות מדרבנן, מ"מ הא על מצות דרבנן הל' השבועה לבטלו כמבואר ביו"ד סי' רמ"ל סעי' ז' ע"ש. והוי אמינא דאף אח"כ בשנתפקה הל' שבועתו אף בכה"ע משום דהוי אז נשבע עד"מ לבטלו ודו"ק כי הוא ע"ד החידוש, אף באישר נתיישבתי ראיתי שדבר זה נדחה לפימ"ש הפמ"ג או"ח בפתיחה הכוללת ה"ג אות כ"ט דאף לה"י בפרק החובל סומא אינו פטור אלא ממע' אבל במצות ל"ח בכל הלאוין ואזהרות הוא מזהר עליהן בכל ישראל, ועיין בגוב"י תנינא או"ח סי' קי"ב בתשובה מכהמ"ה שהשיג עליו וסובר דאף מל"ת פטור, ומצאתי שזו הוא מהחלקת קדושה בספר המכריע לה"י חוקן סי' ע"ה דעתו ג"כ שפטור אף מל"ת וכדעת הגוב"י, אך יש שם הג"ה מגדול אחד שחולק עליו וסובר דבמל"ת חייב ע"ש, וא"כ לדעת הפמ"ג וההנ"ה שבספר המכריע אף השתא דיש לנו לימוד זה דאין שבועה הל' עד"מ לבטלו מ"מ בכה"ג הל' בכולל דמיגו דהל' עליו שבועתו אז בשעת סומתו ואסור לו אז להלל שבועתו ולקיים המצות משום הלאו שבו דלא יהל' דברו שאף הוא מזהר בו הל' נמי אף עכשו בשנתפקה והייב במצות, וזעין זה ראיתי להגאון האמתי הרע"א בתוספותיו לפרק ג' דשבועות משנה ה' דתנן התם אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך הוי נשבע עד"מ דלא הל' שבועתו, וכתב שם בגליון דאם לא אמר בואו והעידוני והם נשבעו מעצמן שלא יעידו לו אף אם תובעם אח"כ שיעידו לו הל' השבועה בכולל דמיגו דהל' שבועתם קודם שחבעם להעיד דאז אין עליהם חייב הגדה כמבואר בטור ויש"ע הו"מ סי' כ"ה הל' נמי אח"כ אף בשעה שהל' עליהם המצות ע"ש וה"נ דמותיה, אמנם בן יש מקום לתרוץ זה בקטן שהגיע לעונת נדרים ושבועות למ"ד מופלא הסמיך לאיש דאורייתא והכי קי"ל וא"כ אם נשבע אז על אחת ממצות התורה לבטלה ואח"כ הגיע לשנות הגדלות ונעשה בו חייב במצות דמשיטא דאז הוי שבועתו זו לבטל את המצות אף שבשעת שבועה לא הוי לבטל את המצות דהוי אז בו פטור ממצות דהא עדיפא מהא דכ' הרמב"ם בשבועות עדות דמה התם בשבועות עדות דבעת שבועתו לא נודע כלל אם

יתחייב במצות זו לעולם דאורי' לעולם לא יהי' לו עדות כלל ואפ"ה אם אידע לו אח"כ שיודע לו עדות הוי שבועתו דמעיקרא נשבע לבטל את המצוה ב"ש הכא שגם בשעת שבועתו היה יודע שבדאי אח"כ בהמשך הזמן יהי' בר חיוב במצוה זו כשיגיע לשנות הגדלות דזמן ממילא קאתי וגם הסימנים בודאי יבואו או בשנות גדלותו כחוקה דכא שבומנס יבואו, פשוט היא זכ"ש דאח"כ כשיגיע לשנות הגדלות הוי שבועתו זו דמעיקרא בשנות הקטנות נשבע עד"מ לבטלו ולא חל, ואף מחמת כללא דכא דאעל"מ ל"ש במה"ג מאחר דאז בעת שבועתו לאו בר חיובא הוא, ובה ל"ש כולל כלל דאז בעת שנות הקטנות הוא פטור מכל וכל ודוק היטב. הנה טיילתי עד כה ופלפלתי באריות ב"שוב הקושי", אולם לאמיתת הדברים הקושי מעיקרא לימא דהא התוס' תמונה י"ד"ה והשתא כתבו דבאיסור שברה מלכו כגון שבועה ל"ש לומר כלל זה דכא דעל"מ וממילא ל"ק כלל. הק' נחום שמרי' שעכטער אבד"ק דארכאן

צו.

ב"ה הוש

(א) בשו"ת אהל אברהם סי' פ"ז הקשה אמאי אמרינן בב"פ דדמו אסור, הא אמרינן בכריתות כ"א: דדם דגים וחגבים מותר משום דלא בעי שחיטה וה"פ ג"כ א"צ שחיטה א"כ יהי' גם דמו מותר. ע"ש ולענ"ד לק"מ דשאני דם דגים וחגבים דאין זה כלל מסוג ומין דם ישארה התירה, ולא חלה כלל אזהרת ואיסור דם אדם שלהם. משא"כ דם כ"פ ישהא באמת מסוג דם בהמה שאסרה תורה, ובאמת גם הב"פ ח' צריך שחיטה, ודק לפי שה' במעי אמו בשעת שחיטה נותר בשחיטה אמו ורואין אותו כאלו נשחט הוא ג"כ וא"כ מהיכי תיתי לומר דיהא דמו מותר הא אפילו דם אמו השחיטה בפועל אסור ואין השחיטה מועלת להפקיע איסור דם וד"ק. ועי' בפלתי סי' פ"ז סק"ז ב' דדם דגים הוי דם לגמרי דק דהתורה התירה ע"ש. ולפ"ז נ"ל לומר דבזמן דכל היתר גוף הב"פ בל"ש נפקא לן מדכתיב כל בהמה תאכלו וא"כ אין להתיר דק דומיא דמותר בהמה אבל מה דאסור כגוף בהמה כדם, אינו דין שיהא מותר בב"פ דדמי לבא מן הדין להיות כנדון. ב) וראיתי בשו"ת ברכת יוסף [חי"ד סי' י"א] השיג על העקרי הד"ש [סי' א' אות נ"ה] והעלה להלכה דב"פ הוא כאלו נשחט ואין בו שום חיות וכמו שאין טרפות פוסל בו ובשום בהמה אחי שחיטה כך אין טרפות פוסל בו קודם שחיטה, עכ"ל, ובמהכתח"ל י"ש להשיב כ"א אמנם דב"פ רואין אותו כאלו נשחט, הנה זה דק במה אבל לא בפועל, ועכ"פ א"א לומר בו שאין בו חיות כי איך החי יכול להכחיש את החי

והרי יעמד חי לפנינו, ופסקי' בשיש"ע [אהע"ז סי' קכ"א] דמי ששחטו בו שנים ועדיין חי ורמו לכתוב גט כותבים ונותנים ולא אמרי' דהוי' כאלו כבר מת ואין גט לאחר מיתה, והשכל מחייב זה שלא בשביל שאנו מדמין בלבו יחי' כאלו כבר נעשה בפועל רק אם באמת מביאין הדבר לגמר הפועל, והו-טעם ד' הרמ"א [יו"ד סי' קי"א סי"ז] גבי ב' קדרות שנפל איסור לא' מהם ואינו יודע לאיזה ויש בשניהם כדי לבטל אם עתידים להתערב מצטרפים, מיהו אין לאכלם רק לאחר שיערבם יחד, ואף דהטו"ן השיג עליו אבל לפענ"ה משה אמת ותורתו אמת.

ג. ראה בש"ס סוכה ג' סוע"א וברש"י שם דבמה דאמרינן רואין בניטל עדיין לאו מידי שקלת מינה אלא רואין הוא דקאמר, ועיין בר"ה ב' לא עמד אלא בא' בניסן אין מונין לו עד שיגיע ניסן אחר, פשיטא, ל"צ דאימנו עלי' מאדר מהו דתימא גימנו ל' תרתין שנין קמ"ל, ופירש"י דאימנו עלי' נמנו וגמרו השמים למנותו ונראה דהי' יכולין לומר בזה לפי הסברא דכל העומד להיות כזה דמי וא"כ הוא עוד באדר כמלך קמ"ל דאינו כן עד שיבא הדבר לפועל והבן, ד' וסער לדברי מצאתי בנוכ"ח חו"ד סי' ל"ו שבתוך פלפולו הגעים בסוגיא דבבבורות ו. כתב בזה"ל, "ולומר דכ"י היכי דמבטל בחלב שחוטת א"כ משום בב"ה כך המבטל בחלב כ"פ א"כ משום בב"ה דהרי הוא נחשבת כשחוטת, זה דוחק, הריא דלא מצינו בשום א' מהפוסקים שיזכירו הירוש' זה [א"ה ע'] שעה"מ פ"ג ח"א מהל' איסורי מזבח ובה' העק"א ליו"ד סי' פ"ו ובפ"ה ונ"צ שם] ועוד שהרי הא דחלב שחוטת אינו אסור דרש' בחולין קי"ג: מבחלב אמו דמשמע הראוי להיות אם ולא משנשחטה וב"פ ראוי להיות אם כדא' [שם ע"ה:] דמתיר בבנו ובן בנו עד סוף כל הדורות: הרי דגם הוא ח"ל נחית לחילוק זה דא"א כלל לדון כנשחט כבר בשביל זה שניתר בשחיטת אמו, כי רק באותה שעה שינתר וימות אז כדי שלא לשוי' נבלה נשרי עלי' שחיטת אמו ואז נראה ונדונו כאלו נשחט ג"כ בראוין אבל כ"ז שהוא עדיין חי א"א לדונו במת ויש להעיר מהא דאיבעי' להו [חולין ע"ד] מהו לפדות בב"פ כו' כיון דאמר רבנן שחיטת אמו מטהרתו בקשרא בדקולא דמיא א"ד כיון דהוי' ואתי דהוי' ואזיל שיה קרינן ב' כו' ע"ש ודו"ק. ה) שוב דאיתי דזה כפלוגתת הראשונים שהובא בתוס' [חולין פ"ד וב"ק ע"ה], דהר' שמע' סובר דדוקא ישראל בטמאה ונכרי בטמאה מפרסת כחי' ולא ישראל בטמאה הואיל ומשתרי באכילה, והתוס' ס"ל דגם ישראל בטמאה מפרסת כחי', וכ"פ הפמ"ג באו"ה סי' שט"ז וסי' תקכ"א דאף לאחר שחיטת הרוב חייב אגמר סימנים משום נטילת נשמה, וב"מ בתוס' דו"ד [שבת קל"ו] ועי' במנ"ה במוסך השבת אות כ"ט ובשו"ת ב"י [יו"ד ק"א סי' ז' וח"ב סי' קע"ג] שפלפלו בזה, וכה ראיתי בפ"ה יו"ד סי' ס"ט סקכ"ב הביא מתשו' ב"א בעוף השוחה למות

אחר שחיטה כמה שעות ונשתחה ג' בלא טליחה מונין מומן מיתה. וגוף הק' הנ"ל אינו ת"י אבל רואה אנכי שסמרתו ישרה מאד, לפמש"ל דכ"ז שיעור בו נשמת רוח היום חי מיקרי אע"פ שנישחט. ו) ובפ"ת לאהע"ז ס' ס"ו סק"א מצאתי בשם הר"ה אלפאנדרו דנסתפק אם מותר לקרש אחות אשתו טרפה דכיון דטא"ה י"ל דל"ה בחייה, והובא בשו"ת שכו"י ס' ד' וראה בהסכמת הגר"ש שם מ"ש בזה. וגם בשו"ת בי"צ [יו"ד ח"א ס' ס"ב. וח"ב ס' צ"ה] פלפל בדבריו והביא התוס' בנדה כ"ג וכבר קדמו הפ"ת, ואני תמה מאד איך נאמר הטרפה ל"ה כחי וזמית נחשב, א"כ יפטר הטרפה מן המצות כי במתים הפשי? וזה לא מצינו בשום מקום, ואדרבה אישכחן בש"ס [מנחות ל"ז] מבעי להו מי שייש לו ב' ראשין באיזה מהן מניח תפילין? והרי הוא טרפה וא"י לחיות כמ"ש התוס' שם וא"כ יפטר מתפילין כל עיקר ומה מבעי? להו? אע"כ דגם טרפה חייב במצות. והנה מצינו להו"ל במדרשם דמקושיש לש"ש נתכוון שידעו העולם הגם שנגזר עליהם למות במדבר אעפ"כ חייבים במצות התורה [ע"י קדושת לוי ב' שלח] ונראה שהעולם טעו לחשוב ולומר כיון שעומדים למות הוי ככבר מתו והם הפשיים מהמצות וזה טעות גדול ו') עכשיו ראיתי דר"י ב"פ וחקירתיו בראשונה תליא באשלי דברבי והוא פלוגתת הטור"ו והש"ך בס' י"ג, דהב"ה והטור"ו ס"ל דאין טעם היתר ב"פ משום דשחיטת אמו הוי כשחיטת עצמו אלא דכך גז"כ כל בבחמה תאכלה והש"ך ס"ל דהוי כשחוט, וע"י בת"ש ס' י"ג סק"ז ובתשו' בי"צ יו"ד ח"ב סק"ל. ודוק היטב בכ"ה.

מתת' יחזקאל גוטמאן

צו.

ב"ה באקארעשט

ראיתי בחוברת ג' אות פ"ט קישוית גדול אחד שו"ב מכאשאשאן מש"ס קרושין ל"ו: שכל מצוה התלויה בארץ אינה נוחגת אלא בארץ, ומסקינן שם תלויה חובת קרקע ופירש"י ז"ל גדולי קרקע כגון תרומות ומעשרות, [לא העתיק לשון רש"י בסגנון] ומקשה א"כ גם מצות חד' מינים לא יתנהגו בחו"ל? ע"ש, אבל אני הצעיר בענייני לא זכיתי להבין קושיתו על תורה שלמה שלנו מצוה גדולה וחשובה הנוגעת קרוב לאלפים שנה בכל תפוצות הגולה ברשפי אש שלחבת אהבה חשוקה ונעימה לאבינו שבשמים, דהנה באמת בשנדקדק בלשון רש"י ז"ל נראה שדקדק בלשונו השחור, וז"ל הקדוש אות באות חובת קרקע שמוטלת על הקרקע או על גדוליו כגון תרומות ומעשרות חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש ערלה כלאים, וכל אלו הם חובת

קרקע ממש לא חובת הגוף דהכי מי שאין לו קרקע עם תבואה יחייב ג"כ בתרומות ומעשרות? הלא יכול לקנות ולאכול תבואה שמתקנת במעשרות כדאורי ובטח לא הייבא הכתוב בזה בשני מעשרות, וכן „הלה“ אינה חובת הגוף שהרי יכול לקנות עיסה שכבר נתקנה בחלה, וכן „לקט שכחה ופאה“ מי שאין לו שדה אין חיוב באלו בלשון הכתוב ובקצרכם את קציר ארצכם לא תבלה פאת שדה לקצור שאם יש לו שדה מחייב בפאה ולקט וכו', אבל אם אין לו שדה יכול להיות בא"י ולא יתחייב בכל אלו כלל, וזה מדויק מלשון הגמ' שם ל"ט. והכתוב שדך פירש"י המיוחד לך וחור"ל לא הקנו לך מן השמים, אבל בני"ד הד' מינים הגם שהם גדולי קרקע אבל באמת הם חובת הגוף ממש, שגם מי שאין לו אילן אתרוג ותמר והדס וערבה מחייב לקנות לקיים ולקחתם לכם משלכם דהלא קונים ג"כ אתרוגי חור"ל בגוף אתרוגי קורפי — רק שיש עליהם חשש מורכבים — והלא ראינו שעל הפסוק בכל מושבותיכם תאכלו מצות (שמות י"ב) פ"י המבולחא מובא ברש"י שהוא למעט שתהא ראוייה לאכול בכל מושבותיכם פרט למע"ש וחלות תודה שאינה ראוי' לאכול בכל מושבות אלא בירושלים, עי"ש, ועי' ש"ח דק"ל בכל מושבותיכם ל"ל דהא חובת הגוף הוא, י"ע שגם אם אין לו קרקע מחייב ליקח חטים ולאכול מצות בלילה הראשון לקיים בערב תאכלו מצות, ועי"ש בגמ' ל"ז: מושבות דכתב גבי מצה למ"ל פירש"י כיון דחובת הגוף היא פשיטא דנוהגת בכל מושבות, ולפי דברי השואל חור"ל הלא גם מצה חובת קרקע שהחטים הם גדולי קרקע והי' צריך לחבות מושבותיכם שצריך לאכול בכל מושבות.

ועי' פט"ג או"ח סי' תנ"ח משבצות ס"ק א'. ובא"י יום א' [פ"י מן התורה] ה"ה ח"ל מצוה שאינה תלויה בארץ נוהגת בב"מ ומדברנן ה' ימים בכל מקום, הרי כתב בפשיטות גמור שזה אינו תלוי בארץ, ועי' תוס' שם ל"ז: ד"ה כל מצוה התלויה בארץ שגם חלה דומה לחובת הגוף שהרי בא"י גילגול עיסה שהאדם עושה והלכך דין הוא שינהג בב"מ אפילו בחור"ל אבל תו"ם אינן מוטלת אלא על מי שיש לו קרקע ודמי מפי לחובת הארץ, גם מפשיטות לשון הגמרא דפריך והרי תפילין ופס"ח דכתוב בהן ביאה ונוהגין בין בארץ בין בחור"ל, ופירש"י תפילין אישכחן במטה דמתין כרבנן אמוראי דבבב' דמנחי תפילין, גם פט"ה פ"י התוס' דמצינו דר"ג ברי' דר"י [בן הוא הגירסא לפנינו] ה"י לו פט"ה [במדות י"א] גם המהרש"א שם מקיים זה הפ"י דמקשה מדאשכחן כמה אמוראי דבבב' קימו אותן, וכן נוכל לאמר גם בחד' מינים דאשכחן כמה אמוראי דבבב' דקימו אותן, דאמר להו שמא לא לחנהו דמוכנו אסא אשון חלינו ואי לא דרישנא לבו כר"ט [סוכה ל"ד:] ד"א ברי' ממשי ל"י ומייתי ל"י ואמר דין גורא בעינא דשמונא [שם ל"ה], ומדוע לאחר שמחלק בין חובת הגוף לחובת קרקע לא מקשה

גם מד' מינים מדוע נזהגין בהן בחול' אלא שמ"מ שאין שום סכרא לאמר שאלו הם חובת קרקע וע"י שם תוס' ד"ה הרי תפילין בסופו דלעילם היו יודעים המצוה שהוא חובת קרקע נקראת תלין בארץ אע"כ דלא כתיב' בהו' ביאה ע"ש. מכל הדברים והאמת האלו נלע"ד דלית דין צריך בושיש דהד' מינים נקראים חובת הקוף וגם בארצות פורנו נקיים מצותו כדא"י ביום הראשון מדאדחתא יבשאר הימים מדרכנן, ומה שמען השואל על מאה"ב באספנס את תבואת הארץ, זה קאי על הזמן שבה"ס יהי' בזמן האספסוף ואם בעת בעונותינו אין אנחנו אוספים הלא זמן „אסיפה" לכל הוא ואחרים אוספין. נקזה באמת שנקרוב נבוא לארצנו ונקיים באספנס את תבואת הארץ אכיל.

הק' יוסף צבי כ"ץ רב דפה

צה.

ב"ה באקארעשט

ראיתי בקבוצי אפרים חוברת ג' אות פ"ה לענין ד' מינים מה שנוהגין עתה אחר החורבן בחול' ? וכו'. כל שאין כאן שום דבר קוש' להמעין היטב בכתובים ובפירושים, כי הכתוב אך בחמישה עשר יום וכו' באספנס וגו' תחוננו וגו' מדבר בהג' הסוכות לענין הגיגה ולעבר השנה באדר שיהי' חג הסוכות בזמן אסיפה ובסוף הקיץ מטעם המבואר להלן, במבואר בתו"כ [אמור כ"ג-ל"ט] בש"א יוכל יהי' אדם ביו"ט ת"ל אך וגו' באספנס וגו' עבר את השנה שתעלה החג באסיפת הפירות, עיין בהתו"מ ובאספנס ד"ל לעשות שחג הסוכות יהי' תמיד בזמן אסיפה להזהר על העבור לקבוע השנים בתקונם שיבואו המועדים בזמנם וכו' בכל מועד, פסח אביב, שבועות קציר הימים, וסוכות אסף, ומבואר בשו"ת או"ח סי' תרכ"ה בזה ואע"פ שיצאנו ממצרים בחודש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו זמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתו בהם שהם במצות חבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה סוכות בחודש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה בזה נראה לכל שמצות המלך הוא עלנו לעשותה. עכ"ל, ואם לא יעברו השנה בתקוננו יבוא החודש השביעי קודם זמן האסף ולפעמים באמצע הקיץ ולא יהא מינכר שעושה הסוכה לשם מצות סוכה.

ומצות ד' מינים בא אה"כ בפסוק ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' ואמרינן בגמרא [סוכה י"א] ולקחתם שתהא לקחה ביד כאו"א ומפורש בתורה מתימה שלא יכרך אחד בשביל חבירו באתרוג של חבירו כגון אם חבירו הוא ע"ה ואינו יכול לכרך,

ומקשה יש בזה אך צ"ע ר"ל מטעם זה תיפוק לי' דהני כמו כל מצוה שבגופו תפילין ציצית ובדומה וכו' הרי לנו בפירוש ישר' מינים מקרי מצוה שבגופו, וזה שצוותה לנו תוה"ק מצוה זו בסבות אינו מטעם אסיפת הפירות, כי חוץ מזה שאם היתה מזה הטעם הנה החיוב רק על מי שיש לו קרקע ושישמה במיני התבואות והפירות שאסף כתבנות מעשרות וצבודים [והיו נוכל לאמר שהיא חובת קרקע] אבל לא יהיה החיוב על כ"א מישראל [גם בזמן הבית מי שהוא עני ואין לו קרקע לטמחה מה זו עושה אם חבירו העשיר אסף אוצרות תבואותיו? ולמה דוק במסות תמרים?] ועתה אחר שצוותה לנו תוה"ק לכל בר ישראל ובד' מינים מיוחדים אחרים, לולב וכו' הוא מטעם עפ"י מ"ד במד"ד בס' אמור, ולקחתם לכם ביום הראשון א"ד אבן משל לשנים שנכנסו לדין ואין אנו יודעים מי נצח אלא מי שנושא ענפי תמר בידו הוא נצח, כך כשישראל יוצאין בסוכות ולולבין ואתרוגים בידיהם אנו יודעים שהם נצחו, ומובא בתורה התמימה בזה, והביאור הוא משום שהם הסוכות הוא אחר וזה"ש ומלחמה בין ישראל ובין הקטנור ואין אנו יודעין מי נצח והיו הלולב לאות שנצחו ישראל ויצאו זכאין בדין וכתב ע"ז בספר להם שלמה [הספר' סי' שנ"א] וז"ל לפי שבמנהג המנצחים להוליך ולהזמין בידיהם עצי תמרים לאות נצחון עכ"ל [ועוד נמצא הרבה טעמים על הד' מינים במדרשים ובמפרשי התורה ע"ן בטעמי המנצחים ע"ן לולב סי' תשצ"א] ה' ירחם על עמו שאנחנו נה" מן המנצחים ובל"ג בב"א.

זיכא בר' חיים אר"י זלה"ה נין ונכד לבעל השל"ה זי"ע ועכ"א

חשמוניה [ידועה רשמית]

אנחנו הסטודנטים הלאומיים מבוקארעסט יכולים לבשר בכל ערי רומניה כי ביום כ"א כסלו יסדנו ישעורי-ערב פעם אחת בשבוע, ע"י המורה העברי אמר-פדגוגי יעקב תגר עפ"י השטח המבצית עברית בעברית, בו בערב עיברנו גם נשר-ספרותי כשביל כבוד האוהדים הנכבדים; הדקטור יעקבזון חבר הועד הפועל הציוני, והאדון ליכטהיים המזכיר שלו אשר הוא אחד מן המיסדים הראשונים של אגדת הסטודענטים, "חשמוניה" בברלין, בעברם דרך עירנו בבואם מן הקונגרס הציוני שהיה בגליץ, הדקטור יעקבזון דבר צרפתית על דבר השקל וע"ד הציונות בזמן האחרון, והראה לדעת כי דוקא עכשו בעת כזאת בשעה שאור וחורשך משתמשים בערבובי, בשעה שטובי צעידנו נמצאים על שדה-המלחמה מוכרחים אנו להרחיב ולהגדיל את חוג עבודתנו, להתעורר התעוררות שלמה ולאמץ לאסוף את "השקל" ולהראות לכלם כי גם לנו יש קרן קיימת, יסוד נאמן אשר עליו להשען. והאדון ליכטהיים דבר איטלקית: ע"ד הסטודנטים הציונים בגליץ, איך

הם מתעניינים בעברית ובכל דבר שנוגע ללאומיות, ובמריצת דבריו אמר; כי עלינו הסטודנטים ללחום בעד עמנו, בעד היהדות, ובעד קיום לאומנו עד כלות הנפש, ולהרים את דגלנו מעלה מעלה עד אשר נהיה על בסיס נאמן וחזק, ובקש גם מאתנו להשתדל בעבור השפה-העברית, משום שעניי כל הציונים עלינו, על הדור החדש לכן נוטל עלינו החובה להפיצה ולהרחיבה, במחויבות כפיה סואנת השיב הקהל את רגשותיו העמוקים לאדונים הללו. אח"כ דבר רומנית אחד מהסטודנטים מר פיינגולד אדנות המשורר ה. נ. ביאליק, והיושב ראש שלנו מר פלדשטיין נתן דו"ח מהקונגרס הציוני בגליץ, ובזאת נסגרה הישיבה. ובמוצש"ק כ"ג לחודש זה היתה לנו עוד הפעם ישיבה ספרותית, הפעם היו מלבד הקודמים גם הרב ד"ר נמרבור ואחדים מאגודת „סיני“, היו"ר פתח הישיבה בנאום קצר ובברכה על שפתותיו להאורחים החשובים, אח"כ דבר ראשונה האדון ליכטהיים, ונתן דו"ח ארוך ע"ד המצב עתה בא"י, אחריו דברו הד"ר יעקבזוהן, והד"ר נמרבור אדנות תנועת-הציונות בכלל ובפרט, ונאומיהם עשו רושם כביר על קהל השומעים. כללו של דבר האספה הזאת היתה רבת ערך ורשומה תהי' הקוקה על לבנו לאורך ימים.

מאת הועד

צט.

ב"ה טערגאווישטע

חקירה בדבר השם „קידושין“

בעת סדר קידושין אחד שסדרתי זה לא כבר בקהלתי, נשאלתי מאת אנשים יודעי ספר לבאר להם ביאור מספיק ענין השם קידושין שהוא נשואי איש ואשה ע"פ החוק, מאין מקורו ומוצאו? כי בתורה מצינו שהנשואין נקראו בשם קיחה, ולדוגמא כי יקה איש אשה [דברים כ"ב] כי יקה איש אשה חדשה [שם כ"ד] וכן הרבה בתורה, וגם בשאר כה"ק מצינו במדה מרובה ענין הנשואין בשם קיחה, כידוע לכל קורא במקרא בשום לב, וא"כ הדבר מאחב שהוא שם חדש אשר פי כתבי הקדש לא יקבנו, א"כ באיזה דור מן הדורות וע"י איזה מאורע מן המאורעות הזמן נחתש ע"י חכמי הזמן ההוא? ויען ששאלה כזאת היא בטח מענינת, לכן אסרתי לתת את תשובתי גם לפני קוראי הקב"א.

הנה כבר בגמרא קראו לזה השם קידושין לישנא דרבנן, וגם הוסיפו שם טעם ופירוש במובנו של שם זה במבואר בתלמוד [קידושין ב':] ונתני התם האיש קונה [פי' כי פרק ראשון מתחיל באשה נקנית ופרק שני מתחיל בהאיש מקדש, ומקשי הגמרא שישנה גם שם בפ"ב האיש קונה] ומתריך מעיקרא תני לישנא דאורייתא ולבסוף תני לישנא דרבנן והאי לישנא דרבנן דאסר לה אכ"ע כהקדש. הנה עפ"י דעה זו של הגמרא

זה השם „קידושין“ אינו כולל בעצמו כ"א מושג האיסור, ר"ל שתהא האשה הנשואה אסורה לכל שאר העולם, וכן הרי את מקורשת לי, פירושו מיוחדת לי, א"כ קשה מלבד שהלשון מקורשת לי חסרה הבנה, דמדוע לא יאמר מלית זה מקודש לי [ע"ש בתוס'] עוד יותר תקשה, מה הניע לב חכמי ישראל לעזוב לישנא דאורייתא ולכנות את הנשואין בשם חדש אם לא כונו לתאר בזה גם מושג חדש הגולד בזמן מאוחר, אולם שתהא א"א אסורה לכל העולם כלל וכי זה היה מושג חדש? ועוד, מנוסח ברכת אירוסין המבואר [בכתובות ז':] שהיא; בא"י מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין, נוכל להביא רא"י ברורה, כי השם קידושין הוא רק מענין קדושה כטובן מאליו, אשר ע"כ עלה על לבי להבין הדבר באופן שאבאר, כי השם היה „קידושין“ נולד בזמנו של עזרא הסופר המהיר בתורת משה אשר הכין לבבו ללמד בישראל חוק ומשפט, וזה השם נולד בימים ההם ע"י מאורעות אותו הזמן, כי הלא ידענו מספריהם של עזרא ונחמ"י כי תועבה נעשתה בישראל בימים ההם שהרבה מן עולי הגולה היו לוקחים להם נשים נכריות מכל אשר בחרו, והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות [עזרא ט'—ב'] ומן החטאים האלה בנפשותם היו לא לבד נעדים פנוים, כ"א גם אנשים הנשואים מכבר לנשים מן דת ישראל בגרו באשת נעורים לקחת להם מבנות עם הארץ, ואף יד הכהנים ולוים היתה במעל הזה, עד שכל החרדים בדבר אלהי ישראל התמרמו על דבר זה כי הנשים הנכריות הסכו את לב בעליהן ובניהן מן תורת אל חי אחורנית, וזה האיש הנעלה הוא עזרא, נפשו עליו תאבל ע"י, ולבו על כל גדותיו מלא תאני, ואנ"י, כמו שיספר לנו בספרו: וכשמעי את הדבר הזה קרעתי את בגדי ומעילי ואמרמה משער ראשי וזקני ואשבה משומם [שם ג'] וכן עוד שם; לחם לא אכל ומים לא שתה כי מתאבל על מעל הגולה [שם י'—ו']. וע"כ בקנאתו לאלהיו ובאהבתו לעמו, קם בכל כחו נגד השעורירה הזאת, ותהי ראשית מלאכתו להרים מכשול הזה מדרך עמו, ולהבדילו מן הנשים הנכריות, וכדי לעשות הברל בין הזוג עם אשה צנועה מבנות ישראל ובין החתן עם בת אל נכר, קרא להחתן הזה בשם תועבה ולזווג הנ"ל קרא בשם קדש ה' אשר מן שם זה נעשה אח"כ השם קידושין. כזאת ראינו אצל מלאכי הנביא [ולפי דעת קצת מהו"ל עזרא זה מלאכי. ע"י מגילה ט"ו]. המדבר מן המאורע הנ"ל. וכה דבריו; בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל בירושלים כי חלל יהודה קדש ה' ובעל בת אל נכר [שם ב'—ט']. ובלי ספק שגם מכה אותן המאורעות התקינו אנשי כנסת הגדולה לברך בשעת הנשואין ברכת אירוסין, שע"י זה יתעוררו הלבבות כי הזווג עם אשה צנועה מישראל, הוא קודש לה' בהיפך מן החתן עם בת אל נכר, ולכן חתימת הברכה מקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין.

נתן שמואל ישראלאוויטש שו"ב ומו"ץ בפה"ק הג"ל

א.

דיא תוה"ק ברענגט אין פ' שלח, וידבר ה' אל משה לאמר שלך לך אנשים ויתרו את ארץ כנען. גאטט האט געזאגט צו

משה שיקע דיר מענשען אונד זיין זאללען אויסשפעהען דאס לאנד כנען וגו'. לאמיר גענוי בעטראכטען דעם גאנצען ענין פאן דער מעשה מרגלים וואס זיי האבען געמאכט קריענען אללע יודען אויף משה ואהרן זאווער עס שטעהט וילוננו על משה ועל אהרן כל בני, אין וויעדער שטעהט ויבכו העם בלילה ההוא דרשין דארויף דיא תז"ל אמר הקב"ה הם בכו בכי של חנם ואני אקבע להם בכי לדורות, דאס מיינט מאן דיא נאכט פאן תשעה באב וואס מיר וויינען אין קלאגען אויף חורבן שאן באלד צוויי טויזענד יאדערע, וויא אויך דיא גאנצע גזרה פאן אינזער יעטצטיגען גלות ציהט זיך נאך פאן דאמאלס זאוויא דה"מעה ברינגט אין תהלים וימאסו בארץ חסדה ווייל זיין האבען פערמיסעט אין דעם גלייטשיגען לאנד דאדורך וישא ידו להם להפיל זרעם כגוים ולזרותם בארצות, קעננען וויר דאך אייגענטליך ניכט פערשטעהען ווארום זאללען וויר זאמפל ליידען דעם חטא פאן אונזערע עלטערן, וואס זענען מיר שילדיג וואס אינזערע עלטערן האבען געזינדיגט? נור אבער דער אמת איזט אבותינו הטאו אונזערע עלטערן האבען געזינדיגט ואנחנו עונותיהם סכלנו אין מיר ליידען נאך יעטצט דיעזעלבע זינדע, אונד אום צו וויססען וואס האבען אזוינס אונזערע עלטערן געזינדיגט וואס דאדורך איז אויף זיי גגור געווארדען זא איינע שטרענגע גזירה? דארפען וויר קיין סאך זוכען, ווייל וויר פינדען עס אין אביגער סדרה וויא גאטט האט געזאגט צו משה עד אנה ינאצוני העם הזה ועד אנה לא יאמינו בי ככל האותות אשר עשיתי בקרבם ביז וויא לאנג נאך ווירד מיך דיעזעס פאלק ערצירנען אונד ביז וויא לאנג נאך ווערדען זיא אן מיר ניכט גלויבען טראץ דיא אללע צייכען וועלכע איך אין איהם געטון האבע, אלזא שטעהט בפירוש דאס דער גאנצער עוין זייערער איז געוועזען, וואס זיי האבען נישט געהאט אמונה אונד בטחון אין השי"ת, איזט דאך קשה, וויא קאממט עס, אונזערע עלטערן וואס זיי האבען מיט זייערע אויגען געזעהן קריעת י"ם אין דיא אללע נסים ונפלאות וואס השי"ת האט מיט זיי געטון אין דער מדבר, זאלל אסענדע אויספעהען אויף זייערע געדאנקען אז השי"ת ווירד זיי ניכט קעננען ח"ו ברינגען קיין א"י אין זאללען אין דער היינ-זיכט פערלעיערען דעם בטחון אין אמונה? דאהער אום דעם גאנצען ענין צו פער-שטעהען, קעננען וויר אויף דער ארט זאגען; עס גיבט צווייערליי ארטען פאן אמונה אין בטחון: (1) דיא אמונה אין בטחון דאס השי"ת קאנן אויך העלפען דארט וויא דער דרך הטבע האט זיך אויסגעלאסמ, איזט טראסצדעס יעדער איינ-ציגער וועלכער טראגט נור דעם נאמען יוד ווייסט אונד גלויבט אז השי"ת קען העלפען אונד טון נסים ונפלאות חוץ מדרך הטבע. (2) איזט פארהאנדען איינע ארט פאן אמונה אין בטחון צו גלויבען אז גאטטעס הילפע ווירד זיכער קאממען.

וועגן אויך אללע אויסזיכטען אויף הילפע זינד אויסגעשלאסען, זאלל אלס דער מענש גאר נישט נאכדענקען, זאנדערן ער זאל האבען דיא פעסטע אמונה אין בטחון אז גאטטעס הילפע ווירד זיכער קאממען, אין הש"ת ווירד איהם ח"ו נישט פערלאסען, זאללען וויר זעהען ביי יעדער איינציגער זאכע וועלכע פאסירט דעם מענשען אין דער מענש האט נישט אויף גאנץ בעשטימט דיא הבטחה פאן הש"ת אז ער וועט איהם העלפען, זא קאנן דער מענש נישט זיין גאנץ פערזיכערט דאס הש"ת ווירד איהם העלפען, פיללייכט האט ער נישט דיא ווערט בייא גאטט אז ער זאלל איהם העלפען, וואס דענן? דער מענש דארף האפען אין בעסטען צי הש"ת דאס ער זאלל איהם העלפען, דאס פראגט טאן אויך דעם מענשען וואנן ער קאממט פאר דעם ביי"ד של מעלה, צפית לישועה, דאס הייסט, האסט דא ביי יעדער איינציגער זאכע וואס האט היך פאסירט נישט פערלאזען דיא האפנונג אין הש"ת דאס ער קאנן דיר העלפען? אין פאללס דיא ישועה קאממט ח"ו גיכט, דאמאלס זאלל דער מענש אנערקענען, דאס דיא מניעה איז נישט פאן הש"ת דאס ער איזט ח"ו נישט דער בעל היכולת, זאנדערן דיא מניעה איזט נור פאם מענשען זיינע מעשים האבען דאס גורם געוועזען, דאגעגען אבער ביי דער-יעניגער זאכע וואס דער מענש האט דיא הבטחה שלמה פאן הש"ת דאס ער וועט איהם העלפען, דאמאלס דארף דער מענש גאר נישט נאכדענקען, זאנדערן ער זאלל גלויבען באמונה שלמה אז גאטטעס הבטחה ווירד בודאי מקיים ווערדען, זאווייט וויר זאגען אויך יעדען טאג אין דיא י"ג עקרים **אני מאמין בביאת המשיח ואע"פ שיתמהמה עכ"ז אחכה לו בכל יום שיבא ויגל דא-הויף האבען וויר דיא הבטחה פאן הש"ת דאס דער גואל צדק ווירד קאממען ב"ב, דאסוועלכע איזט אויך דער ענין וואס אינזערע עלטערן זינד נכשל געווארדען אין דער מדבר, נור פאראללעס ווערדען וויר מקדים זיין דאס וואס דער אוהל יעקב ברינגט אויף כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, גיכט ער עס צו פערשטעהען מיט איין משל, לאמיר זעהען עס איזט פערהאנדען איין ארמער וואס פערדיענט זעהר שווער זיין פרנסה אין דאצו איזט ער נאך קיין עה"ר איין גראסער פאמיליענפאטער זא דאס אללעס וואס ער פערדיענט קאממט ער אויס בצמצום גדול, אלזא ווירד צו דעם ארמען מאנן קאממען איינער אין איהם זאגען: וואצו ברויכסט דיא אללעס אויסגעבען וואס דיא פערדיענסט אונד דיא ערשפארסט גאר קיין פערמעגען, זעהע אונד בעשטרעבע דרך זאללסט יעדען טאג ערשפארען פאן דיין פערדיענסט ביז לאנגזאם לאנגזאם ווירסט דא, קאממען צו איין קאפיטאל אין ווירסט דיר קעננען קויפען איין אייגען הויז אום זאללסט נישט זיין געצווינגען צו צאהלען דירה געלד אין אללע מאל מגלוגל ווערדען אויף איין אנדער ארט,**

דער ארמער ווירד איהם שען אויסהערען אין ווירד זיך איהם צולאכען אין דיא
 אויגען אין איהם אנשווארטען, וויא קאנן דיר גאר זא איין אידעע איינפאללען
 איך זאל מיך אין מיינע גאנצע פאמיליע ברינגען אין דחקות מיר זאללען נישט
 עסטען זאמט דאס שטיקעל בראט, וועגען דעם ספק איך זאלל מיר צוזאממען
 לעגען זאפיעל דאס איך זאלל מיר קעננען קויפען איין הויז, ערסטענס ווער ווייסט
 אב איך ווערדע זאפיעל לעבען ביז איך זאלל זוכה זיין צו קאממען צו איין
 אייגען הויז, אונד וואנן איך ווערדע שאן יא ערלעבען אוף דער עלטער, אלזא
 זאלל איך דאס רוב פאן מיינע יאהרע לעבען חיי צער אום איך זאלל האבען
 דאנן אויף איינע קורצע צייט תענוג, זא איזט געוויס דאס רעכט מיט דעם
 ארימאן, דאס ער קאנן אויף זיך נישט געהעמען הונגער אין דחקות זא פיעלע
 יאהרע וועגען דעם ספק פיללייכט ווירד ער עררייכען איין אייגען הויז, דאנעגען
 אבער דארט וויע דער מענש בעזימט צו איין אייגען הויז, נור אבער ווייל זיין
 פרנסה איזט בעזימצום איזט ער געצווינגען צו לייהען געלד אין צאהלען פראצענט
 אום ער זאלל קעננען לעבען בהרחבה דאמאלס וואנן עס קאמט צו איהם איינער
 אונד זאנט איהם: בערעכנען דיך נור גוט, פאללס דוא ווירסט דיך זא אויפפיהרען,
 ווירסט אלס לייהען געלד אונד צאהלען פראצענט, זא קאננט דוא דאדורך נאך
 פערליערען דיין הויז, דאהער איזט מיין ראט זאללסט דיך בענגיגען מיט דעם וואס
 דוא פערדיענט אונד זאללסט נישט מאכען קיין חובות אום זאללסט נישט גע-
 צווינגען זיין דאדורך דיין הויז צו פערליערען, אלזא ווער עס איזט נור איין
 מענש מיט בערעכנונג, ווירד געוויס דיעזען ראט בעפאלגען, דענן דער מענש האט
 דאך פאללקאם רעכט, דאס זינד אויך דיא חז"ל פרמז מיט דעם אויסדרוק
כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב, דארט וויא דער עוה"ב זאלל זיין איין
 ספק אב דער מענש האט איהם, אין דער מענש דארף זיך ערשט פלאגען דאס
 רוב פאן זיינע יאהרע אום ער זאלל זיך ערווערבען עוה"ב, דאמאלס העטטען זיך
 דיא מענשען געוויס פערמיעדען דאס צו טון, דענן עס איזט דאך ערסט איין
 צווייפיעל אב זיא ווערדען דאס עררייכען, ווייל אבער **כל ישראל יש להם חלק**
לעוה"ב אללע יודען האבען איינען טייל אויף יענער וועלט, נור דער מענש ברויך
 זיך משתדל זיין אונד מצטמצם זיין דיא תענוגי העוה"ב אונד נור טון מצות ומעשם
 אום ער זאלל ח"ו דאס הויז דאס מיינט מאן העוה"ב נישט פערליערען, זא דארף
 זיך דאך דער מענש בודאי משתדל זיין אונד געהען בדרך הישר אום ער זאלל
 זיין חלק עוה"ב נישט פערליערען, אויך בייא אונזער עיני קעננען וויר איין עהנליך
 ביישפיעל געבען, לאמיר זעהען אז איינער ווילל קויפען איין חז"ל אין בעמערקט
 דאביי דאסס דאס הויז ברויך האבען פיעל רעפאראטור אונד ער ווירד פיעל מיהע

האבען ביז ער ווירד דאס חיוז אין ארדנונג ברינגען, זא ווירד זיך דער מעגש געוויסס צוריק ציהען פאם גאנצען קויף דען וואצו זאלל ער אויף זיך נעהמען זא איינע ארבייט, ער קענן דאך מיט זיין געלד נאך זוכען אונד פינדען זא איין חיוז וואס עס ברויך ניכט האבען זאפיעל מיהע, דאגעגען אבער דארט ווא עס פאללט איהם איין חיוז בירושה, הגם דאס חיוז ברויך פיעל רעפאראטור, טראצדעם ווירד ער זיך ניכט צוריקציהען זאנדערן ער ווירד זיך אללע מיהע געבען אום דאס חיוז אין בעסטער ארדנונג צו ברינגען, דענן דארט ווא דאס חיוז איזט זיין אייגענטום ווירד ער געוויסס ניכט צו לאססען איינען אנדערן דאדורך וואס עס ברויך האבען פיעל רעפאראטור, דערזעלבער פאלל איזט אויך געוועזען מיט דיא אנשי המדבר, ווען זיי העסטען באמת געהאבט דיא אמונה דאס א"י איזט זייערס נור עס איזט געוועזען אין פרעמדע הענדע וואס זיא האבען עס מיט אונרעכט געהאלטען, זא העסטען זיא פאן קיין איינציגער שוועריגקייט צוריק געטרעסטען אונד זיך ניכט געוועזען פאם לאנד מייאש געוועזען, דען זיא העסטען געוואוסט דאס זיא ווערדען דאנן זיכער האבען דאס לאנד, דיא אנשי המדבר ווארען אבער אין צווייפיעל אב דאס לאנד ווירד זיי געגעבען ווערדען, אכצוואר זיי האבען גע- גלויבט דאס הש"ת ווירד זיי בודאי געבען דאס לאנד, אונד ווייל איינערזייטס ווארען זיי אין צווייפיעל אונד דאס לאנד איזט אויך נאך ניכט געוועזען זייערס, דאדורך זאווייט זיי האבען געזעהן דיא שוועריגקייט אין מלחמות וואס זיי ברויכען דאביי האבען, זא האבען זיי בעגאנגען זיך צוריק צוציהען אונד געזאגט עס איז נוכט כדאי דאס וויר זאללען אונז דורך דעם לאנד אין איין סכנה הערינלאסען, אונד זא האבען זיי שאן געפונדען פערשיעדענע תירוצים אונד מענות אויף דעם אונד געזאגט עס איזט ארץ אוכלת יושביה אונד דערגלייכען, דאמיט זינד זיא אין איין גראססען אירטום העריינגעפאללען, דענן וויפיעל מאל האבען זיי געהאבט דיא הבטחה פאן הש"ת דאס דאס לאנד געהערט זיי, אונד דיא הבטחה ציהט זיך נאך פאן דיא הייליגע אבות זאווייט עס שטעהט אעלה אחכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני וגו' כאשר נשבעתי לאברהם, דאס האט הש"ת מרמו געוועזען צו משרע"ה מיט דעם אויסדרוק שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן לך"ו, דאס הייסט, זיי זאללען געהען מיט דער כוונה אונד אמונה דאס איך גיב זיי דאס לאנד אהנע איין שום ספק, פאללס זיי ווערדען געהען מיט דעם געדאנקען, הגם זיי ווערדען זעהען דאס עס ברויך האבען פיעל שווי- ריגקייטען ביז דאס לאנד ווירד זיין אין זייערע הענדע, זא ווערדען זיי טראצדעם ניכט צוריק טרעסטען, דענן וואס ווענדעט דער מעגש ניכט איין וועגען איינער זאבע וואס געהערט איהם, דאס האט אויך הש"ת געזאגט צו משרע"ה ער אנה

לא יאמינו בי בכל האותות אשר עשיתי בקרבן, זיי האבען געברויכט בערעכנען, דאסס דאס וואס איך האבע זיי הערויס גענאממען פאן מצרים אין זיי געפיהרט אין דער מדבר, מסתמא איז עס ניכט געוועזען אומזאנסט, אין דיעזער אירטום פאן אונזערע עלטערן איז ביז הייטיגען טאג געבליעבען, דענן לאמיר זעהען וועגן יעדער יוד זאלל וויססען זיכער דאס ער קאנן ערציהען זיינע קינדער לתורה ויר"ש אין ער איז אויך זיכער אין דער הבטחה פאן ולמדתם אותם את בניכם וואס אין דעם פסוק לעגט איינע דאפפעלטע כונה (1) איין לשון צו אז יעדער יוד איז מחויב צו לערנען זיינע קינדער תורה אונד (2) איין לשון הבטחה, פאללס איהר ווירד נור וואללען זאט מן ווירד איהר געוויסס קענענען אויספיהרען, זא העטמען געוויסס דאס רוב יודען דאס געטון, אונד העטמען ניכט צוריק געטרעטען דורך דיא גראססע הוצאות אונד שוועריגקייטען וואס עס איזט דאציי פערבונדען, אונד העטמען אויך ניכט נאך געדענקט וואס ווירד דאס ענדע זיין פאן מיין קינד וואן איך ווערדע איהם נור לערנען תורה, דענן דארויף האט ער דאך דיא הבטחה פאן הש"ת ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, אונד וויעדערום וואנן יעדער יוד זאלל האבען דיא אמונה אין בטחון פאללס ער ווירד היטמען שבת זאוויע עס געהער צו זיין זא ווירד איהם אויך הש"ת בעשעערען זיין פרנסה, אומגעקעהרט אין דעם זכות ווירד ער פאן קיין שלעכטעם ניכט וויססען זאוויע שלה"מ ברינגט ושומר מצוה לא ידע דבר רע, זא וואלט געוויסס ניעמאנד מחלל שבת געוועזען, אבער ליידער בעוה"ר פעהלט ביי אונז דער עיקר אמונה אונד בטחון, אבצוואר יעדער יוד גלויבט דאס הש"ת איז הבעל יכולת ער קאנן העלפען ער דענקט זיך אבער ווער ווייסט אב ער ווירד איהם העלפען, דאדורך פאללס עס איזט דיא רעדע ער זאלל געבען זיין קינד איינע יודישע רעליגיעזע ערציהונג, זא זאגט ער: וויא הייסט? ווא קאנן איך מיין קינד מאכען פיר איין במלך? אדער פאללס עס איזט דיא רעדע וועגען שבת היטען, זא אנטווארטעט ער: איך ברינג מיר אויך יעטצט, ווא איך ארבייטע דיא גאנצע וואכע זעהר שווער קוים הערויס דיא פרנסה, איבערהויפט פאללס איך ווערדע נור ארבייטען זעכס טאג אין דער וואך זא ווערדע איך שטערבען פאר הונגער, זא ווירד דער מענש מיט זיין קורצען פערשטאנד אלס אויסדענקען פערשיעדענע תירוצים, אין ער ווירד זיך גאר ניכט בערעכנען אס לעושי רצונו כך לעוברי רצונו, עאכו"כ דארט וויא הש"ת העלפט איהם ניכט וועהרענד ער געהט בדרך הישר, זא ווירד ער איהם דארט ווא ער ווירד מן געגען דעם רצון הבורא בודאי ניכט העלפען, דאס איזט ליידער אונזער חטא וואס דאדורך זינד וויר פערטריעבען ווארדען פאן אונזער לאנד, ווייל דער בטחון דיא אמונה אין רבש"ע איזט געוועזען שוואך, אונזערע עלטערן

האבען ניכט געגלויבט אן דיא הבטחות פאן דיא נביאים, זאנדערן זיין האבען געזוכט הילפע ביי מלכות רומי דאדורך זינד זיא אויך פאם בית שני פערטריעבען ווארען, אויך אים יעמציגען גלות וואנן וויר זאללען האבען דיא ריכטיגע אמונה אין במהון אז הש"ת ווירד אונז שיקען דעם גואל צדק אונד וויר ווערדען פאם גלות אויסגעלעזט ווערדען אונד וויר ברויכען ניכט זוכען הילפע פאן איין אנדער ארט, זא העסטען וויר אויך געטראכט צו זיין איין פאלק מיט אחרות, שלמה אונד זיך ניכט געזוכט צו אסימילירען מיט דיא אנדערע פעלקער, ליידער אבער בע-
 מערקען וויר צו אונזער גרעסטען בעדויערן ווא זעהר פיעלע פאן אונזערע ברידער זוכען מיט אללער מעגליכקייט זיך צוצוגלייכען צום גוי דאס מאן זאלל אין זיי וויא אויך אן זייערע קינדער ניכט ערקעננען אב זיי זינד יודען, דעסהאלב האט אונז הש"ת בעפאהלען אין אביגער סדרא דיא מצוה פאן ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית וויר זאללען אויף אללע פיער עקקען פאן אונזערע קליידער מאכען ציצית עס שטעהט אויך דאביי וראיתם אותו איהר זאללט זיי זעהען, וזכרתם את כל מצות ה', דאס הייסט וואהין וויר ווערדען אונז קעהרען אונד ווענדען זאללען וויר אין זינן האבען גאטט, וויר זאללען וויססען אז עס איזט דא איין גאטט וואס ער איזט איין כל יכול, דיא סדרא ענדעט אויך מיט דיא ווערטער אני ה' אלהיכם וגו' להיות לכם לאלהים, ברויכט איהר פערשטעהען דאס ניכט אומזאנסט האבע איך אייך דיא אללע נסים ונפלאות געטון, זאנדערן אום איהר זאללט מיר אויך זיין איין פאלק פאן אמונה איין פאלק פאן במהון, הש"ת זאלל העלפען דאס בזכות זה זאללען וויר בעגלה ובזמן קרוב אויסגעלעזט ווערדען פאם גלות ב"ב.

פתרון החידה מחוברת ג' הוא: נון.

שמות הפותרים המה: הרב ר' הנוך העניך שאפראן ביוואלאר, הרב הר' יוסף צבי כ"ץ באקארעשט, הר' יהושע גרינבערג שו"ב באיעשט, הר' משה ליב וויין שו"ב בערלאד.

ק.

ב"ה באקארעשט

הנה נדרשתי ללו שאלו ממני, להורות הדרך איך לעשות
מקוה כשרה עביר תקנת בנות ישראל לטהר אותן לבעליהן.
הנה אמר לו בס"ד בקיצור נמדין כל אופני עשיית המקוה מכפור [א"י] באופן
היותר טוב שתהיה כשרה ע"י דתוה"ק לטבול בה לכתחילה בלי שום
פקפק. א) החפירה — עביר הכפור — אשר בעומק הארץ למטה מהנסרים אשר
עליהם עומדים בעת הטבילה, אותה החפירה מדת ארכה ורחבה ועומקה היא באופן
כזו; ארכה ורחבה צריכה להיות 80 צענטים מעטער על 80 צענטים מעטער, ועומק
החפירה טוב שתהיה 2 מעטער עם 20 צענטים מעטער. [הגם ששיעור האמתי הוא
פחות ממה שכתבתי, אך כל האחרונים כתבו שלא לצמצם בשיעור, והמקוה אשר
עשיתי הוא הרבה יותר גדולה ממה שכתבתי לו, יען רציתי להחמיר עליו
אולי אין לו מקום מרה כ"ב, אך מעט הוכרחתי להוסיף על השיעור.] ב) רצפת
הקרקע מהחפירה הנ"ל והדפנות יישגיה היטב שיהיו נעשים מצימענט ואבנים
קטנים [הנקרא באטאן] והטפילה תהיה עבה כדי שלא תובל עפר החפירה לבלוע
מן המים. כי אז הם נחלים והמקוה פסולה, כי מקוה שאינה מעין צריכה להיות
באשבורן כמבואר כ"ז בש"ס ופוסקים, ג) צריך לעשות בהחפירה הנ"ל ד' עמודים
גבוהים בארבעה הזוית שיהיו עולים קצת למעלה משיעור המקוה או בשה עם
השיעור אשר עליהם ינוח הרצפה מהנסרים אשר על המים, גם צריך להשגיח
שהשיעור האורך והרחב והעומק שכתבתי יהיה אחר עשיית הצימענט והעמודים
כנ"ל, ד) אחר שנגמר כל הנ"ל, יניח בהחפירה הנ"ל כפור איין הרבה ויחתוך
אותו להתיכות קטנות כדי שיתכו מהרה, ויכול להתיד ע"י שילבין התיכות ברזל
באש וישליך להכפור עד שימס למים ותתמלא החפירה על כל גדוניה עד למעלה
שישלים השיעור הנ"ל. ה) אחר שנפשה כל הכפור ונתמלא השיעור הנ"ל יסכה
המים ברצפה של נסרים ויסמוך הרצפה על הארבעה העמודים הנ"ל ויעשה בהרצפה
הנ"ל נקבים בשופפת הנאד, היינו ב' אצבעות חזרות כדי שיתחבר מי המקוה עם
המים שאובים שעל הרצפה ויסגר הרצפה במסגר והותם שלא יוכלו לזוז אותה
ממקומה, שלא יוכלו לזוז ולקלקל המקוה הנ"ל. ו) גובה הכתלים אשר למעלה
מהרצפה שעל המים טוב שיהא גבוהים 1-מעטער וחצי, וכה יעשה מעטער אחד
מהנ"ל ימלא מים שאובים כדי שיוכלו לטבול בו ברות, וחצי הנשאר יהיה דיק
כדי שבשעת הטבילה יתעכבו שם המים ולא יוכלו לצאת החוצה, ולא יהיו נעשים

זוחלים ח"ו, וזה פשוט אשר הכותל שלמעלה מן הרצפה צריך ג"כ לעשות מצימענט ואבנים קטנים כנ"ל כדי שלא יהיו המים זוחלין את כ"ו ראיתי להעלות על הגליון באר היטב כל האופנים הנ"ל.

דברי האדם העומד באמונה רבה לפני קדוש ה'

קא.

ב"ה בראילא

הנה ראיתי בקבוצי אפרים חוברת ג' קושיית אחד על קיום מצות לולב וד' מינים בחו"ל בזמנ"ו, ומדוע לא תהי' בטילה כתרומות ומעשרות וכו'? הנה בראשית השקפה נבהלתי מראות מ' היא זה אשר ירשה לעצמו לפצות פה ולהפליט בקולמסו דברים אשר יכו שורש וענף למ"ע של תורה ח"ו קושי' כל זהו בפשט לשון רש"י אפילו יצדק בקושייתו? עוד יחרד לבי ויתיר ממקומו בראותי ממי יצאו הדברים? מלמדן גדול שו"ב מומחה ויר"ש מרבים יוציא בשפתיו דברים לא נכונים לבטל ד' מינים, ולהשחית הכרם ולקצץ בגטעיות מכרם ה' צבאות, ואיך נעלם ממנו משנה שלימה חכמים הזהירו בדבריהם? אפילו אמת יהגה, חכו ודבר שפתיו ברור מללו? וכפרט שכאן אין תורת אמת היתה בפיהו ושפתי כהן לא שמרו דעת, הן מהנושא הקושי', הן מהטעם אשר המציא מקרא במח"כ אשתכיש כהנא ולא כיון יפה כי מה יעשה עם הכתוב בפ' ראה חג הסוכות תעשה לך ה' ימים באספך מגרנד ומיקבך, ושמחת בחגך וגו' הרי שלא תלה השמחה על ד' מינים רק על חה"ס? ועוד לפי קושייתו לקשה עוד גם על מצות סוכה בזה"ז אשר עיקרה ע"ש הסבך, ואנן ילפינן מהמקרא הזה שאין כשר לסבך אלא מפסולת גזון ויקב, גם מהכתוב נהמי' ה' צאו החר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן וכו', וה"ה לבטל מין צומח וגידולי קרקע? ולפי טעמו יקשה ג"כ על חג השבועות שיעיקר היו"ט שלו ע"ש הבאת בכורים וכן נקרא בתורה עש"ו כמ"ש פ' משפטים והג הקציר וכו' וכן בפ' אמור ופ' פנחס ופ' ראה ע"ש. [ומה שאינו תולין ע"ש קבלת התורה אין זה אלא סמך בעלמא] וא"ת הה"נ הבט מ"ש ילקוט פ' ראה ועשית חג שבועות וגו' מכלל שנאמר וחג הקציר בכורי מעשיך יכול אם יש לך קציר אתה עושה יו"ט? ת"ל ועשית חג שבועות וגו' בין שיש לך קציר בין שאין לך אתה עושה יו"ט, וכן יקשה עוד על מצות ספירת העומר בזה"ז מ"ט יש בזה? [ולטהרנו מקליפותנו, זה דרך סוד ולא פשט]. והגם שיש לצדד יען ששייך למצות הבאת העומר ודב"ה אעפ"י שמ"ע שלה בטלה, אבל הל"ת שלה לא בטלה כיון שאנו תופסין הל' בד"א שם במתניתין דהחדש אסור בכ"מ ובכ"ה, וכן איפסקא הלכתא שם ברי"ף

ורא"ש וגם הרמב"ם בהל' מ"א, א"כ גם הספירה לא בטלה, ותדע שהרי תוקף ה' חדש אנו נוהרים בו כ"כ עד שאפי' הגזירה שלא לא בטלה כמ"ש בגמ' מנהות שתקן ריב"ז שיהא יום הנק' כלו אסור, והטעם שם בגמ' שמא יאמרו אישתקד מ' לא אכלנו כל היום? ע"ש. ודוק מינ' גם למצות ד' מינים משום שלא יאמרו אישתקד מי נטלנו לולב וכיו"ב, ועוד וכי כלל הוא דהיני דבטל הטעם בטל גם המצוה? א"כ צא ופרנס כמה מצות שהרמב"ם נתן טעם עליהם כגון לבישת טעטנו, והקפת הראש והשחתת הזקן וכיו"ב שהרמב"ם ז"ל יתן טעם עליהם משום שהעכו"ם הקדמונים היו נוהגין כך, לכן אסרה התורה, א"כ יבא הבע"ד לחלוק גם באלו ולומר שכבר פג טעמן שענינו הראות שאין הנכרים מקפידים ע"ה, אעפ"כ הם מלהזכיר שיהי' ביטל ללאוין אלו וכיוצ"ב, ועוד מה יעשה עם איסור אכילת המין בע"פ משיש ולמעלה שאלויב דכ"ע הוא איסור מה"ל אפי' עבשו ואם קידש בו אישה אינה מקודשת, הגם שיעקר האסור הוא רק בזמן הקרבת ק"פ כמו שילפינ' מהכתוב לא תשחט על המין דם זבה, מ"מ האיסור במקומו עומד, וכבר גילו שגגתו של אב"ה החכמים במה שסמך על טעמי הלאוין של לא ירבה ולא יסור לבבו ונכשל בזה, והטיב אשר דיבר הפרמ"ג בהק' הל' שהיטה שאין לבקש טעמים על מצות ע"ש, ונאמנו דבריו כי מי יוכל להשיג סוד ה' ואין הקד לתבונתו, ואם דורשי רשימות אמרו טעמים על כמה מצות מהיכי תיתי הלא התורה כפטיש יפוצץ סלע אבל לא מצד שהיכי שיבטל הטעם יבטל גם המצוה? ולא עוד אלא שאפילו על איסור הרבנן גזירת חז"ל אשר נתלו ג"כ באיזה טעם מ"מ לא בביטל הטעם יבטל הגזירה ע"ה, ועיין בפר"ה יו"ד סי' קט"ו שהאריך בזה בעניני דרבנן, ומ"כ המקשן רוצה לדמות הד' מינים לתזומ"ע לפטור ולביטול, ידמה איתו לערלה וכלאים ולחדש וכיו"ב לחיוב, וא"ת יען שבמשנה כלל הכל חוץ מאלו? הרי גמ' מפורשת קידושין ל"ד שאין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר וכו' חוץ ע"ש היטב, א"כ ה"נ אעפ"י שנאמר חוץ נוכל לומר תנא ושי"ה, וע"כ צ"ל כן, דהרי במשנה לא מפיך אלא ג' דברים, ובפרטן אתה מוצא הדבה, הדא מ"ש התוס' שם והראש שם שגם חלה היא מהחיובין אפילו בחז"ל אפילו בזה"ז מד"ם וכן הורה הרמב"ם בה' בכורים פ"ה ע"ש שלא תשתכח תורת חלה מישראל, והנה שם בתוס' הטעם משום שצד א' היא דומה לחובת הנזק יען שנתחייב בטעת עשיית העיסה ושם יש סברא שגם תרומ"ע יהיו חייבין בחז"ל, רק המסקנה שהוקא בארץ שנער ומקומות הסמוכין לא"י ע"ש ובדמ"בם הל' תרומ"ע, אבל עכ"פ אינו רואה כ"כ ביטל מצות תרומ"ע מזמן הבית לעבשו כמ"ש הרמב"ם הל' תרומות וברב"ז וב"מ שם שגם בימי עזרא לא נהגו אלא מדבריהן כיון שאין החיוב מה"ל רק בא"י ובזמן שכל ישראל שם ולא בביאת

מקצתן ע"ש. א"כ הלא גם בזה לא יגרע ערבן שגם עכשו הוא שם מדרבנן. ובכל הו"ל הלא גם אז לא היו מחוייבין בתו"מע וע"ש בראב"ד ובכ"מ חילוקי דיעות בזה, גם בתוס' ורא"ש ואין להאריך בזה ועוד מצינו הרבה דברים אעפ"י שהם גידולי קרקע ונוהגין גם עכשו מהן דאורייתא ומהן דרבנן כמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' מתנות עניים כל מתנות עניים כגון לקט שכחה ופאה אינם נוהגין מה"ל אלא בא"י בתרומ"ע, וכבר נתפרש בגמ' שפאה נוהגת בחו"ל מדבריהם, ונ"ל שה"ל לשאר מתנות עניים אלו שכלן נוהגת בחו"ל מדבריהם וכו' עכ"ל, הרי שגם אלו לא בשלו לגמרי, ואין להקשות מדוע אין אנו נוהגין? משום שאין לנו קרקע או שאר טעמים ע"ש בגמ' ובתוס' ורא"ש ור"ן שם. עיין בס' חרדים חילוקי דעות בכמה מילי דחובת קרקע שנוהגין גם עכשו מהן בחו"ל ומהן בא"י לבד.

וכי' כתבתי לרווחא דמלתא דאפילו יהי' צודקין דברי קושיתנו, אבל לפענ"ד מעיקרא דקושי' ליתא שאין הפשט בגמ' כמו שסבר המקשן, כי שגה ברוואה במח"כ בדברי רש"י ואין הפשט כאשר חשב, והעתיק בלשון רש"י חובת קרקע היינו „גדולי קרקע“, רק כמ"ש שם בזה"ל חובת קרקע; שבוטלת על הקרקע או על גידוליו כגון תרומ"ע חלה לקט שכחה ופאה שביעית חדש וערלה וכלאים ועל חובת הגוף פירש' היינו אינה תלו' בארץ. אינה מוטלת לא על הקרקע ולא על גידוליו אלא על גופו של אדם כגון שבת תפילין ע"א פ"ח מילה עריות וכיו"ב, והנה דעת לנבון נקל להבחין בין זה חלשון של רש"י לחשון אשר העתיק המקשן, שאין כוונת רש"י שכל גידולי קרקע נקראו חובת קרקע, רק שאינה מוטלת על הקרקע או על גידוליו, או מה שמוטלת על הקרקע או על גידוליו שזה יקרא חובת הגוף וזה חובת קרקע היינו שהחיוב מוטל או על הקרקע היינו מי שיש לו קרקע שהחיוב רמ' על הקרקע בשעת עבודתה או אחר עבודתה כגון שביעית, או שהחיוב רמ' על פירות' בשעת הצמיחה או אחר הצמיחה. בשעת הקציר או בשעת אכילה, סוף כל סוף הפירות אלו או הקרקע הזאת יש עלי' החיוב הזה כל מין ומין לעצמו, לא כן מצות ד' מינים, איזה חיוב שייך לארץ או לפירותי? הלא אין החיוב אלא על האדם שצריך ליטול ד' מינים בזמנם, וא"ל נטל עבר על מ"ע או בשוגג או במזיד אבל עכ"פ הארץ והפירות נקיים מכל פקפוק איסור לא כן דברים הנ"ל שאם לא הפריש תרומ"ע או לא נזהר מערלה וכלאים וחדש לא די שעבר עברה אלא גם הארץ או פירות' נשארים באיסור עד שיפריש או שיעלו בתערובות שלהן לב"א כדאית' ל'. ובה נכון מה שדקדק רש"י וכתב בפ"י על חובת הגוף כגון שבת ותפילין ב' וכיוצ"ב, כיון שנשאה הרבה מה שלא חשב, אבל על

חובת קרקע כתב בגון תרומ"ע. בו' עד וכלאים, ולא בתב כיוצ"ב, יען שאין עוד כיוצ"ב. וא"כ מצות הד' מינים הם מצות חובת הגוף הנוהגת בכ"מ ובכ"ז. ויש לי עוד קצת דא' לפמ"ש רש"י שם בגמ' קדושין הנ"ל על הגמ' שתפילין מדאורייתא, דא' מדחזינן כמה אמוראי בבבל שהיו נוהגין במצות תפילין ש"מ שנוהג בכ"מ ע"ש. בן ה"נ נוכל לומר בד' מינים כמה מעשיות בגמ' שמוכח שנוהגו הו"ל אפילו לאחר ההורבן בגון דא מעשה בד"ג ור"י וראב"ע ור"ע שהיו באין בספינה ולא ה' להם לולב אלא לר"ג וכו' נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו לר"י וכו' עוד כיוצ"ב. ומלבד כל זה הלא גמ' מפורשת היא שזה מ"ע בקידושין ל"ג איזה מ"ע שהזמן גרמא סוכה לולב שופר וכו' וכן בכ"ד, ואת"ל שאין משם דא' שהיא לדורות, הרי כתב הרמב"מ פ"ז מהל' לולב הו"ל מצות לולב להנטיל ביום ראשון של חג בכל מקום ובכל זמן. בו' מפני שהיא מצוה מה"ת אפילו בגבולין. משהרב ביהמ"ק התקינו שיח' לולב נטל בכ"מ כל ז' ימי החג בו' הראיל וחייב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו. וכ"ז ע"פ פשט והלכה ועפ"י פרד"ס הרבה טעמים גאמרו על ד' מינים אלו ורובם ככלם מורין גם על זה"ז ע' ילקוט פ' אמור, ד"א שובע שמחות את פיך א"ת שובע אלא שבע אלו ו' מצות שבתג בו' ד"א ולקחתם בו' הה"ד פנה אל תפלת הערער ר"י פתר קריא בדרות הללו שאין לנו לא מלך ולא נביא בו' אלא תפלה זו בלבד בו' תכתב זאת לדור אחת בו' מה עלנו לעשות? ליקח לולב ואתרוג ולקלס להקב"ה וכו' עוד. שם משל למדינה בו' כך באין ישראל בר"ה ויוח"ב בו' ובהג נוטלין לולביהון ואתרוגיהון וכו'. עוד שם פרי עין הד"ר אלו ישראל וכו'. כך אמר הקב"ה לאבדן א"א אלא יעשו כלם אגודה אחת ויהן מכפרין אלו על אלו. ועוד כמה מאמרים בענין זה.

הק' אברהם יוסף יוסקא בהה"צ ר' מאיר הלוי שליט"א החופ"ק הנ"ל

קב.

ב"ה הערץ

בתיב חצות לילה אקום להודות לך, וכי דוד בפלגא דלילא הוי קאי, מאודתא הוי קאי, דכתיב קדמתי בנשף ואישוע, אר"א דוד ה"ק מעולם לא עבד עלי חצות לילה בשינה, ר"ז אמר עד חצות לילה ה' מתנמנם בסוס מכאן ואילך ה' מתגבר כארי, ר"א אמר עד חצות לילה היה עוסק בתורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות [בדבות ז'] הנה לבי אומר לי כי כוננו בזה המאמר כוננה נסתרת, והוא כאשר הלכנו הכותבים התולדות עולם [געשיכטע שרייבער] את זמן העולם

לשלשה מחלקות והוא, זמן הזהב [דאם גאלדענע צייט אלטער] והוא ימים אשר
עבדו בהם העמים אלילי כספס וזהבס, וזמן הבינים [דאס מיטטעל אלטער] וזמן
הנאורה הוא זמן ועת אשר אנו חיים בה, מימי לטחער החולק על נימוסי האפיפיות,
בן חלקן גם חז"ל חזמן לג' חלקים, והוא אמרם ז"ל בע"ז שית אלפי חוי עלמא,
שני אלפים תוהו שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח, ובעונותינו שרבו
יצאו מה שיצאו, וסיימו שם דף ט'. שני אלפים תורה אימת הוה? אלימא ממ"ת
עד השתא ליכא כולי האי, אלא מואת הנפש אשר עשו בחרן ע"ש וברש". והנה
אשר כינו המה זמן הזהב צדקו חז"ל שבינו אותו בשם תוהו, ואשר כינו המה זמן
הבינים צדקו גם הם לכנות הזמן הלזו בשם תורה, מוזן אשר החל א"א לחכיר
ולחוקיר לידע ולהודיע מציאותו ית', ומה נעמו דבריהם מוהנפש אשר עשו בתרן
ד"ל הודעת שמו ית' מציאותו ואחרותו בעולם. והנה אם נחשוב זמן ועידן מעת
היה אאע"ה בן נ"ב עד אחר החורבן יהשבו זמן ימות המשיח מעת קרוב אחר
החורבן, והוא זמן התנאים שהוא לפי דעתם זמן מובהק מוזן התורה, והוא ע"פ
מאמרם ז"ל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו, ואמרו לא הרבה
"ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דת", וכוונתם בזה ע"פ מאמרם רובם בע"פ
ומעוטם בכתב והוא מהכתיב אכתוב להם רובי תורתי כמו זר נחשבו, ואמרו, ז"ל
גישין ס': רובה בע"פ ומעוטה בכתב והנה כל רואה ומבין ומכיר יצדיק דברי הבוחר
שאמר כי לולי יעתיקו הד"ת היתה התורה כמו זר הלילה, כאשר נראה בעינינו
הקראים אשר לא ילכו בעקבות פי' חז"ל שכמו זר נחשבו, ובמדרש חזית ק' א'
עשה אונים לתורה משל לפלטיין גדולה שהי' בה פתחים הרבה וכל שהיה נכנס
בתוכה היה תועה מדרך הפתח בא פקה אחד ונטל הפקעת ותלאה בדרך הפתח
הי' הכל נכנסין ויוצאים דרך הפקעת ע"ש. במשלים הרבה לכוונה אחת, ורצונם
כי תוה"ק אשר מיד ה' ניתנה בקיצור הרבה ויש לה פתחים ופירושים הרבה וכל
אחד יכול לפרשה כפי רצונו ודעתו עד שיוכל לבטלה לגמרי עד שעמדו חז"ל
וביארו הכוונה האמתית שלא לתעות כפי קבלתם הנאמנה, ובא וראה עומק כוונתם
במה שאמרו בש"ס סוכה שאנשי כנה"ג בטלו ליצירה דע"ז, ד"ל כי כל עת שלא
פרסמו אמיתת תורה שבע"פ הי' רוב הדורות נוטים לעכו"ם ותלו בתוה"ק בוקי
סרוקי ולא רחוקים היו מן האומות עכו"ם, וגם הפילוסופים החוקרים בזמננו מודים
שעיקר הכרת אחדות הבורא ית' הי' בהתחלת בית שני בימי אנשי כנה"ג שהם
החזירו הגדולה ליושנה להכיר אחדות הבורא ית' בלי שותף [ע"י] בם רעליגיאן
אונד פריסטערטום מהכופר יוליוס ראטה] והרחיקו והבדילו אותנו מן האומות עכו"ם
ושרפו ליצרא דע"ז לגמרי וגם ניקרו עינא דיצרא העבירה, ד"ל שחבדילו אותנו
מ"ע יען כי עבודת הגילולים היתה מעורבת עם תועבות ותאוות כאלה, והמה

הרחיקו אותנו מזה וא"ל לגמרי אבל נשאר מעט מהרבה, ואמרו ז"ל במחשכים הושבני זה תלמוד בבלי וביארו כוונתם שלולא תלמוד בבלי לא היינו יכולים להתקיים זמן רב כזה בגלותנו בין העמים לגל נתערב ונאבד בתוכם. בא וראה כי רק שבעים שנה היו בבבל ונשארו רבים נשים נכריות ושכחו תורה"ק לגמרי עד כי הוכרח עזרא לכארה ולתרגמה ושכחו רוב המועדים ובתוכם חגה"ס, וא"כ נבין שהתחלת ימות המשיח ה' בזמן ההורבן, ובמדרש איכה אמרו כי בו ביום נולד משיח, וחבן בזה עומק כוונתם אשר ע"כ גם עד היום לפי הש"ע בת"ב אחר הצות נאמין נולד משיח וקרא עלי' מועד וחבן. והנה נודע שחז"ל כינו להבערות והכסילות בשם לילה, וההשכלה בשם יום וכמאמר שלהמ"עה כי יתרון החכמה מן הסכלות ביתרון האור מן החושך, ומעתה העסיקנו עצה בדברי המשורר ע"ה באמרו הצות לילה אקים להודות לך, ומה התפאר בזה כי יקים בהצות לילה, וכי יש חושך במצפוננו, הלא אור לו תמיד וכי סדר זמנים לפניו הלא כל העתיד לפניו שוים? אכן כוונה מסתרת בדבריו שהתפאר עצמו שבעוד לילה וחשכה בעולם ורוב העמים וגם החמונים מאומתנו עוד לילה להם בדעותיהם ותחליכותם והשכלתם הוא קם ומעורר השחר והתחיל להאיר להם הדרך ייטבן אור כאשר באמת נודע שהוא היה הראשון אשר התחיל לעורר ייטנים מתרדמתם והחל לעשות אותנו לעם, וספרו התהלות שנעתקו בכל לשונות העמים וזכה שהיא ה' המביא להשכלה, ולכן נאמר שמלך המשיח דוד שמו כי מהלציו יצא וממנו יהי' והוא דוד בעצמו. ולזה הקשו וכי דוד בפלגא דלילא הוי קאים, ר"ל וכי היה זמנו בהצות ימי האפילה, והרי אמר בעצמו קדמתי בנשף ואשוע, ר"ל שהי' עוד בתחילת ימי האופל, ולזה אמרו מאורתא הוי קאים ר"ל כי בימיו היה ימי אופל בתחלתם שעדיין לא התעוררו מתרדמתם ולא יצאו מחשכה מאומה ולזה השיב ר"א מעולם לא עבר עלי' הצות לילה בשינה, ר"ל שהצות הזמן האופל לא עבר על ידו שיהי' העולם ישנים בתרדמותם ר"ל שאף שכבר מת מ"מ דבריו עשו פרי ולא עברו הצות ימי האופל שלא העיר מקצת מן השרידים לעוררם משנתם שנת האולת, והן הן דברי ר"ז עד הצות לילה ה' מתנמנם כסוס ר"ל שלא הבינו יושבי תבל מעלתו ומעלת ספרו ותהלותיו מכאן ואילך ה' מתגבר כארי ר"ל שיצאו דבריו לפעולת אדם והתחילו להכיר כחו ומעלתו ודבריו עשו פרי למעלה, וזה ממש דברי ר"א עד הצות לילה היה עוסק בד"ת ר"ל שאף באומתנו ה' אותו הזמן זמן התורה לבדה מבלי ירדו אל עומק כוונתה ודעתה ולא העמידו דבריהם אלא על ד"ת דברים כנתיבם, מכאן ואילך בשיירות ותישבותות ר"ל ההכרה במעלות התורה וסתריה ועומק כוונתה, ובמדר' ויהי שם עס ה' ארבעים יום וארבעים לילה והא כתוב ונהיגא עמו שר' והיכן ה' יודע

אימת לילה אלא כשהיה מלמדו מקרא ה' יודע שהוא יום וכשה' מלמדו משנה ה' יודע שהוא לילה, והנה לפי הפשיטות אין הבנה לדבריהם מה ענין הדוּעָה מהמקרא והמשנה, ולפ"ד יובן, כי שאלו מה ענין סיפר הכתוב שה' שם ארבעים יום וארבעים לילה כי עמ' נחורא שריא, ומה ענין התועלת מהיריעה העתותיות שה' שם משרע"ה ימים-ולילות, ולזה אמר ששם ה' מודיעו דור דור ודורשיו דור דור ומיהיגיו וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, ואמר כי באמת התנה"ק שלמה נתנה ולא חסר כל בה וב"ו שה' מלמדו מקרא ה' יודע כי על דרכי נוגה אור ואין אופל בה, אבל כשהראוהו הקב"ה שעתידים ללמוד חכמי המשנה ולומר עת לעשות לה' הפרו תורתך ולכתוב דברים שבע"פ מיוס שראו ישעל גוף התורה הכתובה אין קיום ומעמד להאומה וכל אחד יתעה ונלאה למצוא הפתח וילכו השכים ואין נוגה להם אז הבין מ"ה שהוא לילה ר"ל כי יש אופל בהנגלה לבד וצריך ביאור ופ' וצריכין לחכם למען יתלה את הפקעת כנגד הפתח ובלעדו זה הוא לילה, אבל קודם שהראוהו הקב"ה למשה חכמי המשנה לא ה' משרע"ה יודע כלל לפי עומק ידיעתו אם יש צורך כלל לכתוב הדברים ואם יש מקום לתעות כלל וה' מדמה שדי בזה ונוגה לו סביב, אבל בשלמדו משנה אז ראה יודע שהוא לילה, ר"ל שבדור התורה לבד אין די ועוד לילה עד כי יקמו התנאים וידלקו הפנסים ומקום הניחו להם מה"ש להתגדר בו, וכן שלומי אמוני ישראל שבכל דור אשר יאורו לפננו ובאורם נראה אור ומה מאוד נעמו דברי המשוחר קדמתי בנשף ואשוע, וה' יאיר לנו מאורו.

שסואל זנוויל בראנדווין בהה"צ ר' דוד ארי' וצללה"ה מהערץ

קנא

ב"ה ביוואללאר

דרוש לחנוכה

לזכר הימים האלה ימי החנוכה מתחדש לב כל איש יהודי ורגשות נדמים מתעוררים בקרבנו, זכרונות נשכחים קמים לתהיה, זכרונות נוער עז וחפש, לאור שלהבתם הצנועה והעליוזה של נרות חנוכה יש אישה קרן-אור חמה תהדר לתוך עמקי גפשונו, וזכרנו את אשר שכחנו, והרגשנו כי בני עם גדול אנחנו, וראו עינינו את ההוד והזוהר אשר מעברנו הנשגב, בם נחזה נפלאות עם הפלאות אסונו וששונו, וכל דברי ימינו מתוארים-ומבוארים למראיהם ולצבעיהם, בנוני הנרות הללו המאירים לעינינו, ובם נחזה כי בעת אשר כמעט גמר חסיד פסו אמונים בתגרת יד הזדונים, והנה מן החורים יוצאים הוצץ חסידים וכהני ה' אשר קנאו קנאת ה' ותורתו מאת צוררי ישראל החיצונים ופושעי ישראל הפנימים גם יחד,

כאביהם המקנא הראשון אשר קנא לאלהיו וידקור את שניהם, את ישראל, החוטא יחד עם המדינית המחטיאה; הסידים ואנשי מעשה אלה רצו ללמד בני ישראל שנפשם לא הטמאה לעמוד על נפשם ועל דתם להעלות נר מצוה ואור חנוכה בשום נפש בכף עד אשר ידחו ההבלים ונסו הצללים, מפני אור האמת הזרוע לצדיקים שומרי אמונים, לזכר עולם יהיו הצדיקים הכבירים האלה וצדקתם תעמוד לעד לנש בתוכנו, וכמ"ש הרמב"ן ז"ל [בפ' ויהי], „היו הסידים עליון ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מ'ישראל', ועליהם התפלל משה בברכתו את לוי לאמר, מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן יקומין, וכפד"שי ז"ל ראה שעתידין השמונאי ובניו להלחם עם היונים והתפלל עליהם לפי שהיו מועטים בני י"ב השמונאי ואלעזר כנגד כמה רבבות ובר עשה לנפלאותיו בפך השמן הטהור הנמצא בידם בדרך פלא אשר הפליא כצפחת אליהו להשפיק שמן למאור עד אשר מצאו ידים לעשות שמן וית זך מחדש על טהרת הקדש. כי כן ישפיקו לנו אור תורה ונר מצוה אשר האירו אנשי שם אלה המעשים להתאזר היל בחרף נפש להדליק מחדש את הנרות הללו ברוחות ב"י הרבים. ובא האות והמופת „בפך השמן“ שהספיק להגיה אורו לשמנת ימים רצופים, כי זאת תעודתנו מאז מעולם לאור באור תורה להתאיר לארץ ולדלים עליה, הפך הקמן הזה אמנם מצער הוא, ובכ"ז יתן אור וחיים באחלי יעקב ונרותיו מוסיפים והולכים להרגיע ישראל ואמונתו, את הרעיון הזה הפצו חכמינו ז"ל להבליט, ושאלו: „מאי חנוכה?“ מהו התורה היוצאת לנו מחנוכה? וע"ז באה תשובתם בדבר „פך השמן“ [שבת כ"א:] לספר לנו, איך החלה המלחמה נגד ישראל ותורתו הנמשלה לשמן — סמל — החכמה, השכלת הלב [קהלת ט'] ושמן על ראשך לא יחסר, כי הצד פרש ידו לבלע ולהשחית לעקור ולהפוך משורש את תורת ישראל סבא בשריפת נשמה וגוף קיום. אמנם השם עשה פלא, הערה רוח ממרום קדשו על הכהנים החשמונאים ועמם קהל קדושים, והם הדליקו מחדש נר מצוה ותורה אור שהאירו כהני ה' אלה בשמן ימינם לעולמי עד, וקבעו לחג האורים את הימים שבהם הכירו הכל כי המלחמה הזאת היתה, מלחמת ה' והנצחון, נצחון היהדות, נצחון הרוח!

ימי החנוכה הולכים ונעשים ימי חג לאומי בכל תפוצות הגולה, ימי החנוכה הם ימים טובים נצחים לנו, בטלה מגילת תענית חנוכה לא בטלה [ר"ה י"ט:] אף כי אין אנו קוראין במגילתא, היא לא בטלה ולא תבטל לעולם, ובוה יובן לנו נועם שיה סוד מאמרים: אם כל המועדים יהיו בטלים חנוכה ופורים לא נבטלין [ירושלמי תענית פ"ב ה"ב, וביוצר לפ' זכור], הנה כל מבין יבין הדבר לאשורו כי לא על המועדים הכתובים בתורה תסוב מלחם, שהם לא יבטלו לעד

ולעולמי עולמים, אך דעת שפתם ברור מללו על המועדים הרשומים במגילת תענית שהם יהיו בטלים ויחדלו להיות מקוימים ומקובלים באומה, רק חנוכה ופורים שני „מועדי זכרון“ הם ערוכים ושמורים בכל תפוצות ישראל, למען ידעו נדחי ישראל אלה, שהשגחת ה', אם כי נעלמה היא בבלי נסים גלויים, בכ"ז היא חופפת תמיד על עם ה' בגולה, ובכ"ט ובכל זמן יציל ויושיע אותם מצרתם, ואם עריצי גוים ידמו שהמיתו את רוח ישראל, או עת צוררי ישראל יחבלו מזמות ויפלו פור להכחידו מגוי, הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל לנצור את ישראל ותורתו, כי כגרות הללו שקודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם, בן קודש ישראל לה' כל אוכליו יאשמו וכל בלי יוצר עליו לא יצלה, ויפה הרש הגאון מלבי"ם ז"ל עה"כ „אשר אמרו לנפשך שחי ונעברה“ כי רודפי ישראל בקשו להשפיל את נפש האומה, אבל מה עשתה כנסת ישראל „ותשימי כארץ גוך“ רק את גוך לבד, אבל את הנפש לא נתת לדרוך עליה, כי רוח ישראל סבא היתה תמיד כ"כ חזקה עד שגם הגלות בכל אכזריותה לא הצליחה לסתום מאתנו את מקור החכמה ובכ"ט ובכל זמן היתה שכינה שרויה בינינו, ומה נעמו דברי אחד הגדולים מדור העבר, שאמר טעם לשבת למשחק הסביבון [דרעדיל] בימי חנוכה, ומאי שייכותו לחנוכה? כי הנה כבר ידוע, כי היתה אז הגזירה לבטל תורה מישראל, וכמו שאנו אומרים בהודאת על הנסים; „להשכיחם תורתך“, והנה א שהלימוד היה בע"פ [ע"י תוס' מגילה ל"ב, ד"ה והשונה], לכאורה קשה איך אפשר לגזור על ישראל שישבתו התורה? וע"כ גזרו שלא יתאספו ביחד, כי ע"פ רוב היו לומדים בכנופיה למען יזכיר האחד לרעהו, ובכן אפשר שאלה הישרידים היחידים שכבר מסרו נפשם ללמוד תורה, הכינו להם מין משחק כשהוק „הסביבון“ למען אשר בשעה שיתפשו יאמרו כי רק למען השחק הם יושבים יחדו, ובאמת בתורת ה' היתה שיחתם כל היום, ולזכרון זה היה למנהג בישראל שהנערים הלומדים בחדר יצחקו „בסביבון“ בימים האלה לזכר הנס הגדול שהיה שם ג"כ ע"י צחוק „הסביבון“ שע"י עסקו בתורה באין מפריע.

בעד מסירת נפשם הנפלאה של אנשי מעשה אלה על התורה נשאר להם לשם עולם לא יכרת גר מצוה גר חנוכה אשר לא ידעך גם אחר כבות נר ממשלתם, וכל הרוחות אשר סערו להפיצנו לא כבוהו מפתחי בתינו וחלונינו, ומצות גר חנוכה בשמן זית כי לא ישח רוחנו בראותנו כי הנני עם נדכה ונענה, כי אך אחרי הכתת הזית יאיר שמנו [מנחות נ"ג] עלינו לגור בגוים ולהזרות בארצות להיות לאור עמים ולפקוח עינים עורות, והנרות הללו שאנו מדליקים בתוך עלמת הערפל, האומרת להליט את רוח עמנו ולהחשיך את נפשו בשכבת אפלה, הנרות הללו יניסו את צללי העננים ויפיצו בנפש האומה אור מזהיר ומחיה, ולא

יפול צרור ארץ מדברי החווה האלהי אשר הזה עתידות מראש [הושע ו'] לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו, יך ויחבשנו יחיינו מיומים ביום השלישי יקמנו ונחיה לפניו, והנה לא אחשוך פי עמי מלהודיע את אשר רחש לבי להבין במקרא שכתוב יחיינו מיומים, כי הנביא הושע ע"ה בא לתאר לנו בשרד נאמן, איך גלינו מארצנו, נעים ונדים בין האומות יותר מאלפים שנה, איה שוקל איה סופר את כל ההרפתקאות דערו עלינו, נהרי נקלי דם יעקב נשפך בראש כל חוצות בארצות שונות, ואין פוצה פה לגעור במרצחים ולהציל מידם טרף, ועדיין אנו מסוגרים בחומה הגיטו, עד אנה? ולמען לא יתיאשו ישראל מגאולה העתידה לבוא, למד הנביא דעת את העם להטיף למו נטפי טל תקוה, כי השוכן במרומים עוד ירו נטויה עלינו לחלצנו מן המצר למרחב יהוה והנביא האלהי הגה ברוח קדשו, שכאשר יהיו ישראל בגלות או יצעקו לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף אותנו מבית חיינו וגלינו מארצנו בעלה הנטרפת מן העץ, אבל וירפאנו הוא יכול עוד לרפאנו יך ויחבשנו הוא הכה אותנו בין האומות אבל הוא יכול לחבוש את שברנו, כי הוא יחיינו עתה בגלות מיומים הכונה, הוא יפדה אותנו מגלות הזה שהונו אלפים שנה שהם שני ימים של העתיק יומין [ע"ד אמרם, "יומו של הקב"ה אלף שנה ולמדו זאת מן המקרא שכתוב כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור] ומקום אנהנו כי ביום השלישי בעתיד הקרוב באלף השלישי יקימנו לתחייה, אז נחיה לפניו בארצו הקדושה אשר עינו ולבו שם צופיה, כן אחי! עלינו ללכת בצעדו ענק, בלב מלא תקוה לעתידנו המיועד עד כי באחרית הימים יקום בנו הבטחת תתן אמת ליעקב אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, ויתן בלב המלכיות כלן להשיבנו לארץ אבותינו להחסות בצל עץ-החיים ועץ-הדעת יחד ואז יעלו גם גוים רבים אל ה' ה' הר-ציון והר-סיני, אל יעקב להורם מדרכיו כי מציון תצא תורה ואורה, חיים ודעת, "לא בחיל ולא בכח כ"א ברוחי אמר ה' צבאות".

חנוך העניך שאפראן אבד"ק ביזאלאר

קד.

ב"ה פאדולוי

לשאלת השואל בקונ' קב"א חוברת ג' שנה ב' דהארבעה מינים הם חובת קרקע והוה מצוה התלויה בארץ וכו' הנה לפ"ד השואל יש מקום לנו השאלה בעצמה גם על כל ההגה והיא כל היסוד אשר עליו בנה השואל קשיטתו היא הפ' באספכם את תבואת הארץ וגו' הלא הפסוק הזה הוא יותר סמוך ודבוק אל הכתוב תחוגו את הג' שבעת ימים ולמה הביא ממרחק

לחמו לשאול על הד' מינים, ואי משום דבהד' מינים כתיב, „ושמחתם“ [דיצא ל, מזה ההשמחה היא הם הד' מינים הצומחים מן הארץ] הא גם מלת „תתנוגו“ היא ג"כ לשון שמחה אף שהיא מורה על הקרבן מ"מ היא ג"כ לשון שמחה מלשון קול רנה וגו' המון חוגג דכן פירשו בו גדולי המפורשים דלשון ח"ג בכ"מ הוא לשון רקוד ושמחה ג"כ בידוע, נמצא דהפסוק באספכם וגו', „תתנוגו“ את חג ה' שבעת ימים הוא שיה בד בבד אל הפסוק ולקחתם לכם וגו' פרי עץ הדר „ושמחתם“ ולמה בחר השואל להקשות על הד' מינים ולא על החג בעצמו אדרבה על החג עוד יותר יקשה לפ"ד משום דשם היא יסוד דבריו דהיינו באספכם את תבואות הארץ ואשר מזה דרשו על הסבך שיהא מפסולת גורן ויקב. ויהי לפ"ד השואל גם החג וגם מצות סוכה מהמצות התלוים בארץ, ועוד דגם חג"פ יהי מצוה התלו' בארץ דהא נקרא במקרא חג חדש „האביב“ דמורה על יכול הארץ, וגם חג"ש נקרא בכתוב יום הביכורים, וא"כ לפ"ד יהי בחול כל המועדים בשלים, ואם ישיב השואל דשם רק המועדים נקראים בשם ביכורים או אביב אבל הד' מינים צומחים מהארץ עצמה, הלא גם החטים צומחים מהארץ, והמה כמו הד' מינים ונמצא בחול פטורים מאכילת מצה, הגם דאיכא מ"ד מצה בז"הו דרכנן [עי' פסחים ק"כ] זהו מטעם דס"ל לדאב"י בזמן דאיכא פסח אית מצה וכו' אבל לא דהוה מצוה התלו' בארץ, ותו דגם קידוש על היין בש"ק ג"כ לא לנהוג בחול"ל דהוא ג"כ הצומח מהארץ.

אולם האמת יורה דרכו דמצוה התלו' בארץ אין הפירוש כאשר חשבו דהמצוה נעשית בדברים אמצעים שבהם נעשית המצוה כמו למשל החטים למצות והד' מינים, אשר בהם נצטוונו ליטלם ולברך עליהם. מצוה התלו' בארץ פירושה רק מצוה שהיא חובה על יכול הארץ בעצמו כמו תרומה ומעשרות וחלה כי בטרם נפריש התרומה או למשל החלה הרי החטים או העיסה אסורים לאכול, וע"י הפרשת החוב המוטל על התבואה פקע שם טבל ממנה וע"י מורה לשון חובת קרקע דהקרקע מחויבת שיטלו ממנה לחלק גבוה, כמו פרס המלך שניטל ארגונא מתבואת הארץ בן גזר היוצר שיקחו מהארץ חלק לכהנים ולויים או עניים, או לגור על מע"ש ובכורים שיאכלום דוקא בירושלים, נמצא דהם חובת הקרקע ולא חובת גברא, אבל מצות הד' מינים הם ממש חובת גברא כמו החטים למצות וכדומה לזה, זהו אמתת כונת רז"ל באמרם מצוה התלו' בארץ, ואם היו הד' מינים מצוה התלו' בארץ כמו מעשר וחלה ה"י אסור בארץ לאכול מאתרוגים הגדילים בפרדיו עד שיטול ויברך עליהם או להפריש חלק מהם עכ"פ ולברך. א"ו שאין שום התיחסות למצות ארבעה מינים עם הארץ רק שהם האמצעים אשר עמם מקיימים המצוה [ומה שאמר הכתוב באספכם את תבואות הארץ היא בדברי המפורשים דהוא כעין

טעם למה בחר ה' זה הזמן דוקא לזה המצוה לזה אמר באספכם וכו' כלומר היא זמן משהה ונאות לזה הג השמחה דבר בעתו, אבל לא שנאמר דהמצוה גופי' תלוי' בזה דאטו אם אירע ח'ו' שנת שדפון וכדומה יח' עבור זה פטורים מן המצוה? הלא כודאי אין פטורים כ"כ בחו"ל הגם דאין שייך הטעם דהזמן אבל חייבים בהמצוה. וכעין מה דאמרו [גדה ל"א] מילה בשמיני וכו' עתה אם לא ידו' שייך זה הטעם האם ימולו שלא בזמנה ישתקע הדבר ולא יאמר, אלא כדאמרן] כמו מצות ציצית ותפילין אשר האמצעים בהם הם הצמר או העורות אבל אין שום איסור חל על הצמר או העורות אם אין עושה מהם ציצית או תפילין, כמו בתרומה ומעשר שיש איסור רובין על התבואה א"ל עשה מצותה וכו' "חדש" דע"י העומר פקע שם איסור חדש מהתבואה ומפ"כ ה' הוה אמינא בגמ' לחד תנא דאינו נוהג בחו"ל עד שהוצרכו להביא רא"י מהפסוק ממושבותיכם שהיא נוהג בכ"מ [ע"י קידושין ל"ח] אבל אלו המצות סוכה וד' מינים וכדומה אין שום שייכות וקישור להארץ ונוהגים בכ"מ ובכ"ז עד אשר יערה עלינו רוח ממרום ונבא לציון ברנה ונשמה בשמחת הארבעה מינים בתבואות הארץ כאמור ושמחתם לפני ה'.

אלי' שו"ב

קה.

ב"ה בערלאד

במס' נדרים ס"ב א"ר שרי ליה לאיניש להודיע נפשי' באתר דלא ידעו ליה שנאמר ועבדך ירא את ה' מנעוריו וכו' שרי לי' לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא. ע"כ. הנה ההגש בו מבואר שאין זה מגדר הענוה שהת"ה משתבחה בה? ונ"ל ליישב זה ע"פ מה שכתב הח"י מהרש"א בקידושין מ' ד"ה ויעשה כמו שלבו הפין. וז"ל בתוס' פר"ה ח'ו' שהותר לו לעבור וכו'. ובתוס' פרק אין דורשין דחו פירושו דלא משמע כן משמעתי' שם ובמו"ק אלא לגמרי משמע דמוטב לו לאדם שיעשה הפצו בסתר וכו' עכ"ל. ונראה לקיים פירושו דודאי לפירושו דאם לא מצי כיוף ליצירה דמוטב לו לאדם שיעשה בסתר וכו' וכן נראה מפירש"י, מיהו מה שפי' דיגיעת דרכים ואכסנאות משברים יצה"ר לא איצטרך לפרש דיעשה משום שבירת רוח אלא דאם לא מצי משברו בלבישת וכסית שחורים צריך לילך למקום אחר שאין מכירין אותו כרי שיעבור בסתר ולא בפרהס' עכ"ל. וע"י בפי' עיני יצחק מובא בגליון הע"י. מו"ק י"ז שמה שאמר יצרו ולא יצה"ר משמע יצרו דוקא. יצרו של אדם זה כפי מדרגתו. דיש כמה דברים שהם מותרים להדיוט ואסורים לת"ה מפני חילול השם וכמו שאמרו חז"ל אדם חשוב שאני. הרי שבאתר דלא ידעו לי' כש"כ שתקוף

יצרו ומתגרה בו וזה שאמר רבא שאם יבא אדם למקום שאין מכירין אותו וירא פן יפתחו יצרו לעבור על דבר שאצלו היא עבירה ובעיני המון עם אינה חשוב בעבירה ומטעם שאין כאן שום חילול השם, אזי כדי להציל את נפשו מעצת יצרו שרי ליה להודיע נפשו שצורבא מרבנן הוא ושוב לא יוכל לעשות מה שלבו חפץ מפני חילול השם, ואם לצורך פרנסתו כדי שישרי ל" תגראו ברושא במזל כש"ב לצורך נפשו ונשמתו ולצורך קידוש השם, ולא יהי דבר זה רחוק בעיניך להעמים בדברי רבא מה שלא נזכר בדבריו שום רמז בזה, הלא תראה בריש פרק א"ט איזה ת"ח הרואה טרפה לעצמו פירש"י ללחדר ליה אבדה בט"ע וכו' אעפ"י שלא נזכר שם שום רמז מזה כי אבידה מאן דכר שמה? וכעין זה שמעתי בשם גדול אחד שפעם אחד צוה על משמשו שילך במרוצה ויביא לפניו כמה אגרות שהשיג מכמה גדולי הדור וצוה שיקרא לפניו רק התוארים הרבים שתארו אותו גדולי הדור מכל מכתב ומכתב ואחרי התימו לקרות, א"ל הידעת למה צויתי לך שתקרא אותם לפני כי יצרי בא להכשיל אותי בעבירה, ואמרתי לו שוטה שבעולם הלא תדע מה שכותבים עלי שאנכי איש תרומות במעלות ומדות נעלות ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת, הרי שאדרכה גדולתו היא ענותנותו, והנה ראיתי בס' בית ועד לחכמים בהערה ד' בשם הרה"ג הגדול וכו' אבר"ק באקו"י שמה שאמר עובדי' כי עבדך ירא את ה' מנעוריו משננער ויצא לעולם היה קדוש מבטן וגבה לבו בדרכי ה' ולענד"ג שאדרכה מתוך ענותנותו אמר כן עפ"י מש"כ גדולי המפורשים ובתוכם המהרש"א חגיגה על מאמרם ז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע שרק מי שהוא מעביר על מדותיו כגון שנולד בתכונה ומזג רע ומשנה טבעו ומוצגו לטיב לו יש לו שכר עבור עמלו ומעשיו הטובים, לא כן שהוא מטבעו בעל חסד ופזון לו אין מגיע שכר ע"ז דהא טבעו מסייעו לעשות טוב, וכן אמרו במדרש שמשנה רבינו השיב למלך אחד שראה בפרצוף פניו שהוא מלא מדות רעות ותכונותיו להיות רע מעללים, אמר לו האי דאהני ליה שזכה למדרגה גבוה כזאת ובוה מפרש הרה"ג מהרש"ק בספרו אמרי שפר עה"כ עתה ידעתי כי ירא א' אתה, כלומר כיון שיש בך מדת היראה שמה שמע שגם מדת החסד אינה לך בטבע רק בבחירה וראוי לך לקבל שכר גם על החסד שאתה עושה יע"ש. הרי שעל מה שהיא בו מתולדה אינו ראוי לקבל שכר ע"ז כי אינו דבר חדש אצלו כי הטבע דוהה ודוחק אותו לאמר עשה טוב, וזש"א עובדיה ועבדך ירא ה' מנעוריו משעה שננערתי מבטן אמי כלומר מטבעי ואין לי ע"ז שום שכר שאוכל לבטוח ביראתי שלא יהרגוני, ואפשר שמטעם זה ירא גם שמואל הנביא ואמר איך אלך ושמע שאול וגו' ולא בטח במעשיו הטובים ומה גם בשלחותו של מקום כמשא"כ כי אנכי שלחתך אלא מפני שגם הוא היה קדוש

מבטן וידע שאין מגיע לו על כל מעשיו שום שכר שיזכה להנצל מפגע רע, כיון שכל הטוב שעשה היה רק בהכרח ממזגו וטבעו לא מבחירתו לבד והקב"ה אינו עושה נס בחנם לכן השיב לו בסברתו שיקה בידו דבר לקרבן וכן ירמי' סבל יסורים הרבה ולא אהני ליה זכותו משום דכתיב עליו בשרם אצרך בבטן ידעתך.
משה ליב וויין שו"ב

מלחמת העמים!

ההתחרות עשתה שמות	כסער כים הגדול
והקנאה הרבתה חללים	כשטף מים רבים
נבל יכול גם המות	כברק, כרעם בגלגל
מדם נפשות האומללים	התפרצה מלחמת-העמים

הזאת תקרא ציביליזציה	התלקחה אש-המחלוקת
ופרוגרס, וימים נאורים?	ובערו המבעיר והמבעה
להפוך ערים לציה	התפשטה זאת המפלצת
אלהרוג מיליוני גבורים?	ועמה הוה על-הוה.

בגדה ההשכלה והפרה	התעוררה החיה שבאדם
ובושו החמה והלבנה	ויצרו מנעוריו שהוא להרע
פגרה ההתקדמות וכפרה	ותבא שואה על ידם
ויכנוו אך צדק ואמונה	מאורע על מאורע

ובתוך הרעש והמהומה,
עומד ישראל ושואל בבכי;
הלא בידי אין מאומה
ומדוע הקרבתי את כחי?!

זאב איסר. באקוי

קו.

ב"ה קאנסטאנצע *

במס' פסחים כ"ט האוכל חמץ של הקדש במועד י"א מעל וי"א לא מעל.
ר"א אומר דכ"ע אין פירין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי, וחבא
(*) עי' בחי' הגהות מלא הרועים על מס' פסחים צ"ה: שהביא בשם שער
המלך פ"א מהל' חמץ ומצה הקושי' הג"ל וסיים וז"ל: ואפשר לענ"ד ליישב דר"י
ס"ל כרש"י בב"ק כ"ט: דמחצות עובר כבל יראה ע"ש.

העורך.

בפלוגתא דר"י הגלילי ורבנן קמפליגו מ"ד מעל כר"י הגלילי דאמר חמין בפסח
 מותר בהנאה וכו', תוס' בד"ה רב אשי אמר וכו' מכאן מוכיח ר"י דהמשהה חמצו
 ע"מ לכערו אינו עובר באותו שה"י דאי אמרת עובר אכתי אמאי מעל לר"י הא מיד
 כשיפדה הוא שלו, ומודה ר"י דשלך אי אתה רואה א"ו לא עבר וטעמו משום
 דלא יראה הוי ניתק לעשה לכך אין עובר כשמכערו לבסוף, ובפסחים צ"ה תוס'
 ד"ה לא תוציא כו' פ"י בקו' דלאו הניתק לעשה הוא דכתיב בבית א' יאכל לא
 תוציא, וקשה לר"י היכי חשבינן לאו הניתק לעשה זה לאו שקדמו עשה הוא
 והניחו בצ"ע, ובתוס' ד"ה בפרטי נראה סתירה, כי ו"ל ישם כאן משמע כמו שפי'
 ר"י בפ' כ"ש דלא יראה הוי ניתק לעשה עכ"ל, וקשה הא בל יראה הוי ג"כ לאו
 שקדמו עשה ולעיל הניה בצ"ע.

הצעיר יוסף חיים שעכטער.

פתרון החידה הא' מהוברת ד' ה' הוא; סיני.

שמות הפותרים המה; הרב הר' חנוך העניך שאסראן, ביוואלאר, הרב הר'
 יוסף צבי כ"ץ, באקארעשט, הר' שמואל ראבינאוויטש, הארלוי, הר' משה ליב
 וויין שו"ב, בערלאר.

פתרון החידה הב' מהוברת ד'-ה' היא; אבנר.

שמות הפותרים המה; הרב ר' חנוך העניך שאסראן, ביוואלאר, הרב ר'
 יוסף צבי כ"ץ, באקארעשט, הר' שמואל ראבינאוויטש, הארלוי, הר' משה ליב וויין
 שו"ב, בערלאר, הר' אהרן ארי' גאטטעסמאן, בראילא.

חידה.

שם בן שלשה אותיות הנני
 סופר הייתי בימי קדם
 אך אם ראשי ללבי תתנני
 בערב יום תמצאני
 ואם אז ראשי לרגלי תתנני
 רוח בלי בשר הנני.

מאפס מקו סלא נדפס בעת ההמשך מס' „זכרון שמואל" גם המאמר הזשארגוני

קו'

זכרון - [המשך מחבורת ו'—ז' אות צ"ג.] שמואל.

ג.

תוס' בד"ה ארבעה צריכין להודות. כבר הקשה המו"ט והגאון ר' ישעיה בערלין ז"ל שסברת התוס' הם היפך סברת רבינו האי גאון, ובדאי דברי הגאון אמתים שיותר סכנה ביורדי הים מבהולכי מדבר, דבהולכי מדבר בשיירה גדולה ומזוינים והכינו להם צדה לדרך ובקאים בדרך שלא לתעות מהדרך אין להם סכנה כ"כ, אבל ביורדי הים אין עצה ותבונה להציל עצמם מרוח סערה וכל חבמתם תתבלע ואיך יעלה על דעת דבתינו בעלי התוס' לומר ההיפוך מזה, ועוד הרי גמ' מפורשת בקידושין פ"ב, הגמלין רובם כשירים הספנין רובם חסידים ופרשי' דגמלין הולכין במדבריות לבם נכנע להשם והספנין משום דורדים לים שהיא מקום יותר מסוכן, הם יותר משעבדין לבם להשם ע"ש. הרי מפורש בהדיא דסכנת הים יותר גדולה מהולכי מדבר ואיך יעלה על הדעת לומר בחיפוך? לכן נלענ"ד או שמעות נפל בדבריהם ולהפוך התיבות, דגבי קרא צ"ל המצויין וגבי גמרא צ"ל המסוכנין או אפשר כוונתם דקרא נקט סדר המסוכנין יותר ר"ל יותר במספר, והיינו שרבים הם מסוכנין ע"י הולכי מדבר מהמסוכנין ע"י הולכי ים, כי יורדי הים מועטין הם לנגד הולכי מדבריות ובפרט להסכמת הפוסקים דכל עוברי דרכים צריכין להודות ודאי יש הרבה מדינות שאין שם לא ים ולא מדבר ואנשים היושבים בהם לא ראו אפילו ים כל ימי חייהם, מש"ה נקט קרא הולכי מדבר תחלה דאף במקומות שיש שם ים ומדבר מ"מ הולכי מדבר רבים שם מיורדי הים וזה שדקדקו התוס' המסוכנין יותר ולא כתבו המסוכנים, דאז הוי משמע דהמקומות מסוכנים יותר אבל מסוכנין יותר משמע דרבים הם אנשים המסוכנים ע"י הולכי מדבר מע"י יורדי הים כי אף מיעוטא דמעוטא ליכא יורדי הים, וגמרא נקט המצויין תחלה ר"ל מקומות שהסכנה מצויה בהם מש"ה נקט ים תחלה דבים ביוראי סכנה מצויין יותר, והם בעצמם דברי רב האי אלא שאין שני גביאים מתבאים בסגנון אחד ובלישון אחד, ובוה נחא לשון התוס' בשבת ב' כדח"מ יציאות השבת שהביאו בשם רב האי גאון דדרך הש"ס לנקוט ההוא יותר והיינו שהסכנה מצויה בה יותר כמש"כ התוס' כאן, כ"ו כתבתי מסברה ליישב דברי התוס' שהם לכאורה כמלתא בלא טעמא, אכן הפשתי ומצאתי בס' כרכה משולשת הנדפס מחדש משלשה רועים מתר"י החסיד בעל תוס' ומתוס' הריש"ש ומשיטה מקובצת וכולם יעדין יגידין בשם תשו' רב האי גאון דקרא נקט המסוכן יותר דבהולכי מדבר יש יותר סכנה והש"ס נקט המצויין תחלה דיותר שבוה יורדי הים מהולכי מדבר ע"ש, והיא ממש כמש"כ

התוס' כאן בפשיטות ובודאי חוט המשולש לא במהרה ינתק, וע"כ דבעלי התוס' קבלו כן בשם תשובה לרב האי גאון דלא כבעל הערוך ותר"י, והשתא א"ש דברי התוס' בשבת הנ"ל בפשיטת, דתוס' אזלי בזה אחר קבלתם בשם רב האי גאון כמש"כ כאן דהש"ס נקט המצויין תחלה וכפי הנראה לא לראה הגאון ר"י בערלין ספר ברכה המשולשת מש"ה מקשה מדברי רב האי גאון שהביא הערוך על תוס' שבת בשם רב האי הנ"ל ובכדי שלא יהי' דברי ר"ה גאון לפי קבלת התוס' יוצא מהיקש השכל שכתבו דבחולכי מדבר י"ש יותר סבבה מביורדי הים נלענ"ד לפרש טעמם משום דסכנת הים היא ביד השם כמש"כ ויאמר ויעמוד רוח סערה וגו' אבל סכנת מדבר הם מלסטים מזוינים שהיא בידי אדם בעל בחירה, וכן סכנת חיות רעות חשובה יותר גדולה מסכנת הים שהיא ביד ה' כמאמר דו"המ נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולחוכן סכנת חיות רעות כמאמרם כיון שחטא אדם וסר ממנו הצלם הקדוש נמשל כבהמות נדמו מש"ה נקט קרא חולכי מדבר תחלה ואחריו יושבי חושך שהם מסוכנים בידי אדם בעל בחירה כנ"ל, והא דספנין רובן חסידים י"ל משום דהם שוהים יותר במקום סבבה מהגמלין, וכן משמע מהא דעונת תשמיש דהגמלין אחת לשלשה חדשים והספנין לשישה חדשים מטעם שדרכן להפליג בים ולשהות יותר מהגמלין העוברין במדבר כנלענ"ד, (עוד יבוא).

קח.

ב"ה פאקשאן *

ראיתי במכ"ע הנוכחי צד 227 קושיא אחת והמקשה אמר שהרעיש ארץ ואין פורק, ולדעתו מצות אתרוג וג' מיניו היא מצוה התלויה בארץ וחובת קרקע היא ובחז"ל יהי' בטלה ככל מצות התלויות בארץ, ומתחלה חשבתי שבודאי יצאו בעלי תריסין לקראתו כבקשת המקשה לגלות עיניו, אך בראותי כי נדפס חוברת ד' ואין משיב דבר אמרתי לבוא בשער בת רבים להראות גלוי לכל שדבר זה הוא נגד המקובל לנו מאז קבלנו המצוה ולא עלתה על לב חז"ל ולא חשבו נתן התורה שצוה לנו בתוה"ק ולקחתם לכם וגו' ובא בקבלה בתלמודנו סוכה מ"א: ולקחתם לכם שתהי' לקיחה ביד כאז"א, לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא י"ח ביו"ט הראשון של חג בלולביו של חבירו וא"כ נתנו לו במתנה, ומעשה בר"ג ור"י ור"א בן עזריה ור"ע שהיו באין בספינה ולא היה לולב אלא

(*) המאמר הזה בא אלי עוד לפני צאת החוברות הקודמות לאור, אולם יען שאז כבר הי' הכ"י מסודר לדפוס, לא הי' יכול להופיע עד הנה.

העורך.

לר"ג בלבד שלקחו באלף זון נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו במתנה לר"י נטלו ר"י ויצא בו ונתנו לראב"ע נטלו ראב"ע ויצא בו כו' עכ"ל. ועתה נחזי אנן אם איתא כדעת המקשה שהוא חובת הארץ לא חובת הגוף למה צותה התורה שיהי' לקיחה ביד כאו"א ולמה לא יהיה מועיל שלוח כמו בתרומה כן תרומו ג"א לרבות שלוחכם [קדושין ט"א:] גם למה צותה התורה משלכם להוציא שאיל וגזול, קרא למעוטי למה לי דכיון שאין לו משדחו ממילא פטור כמו בתומ"ע שלא הצריכה התורה לצוות ע"ג, ובהנכנס הוציא ר"ג אלף זון כשהיו בספינה וגם הכהנים והלוים פטורים מאתרוג לדעת המקשה כיון שאין להם נחלה ולמה לקחו ראב"ע שהיה כהן עשירי לעזרא [ברכות כ"ז:] ור"י שהי' לוי מן המשוררין שהלך לסייע בהגפת דלתות אצל ר"י בן גודגדא וא"ל ריב"ג לריב"ה בני הזור לאחוריק שאתה מן המשוררין ולא מן המשוערין [ערכין י"א:] וגם שאר היהודים יושבי הארץ ובזמן הבית אם אין להם משלהם משדותיהם כל הד' מינים פטורים, וא"כ רק א' מאלף שיהי' לו גטועים בשדהו כל הד' מינים, וגם לדעתו שכל מצוה שהיא בגדולי קרקע הוא רק חובת הארץ א"כ גם מצה היא גדולי קרקע וא"ר פסחים ק"כ: מצה בזה"ז דאורייתא ופסק כוותיה הרמ"בם והסמ"ג ובקדושין ל"ז: מושב דכתב רחמנא גבי מצה ומרור למה לי כו' קמ"ל דגם בזמן דליכא פסח נזהג, ובתוס' שם ד"ה בזמן דאיכא פסח חד קרא לחו"ל בזמן שבהמ"ק קיים וחד לחו"ל בזמן שאין ביהמ"ק קיים ע"ש. גם מ"ש המקשה שלדעתו מבואר בקרא שהדבר תלוי בחג האסיף שאוספין הפירות או ישמחו לפני ה' בד' מינים, הדבר מביא לידי גיחוך א"כ מכש"כ שמצות סוכה יהי' בטלה בחו"ל שהתורה קראה חג האסיף באספכם את תבואת הארץ, וא"כ בחו"ל שאין לנו גורן ויקב פטורים מסוכה, וגם הכהנים והלוים והעניים שאין להם נחלה פטורים גם בארץ וגם חג הבכורים בטלה בחו"ל לדעתו והם מלהזכיר דבר כזה, כי זה מהרס כל היסוד של תוה"ק שאנחנו מאמינים בני מאמינים שכל מצוה ומצוה יש לה יסוד למעלה גבוה מעל גבוה ומלבד טעם הנגלה יש טעמים כמוסים אשר אלהים הבין דרכה ובעשיתינו למטה בפועל ממש אנו עושים פרי ושורש למעלה, לא כאלה העוורים כמחנה העכרים שהולכים בחושך עיניהם לפי טעם הנגלה לבד וע"כ תפוג תורה ה"ו כי מדחי אל דחי יצאו ויחשבו שהעיקר רק באמונת הלב לא בפעולת אדם ירצה ה', ולפי טעם הנגלה שמצות שבת עדות למעשי בראשית אמר נבל בלבנו שמאמין בלב במעשי בראשית והוא מקיים זכור גם מבלעדי שמור, וכן כל המצות שטעמיהם בצדם זכר ליצ"מ כמו פסח וכדומה, זה דרכם כסל למו שרחמנא לבא בעי והעיקר תלוי בלב ומה יוסף תת כה קיום המצוה בפועל ומרעה אל רעה יצאו להתפלסוף בשכלם העכור כי מה יפעלו שלימות בנפש הרוחני פעולת ועשיית המצוה בגשמיות שיוזכה ע"י לשכר הרוחניות בעולם הגשמי,

וע"ז יצאו מן הדת ועקרו כל שרשי תורה"ק הבניה על מצות מעשיות ועליות
אמה"כ וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ כי כל מגמתם רק בארציות
ובגשמיות וכל יצר מחשבות לבו, כי יצרם הרע אומר להם כי רק רע כל
היום כי מעולם לא עלתה על רוחם אפילו מחשבה אחת לטובה לזאת וינחם
ה' כי עשה את האדם בארץ כי לדעתם ושיטתם שהעיקר הוא מחשבות
לבו למה להם היום בארץ לעשות רע וגם גורמת מחשבות און ותחבולות מרמה
יותר נוח להם שלא נבראו והיו כמלאכי עליון לחשוב באלהות בלי שום מניעה
וה"ש דה"מ אמר נבל בלבו יען אומר שהעיקר הכל רק בלבו ויודע דעת עליון
לכן אין אלהים כי מעשיו ופעולותיו הרעים גורמים לכפור באלהים וע"כ
השחיתו התעיבו עלילה אין עושה טוב כפי שיטתם הרעה כי שוא עבוד
אלהים במעשה גשמיות, ואלהים משמים נשקף על בני אדם לראות
היש משכיל דורש את אלהים כאשר אומרים הרשעים בפיהם שכל
מחשבותם באלהים ולכם נכון עמדם אבל באמת הכל סר וגו' אין עושה
טוב אין גם אחד כי כופרים גם באמונת ה' אחד ושמו אחד כיון שאין עושה
טוב, כי המעשה מביא לידי מחשבה כאשר אמרו ישראל נעשה ונשמע קודם
נעשה בפועל ממש ואז נוכל לקיים נשמע. ולדעתי זה היא שיטת קרה וסיעתו
שבקשו לעקור את הכל שהעיקר רק אחד כוונת הלב לא זולת וע"כ אמרו כי כל
העדה כולם קדושים כולם שמעו מהר סיני אנכי ולא יהי לך וזה כל התורה כלו
רק אמונה בלב ובתוכם ה' דוקא שבתוך לבכם מאמינים בה' ומדוע תתנשאו וגו'
כי אין יתרון לכם עלינו, כי בודאי במעשה דאו איך מרע"ה עומד למעלה מכל
דנא אבל לשיטתם שהכל תלוי רק בלב זה כל האדם יכול להיות כמשה וע"כ
ענשו שנבלעו היום באדמה כי לפי האמת שצריכין לקיים תורה"ק בפועל ממש אז
שפיר נברא הגוף לשמש את הנשמה לקיים מצות מעשיות אבל לשיטתם הנבערה
שעיקר רק המחשבה וא"כ למה ירדה הנשמה מעולם העליון, הלא קודם ירדתה
היתה כמלאכי עליון בהשגתה אלהית והגוף העבור עוד מסך מבדיל בעדה בשרדות
העוה"ה וע"כ צ"ל לשיטתם שהנשמה ירדה לעולם כדי לשמש את הגוף ולכך
נוצרו וא"כ הגוף הוא העיקר והאדון להנשמה שהוא באה רק לשרת את הגוף
וע"ס צריכה הנשמה המשרתת לילך אחר הגוף אדונה יחד היום באדמה ועל
דעתי ג"כ שע"כ נתן להם עבודת הקטרת כי הריה היא דבר שרק הנשמה נהנית
ממנו [ברכות מ"ג] ועבודת הקרבנות נעשים על המזבח החיצון עבור הטא שוגג
שחטא הגוף החיצון בלי כוונה ומחשבת הנשמה שהוא הפנימית וע"כ אינו מועיל
על הטא מיד אבל הקטרת נעשה על המזבח הפנימי לכפר על הנשמה שהוא
בפנים והריה הנשמה נהנית ממנו וע"כ לשיטת קרה ועדתו שהכל רק בלב ובמחשבה

א"כ הגוף אינו הוטא לעולם שאין מעשה וחשבון שיצטרך כפרה א"כ בטלו כל הקרבנות על המזבח החיצון וגשאר לדעתם רק עבודת הקטרת על המזבח הפנימי לבפר על מחשבת פנים שהוא הנשמה ונפש כי תחטא, לזאת נתן להם רק עבודת הקטרת לכן אש יצאה לפני ה' ותאכל אותם שריפת נשמה וגוף קיים כי לדעתם אין עונש לגוף רק להנפש והם הטאו בנפשותם, השבו מחשבות ודעה נפסדה לשרש תוה"ק שהעיקר הכל תלוי בנפשותם והבין, ועל דעתו זה ה' ג"כ הטא ישראל במסה ומדיבה על נסותם את ה' אם יש ה' בקרבנו אם אין, ואמרו במדרש הובא בילקוט שמעוני רבנן אומרים אם מסיחים אנו בלבבינו והוא יודע מה אנו מסיחים נעבדנו וא"ל נמרוד בו מיד ויבא עמלק וילחם עם ישראל. הכוונה שישראל הלכו אז בשיטת אפיקורסים כנ"ל שהכל תלוי רק במחשבת הלב וא"צ לפעולת מעשה, וע"כ אמרו אם יודע מחשבות טוב נעבדנו במחשבה וא"ל נמרוד בו, וע"כ נעשו תיקף בביאת עמלק, והנה יעקב לקח הברכות מיצחק רק במעשה אולם מחשבתו היתה על עשו וע"כ אם ישראל מקיימין מצות מעשיות בפועל ממש אז שפיר הברכות על ראש יעקב יחילו כי במעשה נתברך יעקב, אבל אם הולכין בשיטת דעה שהעיקר רק במחשבה אז הברכות שייכין לעשו שמחשבתו של יצחק היתה על עשו וע"כ ויבא עמלק נצר נתעב מזרע עשו, וז"ש והי' כאשר ידים משה ידו הכונה על מצוות מעשיות הנעשים ביד אז וגבר ישראל וכאשר יניח ידו שיעזובים מצות מעשיות והולכים בתר מחשבה אז וגבר עמלק, וע"כ צותה לנו תוה"ק זכירת עמלק שנדע שרק בקיימנו המצות בפועל ממש אז וגבר ישראל והברכות על ראש ישראל יחילו, ובה אמרתי כונה נאותה על מדרשם הובא ברש"י וישב יעקב ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף, ושם בסוף הרביעון ברש"י ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את עשו וכן אמרו חז"ל ב"ב קכ"ג אין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף שנאמר והי' בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש. כי הנה ידוע שיעקב ועשו הלכו בנחלת שני עולמים יעקב נטל לחלקו עוה"ב ועשו לקח לחלקו העוה"ז, וא"כ איך ביקש יעקב לישב בשלוח בעוה"ז שאין זה חלקו, אך יעקב חשב אחר שנתברך מאביו בברכת עוה"ז ע"כ מעתה שייך לחלקו גם העוה"ז כי הוא גביר לעשו וכל מה שקנה עבד קנה רבו, והגם שמחשבתו של יצחק בברכתו הי' על עשו אולם במעשה נתברך הוא וע"כ בקש לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף, דהנה איהא בס' הטעם שעבר יעקב על לא יוכל לבכר את בן אהובה בו' ונתן חלק הבכורה של ראובן ליוסף יען שמחשבתו של יעקב היתה בלילה הראשונה על החל הגם שבמעשה היתה לאה וחשב יעקב המחשבה לעיקר ונתן הבכורה ליוסף, וא"כ לשיטת יעקב היתה שעיקר היא המחשבה א"כ גם ברכת אביו היתה מחשבתו על עשו וברכת עוה"ז

שייך לעשו וז"ש שקפץ עליו רוגזו של יוסף על מה שלקח הבכורה מראובן ונתן ליוסף, וזה ג"כ הטעם שזרעו של עשו נמסרו ביד זרעו של יוסף המצינו ביוסף הצדיק שהלך אחר המעשה לא בתר המחשבה ואמר לאחיו אתם השבתם עלי רעה ואלהים השבה לטובה ולא רצה לנקום באחיו עבור המחשבה יען שהמעשה הי' לטובה, וא"כ לשיטתו הטובה חל ברכת יצחק על יעקב במעשה, ויעקב אמר ברכות הורי תהינה לראש יוסף וא"כ יוסף הוא גביר לעשו ונמסר ביד זרעו. ומשה"כ והיה בית יעקב לאש ובית יוסף להבה, אמרתי ג"כ עד"ז כי הנה לסתור עצת הרשעים הכסילים ששואלים איך יפעול פעולה גשמיות לנפש הרוחניות ע"ז אמר הכתוב הלא כה דברי כאש כי הנה יסוד האש הוא יותר רוחני מכל שאר היסודות ובכ"ז לא יראה ולא ימצא האש שהוא כעין רוחני כ"א בשנאתו בסבך הגשמי ובאין דבר גשמי אז גם האש בשל ונאבד. הנה רואין אנו בעינינו תועלת ופעולת הגשמי לא הרוחני ושה"כ כה דברי כאש שכן ענין תוה"ק אשר האמת שהמחשבה היא העיקר ומעשה בלתי מחשבה כגוף בלא נשמה וכנר שלא נדלק ולא נאחו בו האש שאינו מאיר, אולם גם האש איננו במציאות בלעדי הנר ואם אין נר אין אש ואין אור וז"ש כי נר מצוה ותורה אור נמשלה המצוה לנר זו עשיית המצוה בפועל ממש ותורה אור זו הכוונה והמחשבה טהורה שנמשלה לאור ובשניהם יחד אז יהי אור זו מעשה הצדיקים שבאמת צריכים שניהם יחד טובים השנים מן האחד, וצדיקים מקיימים המצות בפועל ומכוונים כהוגן באין הבדל ביניהם. כאשר שמעתי כוונה נאותה כשם הגאון הר"ל נאטאנזאהן ז"ל. שת בין תפלה לתפלה חוזר עליה מעורכי מלחמה. הכוונה כי תפילין של יד רומז נגד עשיית המצוה בפועל ותש"ד רומז נגד המחשבה, ומי שרוצה לעשות שיחה והפסק ביניהם שדי באחד לבד או במעשה או במחשבה יחזור מדעה זו ויקח ראוי מעורכי מלחמה שיש שר הצבא המנהיג אותם בשכלו ויש אנשי הצבא העושים מלאכתם ושניהם צריכים זל"ז ואחר מבלעדי השני לא שוה כלום, אין צבא בלא אנשי חיל ואין אנשי חיל בלא שר צבא, כן בעשיית מצות צריכין שניהם הכוונה והמעשה תש"י ותש"ד בלי שיחה והבדל ביניהם בפיך ובלבבך לעשותו. ונ"ל לומר כי האתרוג וג' מינין מרמזים ע"ז ע"ד המדרש פרי עץ הדר מה אתרוג יש בו ריח ויש בו טעם כך ישראל יש בהן בני אדם שהן בעלי תורה ובעלי מע"ט, כפות תמרים, מה תמרה י' יש בה אוכל ואין בה ריח כך ישראל יש בהן ב"א בעלי תורה ולא בעלי מע"ט, וענף עץ עבות, מה הדס הזה יש בו ריח ואין בו אוכל, כך ישראל יש בהן ב"א שיש בידיהם מע"ט ואין בהם תורה, וערבי נחל, מה ערבה זו אין בה טעם ולא ריח כך ישראל יש בהן ב"א שאינן לא בעלי תורה ולא מע"ט, אמר הקב"ה לאבדן א"א אלא יעשו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו. ועד"ז

גם אנו נאמר שאתרוג נגד הצדיקים וההרידים שמקיימין המצות במעשה ובכוונה כמו שיש באתרוג טעם וריח, הטעם הוא הנרגש לחוש, הגשמי והריח שהנשמה נהנית ממנו כמש"ל הוא נגד המחשבה, כפות תמרים, נגד פשיטי עם שעושים מעשה המצות בפועל בלי שום כוונה. כמו שתמרה הזו יש בה רק טעם הגשמי ואין בה ריח הרוחני, ענף עץ עבות מה הדס זו יש בו ריח ואין בו אוכל כך יש הרשעים ואפיקורסים שאומרים שעבודתם לה' בנפשותם ובקרבתם יהללו שמו במחשבותם כמש"ל וערבי נחל נגד גרועי קלי הדעת המגושמים מאד שאין בהם לא מעשה ולא מחשבה, ברוך המקום שנגד ארבעה בתות דברה תורה החכמים, והרשעים, ותמימי פשוטי עם, ושאינם יודעים מאומה, אמר הקב"ה לאבדן א"א אלא יעשו כולם אנדרה אחת והן מתכפרין אלו על אלו, ולדעתי כוונתם ז"ל ע"ד הגמ' סוף הגיגה א"ר אבהו אר"א ת"ה אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא ומה סלמנדרא שתולדת אש הוא הסך מדמה אין אור שולטת בו, ת"ה שכל גופן אש בו עאכו"כ, אר"ל אין אור של גיהנם שולטת בפושעי ישראל ק"ו ממזבח הזהב, מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב כמה שנים אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון דכתוב כפלה הרימון רקתך א"ת רקתך אלא רקנין שבך עאכו"כ, וכל הרואה ישתומם על המראה דאם גם על פושעי ישראל אין האור שולטת בהם והי' ה"ו כצדיק כרשע ואך ריק יזכו לבבם ולריק יגעו ישרי לבב, גם מה שייכות זהב המזבח לפושעי ישראל גם המאמר ריקנין שבך מלאים מצות כרימון שהם שני הפכים בנושא אחד שאם הם ריקים אינם מלאים ומלאים אינם ריקים, אך האמת יורה דרכו שכוונתם ז"ל בזה, דהנה כל הספרים מלאים מזה שהיזב כל איש ישראל לקשה ולדבק עצמו עם כללות ישראל ואז יחשב לו כאלו קיים כח"ת כי יש לו חלק בכל המצות שכללות ישראל עושים וכל המצות שהם עושים כאלו הוא עושה ג"כ וע"כ אמר בן עזאי ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה שמבלעדי זאת א"א לשום אדם להשלים נפשו בתח"ג מצות בידוע, והנה ידוע מפי סופרים וספרים טעם מהצית השקל להורות שכאור"א ידמה בנפשו שהיא רק החצין ורק חבירו ישלם אותו, ובוה יאיר לנו מאמר ר"ל שאחר שאמר ר"א שת"ה אין אור של גיהנם שולטת בהם אמר הוא בקדשו שמעתה מצאתי תקנה גם לפושעי ישראל הקשורים והדבוקים עם ת"ה שהגם שהם ריקים ממצות עכ"ז מלאים הם שיש להם חלק בכל המצות שת"ה מקיימים והם ריקים מצד עצמם ומלאים מצד אחר מהמת שהם מחזיקים עצמם רק כפלה חצי דבר ומקשרים עצמם לת"ה שהם ישלימו אותם והיו ק"ו שאין לו פירא מה כעובי דינר זהב יגון על העץ שלא ישרף ק"ו שת"ה שאין האור שולטת בהם שיגינו על הפושעים המקושרים בהם ומחזיקים אותם בעץ חיים שלא יהי' אור

גיהנם שוטלת בהם דכתיב כפלה הרמון רקתך רביון שהם מהויקים עצמם כפלה הרמון חצי דבר ומקשרים עצמן עם הת"ח שישלימו אותם וע"כ אעפ"י שהם ריקנין מעצמם עכ"ז הם מלאים מצות כרמון. מבעד לצמתך לשון צומת הגידין שהם מקשרים עצמם עם הת"ח וז"ל. וז"ש חמ' יעשו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו כי יש להם חלק בתורתו ובמעשים טובים של הת"ח.

אברהם יעקב דערבארמדיגער חופ"ק פאקשאן

קמ.

ב"ה דאראבאן

פרשה וישב, ברש"י וישב יעקב ביקש יעקב לישב בשלוח קפין עליו רוגזו של יוסף כו'. ומקורו מהור מהמד"ר שם ועמדו ע"ז המפורשים אינו מדה כנגד מדה, והנלענ"ד לפרש בדרך נאות, דהנה בס' ח"י תורה כתב בשם כ"ג דיעקב היה סובר דשכר מצוה איכא בהאי עלמא ע"ש מה שפי' לדרכו וביקש שכר מצוה בהאי עלמא. ולדעתי י"ל עפמ"ש במק"א בקושיית המפורשים שהקישו דאמאי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והא כתוב לא תלין כו' והקב"ה מקיים התורה. וידוע מה שתירין בס' זרע ברך חובא בבב"ש דע"י שליח אינו עובר, אולם אני הבאתי שם תי' אחר על קו' זו ביטש הער"ג פ' ח"י דבקבלנות מבואר הדין בהו"מ סי' של"ג דאינו עובר על ל"ת, וא"כ י"ל וימשה אין הקב"ה עובר על ל"ת בין דיישראל יש להם דין קבלנים בין דכל איש ישראל מחויב לקיים התרי"ג מצות בימי חלדו וא"ל קיימם מזכרה להתגלגל עוד הפעם כידוע לידועי חן, א"כ יש להם דין קבלנים משה אין הקב"ה עובר על ל"ת. אך אני שדיתי נרגא בהאי תי', דהא מבואר במס' קידושין מ'. דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה א"כ שוב אין להם דין קבלנים וא"כ מחויב הקב"ה לשלם שכר מצוה בהאי עלמא לפי תי' זה, וכ"ז בישראל משא"כ בב"ג הוא להיפך דמחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה. כמבואר בתוס' קידושין ל"ט: ד"ה מחשבה ויעקב שביקש שכר מצוה בהאי עלמא ע"כ ח"י סובר דיישראל קודם מ"ת ח"י להם דין ישראל וא"כ מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ול"ש תי' הער"ג. וראי' לזה שסבר כן דבב"ר פע"ט מבואר דיעקב שמר את השבת ע"ש עה"פ ויהן את פני העיר, ועי' בסנהדרין נ"ה מבואר דגוי ששבת חייב מיתה ואיך שבת? וע"כ שסבר דיצאו מכלל ב"ג. והנה רש"י פ' עה"פ ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם שהי' מספר לאביו שאוכלים אבמה"ה ע"ש. ובאמת קשה ע"ז ממ"נ אם אמת כדברי יוסף איך יתכן ששבטי יה יעשו נבלה בזאת ח"ו, ואם באמת לא

אכלו איך יתכן שיוסף הצדיק יאמר שקר ח"ו ותי' הפר"ד בשם הרא"ם שבאמת הם לא אכלו אכמה"ה רק הם אכלו מפרנסת ויוסף הי' מחולק עם השבטים אם האבות קודם מ"ת הי' להם עוד דין ב"נ או כבר באו לכלל ישראל, דיוסף הי' סבר דקודם מ"ת עדיין לא יצאו מכלל ב"נ, ע"כ לדעתו הי' אסור והשבטים היו סוברים שכבר יצאו מכלל ב"נ לכלל ישראל ע"כ לדעתם היו מותרים לאכול מפרנסת דלישראל בשחיטה תליא מלתא ומפרנסת כבר נשחט ע"כ לדעתם הטא יוסף במה שהביא את דבתם רעה אל אביהם ע"כ רצו להרגו או למכרו ע"ש. וזה כוונת רש"י בשם המדרש שהקדמנו מראש ביקש יעקב לישב בשלוהי ר"ל שביקש שכר מצוה בהאי עלמא וכמ"ש בב"נ, וע"כ שהי' סובר דיישראל קודם מ"ת באו לכלל ישראל ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ואין להם דין קבלנים, ע"כ קפץ עליו רוגזו של יוסף, דלפ"ז הטא יוסף במה שהביא דבת השבטים רעה אל אביהם—שאוכלים אכמה"ה מפני שכבר שיש להם עוד דין ב"נ וכמ"ש הפר"ד, דהא יעקב גופי' הי' סובר דיש להם דין ישראל ולפי שיטתו נענש בזה. (סוף יבוא)

הק' נחום שמרי' שעכטער אבד"ק דארבאן

ק

ב"ה טערגאווישטע

במאמר הזה באתי להציע לפני הקוראים החכמים של הורחון הזה, שתי שאלות אשר לא אוכל לבוא עד תכליתם, ואותה אבקש מאת חכמי הדור אשר נתן ה' חכמה בלבם להשיבני תשובה נכונה. הנה גלוי וידוע לפני כל יודעי דת ודין שעמוני ומואבי אסורין לבוא בקהל, אבל עמונית ומואבית מותרות. מקור ד"ז הוא במשנה יבמות ע"ז: וז"ל, עמוני ומואבי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהן מותרות מיד. ובגמ' שם מנה"מ? בו' אמר ל' אכנה תנינא, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית וכו' ע"ש כל הענין. ולקמן ע"ז. נמצא בדברים האלה; כתנאי, עמוני ולא עמונית מואב ולא מואבית דברי ר"י, ר"ש אומר ע"ד אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים, דרכו של איש לקדם ואין דרכה של אישה לקדם ע"ש. ועי' שם ע"ת: וס"ט. ועוד בהרבה מקומות בש"ס מובא הדרוש הזה מואבי ולא מואבית עמוני ולא עמונית בתור הלכה רווחת בישראל כידוע, וכן נפסקה הלכה [ועי' ברש"י מגלת רות ד'—ו'] ד"ה פן אשהית את נחלתי. ועתה אציגה את שאלתי.

הנה הישרים הגידו לעזרא [עזרא ט'—א'] כי נשאו העם מבנות הכנעני החתי וגו' העמוני המואבי המצדי והאמורי, אבל לא הזכיר הכתוב שפירשו לו אם נשאו אותן בגויתן או גידו אותן תחלה, גם עזרא לא שאל מהם אם הנשים

האלה באו תחת כנפי השכינה א"ל, אלא מיד נתעצב הרבה, ובתפלתו הארוכה פירש טעם העצבון, כי אמר [שם י"א י"ב] אשר צוית ביד עבדיך הנביאים לאמור וגו' ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם, ובנותיהם אל תשאו לבניהם ולא תדרשו שלוםם וטובתם עד עולם. הנך רואה בעיניך שעזרא השוה עמון ומואב לו' עממים] ולכן הרכיב שני פסוקים יחד, כי הפסוק ולקחת מבנותיו לבניך [שמות ל"ד—י"ז] והפסוק ובתו לא תקח לבנך [דברים ז'—ג'] שניהם על שבעה גוים בלבד נאמרו כמו שמוכיח בהם הענין, אבל שאר העמים לא נכללו באיסור הזה, והפסוק לא תדרוש שלוםם וטובתם [דברים כ"ג—ז'] נאמר בפירוש על עמון ומואב בלבד, ועזרא כוללן יחד באיסור כולל כמו שהשרים זכרו לו בנות הכנעני עם בנות העמוני והמואבי ביחד ולפי קבלת חז"ל בפי' הפסוק עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, קשה מרוע לא הבדיל עזרא בין עמון ומואב שנקבותיהן מותרות, ובין ז' עממים שנקבותיהן אסורות? וא"ת עזרא לא הקפיד מאיזה עם היו הנשים, רק ראה שאינן מהזיקות בדת ישראל, והזנו גם בניהן אחרי גלוליהן ובעבור זאת לבש כמעט קנאת ה' צבאות, למה צוה להוציא כל הנשים והנולד מהם בעצת ה' והחרדים במצות אלהינו ובתורה יעשה [עזרא י'—ג']? הלא כפי דין תורה ה' לו לגרש רק הכנענית ובניהן לפי שה' לקחתן באיסור ובניהן נולדו בפגם שאין אחריו תקנה, אבל העמונית והמואבית ישלכחו בהיתר, ה' לו לגיירן עם בניהן אשר ילדו בלי לגרשם מקהל ה'.

ועתה נבוא אל נחמי' גם שם סיפר הכתוב [י"ג—א'] שקראו בספר משה באזני העם ונמצא כתוב בו לא יבוא עמוני וגו' ויהי' כשמעם את התורה ויבדילו כל ערב מישראל. הנך רואה בעיניך שקריאת הפסוק ההוא הביאם להבדלה זאת, ואף כאן אשאל השאלה הנ"ל לפי דרשת חז"ל עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, איך מפסוק לא יבוא עמוני הבינו שצריך להבדיל כל ערב מישראל? וא"ת שהבדילו אותן לפי שלא היו גיורות, [כדעת הרב"ע עזרא י'—ג', והרלב"ג שם ט' ב' ע"ש]. למה א"כ לא גיירו אותן עתה? שוב כתיב [נחמי' י"ג—כ"ג] גם בימות ההם ראיתי את היהודים השיבו נשים אשדודיות עמוניות מואביות וגו' ואריב עמם וגו' ואישיבם באלהים אם תתנו בנותיכם לבניהם, ואם תשאו מבנותם לבניהם. הביטה וראה איך השוה נחמי' נשיאת העבריות עם המואביים לנשיאת המואביות עם העבריים ונתן בנקבות עמון ומואב אותו איסור עצמו שיש בנקבות ז' אומות, ולפי הדין שהמואביות מותרות, ה' צריך להבדיל בין נשואי המואבי עם הישראלית לנשואי העברי עם המואבית ולמה השבע השביע את ב"י שלא ישאו מואביות? שוב נעיין במלכים [א'—י"א] באיסור רוב הנשים שאהב המלך שלמה שזכר שם מואביות ועמוניות אצל שאר הנשים האסורות שהן

אדומיות צדוניות חתיות, וע"כ אמר שם מן הגוים אשר אמר ה' אל ב"י לא תבואו בהם והם לא יבואו ככם, הרי שבכל מקום השוה איסור הזכרים לאיסור הנקבות מבלי לעשות שום הבדל בין נקבות עמון ומואב לנקבות שאר העמים, ולפ"ם שקבלו הו"ל ה' צריך להבדיל בין נקבות עמון ומואב שהן מותרות לנקבות שאר העמים שהן אסורות. והנה עם כל-העיון שעיינתי בזה, לא זכיתי עד עתה למצוא פשר דבר. ע"כ שאלה הא'. [סוף יבוא].

נתן שמואל ישראלאוויטש שו"ב ומו"ץ בפ"ק הנ"ל

קיא.

ב"ה ביוואלאר

הנני בזה לשלוח ר"פ איזה ד"ת שחדשתי זה זמן כביר ואף גם פעם אחת לא עלתה על דעתי להו"ל, כי מה אני תולעת ולא בינת אדם לי, רק אחרי שראיתי בפי' חסידים סי' תק"ל וו"ל הקב"ה גוזר על האדם כמה ספרים יעשה, יש שגזר עליו ספר אחד ויש ב' או ג'. וכל מי שגלה לו הקב"ה דבר בתורה ואינו כותבו ויכול לכתוב, הרי גוזל מי שגלה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, וזש"כ האלהים יביא במשפט על כל נעלם [קהלת י"ב] כלומר שגורם שנעלם הדבר ההוא עכ"ל. זאת היתה לי כי פקודך נוצרתי להרפים מהד"ת שגלה לי הקב"ה.

בפי' וירא [כ"ב—כ"ג] וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וגו'. רבים מקשים על מלת "אחר" שהיא פלא, וכי עד הנה ה' לו איל שאמר שראה איל אחר במקומו? גם צריכים להבין טעמו ונימוקו של בעל הטעמים שהטעים על מלות "והנה איל" בזקק-קטן, "אחר" בזקק-גדול? ועוד יקשה לנו על לשון הכתוב וישא אברהם את עיניו לכאורה שפת יתר הוא כי אין זה דומה למקרא שלמעלה פסוק ד' "וישא אברהם את עיניו וירא את המקום מרחוק" כי לדאות מרחוק צריכין לשאת עין, אבל כאן ה' די לו היה נכתב וירא אברהם איל אחר נאחז בסבך. ולפי קט שכלי נראה לפרש מקרא זה באופן נאה ומתקבל. כי הנה אברהם אע"ה אחרי שמן השמים עכבוהו לבל ישהוט את בנו יחידו וישא אברהם את עיניו למקום להרבות לפניו שיה ותפלה שיזמין לו תמירתו להעליהו לעולה תחת בנו, שלא יהיה מזבחו ריקס. ולדעתי זה כונת הו"ל בסדר תעניות מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו, ולכאורה אין אנו יודעים מה היתה אז בקשתו של אאבע"ה אשר הקב"ה נענה לו? ולפ"ד נשא את עיניו לשמים בתפלה ובתחנונים שיזמין לו קרבן אחר תחת בנו, ובקשתו זאת נתמלא וירא והנה איל אחר,

ר"ל ראה דבר חדש [בנודע לכל בעלי הפשט דמלת "והנה" יורה בכ"מ על דבר חדש] כי פתאום ראה תיכף איל מוכן לזה, וזה אומרו **אחר** כלומר תיכף אחר תפלתו נזדמן לו איל זה כמו ואחר יצא אחיו [בראשית ל"ח—ל] ואחר נגש יוסף [שם ל"ג—ז] וכדומה. הנה כי כן שמח אברהם על ההודמנות הזאת אשר הקרה ה' לפניו, והשתומם על המהוה בראותו איך תיכף אח"כ האיל נאחו בקרניו בסבך של האילנות, והתבונן מזה שהאיל הזה הוא נשלח אליו ממרום להעלותו לעולה תמירת בנו. וזה כוונת בעל השעמים שהשעיים "והנה איל" "בז"ק" "אחר" בז"ג. להורות בא ג"כ כי כאשר נשא אברהם את עינו ראה דבר חדש שפתאום והנה איל שם ושמה לקראתו מאד שהומין לו ה' כאשר כן הוציא בשפתיו **אלהים יראה לו הישה לעולה**, ואברהם לא חש כלל משום גזל אולי יש לו בעלים, כיון שלא ראהו שם מקודם ולתמהונו ראה תיכף אחר זה שהאיל נאחו בקרניו, מזה הבין שהאיל הזה מה"ש הכינהו לכך ויעלהו לעולה תחת בנו. ויתכן עוד לומר שמלת **אחר** יורה גם על השתנות האיל שהיה משונה משאר האילים שהיה ממין אחר שלא נמצא דגמתו בשוב כלל, ומעתה לא יקשה לנו על א"א מדוע לא ה' הושיע בזה משום גזל ואולי אכירת בעלים היא זה ועליו לקיים מצות השבת אבירה? אולם לדברנו, נותן התורה חפץ בזה להצדיק את הצדיק אאע"ה כי חלילה לו ליהנות מן הגזל כי **איל אחר** ה' זה ממין אחר, שלא נמצא דוגמתו בעולם הישוב כי נברא לכך בששת ימי בראשית [כאבות פ"ה]. וכאשר הצעתי הדברים האלה לפני ידידי הרה"ג המהולל מו"ה חנוך העניך שאפראן אב"ד דקהלתנו שלש"א, הראה לי שכבר קדמני בזה בס' הכתב והקבלה ע"הת שם, ושמחתי מאד שכוונתי לדעת הגאון בעל הכתב והקבלה, ותהלה לאל אנכי עוד הרחבתי הדבור והוספתי לקח בזה.

ישראל אנטאניער

חיבי תמצא? שבהמה ששחטה בסכין פגום יהיה יותר טוב ויותר מועיל מבאם שחטה בסכין כשר?

צבי לאנדמאן. בערעשט

ח.

דיא תורה"ק ברינגט כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך המעלך מארץ מצרים וגו'. פאללס וויר לערנען דיא פסוקים זא אבערפלעכליך איז אללעס רעכט, וועגן וויר זאללען אבער גוט מדקדק זיין זא האבען וויר זעהר פיעלע דקדוקים צו פראגען. ⁽¹⁾ וואגן דיא תורה"ק זאגט אונז כי תצא למלחמה איזט דאך זעלבסט פערשטענדליך דאס ער געהט מלחמה האלטען געגען זיינען פיינד אלזא וואצו

ברויך אונז דאנן דער פסוק זאגט, איזט דאך דער אויסדרוק על אויבך איבריג ?²) דער פסוק זאגט כי תצא ווייזט אויס אז ער בעגינט דיא שלאכט זא איזט דאך געוויס דארט ווא דער מענטש בעגינט דיא שלאכט האט ער זיכער קיין מורא פאר דעם געגנער, דענן דארט ווא דער מענטש פיהלט זיך שוועכער זא העטטע ער זיכער נישט בעגאנגען דיא שלאכט געגען זעם שטערקערן פאן זיך, אלזא וואצו דארף דאנן דער פסוק זאגן לא תירא מהם ?³) דער פסוק גיבט אונז איין טעם ווארום ער זאלל נישט מורא האבען כי ה' אלהיך עמך המעלך מארין מצרים, איזט דאך קשה ווארום געראדע ברינגט אונז דיא תורה"ק יציאת מצרים, ווארום ברינגט זא אונז נישט מלחמת סיחון ועוג אדער דיא אנדערע מלחמות וואס דיא יודען האבען געפיהרט ? אום אבער דיא אללע דקדוקים צו פערשטעהען וויל איך מיר ערלויבען צוערשט אויסצייטישען אייניגע מאמרים, דאנן ווערדען וויר אויך בעהש"ת פערשטעהען דיא פריהערע דקדוקים וואס וויר האבען מדקדק געוועזען, דיא גמרא ברינגט אונז אין מס' ברכות לעולם ירגיו אדם יצ"ט על יצה"ר נצחו מוטב וכו' ואם לאו יזכיר לו יום המיתה, פאן דיעזעם מאמר זעהען וויר דאסס דאס לעטצטע מיטטעל צו געברויכען אום גובר צו זיין דעם יצה"ר, איזט דער יום המיתה, זא קענען וויר עס אונז ערקלערען מיט איין קליינעם ביישפיעל, זאללען וויר זעהען וועגן איינער גיבט דעם אנדערן איין ראט, זא איזט דארט ווא דער בעטרעפפער ווייסט דאס דער יעניגער וואס ער גיבט איהם דיא עצה איזט זיינער איין גוטער פריינד, זא ווירד ער איהם געוויסס פאלגען, דענן ער איזט פערזיכערט דאס זיין פריינד ווירד איהם געוויסס נישט פערפיהרען, דאגעגען אבער דארט ווא ער ווייסט דאס דעריעניגער וואס ער גיבט איהם דיא עצה איזט איהם קיין גוטער פריינד, דאמאלס קאנן דיא עצה אויסוואזען דאס זא איזט פיר איהם גוט זא ווירד ער איהם טראטצדעם נישט פאלגען, דאס זאגט אויך דיא גמרא יזכיר לו יום המיתה דער מענטש זאלל זיך דערמאנען אז דער שטן דער יצה"ר איזט אויך דער מלאה"מ, אונד דיא גאנצע כוונה פאס יצה"ר איזט גור אום מקרב זיין דעם מענטש צום טאדע, דאמאלס פאללט דער מענטש וויל זיך דאס בערעכענען זא ווירד ער איהם זיכער נישט פאלגען אונד ווירד נישט זינדיגען דאס האט אויך דה"מ געזאגט אין תהלים נאם פשע לרשע בקרב לבו כי החליק אליו בעיניו למצוא עינו לשנוא, קענען וויר דעם פסוק אויף דער ארט פערשטעהען, זאללען וויר זעהען פאללס עס קאממט איינער אין שטעלט זיך זאגען פאר דעם פאלק מוסר אין איז זיי מעורר לתשובה דאמאלס קאממט דער יצה"ר אין שטעלט זיך אלס געגנער אין איבערדעט דעם מענטשען אונד זאגט איהם : וואצו ברויכסט דא הערען מוסר ווא ביסט דאך איין צדיק גמור עס איזט גאר קיין פינגערער פאן דיר נישט דא, אונד וויערער דארט ווא דער מענטש ווייסט ביי זיך אלליין דאס ער איזט איין רשע גמור אונד דער פריהערער תירוץ קאנן נישט העלפען,

דאמאלס איבעררעדעט דער יצה"ר דעם מענש אויף דיעזער ארט, אונד זאגט איהם; וואס, דוא ווילסט דיר יעצט נעהמען תשובה טון, איזט עס דען איין מעגליכקייט אין דער וועלט זאלסט קעננען מתקן זיין אללעס וואס דוא האסט געזינדיגט? בערעכען דיר נור וויפיעל חטאים וועונות דוא האסט געטון זייט דוא ביסט צו דיין שכל געקאממען ביז יעצט, ווירסט דיר גאנץ אומזאנסט פלאגען תשובה צי טון, דוא ווירסט ניכט האבען ניכט דיעזע וועלט ניכט יענע וועלט, אלזא זעהען וויר דאס דער יצה"ר מאנכמאל איזט ער מעלים דיא חטאים פאם מענשען אונד מאנכמאל זוכט ער נאך אונד איזט מזכיר אללע חטאים וואס דער מענש האט געזינדיגט, אונד דאס אללעס איזט נור מחמת שנאה צום מענשען אום דעם מענשען מונע צו זיין פאן תשובה ער זאלל קיין תשובה טון, דאס האט אויך דה"מ געזאגט גאס פשע לרשע בקרב לבי דאס זינד דיא רעד פאם יצה"ר וואס ווירד אנגערופען פשע וואס רעד צום מענש אין הארץ, מאנכמאל איזט כי החליק אליו בעיניו מאנכמאל מאכט ער ביי איהם דיא חטאים גלאטט אין דיע אריגען אונד רעד איין דעם מענש דאס ער האט גור ניכט געזינדיגט אונד וויעדערום מאנכמאל איזט למצוא עונו זוכט ער אלס איהם מזכיר צו זיין אונד צו פינדען ביי איהם דיא זינדע, אונד דאס אללעס איזט נור לשנוא מחמת דיא שנאה וואס דער יצה"ר האסט דעם מענש דעסהאלב ווילל ער איהם איינרעדען יעדעס מאל אויף איין אנדער ארט אום ער זאלל ניעמאלס תשובה טון, דאס האט אויך של"ה געזאגט אל תצדק הרבה זאלסט דיר ניכט האלטען פאר איין צדיק גמור אונד וויעדער זאל תרשע זאלסט דיר אויך ניכט האלטען פיר איין רשע, ווילל אין ביידע פעללע ווירד ער קיין תשובה טון, וואס דען דער מענש זאלל זיך איממער האלטען אין מיטטעלפונקט זא ווירד ער אויך קאממען צו תשובה.

וויר זאגען אין דעם טאג פאן יוה"כ מעהרערע מאל דעם פסוק כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו, זא קעננען וויר דעם פסוק פערשטעהען מיט איין ביישפיעל, איין זעהר אנשטענדיגער מענש האט געהאבט איין זאהן וואס ער איזט געוועזען איין מושלם בכל המעלות אונד וואר אויך געבילדעט אין פערשיעדענע שפראכען, נור איין שפראכע איזט געוועזען וואס ער האט זיא ניכט געקאנט, דאהער אום ער זאלל אויך דיא איינע שפראכע גוט קעננען האט איהם זיין פאטער געשיקט אין דיעזעם לאנדע ווא דיא שפראכע ווירד געשפראכען אום ער זאלל זיך אין דיעזעם לאנדע פערפאלקאממענען מיט דיעזער שפראכע, דער זאהן אבער האט אנדערס געטון, זאוויא ער איזט נור געקאממען אין דעם פרעמדען לאנד, האט ער זיך פעראייניגט מיט שלעכטער געזעלשאפט אונד האט אנגענאממען איין שלעכטען וועג אונד האט נאך פערגעסען אללעס

וואס ער האט געלערנט צו הויזע ביי זיינע עלטערן. ער האט אויך דאן געהייראטעט פאן ניערדיגער פאמיליע אונד האט געהאבט קינדער וועלכע האבען זעהר איינע שלעכטע ערציהונג געהאבט אהנע זיסטע אונד אהנע דרך ארץ. זאווירא זיין פאטער איזט דאפאן ערפאהרען איבערהויפט זאווירע ער האט געהערט דאס זיין זאקן האט זאלכע שלעכטע קינדער געבראכט אויף דער זעלט האט ער דאפאן זעהר גראסע ערגניססע געהאבט אונד ער האט שאן בערייעט וואס ער האט איהם אוועג געשיקט אין דער פרעמדע, דען זאלאנגע זיין זאקן וואר ביי איהם צו הויזע אבצוואר עס האט איהם געפעהלט דיא איינע שפראכע טראטצדעם וואר ער עהרליך אונד אנשטענדיג, וועהרענד אבער יעטצט ניכט גענוג וואס ער האט פערנעססען וואס ער האט פריהער געקאנט איזט ער נאך דאצו געווארדען איין פערדארבענדער מענטש. זאווירע עס איזט אבער געקאממען דיא צייט דאס דער זאקן זאלל זיך אומקעהרען צוריק נאך הויזע, זא האט זיך דער זאקן אנגעפאנגען רעכענשאפט צו געבען פאן זיינע מעשים וואס ער האט געטון אין דעם פרעמדען לאנד אונד זיך געדענקט וויא קאנן איך יעטצט צוריקקעהרען נאך הויזע דארט ווא איך האבע מיר זאלכע שלעכטע אייגענשאפטען אנגעאיינגעט אונד מיין פאטער ווייסט פאן אללדעם, זאווירע ער האט זא געדענקט איזט אויף איהם צוגעקאממען איין גיטער ברודער אונד איהם געפראגט וואס ער איז זא גערגערט, זא האט ער איהם ערצעהלט דיא גאנצע געשיכטע דאס ער מוסס יעטצט צוריקקעהרען צו זיינעם פאטער אונד האט ניכט מיט וואס, זא האט איהם דער גיטער פריינד געראטען דאס בעפאר ער פאהרט נאך הויזע זאלל ער דעם פאטער שרייבען איין געביטט ברויע אונד איהם ביטטען ער זאלל איהם פערצייהען אויף אללע זיינע פעהלעך, זא ווירד איהם דער פאטער געוויסס פערצייהען. כרחם אב על בנו, דיא עצה איזט דעם זאקן זעהר געפאללען אונד ער האט זאפארט געשרייען איין מכתב בקשה פאלל מיט הרטה צו זיינעם פאטער, זא האט איהם זיין פאטער געאנטווארטעט אויף אללעם בין איך דיר מוחל נור אבער זאללסט דיא צוערסט טראכטען דייןע שלעכטע קינדער אין גוטען וועג צו ברינגען זאללסט זיי מאכען פאן שלעכט גוט, דאס נמשל איזט; דעם זאקן מיינט מאן דיא נשמה הקדושה וואס זיא איזט איין חלק אלהי ממעל נור ווייל עס פעהלט איהר נאך איינזעניג צום תכלית השלמות שיקט זיא דער רבש"ע אויף דעם עולם זיא זאלל משלים זיין דעם הסדוק, דיא נשמה הקדושה אבער זאווירא זיא קאממט אויף דעם עולם איזט זיא זיך מרבק אין גוף און בעגינט צו זינדיגען זא איזט זאווירע דיא משנה ברינט אין פרקי אבות העובר עברה אחת קינה לו קטגור אחד אין דיעזע מקטוגים שטעהען פאר דעם ב"ד של מעלה אין זינד מקטוג אין דאס איז בביבול

איין צער פאר דעם רבש"ע וואס דיא נשמה הקדושה איז אויסגעשמירט געווארדען מיט חטאים ועונות, זאווייט עס קאממט אבער דיא צייט דאס דיא נשמה דארף זיך אומקעהרען צו דעם ארט פאן ווא זיא איזט געקאממען עס איזט נגור געווארדען דער מענש זאלל שטערבען, דאמאלס בעגינגט דער מענש זיך צו בערעכנען אונד הרטה האבען אויף אללעס וואס ער האט געטון ביז יעצט, השי"ת אבער וואס ער איזט איין רחמיו על כל מעשיו האט אונז געגעבען דעם טאג יוה"כ אלס איין טאג פאן סליחה ומחילה אויף אללע אונזערע זינדע אבער באופן לחקן את אשר שחתנו מיר זאללען באמת תשובה טון אויף אונזערע זינדע דאמאלס ווערדען אויך דיא מקטרגים דיא שלעכטע קינדער פאס מענשען נהפך ווערדען צו מליצי יושר. דאס זאנען וויר אויך כי ביום הזה יכפר עליכם אין דיעזעם טאג יוה"כ פערגיבט אייך גאט לטהר אתכם מכל חטאתיכם אום אייך צו רייניגען פאן אללע אייערע זינדע, נור באופן לפני ה' דאס דיא מקטרגים וועלכע שטעהען פאר גאטט אונד זינד אויף אייך מקטרג תטהרו זאללט איהר ריין מאכען אונד זיי פערקעהרען צו מליצי יושר. לויט וויר האבען פריהער ערקלעהרט איזט דער דרך פאן דעם יצה"ר מזכיר צו זיין פאר דעם מענשען אללע חטאים וואס ער האט געזינדיגט, אום דאדורך פאן תשובה מייאש צו זיין, אבער אין ווירקליכקייט אין לך דבר שעומד בפני התשובה אונד ביי ווירקליכער תשובה ווערדען אללע מקטרגים נהפך צו גוטען זאמא דיא תוה"ק ברינגט אונז אנו ה' השוכן אתם בתוך טומאתם דרשנן דארויף דיא חז"ל אפילו בזמן שישראל אין עושין רצונו של מקום אפ"ה שכינה עמם, איין בעווייז דאצו איזט יציאת מצרים וואס דיא יודען ווארען דארט אין מ"ט שערי טומאה טראטצדעם האט זיי השי"ת פאן דארט הערויס גענאממען. דאס איזט אויך דער פשט פאן דיא פסוקים וואס וויר האבען אנפאנג געבריינגט. כי תצא למלחמה על אויבך פאללס דיא ווירסט הערויס געהען קעמפפען געגען דיינען אינגערליכען פינג דאס מיינט מאן דעם יצה"ר וראית סוס ורכב עם רב ממך דוא ווירסט זעהן דיא אללע מקטרגים וועלכע דוא האסט בעשאפפען דורך דיינע שלעכטע מעשים דאס הייסט דוא ווירסט דרך פיהלען מיט זעהר פיעלע חטאים, זא ווירסט דוא דרך וואללען מייאש זיין אונד ווירסט דענקען דאס דיינע האפנונג אויף תשובה איזט שאן פערלארען, זא זאנע איך דיר לא תירא מהם זאלסט פאר זיי קיין מורא ניכט האבען אין זאלסט ניכט מייאש זיין תשובה פאן כי ה' אלהיך עמך דען גאטט איזט מיט דיר אפי' וואנן דיא האסט געזינדיט איין בעווייז המעלה מארץ מצרים וואס ער האט דרך הערויסגענאממען פאן מצרים אבצוואר דיא יודען ווארען דארט אין דיא מ"ט שערי טומאה טראטצדעם האט זיי השי"ת פאן דארט הערויסגענאממען, כן יעזרנו השי"ת ויוצאנו מן הגלות המר הזה כ"ב אמן.

ק"ב.

ב"ה באקוי

שאלה! אשה אחת ה' לה ילד בן שני חדשים ובכל לילה ולילה לקחה הילד למטתה כדי להניקו וכיו"ב, ופ"א הקוצה משנתה ומצאה גוסס ואח"כ שבחל"ח, ועתה האשה נעצבת ולבה עלי' דוי וצועקת ומיללת על נפשה ועל נפש הילד, וזאת אומרת כי היא היתה הסיבה למיתת הילד, שמסתמה כאשר תקפה עלי' שינתה שכבה עלי' והמיתו. ע"כ היא שואלת ודורשת לסדר לה, תשובה שלימה שהיא רוצה בה.

תשובה: הנה כבר נודע לכל באי שערי תשובה מש"כ בשו"ת מהר"ל ז"ל סי' מ"ה, וז"ל; כי הגאונים פסקו, אשה שמצאה וילד מת שמחמירין לה, דהוי' שוגג קרוב למזיד, אך אינו רשאי להחמיר על אשה שנתעברה להתענות, ריש נשים שהן מפסידין ההריון עכ"ל. וכן מצאתי בד"מ על הטור או"ח סי' תקס"ה אות ד' שכ' וז"ל, וכן בתשו' מו"ה חיים פלטיאל על נשים שמוצאות אצלם ילדים מתים ב' שג' ימים וג' לילות חשובין כמ' ימים הצופין עכ"ל. וכן בתשו' מ"ב סי' ב"ו כ' שכל שוכבת על בנה הוה כמו מזיד, דמאחר שידעה שהתינוק מונח אצלה, לא הוה לה לישן, בעוד שהתינוק מונח אצלה, והדבר קרוב לפשיעה, ע"ש, וכ"כ עוד בכמה שו"ת מגדולי הפוסקים, ודמם המג"א באו"ח סי' תר"ג ע"ש. ותימה על המג"א שלא ציין להד"מ באו"ח סי' תקס"ה הנ"ל? ואני בעניי לא זכיתי להבין דברי הפוסקים הנ"ל דס"ל שכל שוכבת על בנה הוה כמו מזיד, דמאחר שידעה שהתינוק מונח אצלה לא הוה לה לישן, והא מבוואר הוא בירושלמי מכות פ"ב ה"ד דבליילה דרך התינוק להנתן במטה ולא בעריסה, וביום דרך התינוק להנתן בעריסה ולא במטה וע"ש בפ' הכ' הפ"מ שכ' להדיא דבליילה דרך היא שהתינוק שוכב עם אמן במטה ע"ש. הרי מפורש יוצא מהירושלמי דרשאי אשה לישן בלילה בעוד שהתינוק מונח אצלה במטה? וע"ש בציון ירושלים בגליון הירושלמי שם שכ' וז"ל; מזה כתבתי בתשו' לענין אשה שמצאה ילד שלה מת בעריסה שהיית לקבל תשובה עכ"ל. ומשמע מדבריו דאשה שמצאת וילד שלה מת במטתה בלילה אינה חייבת לקבל תשובה, משום שדרך התינוק להיות שוכב עם אמו במטה בלילה כאמור. ותמהני על הצי"ח שלא הביא להפוסקים הנ"ל שכתבו להיפוך? [ועפ"ד הירושלמי הנ"ל דביום דרך התינוק להנתן בעריסה ולא במטה, י"ל קצת בפירש"י ז"ל בפסחים קי"ב: ד"ה א"ד. וכן בפ' הרשב"ם ז"ל שם ד"ה וא"ד שהעתיקו מעשה דר"פ שהארמית אמרה לה, שב על המטה וכן עשה וכו']

ע"ש. וכן"ה ברבינו חננאל ז"ל בגליון הש"ס שם. ועפ"ד הירושלמי הנ"ל ישפיר עשה ר"פ שישב על המטה משום שאין דרך התינוק להגות במטה ביום, אלא בעריסה, אבל בברכות ה': מבואר האי מעשה דר"פ באו"א, שהארמית אמרה, לו שב וא"ל איני יושב וכו' ע"ש? וז"ל משום שראה ר"פ ברוח"ק שהיתה רוצה להעליל עליו ע"ש בפירש"י ז"ל וצ"ע].

ולפענ"ד ה"י נראה לכאורה עוד לומר דאין לנו להחמיר כ"כ בתשובתה של האשה שמצאה אצלה ילד מת במטתה, דכיון שתקפה עליה שינתה אנוסה היא בדאמרינן בברכות ד': משום דאיכא אונס שינה. ע"ש בפירש"י שכ' משום אונס שינה התוקפתו וכו' ע"ש. הרי דשינה מקרי אונס. וכבר נודע אז"ל דאונס רחמנא פטריה כגדירים כ"ו. מהא דכתיב, ולנערה לא תעשה דבר. וכו' ע"ש בפיר"ש ד"ה וכ"ת שכ' דחס רחמנא עליה, וכ"ה בב"ק כ"ה: ובע"ז נ"ד. [ע"ש בתוס' ד"ה מתקפה, ובתוס' יומא פ"ב. ד"ה מה ודוק] ובהדיא אמרי' בסנהדרין ע"ז: דגבי רוצה לא עשו בו אונס כרצון ע"ש. והכי אמרי' בב"ק ל"ב: לענין הסותר את כותלו ביום לאשפה דאי לא שכיחי רבים אונס הוא. ע"ש דאפי' מגלות פטור. וכ"מ בב"ק כ"ז: היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה, ועמד ונפלה דלענין גלות פטור ע"ש. וכ"כ התוס' להדיא בסנהדרין ע"ז: ד"ה רוצה ע"ש. וא"כ עפ"ז ז"ל דה"ה נמי לענין ההורג נפש בשינה כיון דאונס הוא מחמת שינה התוקפתו אפי' בר גלות לא הוה. ואע"ג דתנן בב"ק כ"ו. אדם מועד לעולם וכו'. בין ער בין ישן. ובסנהדרין ע"ב. גרסו חכמים בלשון המשנה, אדם מועד לעולם וכו'. בין באונס בין ברצון. ונראה דהג"י בין ער בין ישן דב"ק היינו הך דגרסו בסנהדרין. בין באונס בין ברצון. משום דישן אונס הוא, וע"י בגמוקי יוסף בב"ק על המשנה דאדם מועד לעולם וכו' כ' ז"ל; בין ישן משום שוגג איצטריך דלא תימא דלא מחייב שוגג אלא כשהוא ער אבל ישן אונס הוא, קמ"ל דאפי' ישן נמי חייב ע"כ. כלומר דאעפ"י דישן אונס הוא אפ"ה חייב. ותמחני על הנמוקי יוסף שלא הביא מסנהדרין ע"ב. דגרסינן בהדיא, בין באונס בין ברצון? מ"מ הא דאונס חייב היינו דוקא לענין נזקין כדתניא דבי חזקיה בב"ק כ"ז: מהא דאמר קרא פצע תחת פצע לחייבו על האונס כרצון וכו' ע"ש. וכ"ה בסנהדרין ע"ז. דנזקין עשה בהן אונס כרצון. וע"ש בפיר"ש שכ' ז"ל; נזקין עשה בו אונס כרצון, היכת דעביד בידים ואפי' ישן וכו' עכ"ל. אבל לענין גלות פטור באונס, וה"ה בישן דפטור משום דהו"א אונס כדבר האמור. ועפ"ז יש לתמוה גם על שו"ת צ"צ סי' ה' שכ' ז"ל; אבל אשתו שהוא לקחה הילד מתוך העריבה לתוך המטה, והניחה אותה במטה לישן הוה לה לאסוקי אדעתה שמא תתהפך היא עליו נקראת מועדת, דע"ז שנו במתניתין כביצד הרגל, אדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד, בין ער ובין

ישן וכו' וצריכה כפרה. עכ"ל. ולפענ"ד ז"א, דהא עיקר המשנה בביצד הגל הגל לא נשנית אלא לענין נזקין דעשה בו אונס כרצון, ומש"ה אפי' ישן חייב, משא"כ לענין גלות, ישן פטור, משום דמיקרי אונס, דהא גבי רוצה לא עשה בו אונס כרצון כנ"ל, וא"צ כפרה, ודנקי. אמנם כן אפ"ל דמעמייהו דהפוסקים הגל דס"ל בנ"ד דשינה לא הוי כאונס, עפ"י מה דאמרי' בב"ק ד'. דישן דרכו להזיק כיון דכ"ף ופשיט אורחיה הוא ע"ש. וא"כ ה"נ בנ"ד הוה לה לאסוקי אדעתה שמא תפשוט את רגלי' על הילך, והדבר קרוב לפשיעה, ועוד הרכה אריכות דברים נשתיירו בקולמסי ולא עת האסף פה, ובעיקר הדבר נ"ל כי א"א לגזור כעת על אשה שתתענה הרבה תעניות, כי הדורות הלויים בעוה"ר ועכ"פ תתענה במשך שנה זו בכל ער"ה אם אפשר לה. ומצאתי בשו"ת נטע שעשועים סי' י' שכ' וז"ל. מעודי כשאני מסדר תשובה לאשה ישמצאה ילד מת אצלה אני הגיל להחמיר ולהקל בפי תואר הענין וכו' עכ"ל. וקבלתי מרבתי ז"ל נ"ע שהתשובה היותר נכונה בנד"ו היא שתגדל האשה הנעצבת ר"ל יתום בתוך ביתה, ולפענ"ד מקורם טהור מסנהדרין י"ט: דאז"ל שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעה"כ כאילו ילדו. ועי' במגילה י"ג. ועי"ז חטאתה תכופר כי היא מקיימת נפש תחת נפש, ועוד תוסיף להתענות בכל ער"ה משך שנה תמימה, וכ"ז תעלה לה לתשובה, שלימה. והנלענ"ד כתבת, ואסיים בברכה יה"ר שכל רעה אלינו לא תאונה. וב"כ נזכה לעלות לציון ברנה אכ"ה.

בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באקוי והגליל

ק"ג.

זכרון שמואל.

(מהר"ג הר' שמואל מרדכי נמרובר ז"ל המשך מחוברת י"א—י"א אות ק"ז).

ד'

במס' ברכות כ"ו. בגמ' ד"ה ורימינהי עד סוף הסוגיא, וכבר רכבו להקשות מאי ס"ד דמקשה דלמא האי ברייתא לכתחילה מצותה עד הנץ החמה אבל בדיעבד עד הצות. ונלע"ד לישב דס"ל להמקשן דוודאי התחלת זמן תפילת שחרית משהאיר השחר כמו תמיד דזמן שחיטתו משהאיר השחר כמש"כ הרא"ש ואפילו למ"ד תפילות אבות תקנום, הלא מקרא מלא דיבר הכתוב וישכם אברהם אל המקום אשר עמד שם, והיינו תש"ה כמו שדרשו הו"ל, ועוד מדלא פירשו במשנה זמן התחלת תש"ה וע"כ משום דזמן התחלת תש"ה היא בזמן ק"ש וא"כ הא דתני בברייתא מצותה עם הנץ החמה פירש מצותה של ק"ש כפיר"שי ז"ל, אף דסוף זמן ק"ש עד שלש שעות כר"י מ"מ מצוה לקרות עם הנץ החמה

כדי לסמוך גאולה לתפלה, אבל אהרן הנזן ההמה כבר עבר זמן תפלה ויפסיד מצות סגולה ומצות תפילה. וע"ז מתוך לו הש"ס כי תניא האי לותיקין דאדרבא לותיקין זמן התחלת תש"ה מהנין מטעם יראוך עם שמש כדלעיל ס': ולכן מקשה מהא דר"י טעה ולא התפלל שחרית, ור"ל דבלא זה התירון שמשני האי לותיקין לא הוי מקשה מהא דר"י דר"ל דבמשנה דקתני עד הצות היינו לכתחלה סוף זמנה עד הצות אבל בדעבד מתפלל אף בזמן מנחה תש"ה אבל הישתא דצריך גאולה לתפלה ע"כ האי זמן דעד הצות היא בדעבד, כיון דאחר שלשה כבר עבר זמן ק"ש ולא יוכל לסמוך גאולה לתפלה א"כ שפיר מקשה מהא דר"י דאמר בדעבד אף בזמן מנחה מתפלל תש"ה וכתב מהרש"ל דמשמע ליה דלאו מטעם השלמה ס"ל לר"י דמתפלל מנחה שתיים אלא דאכתי זמן תש"ה. ועי' בס"י דמשמע ליה להמקשן דס"ד דס"ל לר"י דעיקר החיוב להתפלל ג' פעמים ביום כמפורש בדניאל וזימנן תלתא הוי מצלי ביומא, והא דתקינן להתפלל בזמנים הללו שחרית מנחה וערבית משום דבזמנים הללו שעת רצון משום דבזמן המקדש הוקרבו. התמידין בזמנים הללו כנלענ"ד אבל בדעבד אם מתפלל ג' ביום באיזה שעה שהתפלל יצא י"ה תפלה, כמו שמצוה להתפלל בצבור משום הן אל כבר לא ימאס ואם התפלל ביהוד יצא, וס"ל לר"י לענין תפלה היום הולך אחר הלילה כבריאת העולם ויהי ערב ויהי בוקר ומש"ה מתחיל ר"י טעה ולא התפלל ערבית בו אבל אם לא התפלל מנחה אין מתפלל ערבית שתיים דכבר עבר זמן האי יומא ומש"ה לא אמר ר"י אלא בערבית ובשחרית וע"ז מתרין הגמרא כולי יומא בו שבר תפלה בזמנה לא יחבי ליה ר"ל דשכר תפלה בזמנה כמו שתקינן הכמים להתפלל הג' תפלות בזמנם מטעם הנ"ל לא יחבי ליה ומש"ה איבעיא להו טעה ולא התפלל מנחה מהו, ר"ל אם האמת כסברת המקשן דלעיל בדעת ר"י דלאו מטעם השלמה דתפלה במקום קרבן כמש"א דל איזה עבודה שהוא בלב זה תפלה וא"כ עבר זמנו אין לו תשלומין כמו קרבן שזמנו קבוע לאותו יום דלית לו תשלומין וא"ל אם לאו מטעם השלמה אמאי מתפלל תפלת ערבית תחילה בברייתא דלקמן טעה ולא התפלל מנחה דר"ל משום תדיר ואין תדיר, תדיר קודם משום דבכל יום מתפלל מנחה בזמן מנחה וערבית בזמן ערבית הו"ל ערבית תדיר לגבי תפלת מנחה זק"ל, או דלמא כיון דצלותא דחמי היא בו ר"ל דיש לו השלמה משום דלא דמי לגמרי לקרבנות ופשיט ליה מר"י דאמר טעה ולא התפלל מנחה בו והא דלא פשיט מברייתא דטעה ולא התפלל מנחה בו משום דנ"ל דתנא דברייתא לאו מטעם השלמה קאמר אלא דס"ל כיון דתפלה נקראת עבודה הוי כקדשים דהלילה הולך אחר היום, ולדידי באמת טעה ולא התפלל ערבית אין מתפלל שחרית שתיים ומש"ה פשיט מר"י דס"ל אם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים וגם אם

טעה ולא התפלל-מנחה מתפלל ערבית שתיים, ע"כ מטעם דתפלה צלוחת דרחמי ומש"ה מפרש ר"י בהאי מימרא דאין בזה משום עבר יומא בטל קרבנו, והא דפלגינהו לר"י לשני מימרות אפשר דבאמת ס"ל כסברת המקשן הנ"ל ובטעה בערבית עד מנחה לאו מטעם השלמה היא כדלעיל, ואף אם איחר עד המנחה יש לו להתפלל ערבית אבל טעה ולא התפלל מנחה אין לה תשלומין אלא בתפלת ערבית דאין תשלומין אלא בתפלה הסמוכה לה אבל תוס' דה"מ טעה לא כתבו כן משום דק"ל כמ"ד תפלות כנגד תמידין תקנו, ולפ"ז מיושב הא ולא מקשה מהאי דמעות לא יוכל לתקון על ד"י דלעיל טעה ולא התפלל ערבית משום דר"ל דר"י ס"ל כמ"ד תפלות אבות תקנום וכל היום זמן ג' תפלות כוללעיל יהאי ברייתא ס"ל כמ"ד כנגד תמידין תקנו ויש לכל תפלה זמן קבוע כמו הקרבן מש"ה הוי מעוות לא יוכל לתקן, אבל מהאי דר"י דטעה ולא התפלל מנחה מטעם השלמה ולא דמי לקרבן שפיר מקשה כנלענ"ד.

(עוד יבוא).

קיד.

ב"ה באטאשאן

במגילת אסתר קאפיטל ג'. ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך וגו'. וכל הבא לתוכה יתמה אם באמת המלך אחשוורוש לא אבא לקבל כסף, מדוע לא הגיד אליו בפה מלא איני הפין בכסף שוחר רק ימלא בקשתו בלי מחיר כסף, ואיך יוצרך לזה הלשון הכסף נתון לך? (ב) בהגדת מרדכי להתך ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול ע"ג המלך, הלא אם המלך לא קבל כלל כסף רק הרשה להמן לעשות כהעם כטוב בעיניו בלי כל מחיר, מה יתרון אליו לספר הדבר הזה הלא העיקר תמצית הענין היא לדעת כי נחתם בטבעת המלך ביהודיים לאבדם? (ג) על הגדת אסתר למלך כי נמכרנו אני ועמי, הלא אם המלך לא קבל כסף מחיר, מבינה אין כאן? (ד) על שאלת המלך לאסתר מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן, הכי לא ידע המלך בושת לעמוד משתומם על דבר אשר הוא בעצמו הרשה להמן לעשות כהעם כטוב בעיניו? וביותר יפלא מדוע נבעת המן לפני המלך הלא ה' בנחו להשיב להמלך ובחשו בפניו יענה שלא מדעת עצמו עשה זאת רק ברשיון המלך, ובנקל ה' לפניו לשכח חמת המלך לכל יפול עליו אימת מות על לא חמס בכפו, הלא אך פי המלך ישמר ולא עולתה בו.

ואשר חלקי אמרה נפשי בחבנת כל הענין כי המן וגם אחשוורוש השוקדים כסף והמלך נכסף לקבל העשרת אלפים, רק נסתה בכלימה פניו לקבל שוחר כסף, וכאשר שמע הקול יוצא מפי המן עשרת אלפים כסף אשקול ע"י עושי

המלכה להביא ע"ג המלך ירצה, הפועלים העושים פעולת צריפת הכסף יביאו עשרת אלפים לביתן מורא עלה ע"ר המלך כנ' ע"ס צורפי הכסף יפורסם הדבר לרבים כי בעד מחיר כסף מכר אומה שלמה לאבדם וכן לא יעשה, לזאת השיב להמן הכסף נתון לך ירצה הפועלים עושי המלכה יביאו הכסף לידך ואנכי אקבל הכסף אך מידך וישאר א"כ הענין מכוסה בסוד כמוס בין ארבעה עינים בלי פרסום לזולת, אולם הקב"ה ברוב חסדיו חפץ להפך מחשבות ערומים גלה ברה"ק למרדכי את כל הנעשה, היינו הצפון בסוד כמים בין המלך והמן בענין המכירה ומרדכי גלה הסוד להתך להגיד לאסתר המלכה, והיה בסעדה במשתה היין נזרקו דבורים מפי המלכה באמרה כי **נמכרנו אני ועמי**, השתומם המלך וכמו אש עצור בעצמותיו בשאלתו מי הוא זה אשר גלה הסוד—רעגיערונגס געהיימניסס—מענין המכירה לאסתר, ואף אסתר השיבה אמרי' המן הרע וימלא המלך חימה על המן אשר מלא לבו להיות הולך רכיל מגלה סוד מהמלוכה לזולת, והמן נבעת ונשאר כאבן דומם וכאלם לא יפתח פיו, ושערי התריצום ננעלו בפניו לאשר מי כמוה יודע כי כל ענין המכירה בעד בצע כסף הי' בסוד כמוס רק בינו לבין המלך, ובראותו כי אפס כל תקוה לשכך חמת המלך עמד לבקש על נפשו מאת אסתר המלכה אולי ממנה יושע, אולם הרבונה בא לאי הצלחתו ופזר מלה על פצעו באמרו להמלך הנה העץ אשר עשה המן למרדכי אשר דבר ר"ל המן דבר אז בפיו טוב על המלך ר"ל תלוי' כזו הוא טוב עבור המלך, וכשמוע המלך כי המן חורש עליו רעה כל היום היעז לגלות מצפוני המלוכה—רעגיערונגס-געהיימניססע—ופיו הכשילו להכין תלוי' עבורו, מיד גזר ואמר המלך תלחו עליו כי איש מסוכן ונשחת כהמן אחת דתו להמית, כן יוסף ה' להגדיל חסדו אתנו להצילנו משיני הטורף אנטיסעמיטען וכגמולם ישלם להם וכימי קדם יראנו נפלאות.

צבי תאומים אבד"ק באטאשאן

קטו.

ב"ה בראילא

פליאה דעת ממני על מאור עינינו הרמב"ם ז"ל שכ' בהל' ס"ת תו"מ פ"ז—הל' ו' וז"ל; נזדמנה לו בתוך השיטה תיבה בת עשר אותיות או פחות או יותר וכו' אם יכול לכתוב חצי בתוך הדף וחצי חוץ לדף כותב, וא"ל מניח המקום פגוי ומתחיל מתחילת השיטה ע"כ. ובהגמ"י ובכ"מ שם בשם הטור והרא"ש שחולקין ע"ז וסבירא להו דדוקא כשיוכל לכתוב רוב התיבה בתוך השיטה כותב, והמחבר בש"ע יו"ד

סי' רע"ג ס"ד פסק בהרמב"ם והעתיק הלשון בהוי"תו והש"ך החמיר בהרא"ש ועוד ויתר שאפילו יותר מב' אותיות לבד אין לכתוב חוץ לשיטה. והנה לא באתי להכניס ראשי בין ההרים הרמים. ולהכריע ביניהם כי בודאי ש"כ ישמרו דעת, אבל בזה אני מפליא על המאורות הרמים שכתב תיבה בת עשר אותיות או יותר האם נמצא בכה"ת תיבה כזה? וכדי שלא להניח הדבר בקושי נוכל לדחוק ולתרוץ שכונתו על תיבת והאחדשרפנים של מגילה, כי מבואר ברמב"ם פ"ב מהל' מגילה ובהגמ"י שם בשם ר"ת ובש"ע או"ח ק"י תלצ"א ס"ב ובמ"א שם שיש להחמיר בדיני כתיבת המגילה ברוב ענינים כמו בס"ת ע"ש, א"כ יש מקום לד"ה, אבל זה דחוק כי אין כאן מקומו והם לא באו לסתום אלא לפרש, ובמה זכו האחדשרפנים להוסיף הולכה לוותה בישראל ברמב"ם ובש"ע ע"י. כי גם בת עשר אותיות הוא יקר המציאות כי לא נמצא רק ערך ב"פ, ובמשארותיך, למשפחותיכם. ואבקש מחכמי הקוראים שלא להעלים עין מלתרין זאת.

אברהם יוסף יוסקא בהה"צ ר' מאיר הלוי שליט"א גאטטעסמאן

קזט.

ב"ה ביואלאר

במס' קידושין ל"א. שאל בן אלמנה אחת את ר"א, אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים, איזה מהם קודם? א"ל הנה כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך. בא לפני ר' יהושע א"ל כך [ר"י השיב לו בדרך שהשיב לו ר' אליעזר. רש"י] אמר לו רבי! נתגרשה מהו? שאין אימי חייבת בכבוד אבי מהו. [רש"י] א"ל; מבין ריסי עיניך ניכר שכן אלמנה אתה [ולא צריך אתה למעשה. רש"י] הטל להם מים בספל וקעקע להם בטרנגולין.

הנה לא אמנע טוב מלהביא פה את אשר מצאתי כתוב הדר בחי' אגדות של אדוני אבי מר"ר הרב הגאון הגדול המפור' כו' מו"ה בצלאל זאב שאפראן אבד"ק באק"י שליט"א, הלא כה דבריו שם בזה"ל; כבר דקדק הרב מהרש"א ז"ל מה דא"ר ר"י בו שבן אלמנה הוא, אולי בן אלמן הוא; יעזר שם בדבריו, ואני אמרתי עם הספר ליישב דקדוקי של רבינו מהרש"א ז"ל עפ"י מאמרים [נדרים ס"ו:]; הר"ש לא טעים מתבשילו של אותו האיש שאמר לדביתהו, קונם שאי את נהנית לי עד שתטעימי תבשילך. לה"י ולה"ש, וה"ש לא נענה לבקשת זה הנודר ואמר; ימותו כל בני אלמנה ואל יזוז שמעון ממקומו, פירש הרא"ש שם ז"ל; ימותו כל בני אלמנה, בני אלמנות אין להם אב להדריכם בדרך ישרה ואינם בני תרבות

כמו זה הנודר עכ"ל, הרי מפורש יוצא דבני אלמנות מאחר שאין להם אב להדריכם בנתיבות יושר, אינם בני תרבות, ואינם בני דעה, ע"י רש"י הולין ק"א: ד"ה "יתמא" פירש"י בלא דעת יע"ש, ומעתה עולה יפה מאמרו של ר"י שאמר לאותו השואל; מבין ריסי עינך ניכר שבן אלמנה אתה כיון ששאלהו דבר שאינה נחוצה למעשה ואין בו דעת לשואל, כדרך בני אלמנה שאינם בני תרבות, עכ"ד אאמו"ד הגאון שליט"א. ודברי פי חכם חן!

ואתה פה עמוד נא עמדי קורא יקר! ואשמיעך את אשר רחש לבי דבר טוב ליישב תמיהת רבים אשר יתפלאו על המאמר הזה, כאן יבין מפ"מ בן האלמנה זה השואל, כאשר בא בראשונה לפני ר"א מדוע לא שאל אותו תיכף גם שאלתו השני, "נתגרשה מהו"? [ראה מה שכתב ע"י הגאון חיד"א ז"ל בספרו "פסח עינים" על הע"י כאן] אך טרם אישם אל התשובה פני צריכון למודעי, כי בכל מאורע ומקרה לא טהור גברא אשר נפקד שם האיש שעל אודותיו יסופר, אות הוא שהאיש הלזה לא נהג כשורה, ע"כ לא בא זכרו כאותו המאורע, וזכר לדבר מצאנו כתוב בתורה, "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" [שמות ב'] ולא נכתב מפורש שמו של אותו האיש מבית לוי, יען כי עשה שלא כהוגן ולא נהג מנהג ד"א, כמו שאמרה לו בתו, אבא! קשה גזירתך יותר משל פרעה וכו' [סוטה י"ב]. ומה גם לרבות אם אותו האיש אשר עליו ידובר במקרא, עבר על אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה, לא הזכירה התורה שמו הפרטי של אותו החוטא, ונמחה שמו מספר התורה, כמו שמצאנו במקושש עצים ביום השבת [במדבר ט"ו] אשר גותן התורה כיסה עליו מבלי להזכיר את שמן, יען שעשה שלא כהוגן כי עבר על מצות ה' בשאט נפש לכן לא נזכר שמו הפרטי [ע"י בספרי שלה סי' קי"ג, ובשבת צ"ה]. כמו כן לא נזכר בתורה שמו של המקלל ונוקב שם ה' [ויקרא כ"ד] לאות לבני מרי כי נפקד שמותיהם של החוטאים בנפשותם ואין זכר למו. ובדרך זה הלכו גם הכמינו ז"ל בשני התלמודים ומדרשים מבלי לגלות שמו של איזה איש לץ ומתולצין על חכמי ישראל, לדוגמא שא נא עינך וראה במס' ברכות י"ט. הד אשתעי מילתא בתריה דמר שמואל, נפל קניא מטללא ובעא לאנקא דמוחיה יע"ש. הרי שלא הזכירו כלל שמו של אותו האיש, יען כי ההוא "הד" היה בן מביש ומחפיר זה יהיה לץ שמו אשר דבר בגנותו של מר שמנאל וסיפר אחר מטתו של אותו צדיק, לכן לא בא זכרו בתלמוד כי שם רשעים ירקב, ואתה תחזה קורא יקר! כי ע"כ לא נזכר מפורש בתלמוד שמו הפרטי של אותו בן האלמנה השואל, יען כי בלי תפונה היתה שאלתו שלא כהוגן, ולא היתה רחם חכמים נוחה הימנו, והנה מודעת זאת לכל באי שערי התלמוד כי ר' אליעזר זר' יהושע איתן מושבם היתה בעיר אחת, בעיר יבנה המעטירה משך כמה עשרות בשנים, עד

שנפרד ר"י ממנו במעשה דתנור של עכנאי [עי' ב"מ ג"ט: וירושלמי מ"ק פ"ג] או הלך לו ר"א ללוד [כסנהדרין ל"ב:] ולאחר זמן רב הלך גם ר"י לעיר פקיעין [כסנהדרין שם] והנה לב מי לא יבין כי כל מגמתו של בן האלמנה זאת היתה רק לעשות מריבה וקטטה בין שני ת"ח אלה הדדים בעיר אחת ע"י שאלותיו השונות שאינן נחוצות למעשה, והפספס זה הלך בראשונה לשאול שאלתו את פי ר"א, ואח"כ בא לפני ר"י ושאל גם אותו שאלה זו, כי דעתו העניה חשבה אולי יהיו תשובותיהם שונות זו מזו, או יוכל לבצע זממו אשר חשב להחרר ריב ומדון בין שני עמודי ההוראה אלה. אמנם לתמהוננו ראה כי גם ר"י השיב לו בדרך שהשיב לו ר"א, ושניהם באו לכלל דעה אחת, או חשב מוזמות איך יעשה פירוד בין הדבקים בין שני גדולי הדור אלה, ובה ברגע זו התרופצה במוחו הפשוט שאלה הדישה זאת "נתגרשה מהו"? למען ישמע הפעם תשובתו של ר"י על שאלתו החדשה זאת, ובדעתו היה לחזור ולשאול שאלה חדשה זו ממש גם את פי ר"א, אולי ישיב לו תשובה אחרת, או אז ימצא שעת הכושר להצית אש תבערת המחלוקת בין שני חכמי ישראל אלה, אולם ר' יהושע אשר אין הקר לתבונתו וחכמתו כי רבה היא הבין לשיחו של זה השואל, כי אך תואנה הוא מבקש להטיל קנאה ושנאה כבושה בינו ובין ר"א ע"י שאלותיו המזרות, לא יכול לעצור במליץ והגיד לו קושט אפרי אמת מבין ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה, ולא צריך אתה למעשה" [רש"י] והכרת פניך ענתה כך כי בן בלי תרבות אתה, בן בלי דעה, בן נעות המרדות, ולשואל שלא כענין הלזה השיב לו בהתול ובשחוק מכאיב לבו אערל; "הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין" [עיי' בפירש"י ורבינו ירוחם ז"ל כתב להדיא כי ר"י רמז לו בדרך שחוק, שיתן להם בשה ולא יקדים לאחר מהם, אמנם מרן הב"ש ע"י י"ד סי' ר"ט סעי' י"ד פסק לאיזה מהם שירצה יקדים, [ע"ש בבאה"ג אות' ובפ"ת שם ס"ק י"ב] ואם נלשוש עין הודרת על פני המאמר הזה, נראה שחכמינו ז"ל להורות באו הנהגה טובה ומדה נכונה דבכל אתר ואתר אשר בה ישתמשו שני רבנים במתן אהר, לא יהיו מהדורי מילי בני בלי תרבות להחרר ריב ולהשריש איבה ומשטמה בין ת"ח אלה ע"י שאלות שונות ביניהם, ובחושך יכוסה שמם וזכרם של הולכי רכיל אלה המלעזבים במלאכי אלהים, כי הקב"ה תבע ביקרם של ת"ח מורי העם למדריכיו, ושלוה רב לאוהבי תורתך ואין למו מקשול ה' עוז לעמו יתן זה' יבדך את עמי בשלום.

חנוך העניך שאפראן אבד"ק ביזאאלאר

ק"ו.

ב"ה טערגאווישטע [סוף מהוברת י"א אות ק"ו]

הנה ידוע לפני כל יושבי על מדין, שתרגומות שבטנה צבת ולאחר ישיבה
בשנקרע בטנה זה ממנה קילוח מים אפילו זכים טהפה, והדבר הזה הוא פשוט מאוד
לכל בעלי הוראה וכן ראיתי הרבה פעמים ממורי הרה"ג ר' יהושע פאלק ז"ל אבד"ק
פאלטישען, אולם נחזי אנו טעם הדבר הזה, ואם ישל מחלוקת בזה, הבא אבאר
אך בקיצור נמרץ. הנה שאלה זו מבאת בשו"ת ב"ה סי' קנ"ו אשר הוא מכשיר
אולם הפר"ח מהמיר בבחמה ומכשיר רק בה"מ, אולם בש"י סי' ס"א כתב שישמע
מרופאים שיש חשש סכנה מהאובלן מזה, כי יש לחוש שיבוא ג"כ לידי חולי
וואסער זוכט ע"ש. [כ"ז מובא באחרונים וגם בבאה"ט סי' מ"ח-ב'] ועי' סי' מ"ה
בפ"ת סק"ג שמביא דעת הנו"ב שהוכך בזה להחמיר, אולם שם מירר בבחמה
כמבואר שם להמעין, ועי' בהכמת אדם כלל כ' ס"ק כ"א שכתב יז"ל; בהמה או
עוף כשפתחו להוציא בני מעים זה מים רבים, ובני מעים הכל יפה כשר וכו' ואין
להרבות בטרופות [כו"פ סי' מ"ח] וכן משמע בתשו' ב"ה ודלא כפ"ח סי' נ"א.
ו"א שהוא סכנה שיבוא האוכל לידי חולי זה, ומ"מ צריך לראות שיהיה הב"מ
והריאה הכל בטוב בלי שום שינוי, והריאה צריך נפוח ואפילו בדעיבד מעכב
[תב"ש] עכ"ל החכמ"א. מכ"ז נוכחי שמשום סכנה נגעו בה, כאשר הראיתי לדעת
מכל האחרונים שהבאתי למעלה, ועתה אשאלה שאלתי כפי שדברתי עם רופא
הבהמות [וועטרינאר] מפה מעיין הזה, והוא אמר לי שהמדיצין הנוכחית לא
תחזיק לחולי אם נמצאו מים בבטן. א"כ אפשר שנוכל להתיר זאת משום שבשל
עוזר ונפל עוזר, או לא, משום שכבר הורה זקן כלומר שכבר מוכא הדין הזה
בספרי הפסק לאסור, וגם מנהג הרבנים ג"כ לאסור לכן הוי כדבר הדין שקשה
להתיר אותה, וכגון זה מוכא בפ"ת סי' נ' ס"ק ב' ובבאה"ט שם ס"ק ה' ע"ש (*).

נתן שמואל ישראלאוויטש שו"ב ומו"ץ בפה"ק הנ"ל

(*) עי' בס' יד יהודא מא"ז הרה"ג מו' מהר"ל לנדא ז"ל אבד"ק סאדאגורא
על הל' טריפות סי' מ' ס"ק ג' בפ' הקצר מה שהביא שם בזה הענין, וז"ל הטהור;
ולענין מים הנמצאים בהגוף בהמעשה לפני משה הרבה הארכו האחרונים, ולדעתי
הוא ברור, כאשר אנו רואין שהוא חולי המתהווה גם באדם ורבים מתרפאים מזה,
כמו כן נעשה חולי זה גם בבחמה מכ"ש בעופות שכיח הדבר יותר מחמת בצים
הנקרשים, ופעמים המים מונחים בשלחופית לדעתי אין להחזיק ריעותא כלל, רק
לכתחילה נכון לברוק כל האברים הפנימים, אבל בדעיבד בשלא בדק כשרה,
ופעמים בעופות מחמת המים נמצא הב"מ עבים ורבוקים יחד וזה נעשה מחמת
שהשומן שעל הב"מ נקרש, אבל בהב"מ עצמם אין ריעותא כלל נראה נמי להכשיר,
דאינו מהטריפות שמו חז"ל ואין לנו לחוסף עליהם. עכ"ל. ועי' עוד שם בס'
מ"ה ס"ק ג' בפיה"ק.

ק"ח.

ב"ה באקארעשט

נאום שנשאתי בקהל עם בביהכנ"ס מלכים ז"ל בש"ק פרשה וירא שנה זו להתחזקת החבורה „הכנסת אורחים“.

אחי ורעי! כבר ידוע לנו שבתוה"ק מרומו מעמד ומצב כל איש ואיש בפרט ומעמד העם הישראלי בכלל. אולם צריך לזכות ולראות באספקלריא המאירה בעין הנוה האמת, לזאת נשכיל ולבין ממיכת הפרשיות שהודיע הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה גלות מצרים, הפיכת סדום ועמורה ועקידת יצחק זה אחר זה, גם נראה שבפרשה זו של הפיכת סדום ועמורה גילה הקב"ה לאברהם אבינו כל השלשה גלויות של בני ישראל כמאמר הכתוב [בראשית י"ה—ט"ז, י"ט] וְהָ אָמַר הַמַּסַּח אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, ואברהם היו יהיה לנו גדול ועצום וגו', זה גלות מצרים שנאמר [שם י"ד—ט"ו] ואחר כן יצאו ברכוש גדול, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בני ואת בתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, זה גלות בבל שהבית שני נבנה בצדקה על ידי כורש, למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו, זה הגלות האחרון השי"ת גאלנו במהרה בימינו.

הנה מצינו שאברהם אבינו ע"ה היה לו מסירת נפש בדבר המצוה הגדולה של הכנסת אורחים [ע"ן מס' ב"מ פ"ו] ועל ידי זה זכה לשלשה דברים המרומזים ג"כ בתפלה „מי שברך“ שאומרים מדי שבת בשבתו. והוא; המלאך הראשון שבא לרפאותו, מרומו כמאמר „וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה הקב"ה ישלם שכרם ויסיר מהם כל מחלה וירפא לכל גופם“. המלאך השני שבא להציל את לופ זבני ביתו, הוא מרומו כמאמר „ויסלה לכל עונם“ [כי גם לופ היה נתייב כליו אך בזכות אברהם היה ניצול ונסלה לעינו, ע"ן פי' רש"י על הפסוק אל תבט אחריו] והמלאך השלישי שבשר לשרה שתלה בן מרומו כמאמר „ויסלה ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם וגו' בכל בני בן. אולם התפלה הזאת נתקנה אך לדור הזה שהננו בו, באמרם בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם, והקב"ה ברוב חסדיו רצה שאברהם אבינו יהיה סימן לבניו ויגן בזכותו ת יד עלינו, לזאת הודיעו כל השלשה גלויות, ואחר זה נסה אותו במסה גדולה של עקידת יצחק שתליה במסירת נפש כי בעשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועקידת יצחק עולה על כלם במס' זכיה וזכה להגן עלינו עד סוף כל הדורות, כמאמר הכתוב [וירא כ"ב—ט"ז] בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאֹם ה' כִּי יֵעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וגו', כמו כן צריכים גם אננו להשתדל ולעסוק בהחבורה הכנסת אורחים שיסדנו באמונה שלמה ובמסירת נפש שיתן כאו"א יותר מבפי כחו כמו שהשתדל אברהם אבינו בהמצוה

הואת יותר מנפי כחו והצטער את עצמו, ועל ידי זה היה מזמין לן הקב"ה מלאכים בדמות אנשים. וגם לא יספיק אך ליתן לעני מקום ללון לבד כי אם צריכים אנו לקיים עם האורחים וסעדו את לבכם אחר תעבורו, עלינו לקיים ופת לאורחים וצדקה לעניים ואז יהיה המעשה שלם והצדקה שלם, ולזה צריכים ממש למסירת נפש שכל אחד ואחד ישכח את אנכיות שלו ואיש את רעהו לא ילבין עוד אדות, כבוד מרומה של קראו בשמותם עלי אדמות, כי המלבין פני חברו אין לו חלק לעולם הבא כו' יורד לגיהנם ואינו עולה [ב"מ נ"ה:] וצריך כל איש לבטל את דצונו מפני רצון אחרים ועל ידי זה הקב"ה יבטל רצון אחרים מפני דצונו [עין אבות פ"ב מ"ד] ונאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב, ובוה נקיים המסירת נפש של המצוה הגדולה, ועל ידי זה נזכה לברכת אברהם אבינו, "והתברכו בזרעך כל גוי הארץ" כי יהיה נאה לנו ולבריות, וכל שרוח הבריות נוחה הימנו וזה המקום נוחה הימנו [אבות פ"ג מ"י] וגם נקיים מאמרם ז"ל [פסחים כ"ה]. על הכתוב ואחבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו' כי יש לך אדם שממנו חביב עליו מגופו כו' וצריך גם כן מסירת נפש בענין נתינתו, ואז יאמר עלינו ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ ונזכה לקרב הגאולה ובא לציון גואל במהרה כימנו.

משה אשר זעליג כ"ץ קארניאל, נשיא החבורה הכנסת אורחים דפה

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו *

אמר ר' אבין, אין אנו יודעין במה לשמח, אם ביום, אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בך בתורתך בך בישועתך (פסיקתא).

מה תמד זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל שבאותו הדור לא היו להם אלא לב אחד (מגלה).

היום שנת חיובל, מלאות שנים חמשים

מעת התאספו נערים אף ישישים;

ובלב מלא חסד היו לאחדים, א)

זה ספר תולדות גמילות חסדים.

(*) השיר הזה אשר אנכי נותן לפניכם היום נתחבר עוד לפני עשרה שנים מאת הגביר הנכבד המליץ המפורא כליל החכמה והמדעים בר אוריין ובר אבהן כש"ת מו"ה זוסיא ליב גוטמאן נ"י, ליום מלאות חמשים שנה מעת הוסדה החבורה הרוממה "גמילת חסדים", ויען שהשיר הזה נכתב על טהרת הקודש ומתובל במאמרי חז"ל וכלו נחמד אף נעים. אמרתי לתתו לפני קוראי "הקבוצי אפרים" למען תתענג נפשם ותחי רוחם, וגם בזה יראו ונוכחי כי עוד לא אלמן ישראל ובארץ רומאניע, ובכל דור ודור יקומו גם בארץ הלזו אנשים מביני מדע ואשר יחיו ויעודדו את שפתנו הקדושה.

העורך

א) כי ל"ב היו מספר מבני החברים אשר יסדו החברה הרוממה ג"ה.

אז עוד שבנה על עירנו עננה
 כי מספר משכיליה נער מנה,
 וכמעט התאדמו שחקי השכלה ויפיץ קדים,
 ויהל אור חדש, אור גמילות חסדים.

אך חדשה עתה בארץ בכני הנאורים,
 לעשות חסד מחול יבקשו מבתולות ובהורים,
 ויתחפשו עבד כשוע בנקלה כנכחדים,
 לא כן עשו בני חברת גמילות חסדים.

גם המה עשו משה, אכלו בשבת משפטים ביצים. (ב)
 אף לא שכחו לעשות חברת מחלקי עצים. (ג)
 חולים בקרו, אבלים נחמו ולעניים נתנו בגדים
 כי כל מאויימם לעשות גמילות חסדים.

בנו בתי חולים לחולי בני ישראל,
 למען על ערש דוי מאסורות לא יתנאל
 עתה כל הסירת קודש וטוב כפרי מגדים,
 אך בלה כשרה חברת גמילות חסדים.

בנו בית מקדש מפאר, בנוחו לתלפיות,
 ברגש קודש שסדהפללו בלב ופיפיות;
 עתה נכרים ישירו שירי ציון הנחמדים,
 מבלי באי מועד אף בני גמילות חסדים.

אך גם היא אבדה מהדר גאונה ממלפנים,
 כי במתי מעט נשארה. הה! רבות הבנים!
 ולהם נאווה תהלה, להם המעטים והאחרים,
 אשר דגלתם אהבה, אהבת גמילות חסדים.

כמספר חוצות כל העיר חברתיך יהודה.
 על דגלן כלן תכתובנה "לתורה ולתעודה",
 מי יתן ויתאחדו יחד החברים והצדדים,
 ויפזרו הכסף מהחוצאות אך לגמילות חסדים.

(ב) כפי התקנות יקרא הגבאי בשבת משפטים את כל בני החברה אשר לו
 ויתן להם מגדנות ובצים.

(ג) בני חברת ג"ה יסדו חברת מחלקי עצים ויעץ גלאו בני החברה החרשה
 למלאות חובתם, לקח הגבאי ה"ר דוד גבריאאל ו"ל הסך הכסף שני אלפים וחמש
 מאות ס"ד, ומסר אותם עם הפנקס לאוצר הטעמפעל והם שם עד היום הזה.

אש אהבת ציון וירושלים התלקחה.
אשריך ישראל, אשרי העם שלו בכה!
אך טרם נבוא לארצנו, אחינו מהמציק נשמידים,
בקשו ערי מקלט לעשות עמהם חסדים.

על ראש שמחתכם, ובכל חודש וחודש,
שלוחים יוצאים לקבץ שקלים, שקלי הקודש;
צרכי קהלתכם תזנחו, תזנחו בתי ספר לילדים,
ותשכחו כי עניי עיר קודמים לכל גמילות חסדים.

אבותינו התפללו, צמו ובכו על שבר ציון וירושלים
אנחנו מאספים אסיפות, כתות, כתות מדברים גבוהה שבעתים. (ד)
נעלה לציון ברנה, כי היתה אורה ליהודים,
אף אם לא נתפלל; ולירושלים עירך תשוב ברחמים וחסדים.

ובשוב ה' שיבת ציון להאם העבריה.
הלא לשחוק נחיה בעיניה, כי שפתה ממנו נכריה
לכל עם שפה ומשדי אמן בלשונם מלומדים
ובכתוב עמים יבקשו ארצם בצדק ובחסדים.

בעל משה ואהרן גם עתה תלינו,
אז ארבעים שנה לרשת הארץ אותם הכינו;
ועד תום כל הדור במדבר היו נעים ונדים,
למה תרגנו אם יפליא ה' לעשות לישראל חסדים? (*)

גם אנחנו ככל שוכני ארץ וככל לאמים,
הזרשים, זורעים, קוצרים היינו מאלמים אלומים.
עתה אהה, לסחור בארץ נמכרנו לעבדים,
וגם בארץ מולדתנו כנכרים נחשבנו לכל זכיות וחסדים.

(ד) מה נשגבו דברי הו"ל אשר גם עתה נראה בעינינו כי אין חדש תחת
השמש (ירושלמי תענית) ארבע כתות נעשו לאבותנו על הים, אחת אומרת נפיל
לים, ואחת אומרת נחזור למצרים, ואחת אומרת נעשה עמם מלחמה, ואחת אומרת
נצווה כנגדם זו שאומרת נפיל לים, אמר להם משה התיצבו וראו ישועת ה', זו
שאומרת נחזור למצרים, אמר להם משה לא תוסיפן לראותם עוד. זו שאומרת
נעשה עמם מלחמה, אמר להם משה ה' ילחם לכם וזו שאומרת נצווה כנגדם,
אמר להם משה ואתם תהרישון. לו חכמו ישכילו בני ציון להגות באמרי שפר
הו"ל אז כל אחד מבני הכתות ימצא מענה על השאלה, המרחפת ברום עולם.
(*) ע"י ממלכת ענגלאנד.

חסד גדול ממעשה הצדקה (**)
 כי לא ישמע מהרל צעקה,
 גם הלויים להמלוה אינם משעבדים,
 כי משכלת אל דל חברת גמילות חסדים.

מששת ימי בראשית חסד ה' מלאה הארץ, (ה)
 כי לולא חסדו פור התפוררה קרץ על קרץ.
 גם לאשרת בני אדם, אשר כפרצופיהם נפרדים, (ו)
 העמיד העולם על התורה, העבודה וגמילות חסדים.

עת ישראל היו על אדמתם,
 והיובל השיב לאיש ואיש אהותם
 במשוך היובל שמעו גם קול פחדים,
 לא כן ביובל גמילות חסדים.

אז עת המוכרים שמחו שמוח
 הקונים התאכלו קודר הלכו שחוח;
 והיום המלוה והלוה גאהבה נצמדים
 יחוגו בשמחה היובל גמילות חסדים.

ואחרי מלאות לחברתנו מאה שנים,
 ואז יחוגו היובל בנותינו והבנים,
 יקומו ויספרו גם המה לבניהם הנולדים,
 כי גם אבותינו היו בני גמילות חסדים.

מלאו כוס ישועות, בני חברתנו היקרים!
 בשם ה' נקרא, זמרה ננעים וקול נרים!
 בלב מלא חסד נהיה אנחנו ובנינו לאחדים,
 ותחיה לעד, לנצה נצחים חברתנו גמילות חסדים!

אמן

זוסא ליב גוטמאנן

(**) עין מ"ג להרמב"ם ז"ל פרק נ"ב ח"ג.

(ה) כמאמר חז"ל: "הקב"ה יושב ומוזג זוגים" כוונתם בכל רגע ורגע הקב"ה מחבר היסודות המתנגדים, כי לולא חדשים לבקרים נפלאות יעשה ה' במבראשית יחזור העולם לתוהו ובהו.

(ו) כמאמר חז"ל: הרואה אוכלוסא ישראל אומר: ברוך חכם הדיוט, יען שאין דעתן דומות זו לזו כפרצופיהם.

ק"ט.

ב"ה בערלאד

במדר"ר פ"ג וז"ל ויהי ערב אלו מעשיהם של רשעים ויהי
 בוקר אלו מעשיהם של צדיקים יום אחד שנתן להם הקב"ה
 יום אחד איזה זה יום הכיפורים עכ"ל, ובילקוט איתא בזה"ל ויהי
 ערב זה עשו ויהי בוקר זה יעקב יום אחד זה יוה"כ עכ"ל.
 וז"ל עפ"י מאמרים ז"ל יומא פ"ב ההיא עובדה דארהא [פירש"י שהרחיקה ויוה"כ
 היה] אתו לקמיה דרבי א"ל זילו לחושו לה דיומא דכיפורי היה לחישו לה ואלחישא
 קרי עליה בטרם אצרך מבטן ידעתיד וכו' נפק מינה ר' יוחנן, ההיא עובדא דארהא
 וכו' ולא אילחישא קרי עליה זורו רשעים מרחם נפק מינה שכתאי אצר פרי, הרי
 שיש לדעת מבטן אם יהיה צדיק או רשע אבל ד"ק ביוה"כ, וזה יהי ערב אלו
 מעשיהם של רשעים או בהילקוט זה עשו וכו', והנה ביעקב ועשו לא נכרו איזה
 הוא הרשע ואיזה הוא הצדיק כי אם אחר שנתגדלו ונכרו בחוצות, אבל איך נזכר
 להביר בעודם בבטן מי שהוא כעשו ומי שיהי כיעקב כלומר צדיק או רשע,
 ואמה רק ביוה"כ, והנה הא תינה בשכל אחד יהיה בבטן אחד כמו באלו שתי
 נשים הנ"ל, אבל אם שניהם בבטן אחד מן הנמנע להביר וכן היה ברבקה אמנו
 ויתרוצצו הבנים בקרבה ואחז"ל זה מפרכם לצאת לע"ז וזה לביהמ"ד, ועפ"י הנ"ל
 י"ל שהיה יוה"כ וארהא ולחשי לה ואלחישא, ופ"א ארהא ולחשו לה ולא אלהישה
 וסברה שאחד היא, ושאלה א"כ למה זה אנכי התפללתי עליו אם פעם יהיה צדיק
 ופעם רשע שיהי נקל לו לחזור ולהרשיע עד שאמרו לה שני גוים בבטןך ואחד
 מהם צדיק אלא שא"א לדעת עד שיגדלו ככתוב.

משה ליב וויין שו"ב

פתרון החידה מהחברות ה"ב היא: שפן, נשף, נפש.

שמות הפותרים המה: הר' יוסף חיים שו"ב קאנסטאנצע, הר' יעקב ליב שו"ב הארלו.

חידה

ודרך ישרים צלחה
 לחוות נקם ונפשם שמחה.
 הן נא אל תפרדו מאתי
 כי חרוב יחריבי אותי
 פני אלי והתבונני
 הלא עתה הפתרון תבינו.

ממעי יהודא לא יצאתי
 ובכל זה יפארו אותי
 והכל יזכרוני וגם יברכוני
 לא לפי מדותי,
 רק לפי מפתח שפתי
 כי רק במאמרי וע"פי דבורי
 מהרי בזה השעה, לבער הרעה,

פלאי